

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ

ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ε'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 46ον

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1956

ΙΔΙΟΚΤΗΓΗΣ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

Ἐπιτροπὴ ἐπιμελείας βιβλίου:
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
Ἱδρυταί: Ε. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ—Μ. Χ. ΜΑΝΟΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

Ἐσωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
Ἐξωτερικοῦ: Ἐτησίᾳ Δολλ. 10.—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας 3¹/₂
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς:

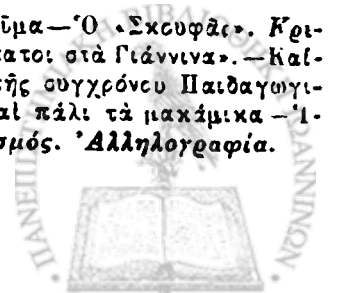
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα: ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ, Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα—Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀγγέλου Σικελιανοῦ	: Εἰσόδια (ποίημα)	Σελ.	105
	Ἡ εἴσοδος τοῦ Διαδόχου Κων/τινοῦ εἰς τὰ Ἰωάννινα	»	108
Μαρίας Ι. Λοβέρδου	: Πλέξε γερύτισσα (ποίημα)	»	114
Κ. Δ. Μέρτζιου	: Ἐγγραφον ἐκ Παραμυθίας τοῦ 1633	»	115
Γεωρ. Ἀθ. Οἰκοδόμου	: Ἡπειρώτες ἐθελονταὶ στὰ 1912—1914	»	117
Κων. Ἀθαν. Διαμάντη	: Πηγαὶ διὰ τὴν ἰστορίαν τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος	»	119
Πανταζῆ Κοντομίχη	: Οἱ Γριβοῖσι καὶ ὁ Ἀλῆ Πασῆς	»	128
Νικολάου Ζυγούρη	: Ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἡπειρωτῶν	»	134
Βασ. Γ. Παπαγεωργίου	: Μετακίεσις Ἡπειρωτῶν εἰς Ἐπαρχίαν Καλαβρυτῶν	»	140
Στεφάνου Μπέττη	: Μιά ἐνθύμησις γιὰ τὴν ἠπειρωτικὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γρίβα στὰ 1854	»	142
Νικ. Β. Πατσέλη	: Τὸ προβάδιμα τῶν Ἡπειρωτῶν εἰς τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐξέλιξιν τῆς χώρας	»	145
Βασ. Σκαφιδᾶ	: Οἱ Σαρακατσαναῖσι	»	151
Εὐαγγ. Μπόγκα	: Τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιὰ στὸς Ἡπειρωτικοὺς θρύλους	»	158
Δημ. Σαλαμάγκα	: Τὸ Γιαννιώτικο στιχοπλάκι	»	164
Νικ. Α. Βοσταντζῆ	: Ἡ Παιδεία κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας	»	172
Ρήγα Γκόλφη	: Σοφὴ γριούλα (ποίημα)	»	178
Γ. Κουτζιούλα	: Τρεῖς δοκιμὲς στὸν ἴδιο σκοπὸν (3 ποιήματα)	»	178
Χρυσάνθης Ζιτσαίας	: Ἡ πικρομηλιά (διήγημα)	»	180
Μιχ. Κ. Πετρόχειλου	: Πεζοτράγουδο	»	182
Johann Gabriel Seidl	: Ὁ σκοτωμένος στρατιώτης (Ἐλεύθερη ἀπόδοσις: Ἡρ. Θ. Μάλλωρη)	»	183
Ἀριστοφάνους	: Πλευτὸς (Μετάφρασις: Γιάννη Δάλλα)	»	184
Ἰωσήφ Ράπτῆ	: α) Μῆριν αἶδιε. β) Τὸν αἶδρα τὸν πολύτερο (ποιήματα)	»	188
Κώστα Ζηλεμένου	: Ἀπὸ τὴν τριλογία τοῦ Παλαμικῦ ἔργου (ἀπόσπασμα)	»	189
Εὐαγγ. Δικῆτα	: Ἡ φυγὴ τῆς (ποίημα)	»	194
Ἀλκη Μυρσίνη	: Λήθη (ποίημα)	»	195
Κώστα Τσέττη	: Πορτραῖτο χωρισμοῦ (ποιήματα)	»	196
Ἀγνής Γκζίκη	: Νοσοκομεῖο (διήγημα)	»	197
Κ. Τσιλιμαντοῦ	: Χαίρετῆσα τὴν ἀνοιξὴ (ποίημα)	»	199

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ. Σημειώματα: 21η Φεβρουαρίου—Δοκιμαζόμενον πνεῦμα—Ὁ «Σκουφάς». Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Θεοδ. Προδρόμου: «Κατομομαχία».—Δ. Σαλαμάγκα: «Περὶ πατοὶ στὰ Γιάννινα».—Κατῆς Πικολῆ: «Ξεκίνημα».—Κων. Κίτσου: «Ἐπιστημονικοὶ προσανατολισμοὶ τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς».—Βασ. Βορμπᾶ: «Τὸ παιδί καὶ τὸ σχολικὸν περιβάλλον». Ἐπιστολαί: Καὶ πάλι τὰ μακίμικα—Ἱστορικὴ ἢ συγχρονιστικὴ ἀγιολογία. Πνευματικὴ κίνησις. Πένθη. Ἀθλητισμὸς. Ἀλληλογραφία.

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ε'

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1956

ΤΕΥΧΟΣ 46

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΕΙΣΟΔΙΑ

Ἄλογων ποδοβολητό, ἄξιος ρυθμὸς σιῆς χαραυγῆς τῆ δόξα,
σὺν ποταμὸς πὺν φρούσκωσε καὶ σπάει τῶν γεφυρῶν τὸ τόξα,
περνάει... Πλατὺν παλμὸν ἔχουνε ἴ ἄστρα
σιὸν ὄρθρο τὸ λευκότατο, πάνω ἀπ' τὰ ἔρμα κάστρα...

(Μπροστὰ ἀπ' τῶν Γιάννεων τὴν πύλη οἰκίεσ σαλείουν
μ' ἀλλαλαγμὸν ἀμίλητο πληθαίνουν.)

Ἐνας γέροντας ἱερέας

(οκεὶ τὸ πλῆθος, γονατίζει καὶ φιλεῖ τὸ χῶμα ἔπειτα ἀκουμπάει τ' αὐτὶ στὴ γῆ. Μουρμουρίζει πὰ σὲ προσευχῆ:)

—Τοὺς ἀκούω κατεβαίνουν, κατεβαίνουν!

(Σηκώνεται καὶ ξαναλέει ὀλόγυρά του, ὑψώνοντας τὰ χέρια ὀλότρεμα:)

—Τοὺς ἀκούω κατεβαίνουν, κατεβαίνουν!

(Στὴ γυμνῆ βοῇ ἀκούγονται λογιμοί, βαθιὰ ἀναφιλητά. Βαθὺν τὸ κλάμα βονίζει στὰ μηλίγγια τῶν ἀντρῶν, κυλάει σὰ βροχὴ ἀπὸ τὰ μάτια ἀστειρένια τῶν γυναικῶν. Σιγὰ—σιγὰ ξεφύγγει. Οἱ οἰκίεσ χωρίζουν. Ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ προσδοκᾶν τὸν ἐρχομὸ τῶν ἐλευθερωτῶν. Οἱ καλπαομοὶ ζυγώνουν. Ξάφνον ὁ ἥλιος ἀναβράει, μέγας ἀγγελὸς θαμπωτικὸς, χτυπώντας τίς φτεροῦγεσ του γιὰ τὰ ὑψοθεῖ πάνω ἀπὸ κάμπους καὶ βουνά. Ὅμοιοσ ὁ Ἄρχάγγελοσ πὺν κέλησε τὴν πλάκα τοῦ μνημείου, φαντάζει στὰ βρομένα ἀπὸ τὰ δάκρυα πρόσωπα ὡσὰ σὲ φύλλα ἀπ' ἀγνὴ δροσιά.)

Ὁ γέροντας ἱερέας

—Πάσχα, Κυρίου Πάσχα!

Μιὰ φωνή

(ἀπ' ὅλα τὰ στήθη)

—Χριστὸς Ἀνέστη! Κύριοσ Ἀνέστη!

(Τὸ πλῆθος ἀγκαλιάζεται καὶ δίνει τὸ ἀναστάσιμο φιλί. Ὁ ἥλιοσ φωτάει τὰ Γιάννενα σὺν κοιμητήρι π' ἄδειασε ἀπὸ τοὺσ νεκρούσ.)

Μακριά θρονιάει μιὰ κανονιά· κι ἀπὸ τὰ βύθη πέρα
 Ἐφτάδιπλος ἀπλώνεται ὁ παλῆς τοῦ Θείου ἀέρα
 τοῦ ἀεροπλάνου· ὡσὰ μελίσοια μύρια,
 μάγιο βαθὺ ἀνοιξιάτικο, βογκάει ἡ νικητήρια
 ἀχώ, μᾶς Δόξας μουσικὴ πλημύρα...
 Περνάει γοργό, σὰ φτερωμένη λύρα
 τοῦ ἀλαφρωμένου Ἀνθρώπου, γιὰ ν' ἀνοίξει,
 στοὺς Οὐρανοὺς, τῆς Ἀρμονίας τῆ θύρα!

(Σάφνου, σ' ἓνα ὕψωμα, καθάλα φαίνεται τὸ Βασιλόπουλο. Τοῦ συγκροτάει τὴν ὄψη, σφυροχτυπημένη ἀπὸ τὸν ἀλλεπάλληλο παλμὸ τῆς Νίκης, τὸ θαυμασιὸν χαμόγελο ποὺ εἶναι χυμένο στὶς μορφές τῶν Ὀλυμπιονικῶν, τῶν Ἡρώων, τῶν ποιητῶν. Θεομὸς κι' ἐλεύθερος ὅσο ποτὲ εἶν' ὁ προῖνός ἀέρας ποὺ ἀναπνέει. Τὰ χεῖλη μισανοίγονται ἀθελα, καθὼς νικητῶν δρομέων στὸ τέρμα ἀγώνων).

Ἡ φωνὴ ἑνὸς παιδιοῦ (καθαρά)

— Μάνα, στὰ χέρια σκῶσε με, νάν τονε ἰδῶ!
 κ' ἐμένα, μάνα! Κ' ἐμένα,

(Τὰ γλυκὰ τὰ πρόσωπα, ἀγαμμένα, στρίφουν τὰ μάτια, τ' ἀνοίχτὰ σὰν ἄνθη, πρὸς τὸν ἥλιο. Οἱ μάδες σηκώνουν τὰ παιδιά στὰ χέρια. Οἱ ἄλλοι ὁρμοῦν μπρὸς στὸ ἄλογο, π' ὀλοῖνα πιὸ σιμὰ προβαίνει. Ἐνας γέροντας πέφτει στὸ χῶμα. Οἱ ἄλλοι τὸν ἀκολουθᾶνε. Οἱ γριές, μὲ τὰ μέτωπα στὴ γῆ, ἀκούνε μὲς στὰ φυλλοκάρδια τὸν ἀντίχτυπο τοῦ τετραποδητοῦ τοῦ ξεχωροῦ τοῦ ἀλόγου. Σάφνου μιὰ φωνὴ ξεοπάει.)

— Χριστὸς Ἀνέστη! Κύριος Ἀνέστη!

Οἱ γέροντες

— Σὲ περιμέναμε γιὰ νὰ πεθάνουμε!

Οἱ γριές

— Σὲ περιμέναμε νὰ κλείσουμε τὰ μάτια!

Οἱ ἄντρες

— Ὅλων μας τῶν καημῶν τὰ μονοπάτια
 σὲ σέ, γιὰ σέ!

Ἐνα παιδί

— Μάνα εἶν' αὐτὸς ποὺ λάμπει;

Ἡ μάνα

(δίνοντάς του τὴν εὐκὴ τῆς)

— Ὀλόβολος μὲς τὴν ψυχὴ σου νά'μπει!

Οἱ παρθένες

— Δές μας! Μπροστὰ στὸ δυνατό σου τὸ ἄτ
 πιασμένες ἀπ' τὰ χέρια, καὶ μᾶς σέρνει
 γιὰ ἓνα χορὸ ἢ αὐγὴ λυγεροπάτη!

Μιὰ νιόνυφη

— Στὶς ποδιές μας ποὺ στρώνουμε περπάτει!

Ἄλλες φωνές

— Τὰ παιδιά μας εὐλόγα τα, ὦ, εὐλόγα!

- Ἦλιος καὶ Δόξα μιὰ μονάχα φλόγα!
 Κι ἡ ἀνοιξη ὑψώνει πρὸς αὐτὴ τὰ χέρια,
 σὰ μυγδαλάνθια καὶ σὰν ἀγιοκέρια!
- Πρὸς τὴν ἀθάνατη χαρὰ προβόδα!
- Σκόρπια εἶν' ὅλα τῆς νιότης μας τὰ ρόδα!
- Τῆς φωτιᾶς σὰν ἀστέρια τὰ ρημάδια!
- Γιὰ τὴ δίψα σου, νά, τὰ κρούα πηγάδια!
- Τὸ καρδιοχτύπι, ἀκοῦς τὸ καρδιοχτύπι;
- Σὲ περιμένουνε οἱ βαθιοὶ μας κῆποι!
- Ἀνάερος λύχνος τὸ χαμόγελό σου!
- Ὡσὰν ἀστέρι ἀστράφτει τ' ἄλογό σου!
- Σκόρπια εἶν' ὅλα τῆς ζήσης μας τὰ ρόδα!
- Πρὸς τὴν ἀθάνατη χαρὰ προβόδα!
- Ροδόνερο ἔχουμε γιὰ σὲ κι ἀνθόνερο!
- Ὡς σὲ γάμο,
 τὰ πεύκια ὅλα τὰ ἠπλώσαμε γιὰ νὰ πατήσεις χάμου!
- Ἦλιε ἀνεπάντεχε, ἀνοιξαν γιὰ σὲ τὰ παραθύρια!
- Τὰ ραντιστήρια εἶν' ἔτοιμα καὶ τὰ λιβανιστήρια!

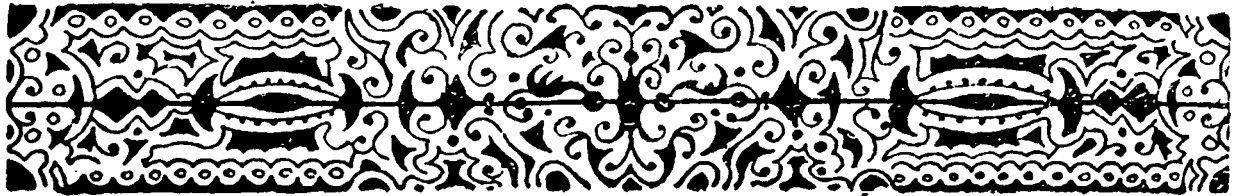
Ἔτσι τὸ βασιλόπουλο ἐπροβόδα
 πρὸς τῆς ἀθάνατης χαρᾶς τὰ ρόδα,
 μπροστὰ στὸν ἥλιο τῆς καθάριας Δίκης,
 κ' ἔχαμογέλα σὰν Ὀλυμπιονίκης,
 σὰν ὁ ἀθλητὴς π' ὁ ἀγώνας ἔχει ἀγιάσει
 στὸ φωτοκλυλισμένο τὸ γιορτάσι,
 σὰν ὁ Ποιητὴς, πὺρ στῆς χαρᾶς τὸ πλάι
 σκύβει τὴν ὄψι καὶ δὲν τοῦ κυλάει
 τὸ δάκρυ, ἀλλὰ κοιτάει, κοιτάει, κοιτάει,
 κι' ἀθώρητος κρυφογελάει!

(Ἡ φωνὴ τοῦ Ποιητῆ περνάει κ' ὑψώνει ὅλων τὰ μάτια πρὸς τὸν οὐρανό, στήνει τ' αὐτιά τῶν ἀλόγων ὡσὰ σάλπιγγα, γέρνει στὸ ἄτι του τὸ Βασιλόπουλο, σὰν τὸν Τοξότη, γιὰ ν' ἀκούσει:)

Ὁ Ποιητὴς

- Δόξα σοι, Κύριε, σὴν καθάρια πλάση!
 Νικητὴ, ἢ Λύρα μου ὅλη εἶν' ἀναμμένη!
 Μιὰ φλόγα εἶν' ὅλη! Καὶ θὰ σὲ δοξάσει!

Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ*

Ἰωάννινα 22 Φεβρουαρίου 1913.—Ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς χθὲς εὐρίσκομαι εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἀκόμη δὲν ἠμπορῶ νὰ συγκεντρώσω τὰς σκέψεις μου διὰ νὰ σᾶς γράψω. Ἀκόμη διατελῶ ὑπὸ τὴν κατάπληξιν τοῦ μεγάλου γεγονότος, τὴν ὁποίας ἐντείνει ὁ συναγερμός, ἡ ἀλλοφροσύνη, ὁ ἀφάνταστος ἐνθουσιασμός ὁ ὁποῖος κυριαρχεῖ εἰς τὴν ἐλευθερωθεῖσαν πόλιν.

Ἀπὸ τὸ Ἐμὶν Ἀγᾶ ὅπου ὡς γνωστὸν ἦτο τὸ Στρατηγεῖον τοῦ Διαδόχου ἐξεκίνησα μετ' ἄλλων συναδέλφων περὶ τὴν μεσημβριάν τῆς χθὲς. Τὸ Στρατηγεῖον διέθεσε διὰ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Τύπου μίαν ἄμαξαν. Περνοῦμε τὴν Κανέταν ὅπου εἶναι τοποθετημένα τὰ βαρέα πυροβόλα εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ μέρος ὀφείλεται ἡ σημερινὴ νίκη. Κατάκεινται πλέον ἀδρανῆ, ἀλλὰ στεφανωμένα με δάφνας. Τὴν δάφνην τῆς νίκης τὴν ὁποῖαν οἱ στρατιῶται ἔκοψαν καὶ ἔφεραν εἰς τὸ ἀντικρὺ Μπιζάνι.—Τὸ θέαμα μὲ συνεκίνησε, ἐδάκρυσά, τὸ δάκρυ τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ὁ ἐνθουσιασμός. Κάμπτο μὲν τὴν ὁδὸν καὶ εὐρισκόμεθα πρὸ τοῦ Μπιζανίου. Τὸ ὑπερήφανον Μπιζάνι, τὸ ὁποῖον ἐδάμασαν τὰ παλληκάρια μας εἰς τὸν δρόμον μας δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ συναντῶμεν στρατεύματα συνοδεύοντα αἰχμαλώτους. Ὁ κ. Καλλάρης μᾶς χαιρετᾷ με χαιρᾶν. Ὁ ἐνθουσιασμός του ἦτο ἐξωγραφισμένος εἰς τὸ πρόσωπόν του. Τὸ γεγονός τὸν ἔκαμε νὰ λησμονήσῃ τὸ δεινὸν πλῆγμα τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ του.

* Ἡ πρώτη ἀνταπόκρισις ἐξ Ἰωαννίνων τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς ἐφημερίδος τῶν Ἀθηνῶν «Πατρίς».

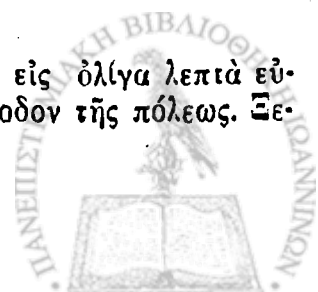
Τουρκικὰ πτώματα

Ὀλονὲν προχωροῦμεν εἰς τὸν ἀτελείωτον κάμπον τῶν Ἰωαννίνων ὁ ὁποῖος τὰς τελευταίας ἡμέρας ἐρρανόσθη μὲ ἀφθονον αἶμα. Δεξιὰ ἀριστερὰ μέσα εἰς τὸν δρόμον ἀκόμη συναντῶμεν πτώματα Τουρκικά. Εἰς μίαν παρόδιον τάφρον εἶναι συσσωρευμένα 10 πτώματα, ἄλλα ξαπλωμένα ἀνάσκελα, ἄλλα πρηνῆ, ἄλλα κουβαριασμένα, πλέοντα εἰς τὸ αἶμα των. Ἐνας στρατιώτης, πιθανὸν Ἀλβανός, τὴν ὥρα πού περνούσαμε, ἔδιδε τὸν τελευταῖο σφαδασμό. Ὅλοι αὐτοὶ ἐσπρώθησαν κατὰ τὴν νυκτερινὴν καταδίωξιν ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ τοῦ προελαύνοντος ραγδαίως ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ.

Εἰς τὸ τρίτον χιλιόμετρον πρὸ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων συναντῶμεν τὴν δευτέραν ἀμυντικὴν γραμμὴν. Ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ὑψομάτων τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἶχον κατασκευασθῆ πρόχειρα ὄχυράματα Πεζικοῦ καὶ Πυροκοῦ διὰ νὰ χρησιμοποιήσουν ταῦτα ὡς δευτέραν γραμμὴν ἐν περιπτώσει ὑποχωρήσεως. Ὁ πανικὸς ὅμως ἦτο τοιοῦτος καὶ ἡ προέλασις καὶ τὸ πῦρ τῶν ἡμετέρων τόσοσφοδρόν, ὥστε δὲν ἠδυνήθησαν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰ ὄχυράματα ταῦτα. Πρὸ αὐτῶν εἶχε τὸ Στρατηγεῖον του ὁ Ἐσὸτ πασᾶς. Ἦδη εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον διακρίνονται σκηναί, ἐπιπλα, ὄπλα, ροῦχα διάφορα σκορπισμένα φύρδην μίγδην, πτώματα ζώων καὶ στρατιωτῶν Τούρκων.

Καλῶς μας ἤλθατε

Προχωροῦμεν καὶ εἰς ὀλίγα λεπτά εὐρισκόμεθα εἰς τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως. Ἐε-

Όλα τὰ σπίτια, ὅλα τὰ καταστήματα, ὅλοι οἱ δρόμοι ἔχουν στολιωθῆ με Ἑλληνικὰς Σημαίας. — Πανταχοῦ κυριαρχοῦν τὰ Ἑθνικὰ χρώματα. Ποῦ εὐρέθησαν αὐταὶ αἱ σημαῖαι; Αἱ γυναῖκες μας, τὰ κορίτσια μας, μοῦ λέει ἓνας ἐνθουσιώδης Ἰωαννίτης ἀπὸ καιροῦ προητοίμαζον τὰ τῆς σημερινῆς ὑποδοχῆς. — Καθ' ὃν χρόνον τὸ κανόνι ἐκτύπα γύρω μας, αὐταὶ προσηύχοντο διὰ τὴν νίκην τῶν Ἑλληνικῶν ὀπλων, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως κλεισμένοι εἰς τὰ δωμάτια των ἔφκισαν Ἑλληνικὰς Σημαίας.

Τὴν ὥραν καθ' ἣν κατερχόμεθα τῆς ἀμάξης μας, ἡ Πλατεῖα τοῦ Διοικητηρίου εἶναι γεμάτη κόσμος. Ἐδῶ ἄλλο πανδαιμόνιον. Κάτω ὅλη ἡ ἔκτασις εἶναι γεμάτη ἀπὸ ξεσχισμένα φέσια, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ δρόμοι τῶν Ἰωαννίνων. Κανεὶς πλέον δὲν φορεῖ φέσι καὶ ἐπειδὴ τὰ καταστήματα δὲν εἶχαν ἄλλα ἀρκετὰ καλύματα οἱ περισσότεροι γυρίζουν στοὺς δρόμους ἀκάλυπτοι. Κανεὶς ὅμως, κανεὶς, δὲν θέλει νὰ φέρῃ σὴν κεφαλὴν του τὸ μυσσάρὸν ἔμβλημα τῆς τυραννίας. Μόνον ἐλάχιστοι Τούρκοι θεῶνται στοὺς δρόμους φεσοφοροῦντες. Τὰ μπαλκόνια, τὰ παράθυρα, αἱ ταράτσες, ὅλα γεμάτα ἀπὸ κυρίας καὶ δεσποινίδας αἱ ὁποῖαι ἀμιλλῶνται μετὸν λαὸν ποὺ ἐκδηλώνει εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὰ αἰσθήματα καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν του. Γρηοῦλες ποὺ ἔζησαν μακρὰν σειρὰν ἐτῶν δουλείας, ἔκλαιον καὶ ἐσταυροκοποῦντο διὰ τὸ μεγάλο θαῦμα, ποὺ ἔζησαν νὰ ἰδοῦν. Γέροντες διελθόντες ζωὴν ὀλόκληρον μαρτυριῶν καὶ συγκινήσεων ἔκυπτον καὶ ἠσπάζοντο τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων τοῦ Ἰππικοῦ ποὺ εἰσῆλθεν πρῶτον εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τὸν κ. Σουῦτσον. Κόραι, αἱ ὡραῖαι κόραι τῶν Ἰωαννίνων, αἱ ὁποῖαι ἔκρυπτον τὴν καλονήν των, τρέμουσαι πρὸ τῆς θεᾶς τῶν Ὀθωμανῶν τεράτων, ἔρραινεν μετ' ἀνθη καὶ μῦρα τὸν διερχόμενον Στρατόν μας.

Ἡ Εἴσοδος τῶν πρώτων ἀρχῶν

Ὁ κ. Σουῦτσος μετὰ τοῦ Ἰππικοῦ τοῦ εἰσῆλθε τὴν 10ην π.μ., ἀμέσως δὲ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Διοικητήριον, προσλαβὼν ὡς ὑπασπιστὴν του τὸν Ὑπὸλαρχον κ. Μελᾶν. Ὀλίγον κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ὁ πρῶν Γενικὸς Πρόξενος

κ. Φορέστης μετὰ τοῦ ἀνωτέρου Στρατονόμου κ. Τρουπάκη, ὅστις ἀμέσως ἔδωκε τὰς δεούσας διαταγὰς διὰ τὴν φρούρησιν τῆς πόλεως.

Οἱ κ. κ. Φορέστης καὶ Τρουπάκης ἀμέσως διένειμαν προκηρύξεις τοῦ Ἀρχιστρατήγου, διὰ τῶν ὁποίων ἐδηλοῦτο ὅτι οἱ πολῖται, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ Θρησκείματος, θὰ τύχουν εὐνομίας καὶ ἰσοπολιτείας. Δι' ἐτέρας διαταγῆς τοῦ ὁ κ. Τρουπάκης καθίστα γνωστὸν ὅτι τὰ καταστήματα δέον νὰ κλείνουν τὴν 9ην μ.μ. ἀκριβῶς.

Τὴν νύκτα διετέθησαν ἰσχυρότατοι περιπολῖαι ἐξ ἐφίππων καὶ πεζῶν αἰτινες μετὰ ζηλευτῆς δραστηριότητος κατώρθωσαν νὰ ἐξασφαλίσουν τελείως τὴν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν τῆς πόλεως. Οἱ ξένοι ἐκφράζονται ἐνθουσιωδῶς διὰ τὴν ἐπικρατήσαν τάξιν.

Μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἰππικοῦ εἰς τὴν πόλιν, εἰσῆλθε τὸ 11ον Συνῆμα Εὐζώνων, ἦτοι τὸ 8ον καὶ 9ον Εὐζωνικὰ Τάγματα, αἵτινα προήλασαν προχθὲς καταδιώξαντα τοὺς τελευταίους Τούρκους φυγάδας τῆς ἀριστερᾶς. Τὸ ἑσπέρας ἐπίσης διαταγῆ τοῦ Στρατηγεῖου εἰσῆλθε τὸ 1ον Πεζικὸν Συνῆμα τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε τὴν φρούρησιν τῆς πόλεως. Σήμερον εἰσῆλθε τὸ 15 Τάγμα Πεζικοῦ ὡς καὶ τμήματά τινα τῆς 4ης Μεραρχίας. Ὁ ἄλλος στρατός μας ἠσυχολήθη εἰς τὴν φρούρησιν τῶν αἰχμαλώτων, οἵτινες παρεδίδοντο κατὰ τμήματα χθὲς τὴν νύκτα εἰς Μπιζάνι, Κατσικὰ καὶ ἄλλα σημεῖα.

Συνέντευξις μετὸν αἰχμάλωτον Ἐσσάτ

Εἰς τὰ Ἰωάννινα παρεδόθησαν οἱ περισσότεροι τῶν Ἀξικῶν τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ ἀνερχόμενοι εἰς 200 περίπου. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ ὁ Ἀρχιστρατήγος Ἐσσάτ πασᾶς, ὁ ἀδελφός του Ἀντοχης τοῦ Μηχανικοῦ Βεῆπ βέης, πλείστοι ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι Ἀξικοὶ τῶν διαφόρων ὀπλων. Πάντες οἱτοὶ κρατοῦνται ἐντὸς αἰθούσης τοῦ ἀπεράντου Διοικητηρίου φυλασσόμενοι ὑπὸ φρουρᾶς. Χθὲς ὅμως τὸ ἀπόγευμα ὁ Ἐσσάτ καὶ ὁ ἀδελφός του Βεῆπ μετεφέρθησαν τῇ αἰτήσει των εἰς τὴν οἰκίαν των, κειμένην ἐντὸς τοῦ Φρουρίου τῆς πόλεως. — Ἐκεῖ εἰς ἓνα παλαιόν, ἀλλὰ ἀρχοντικὸν παμμέγιστον οἰκοδόμημα εἶδον σή-

μερον τὴν πρωίαν τὸν στρατόρχην Ἐσσάτ πασαῖν. Τοῦ ἔστειλα τὸ ἐπισκεπτήριον μὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς πολυαρίθμους Τοῦρκους ὑπηρέτας του οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὴν αὐλήν. Ὁ Ἐσσάτ σὲ λίγα λεπτά κατέρχεται εἰς τὴν αὐλήν.

—Μὲ συγχωρεῖτε μοῦ λέγει εἰς ὥραϊαν Ἑλληνικὴν, διότι δὲν ἤμπορῶ νὰ σᾶς δεχθῶ εἰς τὸ σπίτι μου. Εἶμαι ἄνω—κάτω ἀκόμη. Εἶσθε Δημοσιογράφος; Χαίρω πολύ. Ἐνδιαφέρεσθε πιθανῶς νὰ μάθητε τὰ τῆς ἐκστρατείας μου, διατὶ παρεδόθη κ.τ.λ.—Ἡ ἐκστρατεία καὶ ἡ πτώσις τῶν Ἰωαννίνων εἶναι σημαντικώτατον γεγογόνος καὶ ὁ κόσμος ἐνδιαφέρεται πασαῖ μου, νὰ μάθη τὰ τῆς ἐκστρατείας καὶ τὰς σκέψεις σας ἐπ' αὐτῆς.

—Ἐγὼ ἀπεκρίθη, ἔκανα τὸ καθῆκόν μου καὶ ἔχω τὴν συνείδησίν μου ἡσυχον ὅτι ὑπηρετήσα πιστῶς τὸν Ἀυτοκράτορα καὶ τὴν Κυβέρνησίν μου. Περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔκανα δὲν ἠδυνάμην νὰ κάμω. Εἰς τὰ τελευταῖα ὁ στρατός μου ἔστρεψεν τὴν πάντων, διότι ἦτο ἀδύνατος ἡ τροφοδοσία καὶ ἡ ἀναχορηγία τῶν πυρομαχικῶν. Πρὸ τοιαύτης καταστάσεως ἐπῆλθε ἡ προχθεσινὴ ἐπίθεσις. Ἡττηθέντες εἰς τὸ ἀριστερόν μας, ὅπου δὲν ἠλπίζομεν νὰ ἔχωμεν τὴν σφοδροτέραν ἐπίθεσιν, ἠναγκάσθημεν νὰ παραδοθῶμεν. Ὁμολογῶ ὅμως ὅτι ὁ Διάδοχος ἔδειξε μεγάλην στρατηγικὴν ἰκανότητα. Τὸν γνωρίζω καλά. ἔχει πολλὰ στρατηγικὰ προσόντα. Εἴμεθα συμμαθηταὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ἀπὸ τότε ἐδείκνυεν ἔκτακτα προτερήματα.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ τῆς συνομιλίας μας ὁ Ἐσσάτ εἰδοποιεῖται ὅτι θὰ τὸν ἐπισκεφθῆ ὁ κ. Σοῦτσοσ. Πάνομεν τὴν συνδιάλεξίν μας καὶ ὁ πασαῖ ἀποχαιρετῶν με, μοῦ λέγει: Ἐλπίζω νὰ σᾶς ξαναδῶ πάλιν. Τότε θὰ εἴλωμεν περισσότερα.

Ἡ ἀφιξίς τοῦ Διαδόχου

Σήμερον τὴν πρωίαν ἡ πόλις ἐξύπνησε ἀπὸ τὸν ἐκκωφαντικὸν κρότον τῶν ὄπλων. Οἱ Ἰωαννῖται πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς χαρᾶς τῶν ἐξέθαναν τὸ ὄπλα τους καὶ πυροβολοῦσαν λέγοντες: ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ. Ἀληθῶς ἀνέστη ὁ Κύριος. Αὐτὸς εἶναι γενικὸς χαιρετισμὸς των. Εἶδον οἱ δυστυχεῖς τὴν

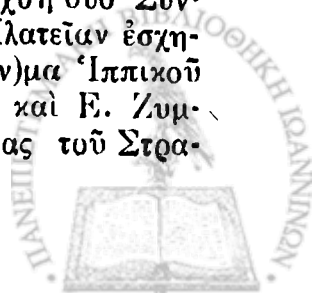
ἀληθῆ Ἀνάστασιν, ἀληθῆ ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν τόσας γενεὰς ὄνειροπόλησαν. Εἶδον ἀναβλαστάνον τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας, τὸ ὅποιον τόσας γενεὰς ἐπότισαν διὰ τοῦ τιμίου τῶν αἵματος καὶ ἔδραξαν τὰ ὄπλα πυροβολοῦντες πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς χαρᾶς των.

Οἱ δύστυχοι χρόνοι ποῦ ἡ μάννα σφίγγει τὸ παιδί σφιχτὰ στὴν ἀγκαλιά της, κατὰ τὸν Ἐθνικὸν ποιητὴν, παρῆλθον ἀνεπιστρεπτί. Οἱ φόνοι, τὰ βάσανα, ἡ καταστροφή, ἡ ἐρήμωσις, ἡ τυραννία ἐν γένει, ἐτάφη ὑπὸ τὴν πτέρναν τοῦ Στρατηλάτου, τὸν ὅποιον ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἐτοιμάζεται ἐνθουσιωδῶς νὰ ὑποδεχθῆ σήμερον.

Ἔρχεται σήμερον ὁ Διάδοχος. Τὸ σύνθημα τὸ ὅποιον ἐσήκωσεν εἰς τὸ πόδι ὀλόκληρον τὴν πόλιν. Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιὰ, γέροντες, ὅλοι γενικῶς εὐρίσκονται εἰς κίνησιν. Ὁ Διάδοχος, ὁ ἐλευθερωτὴς των, ἔρχεται. Ἐθνικὸς συναγερομὸς. Μόλις βγαίνω ἀπὸ τὸ σπίτι μου, ἀπὸ ἕνα σπίτι ποῦ εἶρον φιλοξενίαν τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω, συναντῶ τοὺς μαθητὰς τοῦ Ὁρφανοτροφείου Γεωργίου Σταύρου ψάλλοντας θούρια εἰς τοὺς δρόμους.

Ἐμπρὸς ραγιαδες σηκωθῆτε τὴν ἐλευθερίαν νὰ χαρεῖτε.

Ὁ κόσμος ξεχύνεται εἰς τοὺς κεντρικωτέρους δρόμους, ὁπόθεν μέλλει νὰ διέλθῃ ὁ νικητὴς καὶ Στρατηλάτης.—Γίνεται γνωστὸν ὅτι ὁ Διάδοχος θὰ ἔλθῃ ἐξ Ἐμῖν Ἀγῶ τὴν 1ην μ.μ. Ἀπὸ τῆς 11ης ὅμως ὁ κόσμος καταλαμβάνει ἀσφυκτικῶς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ὁπόθεν θὰ διέλθῃ. Εἰς τὴν Πλατεῖαν καὶ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως στήνονται ἀψίδες φέρουσαι τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν. «Τῷ Ἐλευθερωτῇ Μακεδονίας καὶ Ἡπειροῦ ἐνδόξῳ Στρατηλάτῃ Διαδόχῳ Κωνσταντίνῳ εὐγνωμονοῦσα ἡ Ἡπειρος.» Ὀλίγον μετὰ τὴν 11ην ἀναφαίνεται ἐν αὐτοκίνητον ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἐπιβαίνουν αἱ δεσποινίδες Δεληγιώργη καὶ Ψύχα. Ὁ κόσμος ὑποδέχεται τὰς δεσποινίδας μὲ ζωηρὰ χειροκροτήματα καὶ ζητωκραυγὰς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τοῦ Διοικητηρίου μέχρι τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως εἶχαν παραταχθῆ δύο Σύντάγματα Πεζικοῦ. Εἰς τὴν Πλατεῖαν ἐσημάτισεν ἐν τετράγωνον τὸ Σύνθημα Ἰππικοῦ ὑπὸ τοὺς κ.κ. Μαυρομιχάλην καὶ Ε. Ζυμβρακάκη. Γύρω τοὺς ἐξώστας τοῦ Στρα-

τιωτικοῦ καὶ Πολιτικοῦ Διοικητηρίου εἶχον καταλάβει πλήθη γυναικῶν αἱ ὅποια μὲ Ἑλληνικὰς Σημαίας εἰς τὰς χεῖρας ἀνέμενον νὰ ζητωκραυγᾶσιν τὸν Διάδοχον.

Ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ Διοικητηρίου παρακολουθοῦν τὴν κίνησιν οἱ αἰχμάλωτοι Τοῦρκοι ἀξιωματικοί. Ὀλίγον μετὰ τὴν 1ην ἤρξαντο συρρέοντες οἱ ἐπίσημοι εἰς τὴν ἔξοδον τῆς πόλεως. Ἐκεῖ κατέφθασεν πρῶτος ὁ Μητροπολίτης Γερβάσιος, κατόπιν τούτου ὁ Τοῦρκος Δήμαρχος τῆς πόλεως Γιαγιὰ μπέης ὁ Ἀρχιερραβίνος, οἱ Πρόξενοι Ρωσσίας, Αὐστρίας, Ἰταλίας, Ἀγγλίας καὶ Ρουμανίας ἐν στολῇ, οἱ Πρόεδροι τῶν Σωματείων καὶ οἱ Πρόκριτοι τῆς πόλεως.

Περὶ τὴν 1ην μ. μ. ἔρχεται βραδέως βαῖνον τὸ αὐτοκίνητον τοῦ Διαδόχου καὶ τὸ τῆς ἀκολουθίας του, τὰ ὅποια σταθμεύουν εἰς τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως. Ἡ ἀφίξις τοῦ δαφνοστεφοῦς Στρατηλάτου ἐχαιρέτισθη ἀπὸ τὸ φρούριον τῆς πόλεως διὰ 21 κανονιοβολισμῶν. Ἀμέσως κατελθὼν τοῦ αὐτοκινήτου ἐν μέσῳ ζητωκραυγῶν καὶ χειροκροτημάτων τοῦ πλήθους, ἔδωκε τὴν χεῖρα εἰς τὸν Μητροπολίτην τοὺς Προξένους, τὸν Δήμαρχον καὶ τοὺς λοιποὺς ἐπισήμους. Ἡ μουσικὴ ἐπαιάνιζε θούρια. Ὁ Ἐπίσκοπος προσεφώνησε τὸν Διάδοχον ἐκφράσας Αὐτῷ τὴν διάπυρον εὐγνωμοσύνην τοῦ ἀπελευθερωθέντος ἀπὸ ζυγοῦ βαρβάρου, Ἡπειρωτικοῦ πληθυσμοῦ.

Ὁ Διάδοχος εὐχαριστήσας ἔπευσεν, συγχρόνως δὲ ἔπευσαν οἱ Πρίγκηπες Γεώργιος, Ἀλέξανδρος καὶ Χριστόφορος καὶ τὰ μέλη τοῦ Ἐπιτελείου κ.κ. Δαγκλῆς, Δούσμανης, Μειαξᾶς, Στρατηγός, Λεβίδης, Καράκαλος, Λάκων, Ζαφειρόπουλος, Σουλιώτης καὶ οἱ λοιποὶ Ἀξιωματικοί. Οἱ θρίαμβοι τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων βεβαίως δὲν ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν περισσοτέραν αἰγλην. Ἄνθη, μῦρα, ζητωκραυγαί, χειροκροτήματα, δάκρυα τοῦ ἀπελευθερωθέντος Ἡπειρώτου ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς σημερινῆς πομπῆς, τῆς σημερινῆς δεξιώσεως τοῦ Ἑλευθερωτοῦ. Ὅλων μας τὰ μάτια ὑγράνθησαν ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν χαράν. Εἶδα Ἡπειρώτας φιλοῦντας τὸν δρόμον τοῦ Διαδόχου, εἶδα πατριώτας κλαίοντας σὰν μικρὰ παιδιὰ πρὸ τῆς ὀπτασίας καὶ τοῦ ὄνειρου, τὸ ὅποιον ἔβλεπον, διότι

δι' αὐτοὺς εἶναι ὄνειρον ἀκόμη ἡ ἐλευθερία.

Ἡ πομπὴ ἤρχισε νὰ φθάνῃ πρὸς τὴν Πλατεῖαν. Τί ἐγένετο τότε δὲν μπορεῖ νὰ περιγραφῆ. Καπέλλα ἐπετώντο εἰς τὸν ἄερα, μανδήλια, σημαῖαι ἐσειόντο, χειροκροτήματα ζωηρὰ καὶ ζητωκραυγαὶ οὐρανομήκεις ἀπετέλουν ὅλα μίαν ἀποθέωσιν πρωτοφανῆ.

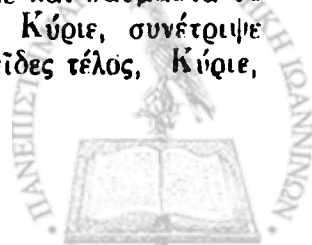
Τῆς γενικῆς πομπῆς προηγεῖτο τὸ ἱππικὸν τοῦ Στρατηγείου. Ἐκολούθει οὐλαμὸς ποδηλατιστῶν καὶ κατόπιν ἤρχετο ὁ Διάδοχος. Εἰς τὴν δευτέραν γραμμὴν οἱ Πρίγκηπες καὶ ἠκολούθει ὁ κ. Δαγκλῆς μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπιτελῶν, οἵτινες ἐχειροκροτήθησαν ἐπίσης ζωηρῶς. Εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Διοικητηρίου συνεκεντρώθη ὁ περισσότερος κόσμος. Ἐκεῖ ἡ ἀποθέωσις ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον.

Ὁ Διάδοχος, ἀποθεούμενος, φθάνει εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναόν, ὅπου ἀνέμενεν ὁ Μητροπολίτης Γερβάσιος μετὰ τῶν Ἐπισκόπων Μελετίου καὶ Δωδώνης. Εἰς τὸν Ναὸν ἐπίσης εἰσήρχετο πλῆθος λαοῦ, οἱ Πρόξενοι ἐν μεγάλῃ στολῇ, οἱ ἐπίσημοι καὶ πλείστοι Ἀξιωματικοί. Ψαλλείσης Δοξολογίας ὁ Μητροπολίτης προσφωνεῖ ὡς ἑξῆς τὸν Διάδοχον.

Ἡ προσφώνησις τοῦ Μητροπολίτου

Ὅργανον Θεοδόξαστον τῆς Θεῆς Προνοίας, Ὑψηλότατε Στρατηλάτα Κωνσταντῖνε, τὸ μέγα καὶ τετιμημένον παρ' ἅπαντι τῷ Ἑλληνικῷ Λαῷ ὄνομα, εἰσήλασας ἀστραπιαίως εἰς τὴν καρδίαν τῆς Μακεδονίας καὶ νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος ἐνταῦθα καταφθάσας πηγνύεις τὸ Ἱερὸν τῆς ἐλευθερίας λάβαρον ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων τῆς Ἀκροπόλεως ταύτης τῆς εὐάνδρου Ἡπείρου, ἧς τὰ ὄρια πρόκειται νὰ χαράξῃ τὸ ὄξυ ξίφος Σου καὶ ἡ ἀνδρεία καὶ ὁ ἄκρατος πατριωτισμὸς τῶν θαρραλέων πολεμιστῶν Σου.

Καὶ λοιπόν, Χριστιανοί μου, ἡμεῖς οἱ τέως ἐν χώρα καὶ σκιᾷ θανάτου καθήμενοι, βλέπομεν φῶς μέγα, βλέπομεν συντετριμένους καὶ μακρὰν ἐκτινασσομένας τῆς ἐπαράτου δουλείας τὰς ἀλύσεις. Ἀλλὰ μήπως Χριστιανοί, διατελοῦμεν παίγνιον ἀπαιητοῦ ὄνειρου; Μέγας εἰ Κύριε καὶ θαυμαστά τὰ ἔργα Σου, ἡ δεξιὰ Σου, Κύριε, συνέτριψε τοὺς ὑπεναντίους. Ἐπεῖδες τέλος, Κύριε,

ἐπὶ τὴν κάκωσιν καὶ ταπεινώσιν τοῦ περιουσίου Λαοῦ Σου.

Ἐπὶ σειρὰν αἰώνων, Ὑψηλότατε, οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ ἡμεῖς Ἕλληνες ὄντες, τυράννοις ἐδουλεύομεν. Ἐλοιδορούμεθα, ἐκολαφιζόμεθα, ἐμαστιγούμεθα, ἐβασανίζόμεθα καὶ τί δὲν ἐπάσχομεν; Οἱ πλούσιοι, Ὑψηλότατε δὲν συναισθάνονται τὰ δεινὰ τῆς πενίας. Ἀλλὰ καὶ οἱ μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ τῆς γῆς δὲν συναισθάνονται τὰ δεινὰ τῆς δουλείας, διότι δὲν εἶδον ἰδίους ὀφθαλμοῖς τι σημαίνει βδέλυγμα ἐρημώσεως, οὐδ' ἐδοκίμασαν ποτὲ τέρατος τυραννικοῦ σπάθην, οὐδὲ τὴν ὑπερφίαλον θηριωδίαν. Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ μέχρι τρυγὸς ποτισθέντες τὰ παντὸς ἀπὸ τῆς πικρίας τῶν δούλων ποτήρια ἡμεῖς συναισθανόμεθα ὅποιον καὶ ἡλικὸν ἀγαθὸν σήμερον ὀπекτήσαμεν. Νομίζομεν ὅτι σήμερον νεωστὶ ἐγεννήθημεν, σήμερον ἐξεπηδήσαμεν ἐκ τῆς κοιτίας τῶν μητέρων μας.

Φαντάζεσθε, Ὑψηλότατε, ὅποια συναισθήματα κατακλύζουσι σήμερον τὴν καρδίαν μας. Καὶ τρίζουσι μὲν ἐκ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἐν τοῖς τάφοις τὰ ὄσπ' αὐτῶν πατέρων μας, αἱ δὲ ψυχαὶ αὐτῶν ταύτη τῇ στιγμήν περὶ τὸ Σελτὸν Σου πρόσωπον περιχορεύουσαι, περιστέφουσι δι' ἀμαράντων ἀνθέων δόξης τὴν πολυτίμητον κεφαλὴν Σου. Ἡμεῖς δὲ προσφέρομεν τὴν βαθεῖαν ἡμῶν εὐγνωμοσύνην τῇ τε Ὑμετέρα Ὑψηλότητι καὶ τῇ λεοντοκάρδῳ Στρατῆρι Σου. Εἴη ἀνθόσπαρτος ἡ ὁδὸς Ὑμῶν, λιγυρὸν καὶ κοπτερὸν τὸ φάσγανον, δόξα δὲ καὶ τιμὴ καὶ ἔπαινος ἔστω ἀχώριστος ἡμῶν σύντροφος.

Ἀλλὰ τί εἶπωμεν καὶ τί λαλήσωμεν περὶ τῶν γενναίων ἐκείνων ἀνδρῶν οἵτινες ἐξέχεαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὸ πολυτιμὸν αὐτῶν αἷμα τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν ὑπεραμυνόμενοι; Ἡμεῖς μὲν, Ὑψηλότατε, χρυσοῖς γράμμασιν θὰ ἐγγράψωμεν ἐν ταῖς πλαξὶ τῶν καρδιῶν μας τὰ ἱερὰ αὐτῶν ὀνόματα, θὰ καταλίπωμεν δὲ εἰς τοὺς ἐπιγόνους μας ἱερὰν διαθήκην ὅπως μετ' εὐγνωμοσύνης καὶ θαυμασμοῦ μνημονεύουσι πάντοτε τὰ ὀνόματά των καὶ αὐτοὺς νὰ προβάλλωνται πάντοτε ἑαυτοὺς πρότυπον ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας, ἂν θέλωσι ἐπαξίως νὰ φέρωσι τὸν τίτλον τοῦ ἐλευθέρου Ἑλλήνος καὶ πολίτου. Ὁμολογοῦμεν, Ὑψη-

λότατε, καὶ δὲν ἀρνούμεθα τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ κατορθώματά Σου, ἀλλ' ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἶπω ὅτι δὲν ἐξεπληρώσατε ἐτι καθ' ὀλοκληρίαν τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν Σας.

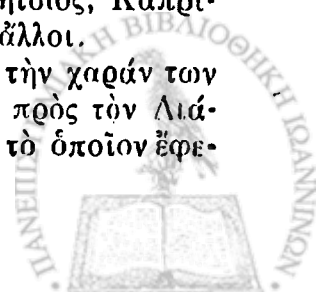
Ἔχομεν, Ὑψηλότατε, τὴν μεγάλην μας πόλιν, τὴν φερώνυμόν Σου πόλιν, ἧς ὑπὸ τὰς ἐπάλξεις ἔπεσεν ξιφόπληκτος ὁ ἦρωας ἐκεῖνος Κων)τίνος, ἀλλ' ἦν, κατὰ τὰς Ἐθνικὰς ἡμῶν παραδόσεις καὶ προφητείας τῶν Ἐθνικῶν προφητῶν μας, θὰ ἀνακτήσῃ καὶ πάλιν Κωνσταντίνος, ὁ δὲ Κων)τίνος οὗτος εἶσαι Σὺ. Ἀλλὰ δὲν περαίνεται καὶ εὐτως ὁ ὑψηλὸς προορισμὸς Σου. Καὶ ἡμεῖς μὲν οἱ τὴν Ἡπειρωτικὴν κοιτίδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατοικοῦντες θὰ παρακαλέσωμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀληθινὸν Θεὸν μας, νὰ ἐξαποστείλῃ καὶ ἀλλαχοῦ χρησμοὺς ἐλευθερίας. Σὺ δέ, Ὑψηλότατε, ἀποφάσισον πότε νὰ διέλθῃς, ὡς ἄλλος Μέγας Ἀλέξανδρος, τὸν Γρανικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας νὰ περὶαγάγῃς καὶ ἐκεῖ τροπαιοφόρος τὴν γαλανόλευκον καὶ νὰ προσκομίσης καὶ εἰς τοὺς ἐκεῖ Ἑλληνας Χριστιανοὺς ἀδελφούς μας τὰ ἱερὰ καὶ πολύτιμα τῆς ἐλευθερίας δῶρα.

Αἱ παρουσιάσεις

Τὸ τέλος τῆς προσφωνήσεως ἐκάλυψαν ζωηραὶ ζητωκραυγαὶ ὑπὲρ τοῦ Βασιλέως, τοῦ Διαδόχου καὶ τοῦ κ. Βενιζέλου. Οἱ θόλοι τοῦ Ναοῦ ἐδονοῦντο ἐπὶ ὄραν. Μετὰ τὸ τέλος τῆς Δοξολογίας, ἡγουμένης τῆς ὑπὸ τὸν κ. Μαυράχην Στρατιωτικῆς μουσικῆς, ἡ πομπὴ μετέβη εἰς τὸ Διοικητήριον τῆς πόλεως, ὅπου ἰδέχθη τὰς Ἀρχάς.

Κατὰ πρῶτον παρουσιάσθησαν ἐνώπιόν του οἱ Ὀθησευτικοὶ Ἀρχηγοί, ἴτοι ὁ Μιτροπολίτης, οἱ ἐνταῦθα δύο Ἐπίσκοποι, ὁ Μουφτῆς Σεῖ Ραζῆ, ὁ Ἀρχιεραβῆνος Ἐξδρά, ὁ Δήμαρχος Γιαγιά βης, οἱ Πρόξενοι τῆς Αὐστρίας, Ρωσσίας, Ἰταλίας, Ἀγγλίας καὶ Ρουμανίας, οἱ πρῶην βουλευταὶ κ.κ. Κίγκος καὶ Σούρας καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Κοινότητος Γκάνιος, Δόνος, Ἀλιέας, Σακελλάριος, Μελᾶς, Χατζῆς, Στούπης, Μέσης, Κέντρος, Βαρδάκας, Μήτσιος, Καπρίτσος, Βοΐλας, Περάτης καὶ ἄλλοι.

Οἱ πρόκριτοι ἐξέφρασαν τὴν χαρὰν των καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς τὸν Λιάδοχον διὰ τὸ μέγα ἔργον του τὸ ὅποιον ἔφε-

μεν εις πέρας. Ἐπίσης παρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ Δαδόχου οἱ Στρατιωτικοὶ Ἀκόλουθοι τῶν ἐν Ἀθήναις Πρεσβειῶν.

Ὁ Διάδοχος μετὰ τῶν προγκηπισσῶν Ἑλένης καὶ Ἀλίκης καὶ τῶν Προγκήπων ἐγευματίσαν εἰς τὸν ἀρχοντικὸν οἶκον Π. Σακελλαρίου, ὅπου καὶ θὰ διαμείνη κατὰ τὴν ἐν Ἰωαννίνοις παραμονὴν του.

Αὔριον θὰ γίνῃ καταδίωξις τῶν διαφυγόντων Τούρκων στρατιωτῶν, διότι κατὰ τὴν προχθεσινὴν ἄτακτον φυγὴν των περὶ τὰς 6. 000 ἔξ αὐτῶν, εἰσελθόντες εἰς Ἰωάννινα, διέπραξαν βαρβαρότητας. Ἦνοιξαν μαγαζιά, ἔκλεψαν καὶ ἐλεηλάτησαν περιουσίας, ἐνσπείραντες τὸν τρόμον καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Χθὲς Ἰλὴ Ἰππικοῦ καταδίωξασα αὐτοὺς πρὸς τὸ Λυκόστομον, συ-

νέλαβε περὶ τὰς 2.000 τοὺς ὑπίους ἀφοῦ ἀπόπλισεν ἔφερξεν ἐν μέσῳ συνοδείας εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ λαὸς ἐνθουσιωδῶς ἐδέχετο τὸν Διάδοχον, διέγραφεν ὠραίας πτήσεις ὑπερθεν τῶν Ἰωαννίνων ὁ ἀεροπόρος κ. Ἀδαμίδης, ὅστις προσεγειώθη ἐπιτυχέστατα ἔξωθι τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ λαὸς ἐχειροκρότει ζωηρῶς τὸν Ἰωαννίτην ἀεροπόρον

Αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ ἐξακολουθοῦν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Μέσα εἰς τὰς ἀδόλους τὰς πατριωτικότητας, τὰς ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ τούτου, ἐγνώρισα πόσον πολυπόθητον δῶρον εἶναι ἡ ἐλευθερία.

ΠΛΕΚΕ ΓΕΡΟΝΤΙΣΣΑ

(Ἀποσπάσματα)

Ἀπ' τὸ κορμί μου ἐλύθησαν
τοῦ κάματου οἱ ζῶνες.
Διπλὲς σαῖτες γένηκαν
στὰ χέρια μου οἱ βελόνες.

Πλέκε, γερόντισσα γοργά,
πλέκε καὶ καρτεροῦνε
τὰ ρειῶτα ἀπὸ τὰ γερατειὰ
τώρα νὰ ζεσταθοῦνε.

Γιατὶ μιὰ ἐγνια ὀλονυχτὶς
θὲ νὰ μὲ διπλοζῶνει:
Πὼς ἄλλη ξενυχταίει ἄλλοῦ
γιὰ τὸ δικό μου ἐγγόνι.

Μαρία Ι. Λοβέρδου

Σὰν ποῖο λεβέντη θὰ φυλᾷ
ἢ ζέστα μου ἀπ' τὴ μπόρα,
καὶ σὲ μιὰν ἄγνωστη γαγιά,
θὰ λέη: «Καλή σου ὦρα».

Ὅπου εἶναι, σβήνει ἡ χόβολη.
χλωμαίνει τὸ λυχνάρι.
Μ' ἂν δὲ γλυτώσω τὸ πλεῖτο
ὑπνος δὲ θὰ μὲ πάρη.

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΕΚ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ ΤΟΥ 1633

Εἰς «τὸ ἐν Βενετία Ἑπειρωτικὸν Ἀρχεῖον» τὸ ὁποῖον καταλαμβάνει τὸν 11ον τόμον ὁλόκληρον τοῦ περιοδικοῦ «Ἑπειρωτικά Χρονικά», εἴχομεν δημοσιεύσει ἐν σελ. 51 καὶ ὑπ' ἀρ. 14 βραχυτάτην περίληψιν μιᾶς ἐπιστολῆς ἐκ Παραμυθίας τοῦ 1633.

Τὸ ἐν λόγῳ ἐγγραφοῦ ἀπευθύνεται εἰς τὸν ἐν Βενετία ἔμπορον καὶ λίαν ἐγγράμματον Γεώργιον Ἡγουμένον, Ἰωαννίτην, ἀδελφὸν τοῦ εὐεργέτου Ἐπιφανείου καὶ συνειτάχθη ἀπὸ τὸν ἐν Παραμυθίᾳ ἱερέα Ἰωάννην τὸν Ὑποτελέχην, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχετὰ ἐγγράμματος καὶ πολὺ ὀρθογράφος ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν εἰς ποῖον σημεῖον ἠδρίσκειτο τότε ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία. Καὶ ἀκριβῶς ἐπειδὴ τὸ ἐγγραφοῦ τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι καὶ εἰς τὴν Παραμυθίαν ἡ Ἁγίον Δονάτον ὡς ἐπωνομάζετο τότε ἐκαλλιεργοῦντο τὰ γράμματα, κρίνομεν σκόπιμον νὰ τὸ παραθέσωμεν ὁλόκληρον ὡς ἔχει ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τῷ φιλασομένῳ εἰς τὸ ἰδιωτικὸν μας Ἀρχεῖον.

Ἡ Παραμυθία τότε διεκρίνετο καὶ εἰς τὸ ἔμποριον ὅχι ὀλίγοι Παραμυθιωτὲς συνηλλάσσοντο μὲ τὴν Βενετίαν, ὅπου συναντῶμεν: Νικόλαν Ξανθόπουλον τὸ 1548 (σελ. 241 τοῦ αὐτοῦ τόμου), Πασχάλην Γιάννην 1651, Πάνον Στράτην 1680, Στέφανον Στράτην 1720, Λάμπρον Στράτην 1727, Νικόλαον Πάσχον 1770. Δύο τῆς αὐτῆς οικογενείας τῶν Πασχαίων, ὁ Ἰωάννης καὶ Δημήτριος ἐχρημάτισαν, ἀπὸ δύο φορές ἑκάτερος, ὡς πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτήτος Βενετίας (σελ. 252 τοῦ ἄνω τόμου). Καὶ μήπως ὁ γενάρχης τῆς μεγάλης οικογενείας τῶν Μαρουσιαίων, ἡ ὁποία ἐφθάσε νὰ εἶναι μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας τῆς

Βενετίας, δὲν κατήγειο ἀπὸ τὴν Παραμυθίαν;

Ἐχομεν δὲ καὶ νέαν διάσημον οικογένειαν τῶρα εἰς τὴν Ρώμην τοὺς ἀδελφοὺς Βούλγαρη, κοσμηματοπώλας διεθνοῦς φήμης, τῶν ὁποίων ὁ ἀείμνηστος πατὴρ κατήγειο ἀπὸ τὴν Παραμυθίαν.

Ἴδου τῶρα τὸ ἐγγραφοῦ:

1633 Ὀκτωβρίου 9 ἀπὸ Παραμυθία

† τιμιώτατε καὶ εὐγενέστατε ἄρχων κὶρ Τζώριτζη ἡγουμένε τὴν ἀφεντιά σου προσκυνῶ ἐγὼ ἡ γυνὴ τοῦ ποτὲ ντατακούση ἡ κρουστάλω καὶ μήτηρ τοῦ κυριάκη· λοιπὸν αὐτοῦ ἔρχεται ὁ υἱός μου ὁ κυριάκης εἰς τὴν ἀθθεντία σου καὶ σὲ παρακαλοῦμεν αὐτὰ τὰ πράγματα ὅπου εἶχεν ἀφήσει ὁ ἄνδρας μου ὁ π(α)τὴρ τοῦ κυριάκη εἰς τὰ χέρια τῆς ἀθθεντία σου διὰ τὴν θυγατέρα μου τὴν ὀλιγόημερην τὴν Ἀλεξάνδρα, ἡξευρε ὅτι ἀναπαύθηκεν καὶ ἔρχεται ὁ υἱός μου ζητῶντας τὰ πράγματα, καὶ πάλιν παρακαλοῦμεν δωστα τοῦ ἄνωθεν υἱοῦ μου καὶ μὴν του κάμης πλέον ἄργυρα διὰ ὄνομα Θ(εο)ῦ καὶ εἶναι καλὰ δοσμένα ὅτι ἔχομεν πολλὰ χρέει καὶ καμάτους καθὼς ὁ Θ(εο)ς τὸ γινώσκει καὶ τὸ περισσοτερον κἀνης ψυχικὸν εἰς ἐμᾶς, καθὼς ἐκεῖνος ὁ ἄνδρας μου διὰ ἐνεπιστεμένον καὶ καλὸν Χριστιανὸν σοῦ τὰ ἄφησεν καὶ ὅχι ἄλλον τῆς ὥρας μόναι ὁ κ(υριο)ς νὰ σὲ κάμει πολυχρόνιον.

† ἐγὼ ἡ κρουστάλω ἡ γυνὴ τοῦ ποτὲ νικολοῦ νταντακούση ἔβαλα (†) καὶ ἔγραψα
† γεώργιος ἱερεὺς καὶ οικονόμος μαρτηρο
τὰ ἄνωθεν

† ἐγὼ Ἰωάννης ἱερεὺς ὁ ὑποτελέκης μαρτηρωῦ δτι ἰδίῳ θελήματι ἔγραψα

† εγώ γεώργιος ιερέυς και σακαίλιος μαρτυρο τα άνωθεν

† εγώ θομας θεωτοκης μαρτυρο τανωθεν

† εγώ φηλιπας νικολου μαρτυρο τα ανωθεν

† εγώ φωτηος ξανθοπουλος μαρτυρο τα ανωθεν

† εγώ γιανι πασκος μαρτυρο τα ανωθεν

† εγώ κόστα νηκος μαρτυρο τα ανωθεν

*

† 1633 οκτωβροι 22 ελαβα εγώ ο κοιροιακοις νικολου ταντακουσοι ελαβα απο το αφεντοι γεωργιον ηγουμενον τα οσα πραγματα ιχεν αφοικιοι οποτε μακαροιτοις πατηρ μου και στις χοιρας του ανωθεν αφεντοι γεωργιον ηγουμενου εγώ κοιροιακοις βεβεόνο τα ανωθεν.

*

† 1633 οκτωβριου 22 εις τους κορηφους. Επειδι και την σιμερον ο παρων τιμιωτατος κυρ Γεώργιος ηγούμενος (2) έπαραδοσε του παρωντος κηριακου του νηκολου θανου καντακούσι απο την Παραμηνθιά τα όσα ηχε ης χηρασ του ανωθεν κηρ γεωργιον ο ανωθι ποτε νηκολος θάνος πατηρ του αυτου κηριάκου, δια τουτο την σιμερον δια καουτζιον(3) του αυτου κυρ γεωργιον εμπένου ενιοι ο ης περ του ειερου οι παρωντες ηγουν ο κηρ διμήτριος λάμπρου κηρ αλέξανδρος αθανασίου και κηρ νικολαος κωντισ από Παραμηνθία, οτινες υποσχωνται οτι αν ποτε τον κερδν τινας απο την κληρονομα του α-

νωθεν νηκολου ηθελε διασίσι των ανωθεν ηγουμενο δια τα αυτα πράγματα να τον υποσχόμενοι οι ανωθι εγγυηται ης πασαν δανο (4) ζημια και εντερέσε (5) οπου ηθελε λαβη ο ανωθι τίμιος ηγουμενος και δια πιστεος αληθής έγινε το παρον γράμα εκ χηρος έμου γεωργιον ασιμοπούλου και επεδόθι αυτο του ανωθι τιμίου ηγουμένου, η οπει ανωθι εγγυηται δια πλέον βεβέοσιν υπογραφουν κατοθι με το ηδιο τους χερι

† διμειρεις Λανπρος βεβεορο τα ανωθεν

† καγώ ο ανωθεν αλέξανδρος Αθανασίου βεβεόνω ως ανωθεν

† εγώ νηκολας κόντισ βεβεόνο τα ανωθι και εγώ ο ανωθι γεώργιος ασιμόπουλος υπέγραψε δια ονομα του δια να μιν ηξέρι να γραφι και μαρτιρό.

*Οπισθεν του έγγραφου εύρίσκειται η κάτωθι σημείωσις του Γεωργίου Ηγουμένου:

† γράμμα όπου μου έκαμεν ο κυριάκης υίδς του ποτε κηρ Νικολου θάνου καντακούση όπου του έπαράδοσα τα όσα μου άφησεν ο π(ατε)ρας του.

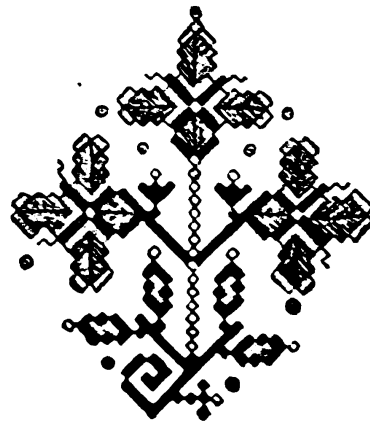
1. Υπέγραψεν άντι της Κρουστάλως ο Ιωάννης ιερέυς ο Υποτελέκης ο και συντάξας τι έγγραφον.

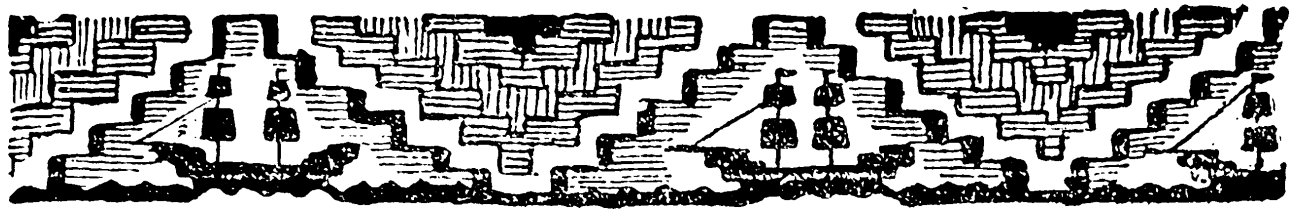
2. Συνέπεσε να εύρίσκειται τότε εις την Κέρκυραν.

3. εγγύησιν.

4. βλάβη.

5. συμφέρον.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
Θεολόγου καθηγητοῦ—πολεμιστοῦ

ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΕΘΕΛΟΝΤΑΙ ΣΤΑ 1912 - 1914

Δημοσιεύω κάθε χρόνο στή μεγάλη ἡμέρα τῆς 21ης Φεβρουαρίου ὀνόματα μερικῶν γνωστών μου Ἡπειρωτῶν ἐθελοντῶν, ποὺ κίνησαν στοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας ἀπὸ τὴ σκλάβια Ἡπειρο, τὴν ἐλεύθερη τότε μικρὴ Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἀπὸ τὴν Ἀμερική, ἀπὸ τὰ μακρυνὰ ξένα καὶ ἦρθαν καὶ ἀγωνίστηκαν.

Φέτος δημοσιεύω τοὺς ἐξῆς δέκα:

† 1) **Βράτος Χρήστος** ἀπὸ τὸ Γραμμένον. Ἄφισε τὸ μαγαζί του στὴν Πόλη καὶ ἔλαβε μέρος στὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα τῶν ἐτῶν 1903—1909 μαζί με τὸν Γεώργιον Κονδύλη. Ἀνοίγει ἄλλο μαγαζί ἔπειτα στὴν Ἀθήνα, τὸ ἀφίνει κι' αὐτὸ καὶ στὰ 1912—13 καὶ στὸν Ἀγῶνα τῆς Αὐτονομίας Ἡπείρου ἀγωνίζεται ὡς ἐθελοντῆς ὀπλαρχηγός.

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἀμείβοντας τὶς ὑπηρεσίες του τὸν διώρισε μετὰ φύλακα στὸ ὑποκατάστημά της ἐδῶ στὰ Γιάννινα.

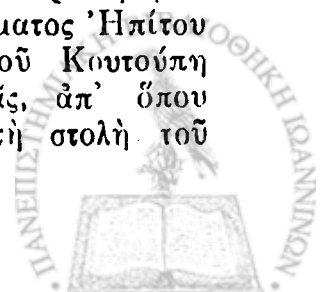
† 2) Οἱ δύο ἀδελφοὶ ἀπὸ τὸ Δίλοφο τοῦ Ζαγοριοῦ **Ἀλέξανδρος καὶ Ἀριστοτέλης Δ. Ἰωαννίδης**. Ὁ πρῶτος ἄφισε τὸ δικηγορικὸ γραφεῖο του στὴν Αἴγυπτο καὶ ὑπηρετήσεν ἐθελοντῆς στρατιώτης σὶ τὸ 3/40 Σύνταγμα τῶν Εὐζώνων. Ὁ δεύτερος ἄφισε τὸ ἠλεκτρικὸν πλυντήριο στὴν Ἀθήνα καὶ ὑπηρετήσεν στὴ Μοῖρα Νοσοκόμων τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου.

3) **Κυριακόπουλος Ε. Γεώργιος**. Ἀπὸ τὸ παραμεθόριο χωριὸ τῆς Βορείου Ἡπείρου «Ἅγιος Νικόλαος». Ὑπηρετοῦσε ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς Ὄθωμανικῆς Τραπεζῆς ἐδῶ στὰ Γιάννινα. Ὡς πατριώτης παρέσυρε δυὸ ἀξιωματικοὺς τοῦ Τουρκικοῦ Ἐπιτελείου ἓνα σκοτεινὸ βράδυ τὸ Γεννάριον τοῦ 1913 καὶ τοὺς ὀδήγησε σὶ σπῆτι τοῦ κυρ Γιαννάκη Λάππα—γραμματεῖα τοῦ Γαλλικοῦ Προξενείου—ὅπου παρέδωκαν ἐμπιστευτικὸ χάρτη τῶν ὀχυρῶν τοῦ

Μπιζανιοῦ. Αὐτὸς ἦτο φίλος τοῦ τέως δημάρχου μας Θεοδ. Θεοδωρίδη καὶ τῶρα εἶναι μεγαλέμπορος καὶ μεγαλοβιομήχανος στὴ Θεσσαλονίκη καὶ πρόεδρος τῆς ἐκεῖ «Ἐστίας τῶν Ἡπειρωτῶν».

† 4) **Δάλος Ἰωάννης** (1880—25—7—1954). Γεννήθηκε στὴ Βούρμπιανη. Κατὰ τὸ Σύνταγμα τῶν Νεοτούρκων στὰ 1908 ὑπηρετοῦσε ὡς ἐργοδηγός στὴν κατασκευὴ τῶν ὀχυρῶν τοῦ Μπιζανιοῦ συνεργαζόμενος μετὰ τὸν πρόξενον τῆς Ἑλλάδος Ἀγγελὸ Φορέστη καὶ τὸν γραμματεῖα τοῦ Προξενείου Νικ. Χαντέλη, στοὺς ὁποίους κρυφὰ μετέδιδε τὰ μυστικὰ τῆς ὀχυρώσεως στὴν Στρατιωτικὴ Ἑλληνικὴ ὑπηρεσία.

† 5) **Μπόγκας Ἀθαν. Γεώργιος**. (1886—1951). Γιαννιώτης, ἀδελφός τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ τοῦ ΟΤΕ καὶ λογιῶν συνεργάτη τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας» Εὐαγγέλου. Φεύγοντας τοὺς Τούρκους καὶ τὴ στρατεύση τῶν Χριστιανῶν μετὰ τὸ 1908 πῆγε στὴν Ἀθήνα. Στὸν πόλεμον τοῦ 1912 εἶχε καταταγῆ ἐθελοντῆς σὶ τὸ σῶμα τῶν Γαριβαλδινῶν καὶ πολέμησε σὶ τὸ Δρίσκο καὶ κατεβῆκε ὡς τὴ λίμνη. Γιὰ τὴν αἰτία αὐτὴ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση πῆρε ἀπὸ τοὺς Γιαννιώτες τὸ παρατσούκλι «Γαλιβάρδας». Μετὰ τὴ διάλυση τοῦ σώματος τῶν Γαριβαλδινῶν κατατάχθηκε στὴν ἀνταρτικὴ ὀμάδα τοῦ ἀνεξάρτητου ἀποσπάσματος Ἡπίτου καὶ πολέμησε σὶ τὸ σῶμα τοῦ Κουτούπη στὴν περιοχὴ τῆς Παραμυθιάς, ἀπ' ὅπου μέσῳ Κοσμηρῶς μπῆκε μετὰ τὴ στολὴ τοῦ

αντάρτη από τὴ Λούτσα στὰ Γιάννινα. Στὸν Βορειοηπειρωτικὸν ἀγῶνα ὑπηρετήσε ὡς τακτικὸς στρατιώτης σιὴ Φράσσορη τοῦ Τεπελενιοῦ. Φτωχὸς σὲ γράμματα, ἀλλὰ πλούσιος σὲ αἰσθήματα τοῦ ἄρεσκε νὰ τὸν ἀποκαλοῦν μπαντίδο, ἀλλὰ ἐπρόσθετεν ὁ ἴδιος «τίμιος μπαντίδος».

† 6) **Ξανθόπουλος Κων. Χρῆστος.** Γιαννιώτης, ἀδερφὸς τῆς ἀείμνηστης Ἀμαλίας, δεκαετηρίδες δλόκληρες διευθύντριας τοῦ Ἀνωτέρου Ἐλισαβετιείου Παρθεναγωγείου Ἰωαννίνων καὶ γυιὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ποὺ εἶχε βιβλιοδεταῖον ὅπου σήμερα εἶναι τὸ βιβλιοπωλεῖον Κιτσά καὶ ἦτο ψάλτης στὸ Ἀρχιμανδρεῖο καὶ τοῦ εἶχαν κολλήσει τὸ παρτσούκλι «Πολυξένη» γιὰτὶ σὲ μιὰ παράσταση ἐδῶ στὰ Γιάννινα ἀπὸ φιλομούσους νέους τοῦ δράματος τοῦ Εὐριπίδου «Ἐκάβη» εἶχε παίξει τὸ ρόλο τῆς κόρης τῆς Πολυξένης, ἡ ὁποία εἶχε αὐτοκτονήσει στὸν τάφο τοῦ μελλονύμφου τῆς Ἀχιλλέα ποὺ τὸν σκότωσε ὁ Πάρις, τοῦ Ἀχιλλέα, ὁ ὁποῖος τὴν εἶχε ἐρασθῆ ὅταν μὲ τὸν πατέρα τῆς τὸν Πρίαμο πῆγε στὴ σκηνή του νὰ ζητήσουν νὰ θάψουν τὸ πτώμα τοῦ Ἐκτορα.

Ὁ Χρῆστος Ξανθόπουλος ἦτο μουσικὸς τεχνόρος καὶ ἔπαιξε στὰ θεάτρα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Στὰ 1912 ὑπηρετήσε ὡς ἐθελοντὴς στὸ σῶμα τῶν Γαριβαλδινῶν τοῦ Μαβίλη καὶ παρευρέθηκε στὸ θάνατό του καὶ ἄκουσε κι' αὐτὰ ἀπὸ τὰ τελευταῖα λόγια του: «εἶναι ὑπέροχα νὰ πεθαίνῃ κανεὶς γι' αὐτὴ τὴν ὥραία πόλη, τὰ Γιάννινα».

Οἰκονόμος Ν. Σπυρίδων ἀπὸ τὴν Ἄρτα τῆς Αὐλώνας ἀπόφοιτος μαζί μου τῆς Ζωσιμαίας στὰ 1905. Σπούδαζε ὡς ἰατρὸς στὴ σχολὴ τῆς Μομπελλιῆ τῆς Γαλλίας, ἄφισε τὶς σπουδές του, καὶ ἦλθε καὶ ὑπηρετήσε ὡς ἐθελοντὴς νοσοκόμος στὸ 14^{ον} Ὀρεινὸν Χειρουργεῖον ἐδῶ στὴν Ἠπειρο. Σήμερα εἶναι τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Οὐρολογίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ πέρουσιν ἐπισκέφθηκε τὰ Γιάννινα ὡς πρόεδρος τοῦ Ἰατρικοῦ Συνεδρίου, ποὺ συγκροτήθηκε ἐδῶ στὴν πόλη μας.

† 8) **Πάντος Στέφανος** ἀπὸ τὴ Σωτήρα τῆς Βορείου Ἠπείρου, συμφοιτητὴς μου

στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, πολέμησε ὡς ἐθελοντὴς στὴν Ἠπειρο καὶ σκοτώθηκε στὸν ἑλληνοβουλγαρικὸ πόλεμο τοῦ 1913 ὑπηρετώντας στὸ 9^{ον} πεζικὸν Σύνταγμα.

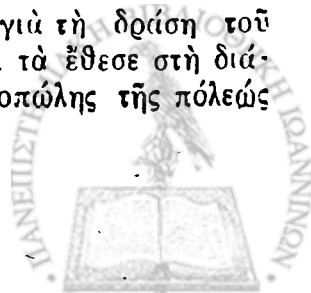
9) **Παπαμιχαὴλ Δημήτριος** ἀπὸ τὴν Καμαρίνα. Ἦτο γυιὸς τοῦ παπᾶ Μιχαὴλ ὁ ὁποῖος σκοτώθηκε πολεμώντας σὰν ἥρωας στὴν ἐπανάσταση τῆς Καμαρίνας στὰ 1897, ὅπως ἔγραψα προπέρουσι στὸ φύλλον τοῦ Μαρτίου τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας».

Ὁ Δημήτριος μετὰ τὸ 1897 ἔμενε μαζί μὲ ἄλλους Καμαρινιώτες ὡς πρόσφυγας στὴ Νέα Καμαρίνα (Μερτάρι) τῆς Βόνιτσας. Ἀνακατεῖθηκε καὶ συνεργαζότανε μὲ τὶς ἐθνικὲς ἑλληνικὲς ὁργανώσεις καὶ ἔβγαζε ὅπλα καὶ πυρομαχικὰ στὴν Ἠπειρο καὶ ἰδίως στὴν περιφέρεια τῆς Πρέβεζας. Κάποτε οἱ Τούρκοι τὸν συνέλαβαν καὶ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ. Ποτὲ γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του δὲν δέχθηκε ἀμοιβή. Τὸν Αὐγουστο τοῦ 1912 διωρίσθηκε ὀπλαρχηγὸς στὸ τμήμα Λιακοπούλας τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ποὺ δροῦσαν ἐκεῖ μὲ τὸ ψευδώνυμό «Νικήτας».

Ἔλαβε μέρος στὴ μάχη τῆς Νικοπόλεως στὶς 20 Ὀκτωβρίου 1912 καὶ σὰν ἥρωας ὤρμησε στὸ πυροβολεῖον τῶν Τούρκων στὸ Μύτικα καὶ τραυματίσθηκε στὸ δεξί του τὸ πόδι. Προτοῦ ἀποθεραπευθῆ συνέπραξε μὲ τὸ ἐθελοντικὸν σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ Κ. Ζαχαράκη ἕως ὅτου ἔπεσε ἡ Τσιαμουργιὰ καὶ μπῆκε στὸ Μαργαρίτι στὶς 25—2—1913.

Ὁ Ζαχαράκης τὸν ἀποκαλεῖ ἐνδοξὸν ὀπλαρχηγὸν καὶ τὸν ἐξυμνεῖ ὡς ἀντάξιον υἱὸν τοῦ πατέρα του τοῦ παπᾶ. Βεβαιοῦν τὴ δράση του ὁ ἀρχηγὸς Κώστας Ζαχαράκης ἢ Τζώτζης καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γ. Καραλής, Εὐάγγ. Σύσκας ἀπὸ τὸ Κουκούλι τῆς Πρέβεζας, ὁ Ν. Νεοκλῆς ἢ Λύγκος, ὁ Δ. Γεοργιάννης, ὁ ταγματάρχης Παπαγεωργίου Λεωνίδας, ὁ ὑποστράτηγος Ἰωάννης Παπαϊωάννου καὶ ὁ δήμαρχος Πρεβέζης Β. Μπάλκος, ὁ ὁποῖος ὡς ἐκπρόσωπος «τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑθν. Ἐπιτροπῆς Η.Σ.» τὸν διώρισε στὰ 1911—12 ὡς ὀπλαρχηγὸ στὴν περιοχὴ Πρεβέζης μέχρι Καλάμας.

Ὅλα τὰ ἔγγραφα γιὰ τὴ δράση τοῦ Δημητρίου Παπαμιχαὴλ τὰ ἔθεσε στὴ διάθεσή μου ὁ φίλος παντοπώλης τῆς πόλεως

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΠΗΓΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἀπὸ τοῦ 1881 μέχρι τοῦ 1912 τὰ βόρεια σύνορα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἐξετείνοντο ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου μέχρι τῶν ἐκβολῶν περίπου τοῦ Θεσσαλικοῦ Πηνειοῦ⁽¹⁾. Διὰ τῶν δύο ἔμως Βαλκανικῶν πολέμων (1912—1913)⁽²⁾ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἠδξήθησαν καὶ περιέλαβον τὴν Ἠπειρον, τὴν Μακεδονίαν μέχρι Νέστου καὶ Ροδόπης, καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, πλὴν τῶν Ἴμβρου, Τενέδου καὶ Μεγίστης, αἵτινες παρέμενον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τῆς Δωδεκανήσου, ἧτις εἶχε καταληφθῆ προσωρινῶς ὑπὸ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου καὶ Μαΐου τοῦ 1912⁽³⁾.

Μετὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ Βαλκανοτουρικοῦ πολέμου ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἐκ Χειμάρρας ταγματάρχην τῆς χωροφυλακτικῆς Σπυρομήλιον νὰ καταλάβῃ δι' ἀνταρτικῶν σωμάτων τὴν Χειμάρραν. Μεταβὰς οὗτος εἰς Κέρκυραν ὀργάνωσεν ἐθελοντικὸν σῶμα ἐνισχυθὲν καὶ διὰ 200 Κρητῶν ἀνταρτῶν καὶ τὴν 5 Ἰβρίου 1912 (π. ἡ.) ἀποδισασθεὶς κατέλαβε τὴν Χειμάρραν. Ὄργάνωσε τὴν ἀσφάλειαν τῆς περιοχῆς καὶ ἀπέκρουσε πολλὰς ἐφόδους τῶν Τουρκαλβανῶν.

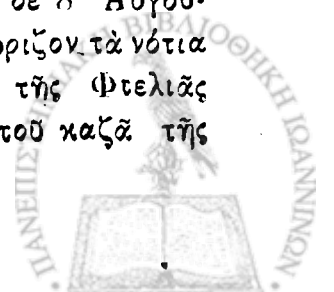
μας Σπύρος Βαζαλούκας, ὁ Πρεβεζιᾶνος, ἀγωνιστῆς τῶν ἐτῶν 1912—13 καὶ σήμερα πρόεδρος τοῦ Συλλόγου τῶν Ἠπειρομάχων μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀειμνήστου Παναγ. Λαγίδη, τοῦ γεωπόνου, πού ἐθελοντῆς ἦλθε ἀπὸ τὸ Ἀἶβαλι (Κυδωνίες) τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀγωνίσθηκε στὴν Ἠπειρο, ὅπου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της καὶ ἐγκαταστάθηκε.

10) Πουλίδης Χ. Πέτρος ἀπὸ τὰ Τσαρίτσινα τῆς Λάγκας Σουλίου, τραυματίας τοῦ Μπιζιανιοῦ, φωτορεπόρτερ καὶ κάτοχος ἱστορικῶν φωτογραφιῶν.

Ἐν τῇ μεταξὺ αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐσχέποντο νὰ ἰδρύσουν Ἀλβανικὸν Κράτος. Ὁ Ἀλβανὸς Ἰσμαήλ Κεμάλ Βέης Βλιώρας εἰσηγήσει τῆς Ἰταλίας ἐκήρυξε τὴν 18 Νοεμβρίου 1912 (π. ἡ.) ἐν Αὐλώνι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀλβανίας, ὃ δ' Ἐσάτ πασᾶς ἐκήρυξε ταύτην ἐν Δυρραχίῳ ὑποκινήσει τῆς Αὐστρίας⁽⁴⁾.

Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἰωαννίνων (21 Φεβρ. 1913) κατέλαβε τοὺς νομοὺς Ἀργυροκάστου καὶ Κορυτσᾶς καὶ προήλαυσε πρὸς Αὐλώνα. Ἡ Ἑλλάς, ἐνεκα τῆς ἀπειλῆς τῆς Ἰταλίας νὰ μὴ καταλάβῃ τὴν Αὐλώνα, περιώρισε τὴν προέλασίν της μέχρι τῆς παραλίας τῆς Χειμάρρας. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κατέλαβε τὴν χώραν μέχρι Τεπελενίου, Κλεισούρας καὶ τῆς ὑδροκριτικῆς γραμμῆς τῶν ποταμῶν Ἀψοῦ καὶ Ἀψοῦ μέχρι Μοσχοπόλεως καὶ νοτίας ἄκρας τῆς Ἀχρίδος⁽⁵⁾.

Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις συνεφώνησαν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1912 νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν αὐτονομίαν τῆς Ἀλβανίας. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου τῆς 17 Μαΐου 1913 (π. ἡ.) ἡ Τουρκία παρεχώρει εἰς τὰ σύμμαχα Βαλκανικὰ κράτη «ὅλα τὰ ἐδάφη τὰ κείμενα δυτικῶς τῆς γραμμῆς Αἴνου—Μηδείας, ἐξαιρέσει τῆς Ἀλβανίας» (ἄρθρ. 2), ὃ καθορισμὸς δὲ τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας ἀνετέθη εἰς τὰς τότε ἑξ Μεγάλαις Δυνάμεις (Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, Ρωσίαν, Ἰταλίαν, Αὐστρίαν καὶ Γερμανίαν)⁽⁶⁾. Πρὸς τοῦτο ὑπεγράφη τὴν 2^η Ἰουλίου 1913 ἐν Λονδίῳ μεταξὺ τῶν ἑξ Μεγ. Δυνάμεων πρωτόκολλον περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ὀργάνωσews τῆς Ἀλβανίας, τὴν δὲ 8 Αὐγούστου 1913 αἱ Δυνάμεις καθώριζον τὰ νότια σύνορα τῆς Ἀλβανίας ἀπὸ τῆς Φτελιᾶς τοῦ Ἰονίου πελάγους μέχρι τοῦ καζᾶ τῆς

Κορυτσάς. Τὴν ἐνδιάμεσον μεθωριακὴν γραμμὴν καθώρισε Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ τῶν Δυνάμεων κατόπιν ἐπιτοπίου ἐρεύνης κατὰ τὸν Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον 1913 διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Φλωρεντίας, τὸ ὁποῖον ὑπεγράφη τὴν 17 Δεκ. 1913^(*).

Διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου παρεχωροῦντο εἰς τὴν Ἀλβανίαν οἱ καζάδες Χειμάρρας, Δελβίνου, Ἀργυροκάστρου, τὸ μέρος τοῦ καζᾶ Τεπελενίου ὄπερ διεξεδίκει ἡ Ἑλλάς, τμήμα τοῦ καζᾶ Πωγωνίου, καὶ οἱ καζάδες Πρεμετῆς, Λιασκοβικίου, Κολωνίας καὶ Κορυτσᾶς, ὧν οἱ κάτοικοι 240 χιλ. περίπου ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον Χριστιανοὶ καὶ εἶχον Ἑλληνικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν.

Τὴν γραμμὴν ταύτην ἀνεκοίνωσαν αἱ Δυνάμεις πρὸς τὴν Ἑλλάδα τὴν 13 Φεβρ. 1914 μετὰ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐκκενώσῃ τὰ ἐδάφη τῆς Β. Ἠπειροῦ τὰ ἐπιδικαζόμενα εἰς τὴν Ἀλβανίαν, δηλοῦντες ὅτι ἐκ τῆς ἀποδοχῆς ὑπ' αὐτῆς τῶν σονόρων τῆς Ἀλβανίας ἐξαρτᾶται ἡ παραχώρησις τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ἡ Ἑλλάς διεμαρτυρήθη τὴν 21 Φεβρ. 1914, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑπακούσῃ καὶ νὰ λάβῃ ἀκολούθως στάσιν ἀντίθετον πρὸς τὸν ἀρχόμενον Βορειοηπειρωτικὸν Ἀγῶνα τὴν 22 Φεβρ. 1914 μάλιστα ἀποστέλλει τὰ πολεμικὰ «Ἀλφειδὸν» καὶ «Ἐυρώταν» ἵνα καταστείλουν τὸ κίνημα εἰς τὴν πόλιν Ἀγίου Σαράντα^(*). Τὴν 17 Φεβρ. 1914 παρέδωσε διὰ πρωτοκόλλου τὴν Κορυτσάν εἰς τοὺς Ἀλβανούς, ἐπίσης τὴν Ἐρσέκαν πρωτεύουσαν τοῦ καζᾶ Κολωνίας.

Οἱ Ἠπειρώται πρὸ τοῦ σφαγιασμοῦ τῶν δικαίων των ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπαναστατήσουν.

* *

Ὁ Γεώργιος Χριστόκη Ζωγράφος, ἀναχωρήσας ἐξ Ἀθηνῶν τὴν 13 Φεβρ. 1914, φθάνει τὴν 15ην εἰς Ἀργυροκάστρον καὶ σχηματίζει τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἀυτονομῆς Ἠπειροῦ ἐκ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν: Δρυϊνουπόλεως Βασιλείου, Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδωνος καὶ Κορυτσᾶς Γερμανοῦ· ἐπίσης ἐκ τοῦ Ἀλεξ. Καραπάνου ὡς ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν, τοῦ συναγματάρχου Δ. Δούλη ὡς ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τοῦ Παρμενίδη τῶν Οἰκονομικῶν^(*). Τὴν 17ην Φεβρ. 1914 ὥραν

3 μ.μ. ὑψώνουν ἐν Ἀργυροκάστρῳ τὴν Σημαίαν τῆς Ἀυτονομῆς Ἠπειροῦ, ἣτις εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ φέρουσα ἐν τῷ μέσῳ τὸν Δικέφαλον Ἀετὸν⁽¹⁰⁾. Ἡ Σημαία αὕτη ἀνεπετάσθη ὁμοίως εἰς Δέλβινον, Λιασκοβικίον, Πρεμετὴν, Χειμάρραν κ. ἄ. Εἰς τὴν Κολωνίαν δὲ ἀνεκηρύχθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἠπειροῦ⁽¹¹⁾.

Ὁ Ἀγὼν οὗτος συνεχίησε τὸ Πανελληνίον καὶ ἐπιτροπαὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν συνέλεγον ἐράνους, πανταχόθεν δὲ προσήρχοντο ἐθελονταί. Ἀπὸ 19—24 Μαρτίου 1914 κίνημα ἐκραγὲν ἐν Κορυτσᾷ κατεπνίγη εἰς τὸ αἷμα. Ἡ Ἀυτονομὸς Κυβέρνησις συνεκρότησεν Ἱερὸς Λόγους καὶ ἐπετίθετο κατὰ τῶν Ἀλβανῶν ἀπὸ Κολωνίας μέχρι Χειμάρρας.

Τὴν 24 Ἰουνίου 1914 ὁ Γεώργιος Τσόντος Βάρδας μετὰ ἐθελοντὰς καταλαμβάνει τὴν Κορυτσάν. Ὁ στρατὸς τῆς Ἀυτονομῆς Ἠπειροῦ εἶχε πολλὰς ἐπιτυχίας καὶ ἡ ἐν Ἀλβανίᾳ Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ τῶν Μεγ. Δυνάμεων ἐλέπυσα τὸ ἀδύνατον τῆς καλήφειας τῆς Β. Ἠπειροῦ, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Γ. Χρ. Ζωγράφον ἀνακωχὴν καὶ τὸν προσεκάλεσεν εἰς Κέρκυραν πρὸς διεξαγωγὴν διαπραγματεύσεων. Αὗται ἀπέληξαν εἰς ὑπογραφήν τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Κερκύρας τὴν 17 Μαΐου 1914 (π. ἡ.) διὰ τοῦ ὁποῖου: ἡ Β. Ἠπειρος ἀναγνωρίζεται αὐτόνομος ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας Βιδ (Wied) ἀποστέλλει βουλευτὰς εἰς τὸ Ἀλβανικὸν Κοινοβούλιον ἐπίσημος γλῶσσά της εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἔχει ἰδίαν χωροφυλακὴν μετὰ ἰδίους ἀξιωματικούς⁽¹²⁾.

Τὴν ἐγκρίσιν τοῦ πρωτοκόλλου τούτου αἱ Μεγ. Δυνάμεις ἀνεκοίνωσαν τὴν 20 Ἰουνίου 1914 εἰς τὴν Ἀυτονομὸν Κυβέρνησιν, εἶχε δὲ ἐπικυρώσει τούτο καὶ τὸ ἐν Δελβίνῳ συνελθὸν Πανηπειρωτικὸν συνέδριον.

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀλβανίας Γουλιέλμος πρίγκιψ τοῦ Βιδ ἀπεδιβάσθη εἰς Ἀλβανίαν περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου 1914 καὶ ἀντιμετώπισεν ἐκτὸς τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ μεγάλην ἐσωτερικὴν ἀναρχίαν. Μετὰ τὴν ἐκρηξίν τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ τὴν φυγὴν τῶν ξένων στρατευμάτων ἐξ Ἀλβανίας, πρὸ τῶν μεγάλων δυσχερειῶν ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ⁽¹³⁾.

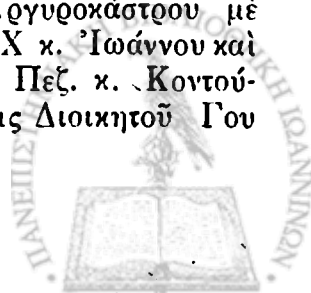

Α

Ἡμερολόγιον μέχρι τῆς
μεταβάσεώς μου διὰ τὸν ἀγῶνα Β. Ἡπείρου
1 Ἀπριλίου 1914

Μετὰ τὴν νέαν σύνθεσιν τοῦ Στρατηγείου Σώματος Στρατοῦ καθ' ἣν ὠρίζετο λοχαγὸς ὑπασπιστῆς καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀντιστρ. κ. Μανουσουλγιαννάκη οὗ διετέλουν ὑπασπιστῆς ἀποδοχὴν τῆς ἐπιθυμίας μου ὅπως ἐπανέλθω εἰς τὸ σῶμά μου (πυροβολικὸν) δὲν ἐπροϊάθην παρ' αὐτοῦ δι' ἐπιτελείον, ὡς εἶχον διαταχθῆναι νὰ προτείνουσι οἱ Διοικηταὶ Σωμάτων καὶ Μέραρχοι, ἀλλ' ἐπέστρεψα ἐκ Δράμας εἰς Ἀθήνας διατελῶν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ἀναμμένων τὰς τοποθετήσεις τῶν Ἀξιωματικῶν τοῦ Πυροβολικοῦ. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὡς ἄνω διαμονῆς μου ζητῶ νὰ μάθω τὰ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ ἀγῶνος καὶ ποῖαι αἱ ἐνέργειαι τῶν Ἡπειρωτῶν ὅπως ἀντιστῶσι κατὰ τῆς ἀποφάσεως τῶν Δυνάμεων αἱ ὁποῖαι / ἐπεδίκασαν ὁλόκληρον τὴν Β. Ἡπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. [Διότι, πλὴν τοῦ φυσικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὡς Ἕλληνας καὶ ἀξιωματικοῦ, ἔχω καὶ τὸ ἄλλο, ὅτι συμμετέσχον εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ πλείστου αὐτῆς ὑπὸ τῆς III Μεραρχίας, ἀπὸ Κορυτσᾶς, Κολωνίας, Λεσκοβικίου, Προεμετῆς μέχρι Κλεισούρας καὶ Φρούσσαρης, ἔφθασα μέχρι Τεπελενίου. Καὶ παραμείνας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Μεραρχίας ἐν Κορυτσᾷ, παρὰ τῷ τότε Διοικητικῷ Ἐπιτρόπῳ κ. Πέτρῳ Καψαμπέλλῃ ὡς βοηθός, καὶ τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ κ. Ἀλεξ. Κοντούλη, Συν)χη τοῦ Πεζικοῦ, μέχρις Ἰουλίου 1913, ὅτε μετέβην εἰς Θεσ)κην, κατόπιν διαταγῆς τοῦ Γεν. Στρατηγείου, ἵνα χρησιμοποιηθῶ, πρὸς καταδίωξιν τῶν Κομιτατζίδων, πονῶ τὸν τόπον καὶ τοὺς κατοίκους, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ ἡσυχάσω, ἀναλογιζόμενος, ὅτι δύνανται νὰ μείνωσιν εἰς Ἀλβανίαν].

Αἱ πληροφορίες μου περὶ ἐπισήμων ἐνεργειῶν ἦσαν μᾶλλον ἀποθαρρυντικαὶ καθόσον ἡ Κυβέρνησις πλὴν τῆς ἐπισήμου Στρατολογίας τῶν Ἡπειρωτῶν ἦν διέταξεν εἰς οὐδὲν ἄλλο, καθ' ἃ ἐμάνθανον, ἐσκέφθη νὰ προβῆ. Τὸ μόνον εὐέλπι σημεῖον τῆς καταστάσεως ἦτο οἱ λόγοι τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὸν Ἅγιον Βελᾶς καὶ Κονίτσης Σ. Βλάχον, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ ἐγκαταλείψῃ ὅ,τι διὰ τοῦ γενναίου Στρατοῦ Του κατέλαβε. Οὕτω παρήρχοντο αἱ ἡμέραι μέχρι τῆς 20 Νοεμβρίου ὅτε παρὰ τὰς πληροφορίας ἃς εἶχον περὶ τοποθετήσεώς μου εἰς Ἀθήνας, Θεσσαλονίκην ἢ Λάρισσαν κληθεὶς εἰς τὸ Φρουραρχεῖον ἔλαβον γνῶσιν Διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν Διοικητὴν τοῦ Αου Σώματος Στρατοῦ Ἀντιστρ. κ. Μανουσουλγιαννάκη δι' ἧς ἐτιθέμην εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἀντιστρατήγου κ. Δαγκλῆ Διοικητὴν Σώματος Ἡπείρου. / Ἀφοῦ παρέμεινα ἐν Ἀθήναις ἡμέρας τινὰς πρὸς διευθέτησιν τῶν ἀτομικῶν ὑποθέσεών μου, ἀνεχώρησα τὴν 11 Δ)βρίου μέσῳ Πατρῶν, ὅπου καὶ ἔφθασα τὴν ἐσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας. [Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἔμαθον παρ' ἀξιωματικοῦ τοῦ Ἐπιτελείου ὅτι ἡ ἐπίμαχος χώρα τῆς Ἡπείρου διηρέθη εἰς τρεῖς τομεῖς. Πρῶτον τὸν τῆς Χειμάρρας ἧς Διοικητῆς ὠρίσθη ὁ κ. Σπυρομήλιος, δεύτερον τοῦ Ἀργυροκάστρου με Διοικητὴν τὸν Συν)χην τοῦ Μηχ. καὶ Μέραρχον τῆς IX κ. Ἰωάννου καὶ τρίτον τῆς Κορυτσᾶς με Διοικητὴν τὸν Συν)χην τοῦ Πεζ. κ. Κοντούλην Ἀλ. ἅπαντες ἐξαρτώμενοι παρὰ τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις Διοικητοῦ Γου

Σώματος Στρατοῦ ἀντ. κ. Δαγκλῆ, εὐρισκομένου φυσικά ἐν ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τοῦ Γ. Ἐπιτελείου καὶ τοῦ Ὑπουργείου. Ἐκ τοῦ Γ. Ἐπιτελείου Ἀξιωματικὸς συμμετέχει εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἐπιτροπὴν Ἀθηνῶν, ἣτις δι' αὐτοῦ διαβιβάζει τὰς αἰτήσεις τῆς καὶ λαμβάνει γνῶσιν τῶν διατασσομένων, ἅτινα μέχρι τοῦδε εἶναι: 1ον Ἡ Στρατολογία τῶν Ἡπειρωτῶν πρὸς σχηματισμὸν τοῦ 3ου Τάγματος τῶν Συν)των Πεζικοῦ. 2ον Ἡ ἀποστολὴ ἀξιωματικῶν πρὸς τὰς Μεραρχίας VIII καὶ IX οἷτινες ὁμως ἄγνωστον, ἂν θὰ διαταχθοῦν νὰ παραμείνουν καὶ μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ 3ον ἡ ἀποστολὴ πολὺ ὀλίγου ὕλικου].

[σ. 3α]

Ἐν Πάτραις συνητήθην μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Κονίτσης ὅστις οὐδὲν νεώτερον Ἡπειρωτικὸν εἶχε καὶ μᾶλλον στενοχωρημένος ἦτο περὶ τῆς ἐν γένει ἐνεργείας. Ἐκεῖθεν ἀνεχώρησα διὰ Πρεβεζαν, ἔφθασα τὴν μεσημβρίαν τῆς 12 καὶ συνητήθην μετὰ τοῦ ἐμπόρου κ. Ζάκα τηλεγραφικῶς εἰδοποιηθέντος παρὰ τοῦ Ἀγίου Κονίτσης καὶ δι' αὐτοκινήτου τὴν 5 μ.μ. τῆς ἰδίας ἀνεχώρησα δι' Ἰωάννινα [μετὰ τοῦ Κρητὸς ὄπλαρχηγοῦ Βασιλ. Ξήρουχα, ὃν συμπαραέλαβον ἐξ Ἀθηνῶν]. Τὴν ἐπομένην παρουσιάσθην εἰς τὸν Ἀντιστρ. Διοικητὴν τοῦ Γου Σώμ. Στρατοῦ κ. Δαγκλῆν Π. καὶ τὸν ἐπιτελάρχην αὐτοῦ κ. Μαλάμον Συνταγματάρχην τοῦ Μηχανικοῦ παρ' οὗ ἐρωτηθεὶς ποῦ ἐπιθυμῶ νὰ τοποθετηθῶ, ἀπήντησα ὅτι προτιμῶ

[σ. 3α]

σ. 3β

τὴν /Κορυτσᾶν ὅπου γνωρίζω τὰ πρόσωπα καὶ τὸν τόπον, ὥστε ἐν περιπτώσει δράσεως νὰ δύναμαι ἀποτελεσματικώτερον νὰ ἐργασθῶ· κατόπιν δὲ τηλεγραφικῆς συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Συνταγματάρχου τοῦ Πεζικοῦ Κοντούλη Ἀλ. Στρατιωτικοῦ καὶ Πολιτικοῦ Διοικητοῦ Κορυτσᾶς ἐτοποθετήθην ὡς βοηθὸς τῆς Διοικήσεως δι' ἣν θέσιν εἶχε σκοπὸν νὰ με ζητήσῃ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου. Ἐν Ἰωαννίνοις ὁπόθεν θ' ἀνεχώρουν μετὰ 3—4 ἡμέρας, ἀντελήφθην ὅτι αἱ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Ἡπειρωτ. Ἀγῶνος ἐνεργεῖαι ἦσαν λίαν ἀσήμαντοι καὶ ἄτονοι, δι' ὃ καὶ ἡ ἐν Ἰωαννίνοις ἐκδιδομένη ἐφημερίς «Ἡπειρος» ἀφ' ἐνὸς καὶ ὁ Ἄγγλος ἀνταποκριτῆς φιλέλλην Τράμπμαν διὰ βαρυσημάτων ἄρθρων ἐζήτησαν τὴν ἐκ τῆς ληθαργικῆς καταστάσεως ἔξοδον τῶν ἀρμοδίων καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἐνεργείαν τῶν δεόντων ἐνόσω ἦτο ἀκόμη καιρὸς, καθόσον τινὲς τῶν ἐντεταλμένων μᾶλλον εἰς ἀτομικὰς κατεγίνοντο ἀσχολίας πρὸς ἱκανοποίησιν ἐγωϊστικῶν βλέψεων, ἥκιστα συμβιβαζομένων πρὸς τὸν ἱερὸν σκοπὸν τοῦ Ἡπειρ. Ἀγῶνος. [Τὴν ὅλην αὐτὴν κατάστασιν ζητοῦμεν νὰ μεταβάλλωμεν μετὰ τοῦ κ. Ἀρχιάτρου Σπυρ. Λέκα, εἰς οὗ τὴν οἰκίαν κατέλυσα, καὶ μεθ' οὗ ἀπὸ ἐτῶν στενῶς συνδέομαι. Ἐνεργοῦμεν ὅπως ὠθηθῶσι τινὲς, καὶ συσσωματωθῶσιν, ὅπως δύνανται νὰ ἐπιβληθῶσιν, ἵνα ζητήσωσι λόγον παρὰ τῶν ἀρμοδίων, τί γίνεται, διότι ἀνησυχοῦσι, μὴ βλέποντες μέτρα ἀνάλογα τῶν περιστάσεων. Τὴν 21 Δεκεμβρίου ἔγραψεν ἄρθρον ὁ Διευθυντῆς κ. Γ. Χατζῆς εἰς τὴν «Ἡπειρον», κατόπιν σημειώματος τοῦ κ. Λέκα, τῶν ἰδ. ὧν μας, «Πρὸ τοῦ ἐπὶ θύραις κινδύνου» ἐπιγραφόμενον. Ἐν τούτῳ ἐτονίζετο ἡ ἀφύπνισις τῶν Ἡπειρωτῶν, ὅπως ζητήσῃ καὶ ἴδη, τί διὰ τὴν μέλλουσαν ἄμυνάν του ὑπάρχει ἐτοιμον. Δραστηριὰ ἐνεργεῖα, πρὸς συλλογὴν ἐράνων διὰ τὴν ἐτοιμασίαν, πρόσκλησιν ἀνταρτικῶν σωμάτων ἀπὸ τοῦδε, ἐγκατάστασιν Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως καὶ ἀρχὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἀπὸ τώρα. Συσπείρωσιν περὶ πρόσωπα, ἔστω καὶ λαϊκά, ἀλλ' ἔχοντα ψυχικὴν δύναμιν καὶ ἐνθουσιασμόν. Καὶ ἐξηκολούθησεν ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο, κατόπιν μάλιστα τοῦ λόγου τοῦ Γεν. Διοικητοῦ κ. Χρηστάκη Ζωγράφου, πρὸς τοὺς ὑποδεχθέντας αὐτὸν ἐν Πρεβεζῇ μεταβαίνοντα εἰς Ἀθήνας, καὶ ἐνδει-

σ. 4α

χθέντος διὰ τὴν ἡγεσίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς Πολιτ. Ἀρχηγού. Ὅτι ἤδη ἀπασχολοῦν αὐτὸν περισσό/τερον, «τὰ ζωτικώτατα πλέον ζητήματα τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς ὅλης Ἠπείρου, ἢ τὰ μερικά καὶ τοπικά», καὶ δόντος ἐν τέλει ρητῆς ὑποσχέσεις, ὅτι, «θὰ καταβάλλῃ πᾶσαν εἰς πάντα πατριώτην ἐπιβαλλομένην ὑποχρέωσιν, πρὸς προστασίαν τοῦ [σ. 5α-6β] Ἠπειρ. ἐδάφους»].

Τὴν 24 Δ)βρίου 1913, κατόπιν πολλῶν προηγηθεισῶν αὐτοκινητικῶν ἀνωμαλιῶν, ἀναχωρῶ διὰ Κορυτσᾶν [παραλαβὼν 5 Κρητας, ἦτοι τὸν προμνησθέντα Βασίλειον Ξήρουσαν, καὶ τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις διαμένοντας, Μιχαὴλ Σταυρ. Μπίρην, συγγενὴ μου, Γεώργιον Γεωργουλάκη, Γεώργιον Σπυριδογιαννάκη, ὄλων συμμετασχόντων τοῦ πολέμου ἐν Ἠπείρῳ, εἰς τὰ σώματα τῶν Κρητῶν ἀνταρτῶν, καὶ τὸν νεαρὸν Χαράλαμ-πον Νικαγιογιάκη, δι' ἰδίων ἐξόδων μου. Ἄπαντες διέπρεψαν μετὰ ταῦτα εἰς τὸν Ἠπειρ. ἀγῶνα, ὡς Ὀπλαρχηγοί, καὶ οἱ περισσότεροι τραυματισθέντες. Σκοπός μου δὲ τῆς προσλήψεώς των ἦτο, ἵνα τοὺς ἐγκαταστήσω εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ὑπαίθρου ἐν Κορυτσᾷ, ὅπως μάθωσι τὸν τόπον, καὶ προετοιμασθῶσι διὰ Καπεῖνοι τῶν ἐντοπίων]. Ἡ πορεία

[σ. 6β] ὑπῆρξε λίαν ἐπίπονος, καθόσον ἐκεῖθεν τῆς Μεσογεφύρας ποτ. Ἄφου ἠναγκάσθην νὰ ὁδοιπορήσω, ἀργὰ δ' ἔφθασα εἰς Λεσκοβίκιον ὅπου διαμείναμεν τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων. [Ἐπεσκέφθην ὄλους τοὺς γνωστοὺς μου προύχοντας, Βιτσόπουλον ἐκ Βούρμπιανης Κονίτισης, καὶ τοὺς ἐκ Σουλίου, Βαγγέλην Χασάπην, καὶ γέροντα Κίταν οἵτινες εἰσι πρόθυμοι διὰ πᾶσαν ἐνέργειαν, ἀλλὰ παραπονοῦνται κατὰ τοῦ Διοικητ. Ἐπιτρόπου, φιλοτούρκου καὶ ἀνευ ζωῆς, ὡς πιστοποιοῦσι καὶ οἱ ἀξιωματικοί. / Καλλιερῶ καὶ παρ' αὐτοῖς τὴν ἰδέαν, ὅτι δέον νὰ κινηθῶσι, ὅπως ὦσιν ἔτοιμοι διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, μοὶ ὑπόσχονται, ὅτι θὰ ὦσι πρόθυμοί εἰς ὅ,τι τοῖς γράψω. Πληροφοροῦμαι ὅτι ὁ ἱερὸς λόχος ἐνταῦθα ἔχει 120 ἄνδρας, τελείως ἐκγυμνασθέντας, καὶ μὲ ἀναλόγους βαθμοφόρους ἐξ αὐτῶν τῶν ἰδίων, δι' ὧν ἐξεπαιδεύθησαν ἕτεροι 150 χωρικοί, ἅπαντες ὀπλίσθησαν διὰ Γκρὰ ὅπλων. Μετ' ἄλλ' ὧν δὲ χωρικῶν μακροχρυσμένων χωρίων, θ' ἀποτελέσωσι δύναμιν 450 ἀνδρῶν ἐνόπλων.

Ἀξιωματικοὶ ἐλθόντες τὴν 25 Δ)βρίου ἐκ Κορυτσᾶς, μοὶ λέγουσιν ὅτι ἀναμένονται ἐκεῖ ἀνυπομόνως, διαδίδεται δ' ὅτι μεταβαίνω μετὰ 2 [σ. 6β-7α] χιλ. ἀνδρῶν (! !)]

Ἀνεχωρήσαμεν τὴν ἐπομένην 26)12 μέσῳ πυκνῆς χιόνος, ἔφιπποι ὀδεύοντες πρὸς Κολώνιαν καὶ μετὰ ἐπτάωρον πορείαν ἐφθάσαμεν εἰς Ἐρσέκαν κυριολεκτικῶς παγωμένος ὅπου ἐγενόμην δεκτὸς παρὰ τοῦ Φρουράρχου κ. Κοσμοπούλου Λοχαγοῦ τοῦ Πεζικοῦ [Διοικητὴν 1ου Τάγματος, 1ῶου Πεζ. Συν)τος, καὶ κατέλυσα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Δημάρχου Πέτρου Προντάνη. Μετὰ τῶν ἀνωτέρω, τοῦ γραμματέως τοῦ ἀποσιάζοντος εἰς Ἀθήνας Διοικ. Ἐπιτρόπου κ. Ρέντη, κ. Γεωργακοπούλου ἐκ Κορίνθου, καὶ προύχοντος Χρ. Κυριακίδη, πολλὰ λέγομεν περὶ τῆς μελλούσης ἐνεργείας]. [σ. 7α]

Ἐκεῖθεν ἀνεχώρησα ἔφιππος τὴν 27 Δ)βρίου π.μ. καὶ περὶ τὴν 2^{1/2} μ.μ. κατελθὼν τῆς ὄρεινῆς διαβάσεως Κιάρι εὐρέθην εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πεδιάδος Κορυτσᾶς, ἐνθα ἀνέμενον ἄμαξα, ὡς εἶχον τηλεγραφῆσει ἐξ / Ἐρσέκας. Μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη νέα ἄμαξα ἐφ' ἧς ἐπέβαινον νέοι τινὲς ἐκ Κορυτσᾶς ἐλθόντες πρὸς ὑποδοχὴν μου, ἐπιβὰς δὲ μίᾳς ἀμάξης ἔφθασα εἰς Κορυτσᾶν ὅπου διηυδύνθην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Θεοδόση Τρέσκα καὶ ἐκεῖθεν ἀφοῦ ἐθερμάνθην ὀλίγον μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ

σ. 5β

κ. Εὐαγγέλου Παπαχαλαμάπους ὕπου καὶ κατέλυσα. Τὴν ἐπομένην 28 Δ)βρίου παρέμεινα ἐν τῷ δωματίῳ μου ἀδιαθετῶν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, τὴν δὲ 29 μετέβην εἰς τὸ Διοικητήριον ἵνα παρουσιασθῶ εἰς τὸν Στρατ. καὶ Πολιτικὸν Διοικητὴν Συνταγμ. κ. Κοντούλην Ἰ. Αλ. παρ' ᾧ ἐτοποθετήθη διὰ διαταγῆς τοῦ Γου Σώμ. Στρατοῦ ἀπὸ 21ης Δεκεμβρίου ὡς βοηθός, παρ' οὗ ἐγενόμην λίαν φιλοφρόνως δεκτὸς καὶ μεθ' οὗ ἔφιπποι μ.μ. μετέβημεν εἰς τοὺς ἔξω τῆς πόλεως Στρατῶνας ὅπου παρετάχθη ὁ περὶ τοὺς χιλίους ἀνδρας ἀριθμῶν Ἱερὸς Λόχος τῆς πόλεως χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ὑπολοχ. κ. Μαυρατζᾶ, ὅστις ἔδωκεν ἔξαιρετικὴν ὠθησιν ἀναγκάσας τοὺς πάντας νὰ προσέρχονται, ὅτι παραλάβη ἐπισήμως τὴν Σημαίαν του ἧτις καὶ τῷ παρεδόθη μετὰ μικρὰν δέησιν καὶ προσφώνησιν τοῦ Μητροπολίτου καὶ ὀλίγους ἐνθουσιώδεις λόγους τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν ποιητοῦ Μπαραικτάρη. Πανταχοῦ ὅθεν διέρχομαι γίνομαι ἀντικείμενον θερμῶν ἐκδηλώσεων συμπαθείας, ὅπερ, ὁμολογῶ ὅτι μὲ κολακεύει καὶ μὲ συγκινεῖ ἀλλὰ καὶ μ' ἐμβάλλει εἰς σκέψεις διὰ τὴν εὐθύνην ἣν ἀναλαμβάνω ἀπέναντι τῶν ἀτυχῶν αὐτῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἔχουν καταδικασθῆ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ μὲ θεωροῦν ὡς ἀγκυραν τῆς σωτηρίας των. Ἀπὸ τῆς 22 λήγ. μηνὸς τὰ τρία τάγματα Κατοχῆς ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ κ. Κοντούλη σχηματισθέντα ἐξ ἀνδρῶν τοῦ 15ου Πεξ. Συντάγματος καὶ τοῦ 2ου Εὐξ. Συν)τος (7ον καὶ 10ον Τάγ.) καὶ τῶν νεοκατατασσομένων Ἰππειρωτῶν ὡς καὶ τινων ἐθελοντῶν προερχομένων ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ Ἰωαννίνων, ὀρκιζομένων ἐπὶ διετεῖ θητεία ἀλλὰ πράγματι μελλόντων ν' ἀπολυθοῦν/ὡς λήξη ὁ Ἰππειρωτικὸς ἀγὼν ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι εἶναι ἐλάχιστοι, διότι οἱ πλεῖστοι προσέρχονται ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι θὰ γίνουν ἀντάρται καὶ δυσκόλως δέχονται νὰ καταταχθοῦν ὡς στρατιῶται. [Δὲν τοῖς ἐξηγουῖσι καθαρῶς αἱ διάφοροι Ἐπιτροπαὶ τῆς Ἀμύνης περὶ τίνος πρόκειται. καὶ σχεδὸν ἀποστέλλονται ἀπατώμενοι, (ὡς ἀντελήφθη καὶ ἅμα τῇ ἀφίξει μου ἐν Πρεβέζῃ, καὶ ἀνέφερον ἐν Ἰωαννίνοις ἀμέσως εἰς ὅλους τοὺς ἀρμοδίους). Φαντάζονται δηλαδὴ, ὅτι ἔδῳ ἔχει ἀρχίσει ὁ ἀγὼν ὁ ἔνοπλος, διότι σποραδικῶς ἔχουσιν ἀναγραφή καὶ τοιαῦται εἰδήσεις εἰς τὰς ἐφημερίδας. Ἐκατοντάδας ξυπολύτων ἀπέστειλεν ἡ τῆς Θεσ)κης, οἵτινες ἐπλημμύρισαν τὴν πόλιν, καὶ ἐστινοχώρησαν αὐτήν, τὴν Διοίκησιν καὶ τὴν Ἀστυνομίαν, ἵνα τοὺς θρέψωσι, καὶ τοὺς στείλωσιν ὀπίσω. Πάντες οἱ ἀρμόδιοι ἐτηλ)σαν παντοῦ, διαμαρτυρούμενοι, ἵνα παύσῃ τὸ κακὸν τοῦτο, καὶ ὑπάρχει ἐλπίς νὰ σταματήσῃ].

Εἰς τὴν παρατηρηθεῖσαν ἐν γένει ἀνωμαλίαν συντελεῖ καὶ ἡ ἔλλειψις συνοχῆς μετὰ τῶν διαφόρων Ἐπιτροπῶν τῆς Ἀμύνης αἱ ὁποῖαι δὲν γνωρίζουν καλῶς τὰ πράγματα καὶ δρῶσιν ἐκάστη αὐτοβούλως. Οἱ ἀποτελέσαντες τὸν πυρῆνα τῶν Λόχων τῶν Ταγμάτων τῆς Κατοχῆς παλαιοὶ ἄνδρες τῶν Συν)των 15ου Πεξ., 2ου Εὐξ. μὴ ἐπιθυμοῦντες τοῦτο ἠπειθήσαν μὴ θέλοντες νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰ καταλύματά των πρῶτον οἱ Εὐξωνοὶ τὴν 16 Δ)βρίου ὅτε ἦλθον ἐκ τῶν ἐδρῶν των διὰ νὰ σχηματίσουν τοὺς νέους Λόχους καὶ ἐπέισθησαν μόνον διὰ τῆς παρουσίας τοῦ πρῶην Διοικητοῦ των Συν)χου τοῦ Πεξικοῦ Νικολάου Κ., τὴν δὲ μεσημβρίαν τῆς 26ης Δ)βρίου συναθροισθέντες μετ' ἄλλων καὶ ὄντες 200 ἢ 300 ἰδίως τῶν ἡλικιῶν τοῦ 1910 καὶ 1911 μετέβησαν εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς VIII Μεραρχίας ὅπου ἐζήτησαν ἄλλοι μὲν ν' ἀπολυθοῦν, ἄλλοι δὲ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰ παλαιὰ Σώματά των ἐκεῖθεν διητυθύνθησαν εἰς τὸ Τηλεγραφεῖον, ἐνθα δι' ἀπειλῶν ὑπεχρέωσαν τὸν τηλ)τὴν νὰ τηλεγρα-

σ. 8α φήση ἐπειγόντως εἰς τὸ Ὑπ. τῶν Στρατιωτ. / ἢ νὰ τοὺς ἀπολύσῃ ἢ νὰ διατάξῃ τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὰ παλαιὰ Σώματά των. Ἐπὶ τῶν γεγνησμένων τούτων μοὶ ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Συντ. κ. Κοντούλη νὰ ἐνεργήσω ἔνορκον προανάκρισιν ἣν καὶ ἤρχισα ἀμέσως ἐργαζόμενος καθημερινῶς ἀπὸ πρωΐας μέχρι ἑσπέρας. [Εἰς τοὺς 5 Κρητας προσετέθησαν καὶ 2, Κ. Κωσταντούλης καὶ Ἐμμ. Μιγιλάκης, ὀρκισθέντες ἐν Ἰωαννίνοις, καὶ σταλέντες ἐδῶ, ἀλλ' ἤδη, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δέχονται νὰ ὑπηρετήσωσιν ὡς τακτικοὶ στρατιῶται. Μέχρις οὗ κανονίσω τὸ τῆς διατροφῆς των, διὰ προσκολλήσεως εἰς τινὰ λόχον, δαπανῶ δι' αὐτοὺς, ἀγοράζων ἐπίσης φρυσγγιοθήκας καὶ διορθῶν τὰ ὑποδήματά των, ἐξ ἰδίων μου, ὅπερ ἀρκετὰ μοὶ ἐκόστισε].

[σ. 9α]

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ μεταβαίνω εἰς τὰς ἀσκήσεις τοῦ Ἱεροῦ Λόχου ὅστις διηρέθη ὑπὸ τοῦ ὑπολ. κ. Μαβρατζᾶ εἰς ἐνωμοτίας καὶ μετὰ τὸ τέλος τῶν ἀσκήσεων δὲν ἔπαυα ν' ἀπευθύνω πρὸς αὐτοὺς διαφόρους συμβουλὰς ἀφορώσας τὴν πειθαρχίαν, τὴν μεταξύ των συναδελφικὴν ἀγάπην, καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν περιουσίαν, τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν τῶν Μουσουλμάνων, τοῦθ' ὅπερ ὡς ἔμαθον, ἔφερον ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἐπίσης συνεκέντρωσα εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Μουσικοῦ Συλλόγου «Ἀναγέννησις» τοὺς ἐνωμοτάρχας τοῦ Ἱεροῦ Λόχου ὅπου ἐγένετο εἰς αὐτοὺς θεωρία ὑπ' ἐμοῦ περὶ πειθαρχίας, τάξεως καὶ ἀκριβείας ἐν τῷ Στρατεύματι, ὑπὸ δὲ τοῦ ὑπολ. κ. Μαβρατζᾶ περὶ καθηκόντων περιπολάρχου καὶ ἀνιχνευτῶν καὶ περὶ σκοπεύσεως, ὑπάρχοντος καὶ ὀκρίβαντος μεθ' ὄπλου, ἐν τῷ θαλάμῳ. Ἐπίσης μεταβαίνω εἰς τὴν συνεδρίασιν τῆς / Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀμύνης προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου καὶ ἀποτελουμένης ἐξ εἴκοσι μελῶν ἐπιστημόνων, ἐμπόρων καὶ λοιπῶν ἐπαγγελματιῶν. [Ἐν τῇ πρώτῃ συνεδριάσει, εἰς ἣν παρευρέθη, ὤρισαν ἐπιτροπὰς, πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἐχθροῦ, (ἐνέργειαι Ἀλβανῶν ἐν γένει), καὶ στατιστικῆς τῶν ὑπαρχόντων τροφίμων ἐν τῷ τόπῳ. Τὴν ἐπομένην ὤρισαν μηνιαῖον ποσὸν κατ' οἰκογένειαν, ἀναλόγως τῆς περιουσίας αὐτῆς, διὰ τὰς παρουσιαζομένας ἀνάγκας. Διήρσαν τούτας εἰς 5 τάξεις, καὶ ἔθηκαν 20 δρ., 6, 4, 3 καὶ 1 καὶ ὑπελόγιζαν περὶ τὰς 3 χιλ. δρ. κατὰ μῆνα. Παρεκάλεσα νὰ χορηγήσωσιν ἀνὰ μίαν κάππαν εἰς τοὺς Κρητας, ἵνα ἀποστείλω τούτους πρὸς τὰ Βακουφοχώρια Δ. Κορυτσᾶς (Τρεμπίτσκα, Τρέσκα, Κατοῦντι, Στρατομπέρδα), τῇ εἰσηγήσει τοῦ οἰκοδεσπότου μου Παπαχαραλάμπους, ἐκ τοῦ τελευταίου καταγομένου, καὶ διότι μοὶ ἔγραψεν ἐκ Τρεμπίτσκας ὁ Παπᾶ Γεώργιος, ἀνησιχῶν, ἅμα τῇ ἀφίξει μου. Οὕτω μανθάνουσι τὸν τόπον, καὶ προσφέρουσι καὶ τινὰ ὑπηρεσίαν, σκέπτομαι. Γίνονται αὐτοῖς φύλλα πορείας, τῇ συγκαταθέσει τοῦ κ. Διοικητοῦ, Κοντούλη, ὑπὸ τῆς Ἀστυνομίας, ὡς πολιτοφυλάκων, καὶ ἐπικυροῦνται ὑπ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἔνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ χειμῶνος ἀναβάλλεται ἡ ἀναχώρησις των /].

[σ. 10β]

Ἀτυχῶς ἔχω τόσον ἀπορροφηθῆ ὑπὸ τῆς ἀνακρίσεως, — ἥτις, ὡς προβλέπω — εἰς οὐδὲν θετικὸν ἀποτέλεσμα θὰ καταλήξῃ, ὥστε δὲν δύναμαι ὡς ἤθελον δραστηρίως ν' ἀναμιχθῶ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Ταγματῶν Κατοχῆς καὶ εἰς τὴν τοῦ Ἱεροῦ Λόχου, ἥτις, ἐκπαίδευσις, σπουδαίως κωλύεται καὶ ἐκ τῆς ἀφθόνου χιόνος παρακωλυούσης καὶ τὴν ἐν τῇ πόλει ἀκόμη κίνησιν. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 12 Ἰανουαρίου 1914 μέχρι 16 ἰδίου μηνὸς εἰδήσεις δυσάρεστοι ἔλθοῦσαι ἐκ Βακουφοχωρίων περὶ ἐπιδρομῆς Ἀλβανῶν, οἱ ὅποιοι κατὰ τὸ λέγειν των, κατελάμβανον καὶ ὑψουν τὴν Ἀλβαν. σημαίαν κατὰ διαταγὴν τῶν Μ. Δυνάμεων τὰ ἐν

σ. 10α λόγῳ καὶ ἐσκόπουν νὰ πράξουν τοῦτο μέχρι Κορυτσᾶς ἕως ὅτου συναντήσουν Ἑλλ. Στρατόν, ἠνάγκασαν τὸν συνταγ. κ. Κοντούλην ἐπειγόντως νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Ε' σώματος Στρατοῦ Ἡλείου (πρώην 3ου) καθ' ὅσον τὰ μέρη ταῦτα εἶχον ἀπομείνει ἄνευ Στρατ. Δυνάμεως, τὴν δὲ 15ην ἐκλήθη τηλεγραφικῶς καὶ συνδιελέχθη μετὰ τῆς / Ἐπιτελ. Ὑπηρεσίας εἰς ἣν παρέστησε τὴν ἐν λόγῳ κατάστασιν διὰ μελανῶν χρωμάτων, ζητήσας ὅμως τὴν μετάβασιν του εἰς Ἀθήνας ὅπως ἐκθέσῃ τὰ πράγματα καὶ προφορικῶς. [Ἡ ἐμφάνισις τῶν Τουρκαλβανῶν ἐγένετο ἀπὸ τῆς 10)1) 1914, καὶ μόλις τὴν 15 ἐγένετο ἡ κινητοποίησις τμημάτων τῆς 8ης μεραρχίας, ἐδρευούσης ἐν Κορυτσᾷ, ὑπὸ τὸν Συν)χην τοῦ Μηχανικοῦ κ. Δημ. Ματθαίου. Μετὰ τοῦ λόχου τοῦ 2ου Εὐζωνικοῦ μεταβαίνοντος εἰς Βυθκούκιον, στέλλω εἰς τὸν ἐκεῖ Ἡγούμενον τῆς Μονῆς Ἀγ. Πέτρου καὶ τοὺς 7 Κρητας, νουθετῶν αὐτοὺς νὰ ὦσι προσεκτικοὶ συμμορφούμενοι ταῖς ἐνεργείαις τοῦ στρατοῦ καὶ μὴ παρασύρονται ὑπὸ τῶν χωρικῶν. Οἱ χωρικοὶ καὶ γενικῶς οἱ ἐντόπιοι ἡμέτεροι, ἀγνοοῦσι τὴν πραγματικὴν πολιτικὴν κατάστασιν, καὶ παρασύρονται μόνον ὑπὸ τοῦ φανατισμοῦ των κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν, δικαιολογούμενου, ἕνεκα τῆς μακροχρονίου πείσεως ὑπ' αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπαπειλουμένης ἐπικρατήσεως τῶν ἰδίων, ἂν μείνωσι πάλιν Ἀλβανικὰ τὰ μέρη ταῦτα. Ἄλλως τε ζητοῦσι πολλὰ πράγματα, σύμφωνα τῇ ἰδέᾳ τῆς Ἀμύνης, ἣν τοὺς ἐνέβαλον πρὸ καιροῦ, ἦτοι ἀφοπλισμὸν βίαιον τῶν Τουρκαλβανῶν, καταδίωξιν παντὸς ἀντιθέτου Ἐθνικῶς Μωαμεθανοῦ, ἢ Χριστιανοῦ κ. τ. ὅ. Πάντα ταῦτα εἰσὶ δικαιοσύνη, καὶ ἔδει νὰ γίνωνται, διὰ πολλοὺς λόγους, καὶ διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ φρονήματος τῶν ἡμετέρων.]

[σ. 11α] Τὴν νύκτα τῆς ἰδίας ἡμέρας ἦλθον χωρικοὶ ἐκ Βακουφοχωρίων καὶ ἐζήτησαν παρ' ἐμοῦ ἵνα μεταβοῦν πρὸς τὰ ἐκεῖ Ἱερολοχίται, πράγμα ὅπερ ἀνέφερα τῷ κ. Διοικητῇ, ὅστις καὶ τὸ ἐνέκρινε· κατόπιν ὅμως ἤρε τὴν διαταγὴν του ταύτην καθόσον ἐνόμιζεν ὅτι ἐπρόκειται περὶ ἐπιστροφῆς χωρικῶν προσφύγων εἰς τὰ ἐν λόγῳ χωρία καὶ μὲ διέτρεξε νὰ παρεμποδίσω τὴν ἀναχώρησιν Ἱερολοχιτῶν, πράγμα ὅμως ὅπερ μετὰ δυσκολίας ἐπετεύχθη, καθόσον εἶχον ἤδη προῶρος ἀναχωρήσει. Τὴν 16ην ὁ συντ. κ. Κοντούλης ἐκλήθη τηλ)κῶς εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ Ὑπ. τῶν Στρατ. διαταχθεὶς ὅπως παραδώσῃ τὴν Διοίκησιν τῶν Ταγμάτων Κατοχῆς εἰς ἐμέ, τὴν 19 ἀνεχώρησεν ὁ κ. Κοντούλης καὶ παρέδωκε τὴν μὲν πολιτικὴν Διοίκησιν εἰς τὸν ἀνεψιόν του κ. Κ. Μιχαλάκη ὃν καὶ εἶχε Γραμματέα τῆς Διοικήσεως [δεκανεῖα κληρωτὸν 21—22 ἐτῶν. Ἐπιμελῶς φροντίσας, νὰ μὴν ἀναμιχθῶ εἰς τὴν Πολιτικὴν Διοίκησιν, διότι οὔτε κἂν εἶπεν εἰς τὸν ἀνεψιόν του ἐξ ἀβρότητας τοῦλάχιστον, νὰ μοῦ ἀνακοινοῖ τὰ ἔγγραφα, τὰ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἄγνωστον διὰ ποῖον λόγον, ἀλλὰ πάντως μὴ θέλων νὰ χάσῃ τὸ μονοπώλιον τοῦ Στρατ. καὶ Πολιτικοῦ Διοικητοῦ,

[σ. 11α·β] δοθὲν αὐτῷ, ἕνεκα τῆς γνώσεως τῆς Ἀλβανικῆς. (Χάριν τοῦ σκοποῦ, ὅμως ἐγώ, ὅλα ὑπομένω),]

σ. 11β Εἰς ἐμέ δὲ τὴν Διοίκησιν τῶν / τῶν ταγμάτων Κατοχῆς καὶ τὴν Στρατ. Διοίκησιν.

(Συνεχίζεται)

ΠΑΝΤΑΖΗ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ

ΟΙ ΓΡΙΒΑΙΟΙ ΚΑΙ Ο ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ

Ἡ οἰκογένεια τῶν Γριβαίων στάθηκε μιὰ ἀπ' τὲς μεγαλύτερες ἀρματολικὲς οἰκογένειες καὶ καλύπτει αἰῶνες μὲ τὴν πολυκύμαντὴ δράση τῶν καπεταναίων ποὺ ἀνέθρεψε.

Οἱ Γριβαῖοι (γνωστοὶ ὡς τὸ 16ον αἰῶνα ὡς Μπουαῖοι), πρωτόδρασαν στὴν περιοχὴ τῆς Ἄρτας καὶ τοῦ Ἀγελώου. Ἀργότερα ὅμως ἐπιβάλανε τὴν κυριαρχία τους καὶ στὴν Ἀκαρνανία ὅπου ἐγκαταστάθηκαν στὸ χωριὸ Περαιτιά (1), ἀπέναντι ἀπ' τὴ Λευκάδα. Τὸ χωριὸ αὐτὸ θεωρεῖται ἀπὸ τότε γενέτειρά τους.

Ὁ πρῶτος γνωστὸς γενάρχη τους εἶναι ὁ Νικόλαος Μπούας, Ἀλβανικῆς καταγωγῆς ποὺ παρουσιάζεται στὸ πρῶτο ἥμισυ τοῦ 14' αἰῶνα. Ὁ Νικόλαος, πεθαίνοντας, ἀφησε κληρονόμο του τὸ γιὸ του Πέτρο Μπούα (2). Γιὸς τοῦ Πέτρου εἶναι ὁ Γκίνος, γνωστὸς μὲ τὸ ἐπώνυμο Σπάτας (3). Στὰ 1374 ὁ Γκίνος ἐκυρίεψε τὴν Ἄρτα. Ἀπὸ κεῖ ἐξορμώντας παρενοχλοῦσε τὴ Δεσποτεία τῶν Ἰωαννίνων καὶ στὰ 1380 πῆρε τὰ Γιάννενα καὶ τὰ ἔκαψε. Τὴν ἴδια χρονιά ἐκυρίεψε καὶ τὴ Ναύπακτο (4).

Στὰ χρόνια 1496—1527 δρᾷ ἕνας ἄλλος Μπούας, ὁ Μερκούριος, στὸ πλευρὸ τῶν Ἑνετῶν, ἐναντίον τῶν Γάλλων (Καρόλου Η' 1483—1498). Τὸ Μερκούριο Μπούα ἐξυμνεῖ στὸ μακρὸ του ποίημα «Ἀνδραγαθήματα Μερκουρίου Μπούα», ὁ Ζακύνθιος ποιητῆς τοῦ 18' καὶ ἀρχῆς 19' αἰ. Τζάνης Κορωναῖος (5).

Γνωστοὶ στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν ἀντιτουρκικὴ δράση τους ἔγιναν στὰ πρὶν ἀπ' τὸ 1500 χρόνια. Ἔτσι στὰ 1479 ὁ Θεόδωρος Μπούας πολεμᾷ στὴν Πελοπόννησο τοὺς Τούρκους μαζί μὲ τὸν Κροκόδειλο Κλαδᾶ (6). Στὸ τέλος τοῦ 16ου (1580) ἕνας ἄλλος Θεόδωρος Γρίβας (7) ἐπανατα-

τεῖ τὴν Ἀκαρνανία καὶ τὴν Ἠπειρο. Σὲ μιὰ ἀπ' τὲς μάχες ποὺ δόθηκαν σποτάθηκε ἀπ' τοὺς Τούρκους, κοντὰ στὸ χωριὸ Περαιτιά, ὁ ἀδελφὸς του, Γκίνος. Ὁ γιὸς του Σίμος, ἀργότερα, καταδιωγμένος ἀπ' τοὺς Τούρκους, κατέφυγε στὴ Λευκάδα καὶ πέθανε ἐκεῖ στὰ 1622. Θάφτηκε στὸ Ναὸ τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου Προδρόμου στὸ Λειβάδι Καρυᾶς. Στὶς ἀρχῆς τοῦ 18ου αἰ. (1738) ἤρθαν σὲ σύγκρουσι, μὲ τὴ μεγάλη ἀρματολικὴ οἰκογένεια τῶν Κατσιογιανναίων (8), ποὺ διεκδικοῦσαν τὸ ἀρματολικὸ τῆς περιοχῆς Ἐηρομέρου καὶ Λούρου, κι' ἀρχίζουν ἀπὸ τότε αἱματηρότατες συγκρούσεις καὶ τὸ μῖσος πλέον ἔγινε κληρονομικὸ. Στὰ μέσα τοῦ 18ου αἰ. οἱ συγκρούσεις μεταξύ τους ἔλαβαν χαρακτῆρα ἐξοντωτικὸ. Μὰ στὰ 1752 (9) ὁ Ἀποστόλης Γρίβας, γιὰ νὰ συμφιλιωθεῖ μὲ τοὺς Κατσιογιανναίους, πάντρεψε τὸ γιὸ του Χρῆστο μὲ τὴν κόρη τῶν Κατσιογιανναίων Μόσχω. Ὅταν κηρύχτηκε ἡ ἐπανάστασι τοῦ 1769, μὲ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ὀρλώφ, οἱ Γριβαῖοι πῆραν μέρος στὸν ἀγῶνα καὶ ὁ Χρῆστος Γρίβας, ἀρχηγὸς τοῦ ἀρματολικίου, ἔγει στὸ πλευρὸ του βοηθὸ καὶ σύμμαχο τὸ Χρῆστο Κατσιογιάννη ἀδελφὸ τῆς γυναίκας του Μόσχως.

Ὁ Χρῆστος μὲ τὰ παλληκάρια του πολιορκεῖ τὸ Βραχώρι καὶ πιάνει τὸ Μακρυνόρος, γιὰ νὰ ἐμποδίσει τὰ στρατεύματα τοῦ Σουλεϊμάν μπέη, νὰ κατεβοῦν στὴ Στερεά. Ἰποχωρεῖ ὅμως στὸ Ἀγγελόκαστρο. Ἐναντίον του κινήθηκε ὁ Ἀχμέτ-μπέης. Ὁ Χρῆστος εἶχε πιᾶσει τὸ ὕψωμα Ἀγ. Ἡλίας κι' ἀμυνόντανε γενναῖα. Μὰ ἡ θέτη του ἔγινε δύσκολη ὅταν ἔφτασε καὶ ὁ Σουλεϊμάνμπέης. Οἱ Τούρκοι κύκλωσαν τοὺς ἐπαναστάτες καὶ τοὺς κατέκοψαν. Σ' αὐτὴ τὴν ἡρωϊκὴ μάχη ἔπεσαν ὅλοι κι' ὁ ἴδιος ὁ Χρῆστος Γρίβας. Ὁ τόπος ὀνομά-

σιηκε από τότε «των Γριβαίων τὰ κόκκαλα».

Ὁ Χρῆστος ἄφησε δυὸ παιδιὰ, ἀνήλικα. Τὸ Δράκο ἢ Δημήτριο, πέντε χρόνων καὶ καὶ τὸ Γεώργιο ἢ Σβίγγαν τριῶν χρόνων. Ἔτσι τὸ ἄρματολίκι τοῦ Κάρλελι⁽¹⁰⁾ ἔμενε οὐσιαστικὰ χωρὶς καπετάνιο. Ὁ Χρῆστος Κατσικογιάννης, παραμερίζοντας τὴ συγγένεια σκέφτηκε νὰ τ' ἀρπάξει ἀπ' τὸν ἀνήψιό του Δράκο. Τὸ Δράκο, τότε, τὸν ἔστειλαν οἱ συγγενεῖς του στὴ Λευκάδα⁽¹¹⁾ ὡς πού νὰ ἐνηλικιωθεῖ. Ὁ Κατσικογιάννης ἔχοντας καὶ τὴν ὑποστήριξη τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἶχε καὶ ἓναν κακὸ σύμβουλο καὶ ὑποκινητὴ, τὸ Μῆτσο Μαυρομάτη, προεστὸ ἀπ' τὴν Κατούνα τοῦ Ξηρομέρου καὶ ἄσπονδο ἐχθρὸ τῶν Γριβαίων. Οἱ τούρκοι τοῦχανε μεγάλη ἐμπιστοσύνη (ὅπως φαίνεται κι' ἀπ' τὶς ἐπιστολὲς πού δημοσιεύουμε παρακάτω) καὶ τὸν ἔστειλαν στὴ Λευκάδα συχνὰ γιὰ νὰ διαβιβάξει τὰ παράπονά τους στὸν Ἀνώτερο Προπονητὴ⁽¹²⁾ τοῦ νησιοῦ, γιὰ τὴν ὑποστήριξη πού ἔδινε αὐτὸς στοὺς Γριβαίους.

Ὁ Κατσικογιάννης ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν Ξηρομεριτῶν, διέλυσε τὰ στρατεύματα τῶν Γριβαίων καὶ σὲ μιὰ φοδερὴ μάχη, κοντὰ στὸ χωριὸ Μοναστηράκι τῆς Ἀκαρνανίας ἐσκότωσε τὸν Σκληπούσην καὶ Κρεκόκη, πού μαζί μ' αὐτὸν ἐπιτροπεύανε τὸ Δράκο. Ἐπειτ' ἀπ' αὐτό, ὁ Δράκος μεταφέρθηκε στὴν Κέρκυρα καὶ μετὰ στὸ Θιάκι.

Στὰ 1778, πού ὁ Δράκος ἦταν 13 χρόνων, τμήματα τῶν Γριβαίων ἀπ' τὴν Ἀκαρνανία ἐπιτεθήκανε τῶν Κατσικογιανναίων κι' ἄρχισε ἔτσι ὁ μέγας ἐξοντωτικὸς πόλεμος ἀνάμεσα στὶς δυὸ οἰκογένειες πού κράτησε 12 χρόνια ἀπ' τὸ 1778 ὡς τὸ 1790. Στὸ μεταξύ ὁ Χρ. Κατσικογιάννης διορίστηκε ἄρματολὸς Ξηρομέρου, μετὰ τὴ νίκη στὸ Μοναστηράκι, με ἐπίσημο μπουγιουρτί τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ⁽¹³⁾, πού τὸν θεωροῦσε γιὰ δικό του ἄνθρωπο. Οἱ Γριβαῖοι ἐξορμούσαν ἐναντίον του ἀπ' τὴν Πάργα καὶ τὴν Πρέβεζα. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ μπέηδες τοῦ Κάρλελι Σουλεῦμάνμπεης καὶ Ἀχμέτμπεης καθὼς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀλῆ - Πασᾶς διαμαρτύρονταν στὸν Ἀνώτερο Προβλεπτὴ Λευκάδος γιὰτὶ δὲν τοὺς ἐμπόδιζε. Ὁ πόλεμος τέλειωσε στὰ 1790 με τὴν ἐπικράτηση τῶν Γριβαίων. Ὁ Δράκος πού εἶχε πιά ἐνηλικιωθεῖ, πῆρε πίσω τὸ ἄρματολίκι του κι'

ἀναγνωρίστηκε κιόλας ἀπ' τὸ Μῆτσο Μαυρομάτη, πού εἶχε ζημιωθεῖ ἀφάνταστα ἀπ' τὶς ἐπιδρομὲς τῶν ἀντιπάλων του, ὑποστηρίζοντας τὸν Κατσικογιάννη.

Μὰ ὁ Ἀλῆ - Πασᾶς δὲν ἀνεχόνταν τὸ Δράκο καὶ τελικὰ τὸν ἀνάγκασε νὰ καταφύγει πάλι στὰ Ἐφτάνησα, πιθανότατα στὴ Λευκάδα, κι' αὐτὸς κι' οἱ δικοὶ του, ὅπως φαίνεται ἀπ' τὶς ληξιαρχικὲς πράξεις πού δημοσιεύουμε πῶ κατω. Τότε ὁ Κατσικογιάννης κατέλαβε πάλι τὸ ἄρματολίκι.

Στὰ 1796 28 Ἰουνίου στέλνει μαζί με τὸν Ἀθαν. Μπουκουβάλα, ἐπιστολὴ πρὸς τὴ Γαληνοτάτη Δημοκρατία καὶ φανερώνει τὴν ἀπόφασή του νὰ πολεμήσει ὑπὸ τὴν σημαία της⁽¹⁴⁾.

Ἀργότερα ὑπηρέτησε τοὺς Γάλλους καὶ διορίστηκε ἀπ' αὐτούς, στὴν Κέρκυρα, ἓνας ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἑλληνικῶν ταγμάτων. Ἐπειτα ὑπηρέτησε τοὺς Ρώσους. Τελικὰ ὅμως ἔπεσε στὴν παγίδα τοῦ Ἀλῆ. Ὁ πανοῦργος Πασᾶς, ἔπαψε τὸν Κατσικογιάννη καὶ ἔδωσε πίσω τὸ ἄρματολίκι στὸ Δράκο. Ἐπειτα τὸν κάλεσε νὰ λάβει μέρος στὴν καταστροφὴ τοῦ Γαρδικίου καὶ ἀρνήθηκε. Αὐτὸ σήμαινε τὴν καταδίκη του. Ὁ Πασᾶς διέταξε καὶ τὸν δηλητηρίασαν⁽¹⁵⁾.

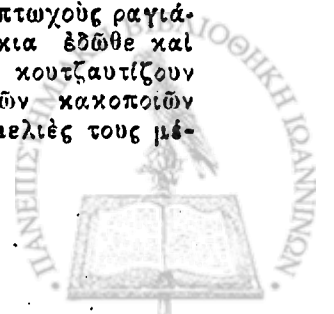
Ὁ Δράκος ἄφησε πίσω τὸν ἀδελφὸ του Γεωργάκη ἢ Σβίγγα πού σκοτώθηκε στὸ Μεσολόγγι στὰ 1826 καὶ τὰ παιδιὰ του Χρῆστο, Σταῦρο, Κώστα, Θεοδωράκη καὶ τὸν Ἀλέξη ἢ Γαρδικιώτη.

Οἱ ἐπιστολὲς πού ἀκολουθοῦν ἀναφέρονται στὴ διαμάχη Γριβαίων καὶ Κατσικογιανναίων—Ἀλῆ Πασᾶ.

Ἐπιστολαὶ πρὸς Ἀνώτερον Προνοητὴν Λευκάδος, 1785—89. ἀριθ. 3 Ἀρχειοφυλακεῖον Λευκάδος.)

«Ἀπὸ τοὺς ἐνδοξοτάτους Σουλεῦμάνμπεη καὶ Μεχμέτ μπέη μουσελήμαγάδες καὶ Βαλῆδες τοῦ Κάρλελι.

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον καὶ περιπόθητόν μας φίλον ἐστρατοδινάριον πρεβεθοῦρον τῆς Ἁγίας Μαύρας προβλέπτην καὶ ἐξουσιαστήν τοῦ κόρφου τῶν δύο κάστρων Πρεβέζης καὶ Βονίτζης, πέμπομε τὸ φιλικὸν καὶ ἀκριβὸν μας χαιρετισμόν, μετὰ τὸ φιλικὸν μας γράμμα, σὰς φανερώνομεν διὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Γρίβα (17), ὅπου εἶναι σχεδὸν χρόνος ὀλόκληρος ὅπου κινδυνεύουν τοὺς πτωχοὺς ραγιάδες μας καὶ ἐδγαλίνουν μετὰ καίχια ἐδώθε καὶ σκοτώνουν πράματα ζωντανά, καὶ κουτσαυτίζουν ἄνθρώπους κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν κακοποιῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἔχουν τὲς φαμελιές τους με-

Οικόσημο του βασιλιά της 'Ηπειρου Πύρρου, που είχαν αργότερα και οι Μπουαίοι γιατί πίστευαν πως κατάγονται απ' αυτόν. Τη σημαία των τεσσάρων φιλιών κρατάει ο Πύρρος μα και όλοι οι καταγόμενοι απ' αυτόν.

σα εις την Πάργαν και αυτοί φυλάττονται από τους άρματολούς της Πρέβεζας, τότε μέσα εις την Πρέβεζαν, τότε εις τὰ άμπέλια τὰ Πρεβεζιάνικα, αυτά όλα τὰ έγράψαμε διάφορες φορές, και του άπερασμένου έξοχωτάτου φίλου μας (18) έστραζορδιναρίου, και καμψαν διόρθωσιν δέν έκαμε. τώρα πάλιν προχτές έμπαρκαρίστηκαν από την Πάργαν με καΐκι Παργινόν, εις τας 30 του άπερασμένου μηνός και έξεβαρκαρίστηκαν εις τον κόκκινον και έπήραν 3 ραγιαδες οκλάβους και τους έπέρασαν όπισω πέρα κατά το μέρος του Φαναρίου με το ίδιο τον καΐκι το Παργινόν, έχουν και εις την συντροφίαν τους τὰ Γριβόπουλα δύο συγγενάδια των Πρεβεζάνους και είναι και άρχοντες, οι όποιοι είναι 4 άδελφοί. Οι δύο κάθονται εις την Πρέβεζαν οι άλλοι δύο περιπατούν κλέφτες, αυτό μας φαίνεται πολλά παράξενον ανάμεσα εις την φιλιαν όπου στέκει της ύψηλης πόρτας και της Γαληνοτάτης άριστοκρατίας, και να μάς άκολουθοϋν τέτοιας ζημιές από τους κακοποιούς ανθρώπους, οι όποιοι να έχουν τις φαμελιές τους εις τες χώρες σας και να φυλάττονται από τους άρματολούς σας.

Διά τούτα τὰ αίτια και άλλα πολλά έβιάσθημεν και έπροστάξαμεν τον προεστόν του Ξηρομεροϋ, άρχοντος κήρ Μήτζου Μαυρομάτη, να έλθη ο ίδιος μόνος του να σας παραστήσει στοματικώς την ύπόθεσιν, και παρακαλοϋμεν ώσαν φίλοι αγαπημένιοι να χάμετε την πρέπουσαν διόρθωσιν όπου να πιαστοϋν οι φαμελιές αθινών των κακοποιών ανθρώπων και να στενέψετε τὰ συγγενάδια του άνωθεν Γρίβα με την έξουσίαν σας διά να έλευθερωθοϋν όντως εις (:) οκλάβος και να έβγουν και τὰ αδέλφια τους να προσκυνήσουν να καθίσουν αυτού εις τον τόπον τους και αν άρνηθοϋν οι Παργινοί

πως δέν είναι οι φαμελιές των Γριβαίων εκεί, αυτό είναι φανερόν φέμα, ότι τον άπερασμένον Σεπτέμβριον αυτά τὰ ίδια Γριβόπουλα έπιασαν τον άνηφιόν του Φωκά(ν) και άλλον ένα Κεφαλλονίτην άρχοντα και τους έπήραν δύο χιλιάδες ιζ:κίνια (19) και περάνω (:) και τους έπώλησαν και άπολώντας τους, έπήγαν ίσα εις την Πάργαν και οι Παργινοί έπιασαν τις φαμελιές τους και τους έστένεψαν και το έδωκαν όπισω, ών το ένα, έτσι πρέπει να γίνη προσμένομεν περι τούτου την φιλικήν σας άπόκρισιν, και μήν έχοντας σας προξενουμένον από τον θεόν υγείαν και εδτυχίαν.

1787 Φεβρουαρ. 10 Βραχώρι.

Σημ. Οι υπογραφές των δύο μπέηδων είναι στο περιθώριο κάτω άριστερά. Κάτω από κάθε υπογραφή είναι και η σφραγιδα—Στο πίσω μέρος της έπιστολής είναι τὰ έξξης: Τω έξοχωτάτω και περιποθητώ μας φίλω έστραζορδιναρίον πρεβεδοϋρον

της 'Αγίας Μαύρας προβλεπτή και έξουσιαστή των δύο κάστρων Πρεβεζής και Βονιτζής, φιλικώς δοθήτω εις 'Αγίαν Μαύραν. ('Επιστολαί προς τον 'Ανώτερον Προνοσητήν Λευκάδος 1785—1789 άριθ. 4 'Αρχαιοφυλακειον Λευκάδος).

«Από τον ύψηλότατον 'Αλή πασά προς τον έξοχότατον φίλον μας έστραζορδιναρίον πρεβεδοϋρον της 'Αγίας Μαύρας προβλεπτή και έξουσιαστή των δύο κάστρων του κόλπου, πέμπομεν τους φιλικούς χαιρετισμούς. Με το φιλικόν μας γράμμα σας φανερώνομεν, ότι με την δοθήθειαν του θεού την υγείαν έχομεν πολλά καλά. Σας είναι γνωστόν όπου τὰ ντερβένια (20) ο πολυχρονημένος ο Βασιλέας μας, μάς τὰ έδωσεν τώρα και ένα χρόνο διά να φυλάξω τους ραγιαδες, και να έχουν ρεχάτι τόσον ως ιδικοί μας ραγιαδες, ώσαν και ως καλός συνορίτης μας, και έως τώρα άκολουθησαν από τους κακοποιούς ανθρώπους πολλές ζημιές και φόνιοι εις την περιοχήν του Κάρλελι προς το μέρος της Βονιτζής και με το να είχαμεν καιρόν όντες προσταγμένοι από την Βασιλείαν εις μακρινούς τόπους, δέν σας έγράψαμεν. 'Ιδού όμως τώρα σας φανερώνομεν ότι αυτά τὰ κακά όπου γίνονται από τους κλέφτες Δράκο Γρίβα και έπίλοιπους, τες φαμελιές τους τες έχουν εις την Πάργαν, και οι Παργινοί τους δέν έχουν καΐκια και έρχονται εις το Κάρλελι, και κάνουν ζημιές, και κάποτε έρχονται της στεριάς εις την Πρέβεζαν, και έκεΐθεν τους δίνου, οι Πρεβεζιάνιοι (21) καΐκια και πηγαίνουν εις το Κάρλελι, διά τούτο πρέπει να δώσετε στενές όρδίνες διά τους άνωθεν κακοποιούς ανθρώπους τόσον εις την Πάρ-

γαν, ώσαν και εις την Πρέβεζαν, όπου να μην τους δεχθούν πλέον, αλλά να τους διώξουν, από εκεί και να τους κυνηγήσουν, και αν είναι κανένας όπου να τους φυλάγγη, κρυφά, από τους ραγιαδες σας, τόνον αούτου εις την Άγιαν Μαύραν, όσον και εις την Πρέβεζαν, θέλει ος δώσει την ειδησιν ο Μπουλουόμπασης του Κάρλελι Βελήμπεης δια να τους δώσητε την πρέπουσαν παιδεαν. Ταυτα και ος προξενώ από τον θεόν κάθε ύγελαν και ευτυχίαν.

Όκτωμβρίου = 23 Ιωάννινα 1787».

ΣΗΜ. 'Η ύπογραφή του 'Αλή πασα είναι στο περιθώριο της επιστολής στο άνω μέρος αριστερά. Κάτω απ' την ύπογραφή του είναι και η σφραγίδα.

(Επιστολαί προς τον 'Ανώτερον Προνοητήν Λευκάδος 1785—1789) άρθρ. 1, 'Αρχειοφυλακείον Λευκάδος).

«'Εξοχώτατε και περιπόθητε μοι φίλε Si: 'Εστραορδινάριε, πρεβεδούρε της Άγιας Μαύρας, προβλεπτά και έξουσιαστά των δύο κάστρων του κόλφου Πρεβέζης και Βόνιτζας πέμπω τον άκριβόν και φιλικόν μου χαιρετισμόν.

Με τό φιλικόν μου γράμμα ος φανερώνω, ότι τες άπερασμένες ος έστειλα ένα γράμμα από τον 'Υψηλότατον αθθέντην μου 'Αλή—πασάν, εις τό όποιον ος έσανέρωνε δια τα Γριβόπουλα όπου είναι κλέφτες και κάθονται με τες φαμελιές τους εις την Πάργαν και έρχονται με καίκια Παργινά εις τον τόπον μας και άλλοτε έρχονται της στεριάς εις την Πρέβεζαν και κάμνουν χίλια κακά, κατάνη συνήθειαν των κλεπτών, δια να κάμητε πρόβλεψιν εις τό έξής, να παιδευθούν οι κακοι καθώς τους πρέπει, και τώρα βλέπω να φαίνεται όλον τό ένάντιον αντίς δια να κυνηγήσητε τα Γριβόπουλα και τους λοιπούς συντρόφους τους, κακούς ανθρώπους από τον τόπον σας, κυνηγάτε τον Καπετάν Κατζικογιάννη, (22) και τους έπιλοιπούς ανθρώπους του, όπου είναι παλληκάρια έδικάμου, έστοντας, και να τους έχη ο 'Υψηλότατος 'Αλή πασας άρματολούς με τιμημένον του μπουγιουρτί, εις τό βιλαέτι έδώ του Κάρλελι και θαυμάζω εις τούτο, μην ήξεύροντας από τί προέρχεται, έπειδή και μου φαίνεται πολλά παράξενον πράγμα, να άποσκεπάζωνται οι κακοι, και να έχουν τό άπέρασμά τους έδωθεν με κάθε εύκολίαν. Και ο Καπετάν Γιάννης(23) και οι σύντροφοι του όπου είναι κακοι, και δικοι μου άνθρωποι να διώχνωνες και να κυνηγούνται από την έξουσίαν σας. Δια τούτο ος τό φανερώνω και να έχω την τιμίαν σας άπόκρισιν, άγκαλά έγώ τούτες τες ήμέρες έλπίζω να έλθω ο ίδιος αούτου να ανταμωθώμεν, και έως να έλθω αούτου, να σταθούν άπειρακτος, τόνον οι άνθρωποι του Καπετάν Γιάννη, ώσαν και των παλληκαριών του. 'Ανίως πάλιν και έλαβον τα σύνορα κανένα στραπάτζον ή από τον Καπετάν Γιάννην, ή από τους μπουλουμπασάδες μου, έπρεπε να μου τό σημειώσετε, δια να τους κάμω την πρέπουσαν παιδεαν και την κάθε διόρθωσιν, πλην με την άντάμωσιν μας έλπίζω να

βεβαιωθήτε, πόθεν άπερνούν τα Γριβόπουλα, και ποιος τους φυλάττει τους συντρόφους τους όπ' έσχότισεν προχθές τον Βλάχον, καθώς ος είναι νωστόν. Τούτα, και μην έχοντες άλλο, ος προξενώ εκ θεού πάσαν ύγελαν και ευτυχίαν.

Φίλος σας Βελήμπεης μουχαφίζης του Κάρλελι. 1787 έτ. π. Νοέμ: 23 Κατούνα.»

ΣΗΜ. 'Η τελευταία φράση της επιστολής «φίλος σας Βελήμπεης μουχαφίζης του Κάρλελι» είναι στη δεύτερη σελ. στο περιθώριο, άνω αριστερά· από κάτω ή σφραγίδα.

Στο πίσω μέρος της επιστολής είναι τα έξής:

«τῷ έξοχωτάτῳ και περιποθητῳ μοι φίλῳ Si: Si 'Εστραορδινάρῳ πρεβεδούρῳ της Άγιας Μαύρας, προβλεπτή και έξουσιαστή των δύο κάστρων του κόλφου Πρέβεζας και Βόνιτζας έπιδοθείς...

(εις Άγιαν Μαύραν.)

Θεωρούμε χρησιμη, και συμβολή στην έρευνα για τους Γριβαίους, την δημοσίεση ληξιαρχικων πράξεων (γάμου, βαπτίσεως, γεννήσεως και θανάτου) της οικογενείας των Γριβαίων απ' τα 1780 και πέρα, που έγκαταστάθηκαν στη Λευκάδα όπως είναι καταχωρημένες στα βιβλία των εκκλησιών της πόλεως Λευκάδος και που τες βρήκαμε στο 'Αρχειοφυλακείο Λευκάδας. Τις παραθέτουμε με σειρά χρονολογική.

1779 Γεναρίου 3 άπέρασε εις την άλλην ζωήν ή θυγατέρα του Δημήτρη του Γρίβα τό όνομά της Ζαφείρω και έτάφη εις τον ναόν του Άγιου Γεωργίου μέσα στην εκκλησία.

Ζαχαρίας 'Ιερεύς Βεροιώτης 'Εφημέριος

('Εκκλ. 'Αγ. Γεωργ. Βιβλ. Γ')

1782 Μαΐου 10 έκοιμήθη έν Κυρίῳ ή Μαρτίνα θυγάτηρ του Π.ε (ποτέ) Κα.ν (καπετάν) Χρίστου Γρίβα κή γυνή του Γεωργίου Τάνταρου και έθάπη εις τον παρόν Ναόν του Άγ. Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, μέσα.

Ευστάθιος 'Ιερεύς Βεροιώτης και 'Εφημέριος του αούτου Ναού.

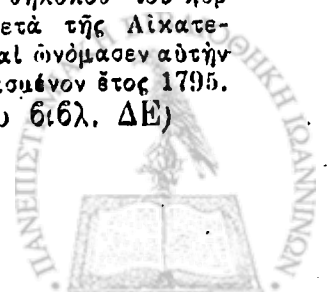
('Εκκλ. 'Αγ. Γεωργ. βιβλ. Γ')

1794 Αβγούστου 31 έπέρασε εις την άλλην ζωήν ο Χρίστος Γρίβας τ. υίός του Γεωργίου και έθάπη έσω του παρόντος Ναού.

('Εκκλ. 'Αγ. Γεωργ. βιβλ. Γ')

1796 Ιανουαρίου 18 άνεδέχθη εκ του Άγιου βαπτισματος, ο πανοσιώτατος 'Ιερομόναχος Κρ. Καλλίστρατος Γαζής, παιδιον θηλυκού του κύρ Γεωργάκη Γρίβα, γεννημένον μετά της Αικατερίνης, νόμιμης συνβίας αούτου και όνόμασεν αούτην Μαύραν, έγεννήθη εις τό άπερασμένον έτος 1795.

('Εκκλ. 'Αγ. Δημητρίου βιβλ. ΔΕ)

α. Αύγουστου 1797 έβαπτίσθη παιδίον θηλυκόν. έν τή ιερῇ Κολομβήβρα, τοῦ κυρ Γεωργίου Γρίβα, γεννημένον μετά τῆς μονίμου αὐτοῦ γυνῆς, κυρίας Αἰκατερίνης καί ὀνομάσας τήν παιδα τοῦνομα Ἑλένη. Ὁ δὲ διάδοχος αὐτῆς ἦταν ὁ κύρ Γεώργιος Σίδερης υἱὸς τοῦ Δημητρίου καί ὑπερέτης τοῦ αὐτοῦ μυστηρίου Γαβριήλ Ἱερομόναχος μπαρμπάρτζος μέγας Οἰκονόμος καί Πρωτοσύγγελος καί Ἐφημέριος.

(Ἐκκλ. Ἀγ. Γεωργ. βιβλ. ΔΕ.)

1801 Ἀπριλίου 20 έβαπτίσθη ἡ θυγάτηρ τοῦ κυρ Γεωργίου Γρίβα γεννημένη μετά τῆς νόμιμης αὐτοῦ γυνῆς Αἰκατερίνης καί ὀνομάσθη Μαρίνα ἐκ τοῦ ἀναδόχου αὐτῆς Δημητρίου Ἀρμούρη.

Εὐστάθιος Ἱερεὺς Βερροιώτης

(Ἐκκλ. Ἀγ. Γεωργ. βιβλ. Α.)

1801 Αὐγούστου 30 ἐκοιμήθη ἡ Μαρίνα θυγατέρα τοῦ Καπετάν Γεωργίου Γρίβα Σβίνκα καί ἐθάπητ ἔσω τοῦ παρόντος Ναοῦ.

(Ἐκκλ. Ἀγ. Γεωργ. βιβλ. Γ')

1802 Ἰανουαρίου 2 ἐκοιμήθη ἡ Αἰκατερίνη γυνὴ τοῦ Καπετάν Γεωργίου Γρίβα Σβίνκα καί ἐθάπητ ἔσω τοῦ παρόντος Ναοῦ.

(Ἐκκλ. Ἀγ. Γεωργ. βιβλ. Γ')

1802 Ἰανουαρίου 19 έβαπτίσθη ἡ θυγάτηρ τοῦ Καπετάν Γεωργίου Γρίβα Δος Σβίνκας, γεννημένη μετά τῆς μονίμου αὐτοῦ γυνῆς Αἰκατερίνης καί ὀνομάσθη Ζαφείρω ἐκ τῆς ἀναδόχου αὐτῆς Μαρίας θυγάτηρ τοῦ ποτὲ Νικολάου Ἀρμούρη.

Εὐστάθιος Ἱερεὺς Βερροιώτης

(Ἐκκλ. Ἀγ. Γεωργ. βιβλ. Α')

1802 Ἰουλίου 25 ἐκοιμήθη ἡ Ζαφείρω τοῦ Καπετάν Γεωργίου Σβίνκα καί ἐθάπητ ἔσω τοῦ παρόντος Ναοῦ.

(Ἐκκλ. Ἀγ. Γεωργ. βιβλ. Γ')

1802 Ἐστεφάνωσα εἰς γάμον α' τὸν Ἰωάννην Γρίβαν μετά τῆς Ἑλένης θυγάτηρ τοῦ Καπετάν Θεόδωρου Δοράντζου καί ἦταν παράνομος ὁ Παναγιώτης Δουράντζης.

Γρηγόριος ἐφημέριος καί μέγας Ἀρχιμανδριτής

(Ἐκκλ. Θεοτόκου τὸ Γενέσιον βιβλ. Α')

1803 Ἀπριλίου: 5 ἀρραβωνοεστεφάνωσα τὸν Καπετάν Γεώργιον Γρίβαν μετά τῆς γυνῆς Δεσπικῆς θυγάτηρ τοῦ ποτὲ Δημητρίου Σταθά εἰς γάμον β', κατὰ τοὺς θείους καί ἱεροὺς νόμους καί ἦταν παράνομη ἡ γυνὴ τοῦ αἰὸρ Ἀναστασίου Κράλη ὀνόματι Τερέζα.

Χρύσανθος Ἱερομόναχος Σούρμπης

(Ἐκκλ. Ἀγ. Νικολάου βιβλ. 3)

Τὴν 23 Νοεμβρίου 1814 έβαπτίσθη παιδίον ἄρρεν τοῦ Κωνσταντῆ Γρίβα καί ὀνομάσθη Ἰωάννης.

(Ἐκκλ. Θεοτόκου τὸ Γενέσιον βιβλ. 2)

1816 Ἀπριλίου 21 ἐκοιμήθη έν κυρίῳ ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντῆ Γρίβα ὀνόματι Ἰωάννης καί ἐθάπητ ἔσω τοῦ Ναοῦ εἰς Ν. 16

Ἰωακείμ Ντόμερος

(Ἐκκλ. Θεοτόκου τὸ Γενέσιον βιβλ. 2)

Τὴν 21 Μαΐου 1816 έβαπτίσθη παιδίον ἄρρεν τοῦ Κωνσταντῆ Γρίβα ὀνομάσθη Γεώργιος.

(Ἐκκλ. Θεοτόκου τὸ Γενέσιον βιβλ. 2)

Τὴν 24 Φεβρουαρίου 1818 έβαπτίσθη παιδίον ἄρρεν τοῦ Κωνσταντῆ Γρίβα καί ὀνομάσθη Ἀντώνιος.

(Ἐκκλ. Θεοτόκου τὸ Γενέσιον βιβλ. 2)

Τὴν 13 Μαρτίου 1821 έβαπτίσθη παιδίον θηλυκόν τοῦ Κωνσταντῆ Γρίβα καί ὀνομάσθη Ἄννα, Μαρία.

(Ἐκκλ. Θεοτόκου τὸ Γενέσιον βιβλ. 2)

1825 Ἰανουαρίου 14 ἀπέθωσεν ἡ Ἀγγελική Γρίβα—Φαρμάκη εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν.

(Ἐκκλ. Ἀγίου Γεωργίου βιβλ. Δ')

1. Στὴν Περαιτιὰ φαίνεται πὼς ἐγκαταστάθησαν στὸ τέλος τοῦ 17ου αἰ. βλέπε Ἀριστ. Βαλαωρίτου ἔργα, ἐκδοσις ΣΩΒ (Κ. Καιροφύλα) σελ. 451.

2. Ἀπ' τὸ γενεαλογικὸ δέντρο τῶν Μπουαίων πὼς κατέστρωσε ὁ Κ. Χόφφ φαίνεται πὼς ὁ Πέτρος Μπούας ἠγεμόνευσε στὸ Ἀγγελοκάστρο στὰ 1354 καί πὼς γυιὸς του ἦταν ὁ Γκίνοσ πὸς πέθανε στὰ 1400. Κ. Σάθα «Ἑλληνικά Ἀνέκδοτα» τόμ. Α' σελ. κα' Ἀθ. 1867.

3. Τὸ ὄνομα πιθανότατα ἀπὸ κάποια περιοχὴ τῆς Ἀλβανίας. Βλέπε καί χωρὶὸ Σπάτα τῆς Ἀττικῆς πὸς ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπὸ Ἀλβανούς.

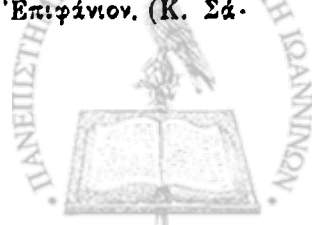
4. Κ. Σάθα «Ἑλληνικά Ἀνέκδοτα» τόμ. Α' σελ. λ στ. § 13 Ἀθ 1867.

5. Γιά τὸ Τζάνη Κορωναῖο ξέρομε μόνο πὼς συντάξε σὲ στίχους ἐγκώμιο πὸς ἐξυμνεῖ τὰ κατορθώματα τοῦ Μερκούριου Μπούα. Τὸ ποίημα ἀποτελεῖται ἀπὸ 4500 ὁμοιοκατάληκτους δεκαπεντασύλλαβους στίχους καί εἶναι χωρισμένο σὲ 19 μέρη. Τὸ τελείωσε στὴ Βενετία τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1519. Τὸ ἐξέδωκε πρῶτος ὁ Κ. Σάθας (ἀπὸ χειρόγραφο τοῦ Τουρῖνου) στὰ «Ἑλληνικά Ἀνέκδοτα» Ἀθ. 1867 ὅπου προτάσσει τοῦ ποιήματος καί μελέτη γιά τοὺς Γριβαίους (ὡς τὸ Δράκο Γρίβα). Ὁ Κορωναῖος τοποθετεῖ τὸ Μερκούριο Μπούα ἐφάμιλλο τοῦ Ἀχιλλεῖα. Αἰαντά, Ἀλεξάνδρου:

Τὸν Ἡρακλῆ ἀπέρασε, κι' αὐτὸν τὸν Ἀχιλλεῖα
πύταν οἱ πρῶτοι στρατηγοὶ καιροῦ παλαιὰ
Καί μοιάζεις τὸν Ἀλέξανδρο π' Ἀνατολῆ καί
Κι' ὄλον τὸν κόσμον ἀπὸ σπαθιοῦ εἶχε τὸν κερ-
[δισεῖ
(σελ. 149, ΠΑΝΟΓΡΑΦΗ)

Ὁ δὲ Σάθας τὸν χαρακτηρίζει ἔτσι: «φιλοπόλεμος, καρτερόφυχος, στρατηγικὸς ὑπέρτερος μὲν πάντων τῶν τότε μισθοφόρων συμπατριωτῶν του, ἐφάμιλλος δὲ πολλῶν περιφανῶν τῆς Εὐρώπης στρατηγῶν (ἐνθ. ἀνωτ. σελ. ρκδ').

6. Ἡ οἰκογένεια τῶν Κλαδαίων μετανάστευσε ἀπ' τὴν Ἠπειρο στὴν Πελοπόννησο (ἀγνωστο πότε ἀκριβῶς) ὕστερα στὴν Κεφαλλονιά. Πρῶτος γνωστός, ἱστορικῶς, εἶναι ὁ Θεόδωρος Κλαδάς ὀπλαρχηγὸς τῆς Μάνης, πὸς πολέμησε καρτερικὰ τοὺς Τούρκους. Ὁ Θεόδωρος ἔφησε δυὸ γυιούς, τὸν Κροκόδειλον καί Μάρκον Ἐπιφάνιον. (Κ. Σά-

0α «Ελληνικά Ἀνέκδοτα» τόμ. Α' σελ. 5ε' Ἀθ. 1867).

7. Τὸ ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν Γριβαίων εἶναι παρακλάδι, ἀπ' τὰ σημαντικώτερα μάλιστα, τῶν Μπουαίων, φαίνεται ἀπὸ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Κωνσταντῆ Βρυώνη «27 Γιαννουαρίου 1637» πού βρῆκε στὸ Ἀρχιεπισκοπικεῖο Κεφαλληνίας ὁ Κ. Σάββας καὶ πού τὴ δημοσίεψε στὰ «Ελληνικά Ἀνέκδοτα» σελ. ρκζ'. «Τότες (μετὰ τὴ φυγὴ τους ἀπ' τὴν Πελοπόννησο τὸ Μάη τοῦ 1502) ἀπὸ τοὺς Μπουγιῶδες βγήκε ὁ Γρίβας... Ὁ Γρίβας γέννησε Τσέρνιδος στὸ Ξηρομέρι· ὁ δὲ Ἀριστ. Βαλαωρίτης (Ἔργα ἐκδ. Καιροφόλα σελ. 450) σημειώνει: «Ἡ ἀρειμάνιος τῶν Γριβῶν οἰκογένεια ἀριθμεῖται μεταξὺ τῶν πολλῶν παραφυάδων αἰτινες ἀνεβλάστησαν ἐκ τοῦ περιφανοῦς τῶν Μπουαίων γένους».

8) Οἱ μεγάλοι ἀρματολοὶ Κατοικογιανναῖοι ἐδρασσαντοῖς ἰδιεὺς περιοχῆς πού δρᾶσανε καὶ οἱ Γριβαῖοι. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο κι' οἱ διαμάχες μεταξὺ τους δὲ λείψανε ποτέ. Ὁ Χρῖστος Κατοικογιάννης κι' ὁ ἀδελφός του Ἀποστόλης, εἶχαν τὴν εὐνοία τοῦ Ἀλῆ, μὰ ὄχι ὡς τὸ τέλος. Στὰ χρόνια ὕστερ' ἀπ' τὸ 1790, μετὰ τὴ φυγὴ τῶν Γριβαίων στὴ Λευκάδα καὶ κυρίως γύρω στὸ 1800—3 κηρύχτηκαν ἀνοιχτὰ ἐναντίον τοῦ σατραπῆ. (βλ. Ἀριστ. Βαλ. Ἔργα ἐκδοσὴ Σ.Ω.Β. Κ. Καροφύλα: Ἐπιστολὴ τοῦ Χρῖστου Κατοικογιάννη στὸν ἐξοχώτατο Πρύτανι τῆς Ἀγ. Μαύρας, 13 Ἰουνίου 1802). Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τότε ἔστειλε τὸν Μπεκήρ Ἀγᾶ Τζογαδοῦρον, διοικητὴ τῆς Πρέβεζας καὶ ἀδελφοποιητὸ τῶν Κατοικογιανναίων καὶ τοὺς ξέκανε, μὲ τὸ τέχνασμα τοῦ Ἰούδα, στὸ χωριὸ Πλαγιὰ τοῦ Ξηρομερίου κάτω ἀπ' τὸν πλάτανο τῆς ἐρύσης (ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 449, βλέπε καὶ Ἑλλια Βουλιά «Ὁ Ἀλέξανδρος Βαλεντίνης καὶ ὁ Καπετὰν Γιαννάκης» περ. «Ἠχώ τοῦ Ἰονίου», 90—92 σελ. 20). Νὰ τί λέει τὸ σχετικὸ δημοτ. τραγούδι:

«Δὲν ξέραμε Μπεκήρ Ἀγᾶ, πῶς ἔτσι μᾶς σκο-
[τῶνετε,
νὰ σὲ δεχτοῦμε σὰν ἐχθρὸ μὲ τᾶρματα στὸ χέρι,
κι' ὄχι: σὰ βλάμη ἀγαπητὸ μὲ τὸ φιλιὸ στὸ
[στόμα...»

9. Στὰ 1749 πέθανε νεώτατος στὴ Λευκάδα ὁ Ἰωάννης Γρίβας ἢ Τσέγιας, πιθανόν ἀδελφός τοῦ Ἀποστόλη. Ἡ ληξιαρχικὴ πράξη θανάτου του λέει: «1749 Ἰουνίου 13. Ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ Ἰωάννης Γρίβας λεγόμενος Τσέγιος ὄντας χρονῶν 35 ἐντρίκα καὶ ἐτάφη ἐξω τοῦ Ναοῦ τῆς Ἐκκλησίας (Sic)». Βιβλίον 4)12 Εὐαγγελιστρίας Λευκάδος.

10. Ἔτσι ἔλεγαν οἱ Τούρκοι τὸ τμήμα τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, πλὴν Ἀμφιλοχίας καὶ Ξηρομερίου. Πῆρε τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀπ' τὸν Κάρολο Τόκο Φράγκο φεουδάρχη πού κατέλαβε τὴν περιοχὴ στὴν ἐποχὴ τῶν Σταυροφοριῶν. Ἡ κατάληξη—εἰς εἶναι Ἀλβανικὴ καὶ ὡς πῆ ἰδιοκτησία—Κάρλελι=τσιφλικι τοῦ Καρόλου (βλέπε Γ. Φίνλεϊ «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Α' σελ. 239, σημ.).

11. Ὁ Δράκος Γρίβας καὶ οἱ ἄλλοι Γριβαῖοι δὲν εἶχαν ἐγκατασταθῆ τότε στὴ Λευκάδα, πού ἦταν φυσικώτερο, λόγῳ τῆς κοντινῆς ἀποστάσεως

μὲ τὴν Ἀκαρνανία. Ὁ Δράκος ἔμεινε λίγον καιρό. Φαίνεται πῶς δὲν θεωροῦσαν τὸν ἑαυτὸ τους ἀσφαλισμένον ἐκεῖ. Φοβόταν ἴσως δολοφονεῖς ἀπ' τοὺς ἐχθροὺς τους πού εὐκολα μπορούσαν νὰ μπουῖν στὸ νησί. Στὴ Λευκάδα ἐγκατεστάθησαν ἀργότερα μετὰ τὸ 1780 ὅπως δείχνουν οἱ ληξιαρχικὲς πράξεις πού δημοσιεύονται πῶς πάνω.

12. Ὁ Ἀνώτερος Προβλεπτῆς ἢ Προνοητῆς (Provveditore) ἦταν ἡ ὑπέρτατη ἐξουσία στὴ Λευκάδα. Ἐπόπτευσεν τὰ πολιτικά, οἰκονομικά καὶ ναυτικά ζητήματα. Ἀκόμα ἐλίκαιε τὲς μεταξὺ Λευκαδίων καὶ τῶν κατοίκων τῶν ἄλλων νήσων ποινικὲς ἢ πολιτικὲς διαφορᾶς. (Fore Prefettura) «Ἰπαρχιακὸ Δικαστήριον». Ἡ θητεία του διαρκούσε 3 χρόνια. Βλέπε Κ. Μαχαιρᾶ «Ἡ Λευκὰς ἐπὶ Ἐνετοκρατίας» 1684—1797 σελ. 48.

13. Βλέπε 3η ἐπιστολὴ παρ.

14. Ὁ Ἀνώτερος Προνοητῆς ἀσκούσε τὴν ἐποπτεία του καὶ στὴν Πρέβεζα—Πάργα καὶ στὴ Βόνιτσα. Μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Κάρολου 26 Ἰανουαρίου 1699 ἀναγνωρίσθηκε ἀπ' τὴν Πύλη ἡ ἐξουσία τῆς Γαληνοτάτης στὴν Πελοπόννησο, Αἴγινα, Λευκάδα, Βόνιτσα, νησιὰ Αἰγαίου καὶ σὲ 6 φρούρια στὶς ἀκτῆς Ἡπείρου, οἱ Τούρκοι κρατοῦσαν τὴν Πρέβεζα καὶ τὴν Ναύπακτο. Ἀργότερα μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Πασσάροβιτς (Passarowitz) 21 Ἰουλίου 1718, πού ἔβαλε τέρμα στὸν Ἐνετοτουρκικὸ πόλεμο ἡ Πρέβεζα περνοῦσε στὴν Ἐνετικὴ πολιτεία. (Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 8.7. βλέπε καὶ Ἀναστ. Γεωργαντζῆ «Ἀρχαῖα Ἱστορικά κέντρα τῆς περιοχῆς Πρεβέζης» ἐκδ. «Ἡπειρ. Ἐστίας» 1953, σελ. 41). Μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Δόσμπεν 18 Ἀπριλίου 1797 μεταξὺ Βοναπάρτου καὶ Αὐστρίας ἡ Γαληνοτάτη διετήρησε προσωρινὰ τίς κτήσεις της στὴν Ἀνατολὴ δηλ. τὰ Ἐπιτάνησα, Βουθρωτὸ, Πάργα Πρέβεζα, Βόνιτσα. Αὐτὸ ὅμως κράτησε πολὺ λίγο γιατί μὲ τὴ νέα συνθήκη τοῦ Καμποφόρμιο 17 Ὀκτωβρ. 1797 ἡ ἐξουσία τῆς Ἐνετίας κατελύθη κι' ὁ Ναπολέων ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχία του καὶ στὶς κτήσεις της.

15. Κ. Μέρτζου «Οἱ Σουλῳίτες καὶ οἱ Ἐνετοί». «Ἡπειρωτ. Βοτῖα» τεύχος 42 σελ. 874.

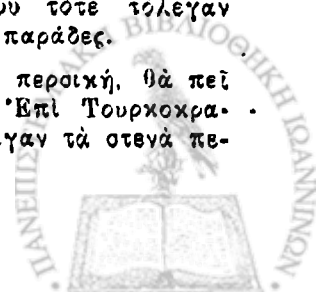
16. Κ. Σάβα «Ελληνικά Ἀνέκδοτα» τόμ. Α' σελ. ρλζ' Ἀθ. 1867.

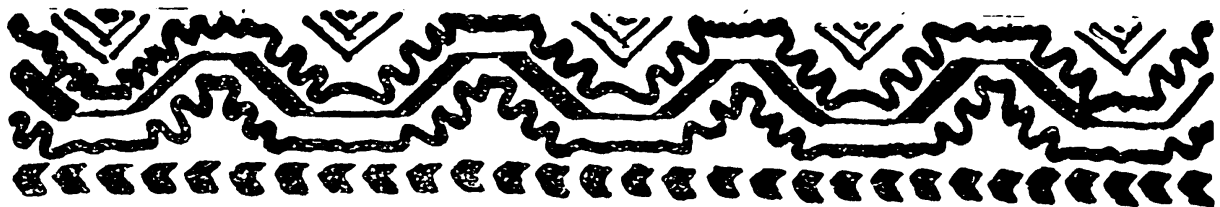
17. Ἐννοοῦν τὰ παιδιὰ τοῦ Χρῖστου Γρίβα, Δράκο καὶ Γεωργάκη ἢ Σβίγγα.

18. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἀντόνιο Κόρνερ Ἀνώτερον Προβλεπτὴν Λευκάδας ἀπ' τὸ 1781—1785 (βλ. Κ. Μαχαιρᾶ Ἡ Λευκὰς ἐπὶ Ἐνετοκρατίας 1684—1797 πίνακα στὸ τέλος τοῦ βιβλίου).

19. Τζεκίνιον (Cicchino). Παλαιὸ χρυσὸ Ἐνετικὸ νόμισμα. Ἡ ἀξία του κατὰ προσέγγιση εἶναι 11,20 προπολεμικὲς δραχ. Στὰ 1762 μὲ διάταγμα τοῦ Γεν. Προνοητῆ Θαλάσσης Ἀλοῖσους Κονταρίνη ἡ ἀξία του ὠρίσθησαν σὲ 48 λίρες. Τὸ 1771 29,10 λίρες καὶ διὰ 1788 36 (ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 150—5). Στὰ 1828 μὲ διάταγμα τοῦ Κυβερνήτη ἡ ἀξία τοῦ τσεκινιῦ πού τότε τὸλεγαν φλουρὶ ἦταν 33 γρόσια καὶ 20 παράδες.

20. Ντερβένια: ἡ λέξη εἶναι περσικὴ. Θὰ πεῖ πύλη=στενὸ μέρος, πέρασμα. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας Δερβένι καὶ Δερβένια ἔλεγαν τὰ στενά πε-

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΖΥΓΟΥΡΗ, Γεωπόνου

ΕΠΙ ΕΝΟΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ

Ο ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ ΤΟΥ 1912-1913

Κατάπληξιν μοί ἐπροξένησε τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλ. Λιβραδέως εἰς τὸ 34ον τεῦχος τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου παρ. ἔ. τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ἀπόρρητον ἔγγραφον τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις Ἑλληνικοῦ Προξενείου πρὸς τὸ ὑπουργεῖον ἑξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, διὰ τοῦ ὁποίου χαρακτηρίζεται

ράσματα, ὁρισμένων ὄρεινῶν περιοχῶν. Μερικὰ δερβένια ἔγιναν ἱστορικά ἢ πύλη ὄριζε εἰδικούς φύλακες. Ἀγᾶδες ποῦ ὀνομάζονταν δερβεναγᾶδες.

21. Οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν πολεμικά πλοῖα στὸν Ἀμβρακικό γιατί τὸ στόμιο ἀπὸ ἄκτις ὡς Πρέβεζα τῶχαν κλείσει οἱ Ἑνετοὶ μὲ ἀλυσίδες (βλ. Ἡ. Βασιλά «Δυὸ ἑταῖροι τοῦ Ἐθνεγέρτου Ρήγα. Ἀλέξανδρος Βαλεντίνη καὶ Γιαννάκης Ἀλεξάνδρου». Ἐγὼ τοῦ Ἰονίου», 75—77 σελ. 8)

22. Πρόκειται γιὰ τὸ Χρῆστο Κατσιχογιάννη. Βλέπ. σὴμ. 7.

23. Ὁ Καπετὰν Γιάννης εἶναι προφανῶς ὁ Καπετὰν Γιαννάκης Διγώνης. Πιστὸς στὸν Ἀλῆ εἶχε ἀναλάβει τὴ φύλαξιν τοῦ Λούρου καὶ τῆς Ἄρτας. (βλ. Κ. Μέρτζου «οἱ Σουλιῶται καὶ ὁ Ἀλῆ Πασᾶς» Ἡπειρωτ. Ἑστία» τεύχ. 42 σελ. 876). Πολλὰς φορές οἱ Ἑνετοὶ ἀξιωματικοὶ ἐπιανῶν καὶ ἀφοπλίζανε ἀνθρώπους του καὶ προκαλοῦσαν διαμαρτυρίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τοῦ Ἰβίου. Σὲ μιὰ ἀπ' τὰς ἐπιστολὰς του (ἀνέκδοτη) πρὸς τὸν Ἀνώτερον Προβλεπτὴν Λευκάδος 26 Μαρτίου 1789 (φίκελλος 1785—89 ἀριθ. 3 Ἀρχεῖοφ Λευκάδος) ὁ Διγώνης παραπονεῖται ἔντονα γιὰ τὰς τέτοιαις ἐνέργειαις τῶν Ἑνετῶν. «Καὶ πρόσταξέ τον (τὸν Κολλονέλο) νὰ μᾶς τὰ δῶση (τὰ ὄπλα) δικαί καὶ μείρ δούλοι σας εἶμαστε καὶ εἰς τὰς προσταγὰς σας εἶμαστε».

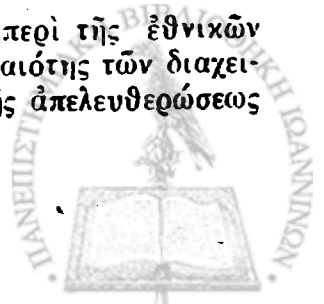
[Εὐχαριστῶ τὸν ἀξιόκαὶ ἐπιμελέστατον Ἀρχιεπισκόπον Λευκάδας κ. Γεώργιον Παρίσιον ποῦ μὲ ἐσῆθησε στὴ συλλογὴ τοῦ Ἀρχεῖοφ Ἰονίου]

ὁ ἠπειρωτικὸς λαὸς μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα ἀπὸ πατριωτικῆς ἀπόψεως.

Ἐβραδύνα νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο, διότι ἀνέμενα ἄλλος τις ἀρμοδιώτερος ἐμοῦ νὰ γράψῃ σχετικῶς περὶ τοῦ ἐν λόγῳ θέματος. Ἐφ' ὅσον ὁμως τοῦτο δὲν ἐγένετο, ἔκρινα ὅτι δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ μείνωσιν ἀναπάντητοι οἱ ἄδικοι καὶ ἀναληθεῖς ἐκείνοι χαρακτηρισμοί.

Εἶναι τόσοσιν τερατώδεις διὰ τοὺς ζήσαντας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφον ἀνακρίβειαι, ὥστε δὲν θὰ ὑπῆρχε κἄν ἀνάγκη ἀνασκευῆς αὐτῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ νεώτεροι δὲν δύνανται νὰ γνωρίζουν τὰ πράγματα, διὰ τοῦτο ἐθεώρησα σκόπιμον, χάριν αὐτῶν, νὰ γράψω ὀλίγα τινὰ πρὸς διαφώτισίν των διὰ νὰ μὴ σχηματίσων ἐσφαλμένην ἀντίληψιν περὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν πατέρων καὶ τῶν πάππων των, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ λάβουν μίαν ἰδέαν περὶ τῆς ἐπιπολαιότητος μεθ' ἧς ἐχειρίζοντο τὰ ἐθνικὰ ζητήματα αἱ τότε προξενικαὶ ἀρχαί, αἵτινες δὲν ἦσαν βεβαίως εἰς καλύτεραν μοῖραν ἐκείνων ποῦ τοὺς ἐστελλον εἰς τὰς ὑποδούλους χώρας καὶ οἱ ὅποιοι ἐνδιαφέροντο μόνον διὰ τὴν μικροπολιτικὴν καὶ τὰ κομματικά των συμφέροντα εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, χωρὶς νὰ σκοτίζονται διὰ τοὺς «τουρκομερίτες» ὅπως μετὰ περιφρονήσεως ἀπεκάλουν τότε οἱτοὶ τοὺς ὑποδούλους ὁμογενεῖς.

Ἡ ἀδιαφορία των περὶ τῆς ἐθνικῶν ζητημάτων καὶ ἡ ἐπιπολαιότης των διαχειριζομένων ταῦτα ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως

τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, συνετέλεσαν ὥστε, οἱ μὲν Βούλγαροι διὰ τῆς προπαγάνδας των νὰ εἰσδύσουν εἰς ὅλην τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ φθάσουν σχεδὸν μέχρι τῆς Ἐλασσῶνος, ἡ δὲ Ἡπειρος νὰ χαρακτηρίζηται ἀπὸ τοὺς ξένους ὡς Ἀλβανία καὶ νὰ ὀργιᾶζον αἱ Ρουμανικαὶ προπαγάνδαι ἀκωλύτως σὰν σὲ «ξέφραγο ἀμπέλι» εἰς τὰς περιοχὰς τῆς Πίνδου.

Καὶ ἐνεθυμήθην ὅταν ἀν. γνωσα τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφο ὅσα μοὶ ἔλεγεν εἰς τὴν Ἀγχιάλον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας ὅπου εὕρισκόμενη ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ τοῦ διωγμοῦ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων (1906) ὁ ἔφορος τότε τῶν σχολείων τῆς Κοινότητος Ἀγχιάλου καὶ, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς, Πρόεδρος τῶν προσφύγων Ἀγχιαλιτῶν ἐν Ἀθήναις αἰμίμηστος Γεώργιος Τσακίρης, σχετικῶς μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς ὑποδούλους χώρας. Ὁ ἐνθερμὸς ἐκείνος πατριώτης, ἀφοῦ μοὶ περιέγραψε μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν ἀδιανομίαν, τὴν ἀνικανότητά, τὰς ἐπιπολαιότητάς καὶ τὰς ἀστόχους ἐν γένει ἐνεργείας, λίαν ἐπιζημίους διὰ τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν, τῶν πλείστων προξενικῶν ἐκάστοτε ἀρχῶν, μοὶ ἐτόνισεν ὅτι ἐὰν ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὰς τελευταίας (ἔκτιστε) δεκαετηρίδας ἀπέστελλεν ἐγκαίρως καὶ ἐκ περιτροπῆς εἰς τὴν Μακεδονίαν, πεντήκοντα Δραγοῦμηδες (ὑπονοῶν τὸν αἰμίμηστον Ἴωνα Δραγούμη ὅστις ἐσημείωσε πατριωτικωτάτην δρᾶσιν ὡς Πρόξενος ἐν Μακεδονίᾳ), δὲν θὰ ἐδημιουργεῖτο Μακεδονικὸν ζήτημα.

Δὲν θὰ ἐπεκταθῶ περὶ σσότερον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, διότι ὁ σκοπὸς μου δὲν εἶναι νὰ ἐξετάσω τὴν δρᾶσιν τῶν διαφόρων Προξένων, ἀλλὰ νὰ ἀνασκευάσω τὰς ἀνακριβείας τὰς διαλαμβανομένας ἐν τῷ ἐν λόγῳ ἔγγράφῳ περὶ τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων τῶν τότε ὑποδούλων Ἡπειρωτῶν.

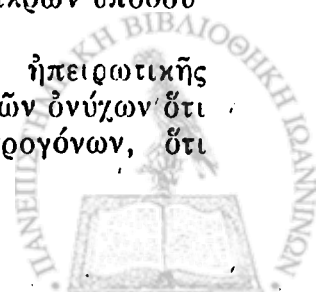
Προξενεὶ ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν ἡ περικοπὴ τοῦ ἔγγραφου ἐκείνου καθ' ἣν «ὁ Ἡπειρωτικὸς λαὸς ἀνετρέφετο ἐπὶ τοσοῦτον χθαμαλοῦ ἐπιπέδου ἐθνικῆς ἀγωγῆς, ὥστε ἐκ πάντων τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων ὁ Ἡπειρωτὴς εἶχεν ἐξοικειωθῆ πρὸς τὸν ραγιαδισμόν εἰς μεγαλύτερον βαθμόν, ἡ δὲ

ἐθνικὴ του συνείδησις τέλειον ὑποστῆσα μαρασμόν, οὐδέποτε οὐδαμοῦ ἠξιώθη νὰ δεῖξη ἕως χθὲς ἔστω καὶ ἐλάχιστα σημεῖα ζωῆς».

Καὶ κατωτέρω: «Ὁ Ἡπειρωτὴς πῆσων πρὸ τοῦ τελευταίου Τούρκου ὑπέκλυπεν εἰς τὴν παραμικρὰν καὶ παράνομον πίεσιν μετὰ δυσφορίας μὲν, ἀλλ' ἀφιλοτίμως. Ἡ ἱστορία του ἔπαυσεν ἀπὸ πολλοῦ νὰ ἀναγράφη εἰς τὸ ἐνεργητικόν του τιμητικὰς σελίδας τοῦ ἀνδρισμοῦ του, κατὰ δὲ τὸν ἀτυχή πόλεμον τοῦ 1897 ἡ ἀδράνεια του ἐπεδείνωσε τὴν ἐθνικὴν του φυσιογνωμίαν. Διότι, ναὶ μὲν ἡ Ἡπειρωτικὴ φάλαγγς ὑπὸ τοῦ πολεμικοῦ ὄργανοῦ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐμπνευσθεῖσα ἐπεδείξατο ἀρετὰ καὶ ἐνθαρρυντικὰ ὀπωσδήποτε σημεῖα ζωῆς, ἀλλ' ἐν τῷ τουρκικῷ ἐδάφει οὐ μόνον δὲν ἐκινήθησαν πρὸς ἀντιπερὶσπασμόν ἵνα τοῦλάχιστον, ἀλλὰ καὶ τὸ χειρότερον ὑπεβοήθησαν τὴν ἐπιμελητείαν καὶ τὰς μετακινήσεις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ διὰ τῶν ὑποζυγίων των. Καθ' ἣν δὲ ἐποχὴν ὁ πυρὰ τὰ σύνορα Τουρκικὸς Στρατὸς εἰς τελείαν περιελθὼν ἀποσύνθεσιν ὑπὸ πανικοῦ ἐφέρετο πρὸς τὰ Ἰωάννινα, οἱ μὲν ἐν Ἰωαννίνοις περιδεεῖς κατέφευγον εἰς τὰ ὄδοφράγματα, οἱ δὲ τῆς ὑπαίθρου μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας μοιρολατρικῶς ἀνέμενον τὴν ἀπελευθέρωσιν των».

Καὶ πρῶτον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Ἡπειρωτοῦ ἐπὶ χθαμαλοῦ ἐπιπέδου ἐθνικῆς ἀγωγῆς, ἔχω νὰ ἀναφέρω ὅτι ὁ Ἡπειρωτὴς ἦτο μετὰ τῶν ὀλίγων ὑποδούλων Ἑλλήνων ποῦ ἀνετρέφετο πατριωτικώτατα τόσον ἐκ μέρους τῶν γονέων του, ὅσον καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀφανῶν ἐκείνων ἡρώων, τῶν διδασκάλων, οἵτινες, ὅχι μόνον εἰς τὴν γενέτειραν, ἀλλὰ καὶ εἰς πλείστας ἄλλας περιφερείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέχρι τῶν ἐνδοτέρων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Βαλκανικῆς μετέβαινον ὡς διδάσκαλοι καὶ μετέφερον τὰ φῶτα τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς συνειδήσεως καὶ διετήρουν ἄσβεστον τὸ πατριωτικὸν φρόνιμα τῶν μικρῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων.

Οἱ μικροὶ Ἕλληνες τῆς Ἡπειρωτικῆς ὑπαίθρου ἐμάνθανον ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ὅτι εἶναι ἀπόγονοι ἐνδόξων προγόνων, ὅτι

ἔπρεπε νὰ μισοῦν καὶ νὰ περιφρονοῦν τοὺς Τούρκους τοὺς ὁποίους, οἱ ἐπιζῶντες σήμερον, δὲν ἔπαισαν νὰ περιφρονοῦν παρ' ὅλας τὰς ἐπακολουθησάσας συμμαχίας καὶ λυκοφιλίας διότι, γνωρίσαντες αὐτοὺς κατὰ βάθος, δὲν ἐπίστευσαν ποτὲ ὅτι οἱ Τοῦρκοι μὲ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξευρωπαϊσθῶσι καὶ ἐκπολιτισθῶσι. Μετὰ προθυμίας δὲ καὶ ἐνθουσιασμοῦ οἱ μικροὶ Ἡπειρώται ἐμάνθανον νὰ τραγοῦδῶν τὸν Ἑλληνικὸν ἐθνικὸν ὕμνον καὶ τὰ τόσα ἄλλα πατριωτικὰ ἄσματα (Ρήγα Φεραίου κλπ.), κατὰ δὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ἣτις εἰς τὰ διδακτικὰ βιβλία πρὸς ἐκυκλοφόρουσαν τότε εἰς τὰς ὑποδοῦλους χώρας περιωρίζετο εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἐδίδετο ἢ εὐκαιρία εἰς τὸν διδάσκαλον νὰ διδάσκη προφορικῶς καὶ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν καὶ δὴ τὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τὴν ὁποίαν μετὰ προθυμίας καὶ χαρᾶς ἐμάνθανον οἱ μαθηταί. Οἱ δὲ μικροὶ Ἡπειρώται οἱ μεταβαίνοντες πλησίον τῶν γονέων τῶν ἢ μᾶλλον τῶν πατέρων τῶν—διότι τὰ λοιπὰ μέλη τῶν οἰκογενειῶν τῶν παρέμενον εἰς τὴν πατρίδα—τῶν ἐργαζομένων εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλευθέρας Ἑλλάδος, ἵνα ἐξακολουθήσωσιν ἐκεῖ τὸ σχολεῖον, ἦσαν ἐνήμεροι ὅλων αὐτῶν ὡσὰν νὰ εἶχον φοιτήσῃ εἰς σχολεῖον τῆς Ἑλευθέρας Ἑλλάδος καὶ οὐδόλως ὑστέρουσαν τῶν ἐκεῖ συμμαθητῶν τῶν. Ἐπίσης ἀπὸ πολλὰ σπίτια χωριῶν τῆς Ἡπείρου δὲν ἔλειπεν αἱ ἑλληνικαὶ ἀνθολογίαι αἱ περιέχουσαι πατριωτικὰ ποιήματα καὶ τραγούδια, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ εἰκόνας τῆς τότε βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ τῶν προκατόχων βασιλέων Ὁθωνος καὶ Ἀμαλίας.

Τὸ ὅτι δὲ οἱ μικροὶ μαθηταί, κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τῆς τουρκοκρατίας ἐγνώριζον ὅτι ὁ Γεώργιος Α' ἦτο βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος συνετέλεσεν ὥστε, κατὰ τινὰ περιοδείαν, ὡς διηγοῦνται, ἀξιωματοῦχου Τούρκου εἰς τὰ Ζαγοροχώρια ὅστις ἐπεσκέφθη καὶ τὸ σχολεῖον εἰς χωρίον τοῦ Ζαγορίου καὶ ἐρωτήσας ἕνα μαθητὴν, ποῖον ἔχομε βασιλέα, οὗτος ἀπήντησεν ὅτι «ἔχομε τὸν Γεώργιον»· ἀλλ' ἀμέσως ἀντιληφθεὶς τὸ σφάλμα του, λόγῳ τῶν ἀγωνιω-

δῶν νευμάτων τοῦ διδασκάλου, ἔσπευσε νὰ τὸ διορθώσῃ εἰπὼν ὅτι «τὸν Σουλτάνον ἔχομεν βασιλέα».

Ἦτο δὲ τόσον ἀνεπιυγμένον τὸ πατριωτικὸν αἶσθημα εἰς τοὺς μικροὺς μαθητὰς ὥστε, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐπανακάμπτοντας κατὰ τὰς διακοπὰς ἐκ τῆς Ἑλευθέρας Ἑλλάδος εἰς τὰ χωρία τῶν, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν φύλλα τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὡς καὶ διάφορα πατριωτικὰ δράματα περιλαμβανόμενα εἰς τὰ νεοελληνικά ἀναγνώσματα ἅτινα ἐδιδάσκοντο εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλευθέρας Ἑλλάδος καὶ τὰ ὁποῖα ἀπέκρυπτον περιτυλίσσοντες αὐτὰ πέριξ τῶν ποδῶν τῶν διὰ νὰ μὴ τὰ ἀνακαλύψουν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὰς σωματικὰς ἐρεῦνας πρὸς διηγήσασθαι ἐπὶ τῶν διερχομένων τὰ σύνορα ἢ τοὺς λιμένας, πρὸς ἀνακάλυψιν τυχὸν ἐπιστολῶν ἢ Ἑλληνικῶν χαρτονομισμάτων. Τὰ φύλλα τῆς ἱστορίας παρέδιδον πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς τοὺς συγχωριανούς τῶν μαθητῶν, τὰ δὲ δράματα παρίστανον εἰς πρόχειρα θέατρα τὰ ὁποῖα ἐγκαθίστων εἰς τὰς αὐλὰς τῶν οἰκιῶν τῶν καὶ τοὺς κήπους τῶν. Κατεσκευάζον πληθῆς Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν ἐκ χαρτονίου καὶ σπαθιά ἀπὸ κλάδους δένδρων ἢ ἀπὸ σανίδας διὰ νὰ παριστάνουν τοὺς Ἕλληνας ἀξιωματικούς καὶ ἐγύμναζον τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ ὡς στρατιώτας· κατόπιν δὲ διηροῦντο εἰς Ἕλληνας καὶ εἰς Τούρκους—καὶ ὡς τοιοῦτους ὄριζον τοὺς μικρότερους ἢ ἀσθενεστέρους—καὶ συνῆπτον μάχας κατὰ τὰς ὁποίας πάντοτε ἐνίκων οἱ Ἕλληνες ὡς ἰσχυρότεροι καὶ ἀνδρεῖότεροι!

Ἄλλα καὶ οἱ μεγάλοι δὲν ὑστέρουσαν εἰς πατριωτικὰς ἐκδηλώσεις. Τὰ τραγούδια τῶν εἰς τοὺς γάμους καὶ τὰς πανηγύρεις ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον κλέφτικα καὶ ἐν γένει πατριωτικά, ἢ δὲ ἐπωδὸς πάντοτε: «Καλὴ Ἑλευθερία!» Διαρκῶς δὲ ἔζων μετὰ τὸ ὄνειρον καὶ τὸν καημὸν τῆς ταχείας ἀπελευθερώσεως, ὡς δὲ μᾶς ἔλεγον οἱ γεροντότεροι, οὗτοι κατὰ τὰ προηγούμενα χρόνια εἶχον μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν κατὰ τὰς πατριωτικὰς ἐκδηλώσεις. Βραδύτερον ὁμως καὶ ἰδίως μετὰ τὴν κατακύρωσιν μεγάλου τμήματος τῆς Ἡπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Βερολινείου συνθήκης, οἱ ἐν Ἡπείρῳ Τοῦρκοι ἔγιναν φανατικώτεροι καὶ ἔλαβον

αυστηρότερα μέτρα· δὲν ἦσαν δὲ σπάνια αἱ ἐξορία πατριωτῶν Ἑπειρωτῶν εἰς τὴν Ἑμεμένην, τὸ Ἰκόνιον κλπ., ὁπόθεν πολλοὶ δὲν ἐπέστρεφον ἢ, ὅσοι ἐπέστρεφον, ἦσαν ἐρείπια. Τὸ «Γιερμέν» (Ἑμεμένη) ἦτο ἡ συχνοτέρα ἀπειλή πού ἐξετόξευον οἱ Τούρκοι ἐναντίον τῶν ζωηροτέρων Ἑπειρωτῶν.

Ἐνθυμοῦμαι δέ, μικρὸ παιδί, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ κλεισίματος τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ βραδύτερον ὁπότε εἶχεν ὀξυνθῆ περισσότερον ἢ κατάστασις ὅτι, ὅταν ὁ διδάσκαλος ἐδίδασκεν εἰς τὸ σχολεῖον τὴν ἱστορίαν, ἐπεξεϊνέτο δέ, ὡς συνήθως, καί, εἰς τὴν νεωτέραν τοιαύτην, ἐτοποθέτει τὸν ὑψηλότερον μαθητὴν παρὰ τὸ παράθυρον τοῦ σχολείου ἵνα παρακολουθῆ τοὺς ἐρχομένους καὶ εἰδοποιήσῃ τὸν διδάσκαλον, ἵνα ἀλλάξῃ τὸ μάθημα.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ ὠρισμένα κεφάλαια τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου ἀναγνωστικοῦ, τοῦ Γεροστάθου, εὑρισκεν ἀφορμὴν ὁ διδάσκαλος διὰ νὰ ὀμιλῆ περὶ τῶν κατορθωμάτων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ὅταν ἀνεγίνωσκε τὸ κεφάλαιον τὸ ὁποῖον ἀναφέρει τὴν λυσσαλέαν ἐπίθεσιν τῶν Περσῶν κατὰ τοῦ Λεωνίδα εἰς τὰς Θερμοπύλας ὅπου «20.000 Ἀσιανῶν πίπτουν ὑπὸ τὰ στιβαρὰ ἕξιφη τῶν 300 ἡρώων μας», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Γεροστάθου, ἂν καὶ αὐτὸ μόνον ἦτο ἀρκετὸν διὰ νὰ ἐξάψῃ τὴν φαντασίαν καὶ τὸ πατριωτικὸν μένος τῶν μικρῶν μαθητῶν, ὁ διδάσκαλος ὑπενθύμιζεν ὅτι ἐκεῖ πλησίον τῶν Θερμοπυλῶν, εἰς τὴν Ἀλαμάναν, ὁ Ἀθανάσιος Διάκος συνεχίζων τοὺς ἡρωϊσμοὺς τῶν προγόνων μας, ἀπεδεκάτιζε τὰ στρατεύματα τοῦ Ὁμέρ Βρουῶνῃ μέχρις ὅτου ἐθραύσθη τὸ ξίφος του κλπ.

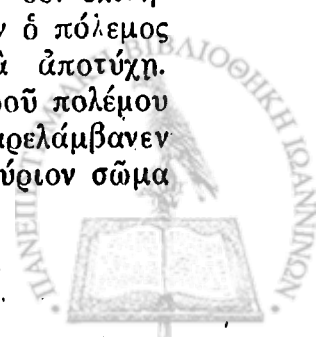
Ἐάν, λοιπόν, ἐφαίνετο ὅτι ἐπλησσε κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ Προξενείου, ὁ Ἑπειρώτης πρὸ τοῦ τελευταίου Τούρκου, χωρὶς τοῦτο νὰ εἶναι ἀληθές, διότι ἀπλῶς ἠνεύχετο τὸ θράσος τῶν ἀξέστιων ἀγάδων, τοῦτο δὲν ὠφείλετο εἰς δουλοπρέπειαν, ἀλλ' εἰς φρόνησιν, διότι οἱ ἀνόητοι παλληκαρισμοὶ ὄχι μόνον δὲν θὰ ὠφέλουν ἐφ' ὅσον ὀπισθὲν του ὁ Ἑπειρώτης εἶχε τὸν τεράστιον ὄγκον τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὅστις θὰ τὸν συνέθλιβεν, ἀλλὰ καὶ καταστροφὰς θὰ ἐπροξένουν εἰς τὴν Ἑπει-

ρον οἱ Τούρκοι, ὁπότε οἱ Ἑπειρωτῆται ὅσοι θὰ ἐπέζων, θὰ κατέφευγον οἰκογενειακῶς εἰς τὴν Ἐλευθέραν Ἑλλάδα πεινόμενοι καὶ γυμνητεύοντες, εἰς δὲ τὰ χωρία τῶν θὰ ἐγκαθίσταντο Ἀλβανοὶ ἢ Κονιάροι τοὺς ὁποίους κάποτε εἶχε σκεφθῆ νὰ ἐγκαταστήσῃ ἢ Τουρκία εἰς χωρία τῆς Ἑπείρου διὰ νὰ ἀλλοιώσῃ τὸν ἑλληνικώτατον χαρακτῆρα αὐτῆς. Δὲν εἶναι δὲ ἄγνωστον τὸ θρυλούμενον ὅτι ἕνας Βαλῆς τοποθετηθεὶς εἰς τὰ Ἰωάννινα, μετ' ἀνησυχίας ἐξεφράζετο εἰς τοὺς ὁμοειθεῖς του ὅτι ἀπὸ τοὺς Ἀγίους Σαράντα, ὅπου ἀπεβιβάσθη, μέχρις Ἰωαννίνων εἰς κανένα χωριὸν δὲν εἶδε τζαμί παρὰ μόνον κωδωνοστάσια.

Διὰ τῆς φρονήσεως, λοιπόν, τοῦ Ἑπειρώτου καὶ τῶν σχολείων του, κατώρθωσεν ἢ Ἑπειρος νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ αἰῶνας τὸν καθαρὸν καὶ ἀμιγῆ ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῆς καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὴν ὁποίαν καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι ὠμίλουν (ὡς ἑλληνικῆς καταγωγῆς βεβαίως) καὶ τινες τῶν ὁποίων μέχρι τῆς προτελευταίας περιόδου δεκαετηρίδος ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐμορφώνοντο εἰς τὴν Ζωσιμαίαν Σχολὴν, πλείστοι δὲ ἀνώτατοι Στρατιωτικοί, Βαλῆδες, Βεζύρηδες κλπ. ἦσαν ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς ταύτης μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἀμπεντὶν Πασᾶς Ντίνος, βαλῆς Αἰγαίου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρέχοντος αἰῶνος, ὅστις ἦτο καὶ ποιητὴς συνθέτων ποιήματα εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὴν ὁποίαν ἐγνώριζεν ἄριστα.

Ἄλλὰ καὶ μὲ ποῖα μέσα θὰ ἐξεγείροντο οἱ Ἑπειρωτῆται ἵνα βοηθήσουν τὸν μαχόμενον Ἑλληνικὸν Στρατὸν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897; Μήπως μὲ τοὺς ξυλοσουγιάδες; Καὶ πού θὰ ἐκρυπτοῦν τὰ ὑποζύγια τῶν οἱ χωρικοὶ διὰ νὰ μὴ τὰ χρησιμοποιήσουν οἱ Τούρκοι διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐπιμελητείας καὶ ποῖαν δύναμιν εἶχον ὥστε νὰ ἀρνηθοῦν νὰ τὰ παραδώσουν, ὡς ἐπιπολαιότατα τονίζεται εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ Προξενείου;

Ἄλλ' ἦτο εὐχῆς ἔργον πού δὲν ἐκινήθησαν οἱ Ἑπειρωτῆται ἐφ' ὅσον ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ἦτο προωρισμένος νὰ ἀποτύχῃ. Διότι δὲν ἐπρόκειτο περὶ σοβαροῦ πολέμου ἐφ' ὅσον ὁ Κουμουνοῦρος παρελάμβανε ἕνα τάγμα καθ' ὃν χρόνον τὸ κύριον σῶμα

τοῦ Στρατοῦ εὐρίσκειτο εἰς Φιλιππιάδα καὶ ἐπροχώρει ἑπτὰ ὥρας μακρὰν διὰ νὰ ἔχη τὴν τιμὴν νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὰ Ἰωάννινα. Καὶ εἶχεν ὁμολογομένως περιέλθει τότε εἰς δεινὴν θέσιν ὁ τουρκικὸς στρατὸς καὶ θὰ ἔφευγεν εὐχάριστα ἀποτελέσματα ὁ στρατὸς μας εἰς τὴν Ἡπειρον, τοῦλάχιστον, εἰς ἐσκέπτετο νὰ κάμῃ σοβαρὸν πόλεμον καὶ ἐπροχώρει συντεταγμένος καὶ πειθαρχημένος καὶ δὲν ὁμοίαζε μὲ μπουλούκια, ὑπερ ἀντιληφθέντες οἱ πανικόβλητοι Τούρκοι, ἀνεθάρρουν καὶ ἀντεπειτέθησαν, ἀναγκάσαντες εἰς τὰ Πέντε Πηγάδια τὸ τάγμα τοῦ Κουμουνδούρου νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐφ' ὅσον εἰς Φιλιππιάδα παρέμενεν ὁλόκληρον τὸ κύριον σῶμα ἀδρανοῦν, ποῖον ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶχεν ἡ ἐξέγερσις τῶν Ἡπειρωτῶν, δεδομένου μάλιστα ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐγένετο ἡ μάχη τῶν Πέντε Πηγαδιῶν ἐφθασεν ἡ εἰδήσις ὅτι εἰσέβαλεν ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἰς Θεσσαλίαν καὶ εἰς ὀλίγας ἡμέρας ἐπροχώρησε μέχρι Ταράτσας τῆς Λαμίας; Θὰ ἐγίνοντο ὅλα τὰ χωρὰ ὀλοκαύτωμα ὅπως ἐγένεν ἡ Καμαρίνα καὶ τὰ περίξ αὐτῆς χωρὰ τὰ ὁποῖα, καίτοι εὐρισκόμενα ἐν τῷ τουρκικῷ ἐδάφει, εἶχον ἐξεγερθῆ, παρὰ τοὺς ἀντιθέτους ἰσχυρισμοὺς τῆς ἐκθέσεως τοῦ Προξενείου καὶ κατόπιν ἐγκατελείφθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν κατεστραμμένοι εἰς Βόνιτσαν! Αὐτὰ θὰ ἐπάθαιναν καὶ ὅσοι ἄλλοι θὰ ἐξηγείροντο!

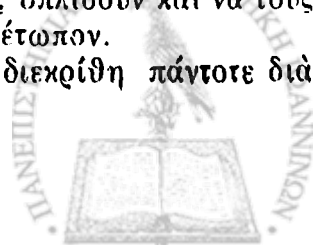
Ἄλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι ὄχι ὀλίγοι Ἡπειρωταί, ὅσοι εἶχον ἑλληνικὴν ὑψηλότητα ἐπολέμησαν ὡς τακτικοὶ στρατιῶται, πολλοὶ δὲ ἄλλοι κατετάγησαν ὡς ἐθελονταί εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν κατὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1897. Σῶμα δὲ ἐξ Ἡπειρωτῶν διαμενόντων εἰς Αἰτωλοακαρνανίαν κατηρτίσθη καὶ ἐφθασε διὰ τῶν Τζουμέρκων εἰς Σκλοῦνον ἵνα εἰσβάλῃ εἰς τὰ Κατσανοχώρια καὶ κτυπήσῃ τοὺς Τούρκους ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ἀλλὰ μέχρις ὅτου φθάσει καὶ συνάψῃ ἀφίμαχίαν τινὰ παρὰ τὸν Ἄραχθον, ἐπληροφόρηθη τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκ Πέντε Πηγαδιῶν καὶ τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων εἰς Θεσσαλίαν, ὅποτε ἐσταμάτησε τὰς ἐπιχειρήσεις, φρονίμως ποιοῦν διὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ τὴν καταστροφὴν τῶν Κατσανοχωρίων.

Ἄλλὰ μήπως ἡ ἐκ 3000 ἀνδρῶν Ἡπειρωτικὴ φάλαγξ ἣτις ἐπολέμησε γενναίωτα παρὰ τὸν Λοῦρον ἦτο εὐκαταφρόνητος; Εἶναι ἀστεῖος ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ συντάξαντος τὴν ἐκθεσιν ὅτι οἱ ἀποτελέσαντες τὴν Ἡπειρωτικὴν φάλαγγα ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τοῦ πολεμικοῦ ὄργασμοῦ (!!) τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος. Ἡ φάλαγξ αὕτη ἀπετελέσθη κατὰ μέγα μέρος ἐξ Ἡπειρωτῶν διαμενόντων εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Τουρκίας, εἰς Ρουμανίαν κ.λ.π. οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον τὴν εὐκαιρίαν, εὐτυχῶς, νὰ ἐμπνευσθοῦν ἀπὸ τὰς φωνασκίας τῶν «ἀπαλλαγέντων» τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, ὡς ἦσαν οἱ πλείστοι τῶν «ζητωπολέμων» ἀστρατεῦτων ἐκείνων νέων οἵτινες διωργάνωναν τὰς καθημερινὰς διαδηλώσεις εἰς Ἀθήνας μὲ τὸ ἐπεκρατῆσαν τότε εἰρωνικὸν σύνθημα «ἢ ὅλοι θὰ σκοτωθῆτε ἢ ὅλοι νὰ ἐλευθερωθοῦμε».

Ἡ μήπως θὰ ἐνεπνεύοντο ἀπὸ τὴν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκειτο ὁ στρατὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁ ὁποῖος μᾶλλον ἀπογοήτευσιν προεκάλει καὶ ὄχι ἐνθουσιασμόν; Διότι, ἐκτὸς τῶν εἰς μέγαν βαθμὸν ἀνυποταξιῶν καὶ λιποταξιῶν, οὐδεὶς ἐφεδρὸς ἔφερε πλήρη στολὴν καὶ ἐξάρτησιν ἄλλος ἐφοροῦσε μόνον ἓνα ἀμπέχονον ἄλλος μόνον πηλίκιον ἄλλος πλήρη τὴν πολιτικὴν ἐνδυμασίαν του καὶ ἐπάνω ἀπὸ αὐτὴν τὴν ξιφολόγησιν ἢ ἔβαζε καὶ ἓνα στέμμα εἰς τὸ καπέλλο ἢ εἰς τὴν σκούφιαν του.

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπεκταθῶ εἰς περισσοτέρας λεπτομερείας διότι θὰ ἦτο λυπηρὰ ἢ ἀνάμνησις τῆς ἀξιοθρήνητου ἐκείνης καταστάσεως εἰς ἣν εἶχε περιέλθει τότε τὸ Κράτος μας. Ἐκεῖνο μόνον ποῦ πρέπει νὰ τονίσω εἶναι ὅτι οἱ Ἡπειρωταί εἶχον πάντοτε ἐμφυτον τὸν πατριωτισμὸν καὶ δὲν ἐπερίμεναν νὰ ἐμπνευσθοῦν ἀπὸ τοὺς «ζητωπολέμους ἀπαλλαγέντας» τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος οἱ ὅποιοι ὡς κοινοστὸς διελύθησαν ὅταν ὁ διαδεχθεὶς τὸν παραιτηθέντα Δεληγιάννην ἀείμνηστος Δ. Πάλλης διέταξε μόνις συγκεντρωθῶσιν οὗτοι καὶ ἀρχίσουν νὰ ἐκφωνοῦν λόγους ἀπαιτοῦντες ἐξακολουθήσιν τοῦ πολέμου (μὲ τοὺς Τούρκους πρὸ τῆς Λαμίας), νὰ τοὺς ὀπλίσουν καὶ νὰ τοὺς ἀποστείλουν εἰς τὸ μέτωπον.

Ὁ Ἡπειρωτὴς διεκρίθη πάντοτε διὰ

τὰ πατριωτικά τοῦ αἰσθήματα· οἱ δὲ ἐν τῇ ἐλευθέρῳ Ἑλλάδι ζῶντες Ἡπειρώται κατείχοντο πάντοτε ὑπὸ ἀνησυχίας καὶ ἀπαγορευσεως διὰ τὴν ἀδιαφορίαν τὴν ὁποίαν ἔβλεπον εἰς τοὺς ἐλευθέρους Ἕλληνας διὰ τὰ ἐθνικὰ ζητήματα καὶ διὰ τὴν φαυλοκρατίαν ἢ ὁποία ὠργίαζεν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον καὶ ὄχι μόνον δὲν παρεσύροντο ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ ἀντέδρων ὅσον ἠδύναντο φανταζόμενοι ὅτι θὰ ἤμποροῦσαν αὐτοὶ μόνοι διὰ τῆς ἀντιδράσεως τῶν νὰ «διορθώσουν τὸ ρωμαϊκόν» καὶ ἡ ὁποία ἀντίδρασις ἦτο ὡς ἀπάντησις εἰς τὴν συνήθη τότε ἔκφρασιν τῶν πλείστων ἐλευθέρων ἑλλήνων ἰδιωτῶν, ὑπαλλήλων, πολιτενομένων κ.λ.π. ὅτι «Δὲν βαριέσαι. Ἐγὼ θὰ διορθώσω τὸ Ρωμαϊκόν.»

Μὲ τοῦτο δὲν θέλω νὰ ὑποστηρίξω ὅτι ὁ ἐλεύθερος Ἕλλην δὲν ἦτο πατριώτης. Ἦτο καὶ καλός, μάλιστα, πατριώτης. Ἀλλὰ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἐκρατοῦσαν εἰς νάρκην ἢ φαύλη καὶ διεφθαρμένη πολιτικὴ ἡγεσία, ἡ ὁποία ἔθετε πάντοτε τὸ κομματικὸν καὶ ἀτομικὸν συμφέρον ὑπεράνω τοῦ συμφέροντος τῆς πατρίδος, ὥστε νὰ ἐντρέπεται ὁ καθένας νὰ καυχᾶται ὅτι ἦτο καλὸς πατριώτης, τίμιος πολίτης εὐσυνείδητος ὑπάλληλος κ.λ.π. διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὡς σχολαστικὸς καὶ ἠλίθιος ἢ ἐπαναστάτης κατὰ τῆς φαυλοκρατίας, ὁπότε θὰ συνετρίβeto διότι ἀντέδρα κατὰ τῶν συμφερόντων τῶν ἐξυπνων οἵτινες, κατὰ κανόνα σχεδὸν ἦσαν ἐκμεταλλευταὶ τοῦ Κράτους. Ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁσάκις ἡ ἡγεσία ἦτο εἰς τὸ ὕψος τῆς, ὁ Ἕλλην ἔμεγαλοῦργησεν.

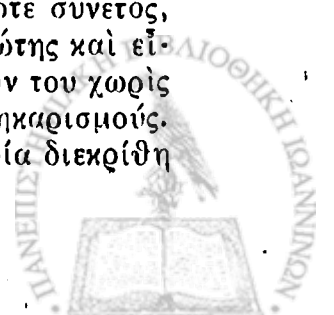
Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912—13 εὐρέθησαν εὐάριθμοὶ τινες ἐκ Παλαιᾶς Ἑλλάδος, κατέχοντες μάλιστα καὶ ἀνωτάτας θέσεις, οἵτινες κατέκρινον τοὺς Ἰωαννίτας καὶ λοιποὺς Ἡπειρώτας διότι δὲν ἐξεγέρθησαν ἵνα ἐκ τῶν ὀπισθεν κτυπήσουν τὸν τουρκικὸν στρατὸν, μὲ τὴν ἀφελῆ σκέψιν ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ταχυβόλων κανονίων καὶ τῶν ἐπαναληπτικῶν ὄπλων, θὰ ἤμποροῦσαν νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα αἱ ἐξεγέρσεις μὲ τὰ ρόπαλα ἢ μὲ τὰ τραπιζομάχαιρα, διότι αὐτὰ μόνον θὰ εἶχον ὡς ὄπλα. Εἶδομεν ἄλλως τε, τὰ ἀξιοθρήνητα ἀποτελέσματα τῆς δράσεως τῶν διαφόρων ἀνοργανῶτων ἀνταρτικῶν ὁμά-

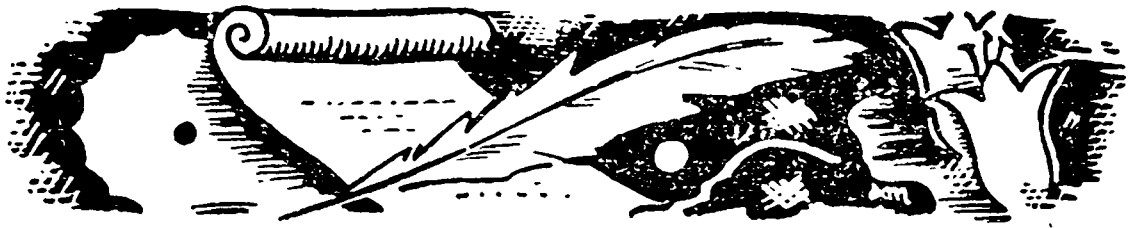
δων—πλὴν ἐκείνου τοῦ ἥρωος Γ. Πουτέστη καὶ τῶν εὐρισκομένων ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἀξιωματικῶν τοῦ Στρατοῦ—αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον οὐδεμίαν ὑπηρεσίαν προσέφερον ἀλλὰ, καθ' ὅν χρόνον ὁ στρατὸς ἐμάχετο εἰς τὸ Μπιζάνι, οἱ ἄτακτοι ἀντάρται ἐξ ἄλλων περιοχῶν προερχόμενοι, ἐπλιατσικολόγουν τὰ ὀπισθεν τοῦ Στρατοῦ ἑλληνικὰ χωριά, ἀπεδεκάτιζον τὰ οἰκόσιτα ζῶα τῶν καὶ ἀφήρουν τὰ κοσμήματα καὶ ἄλλα τιμαλφῆ ἀπὸ τῆς κασέλης τῶν κατοίκων. Οὔτε ἐπίσης εἶναι ἄγνωστα αἱ καταστροφαὶ τὰς ὁποίας ἐπέφερον ὁ Μπεκῆρ—ἀγᾶς εἰς τὸ Ζαγόριον συνεπεία τῆς ἐκεῖ εἰσβολῆς καὶ ἀποχωρήσεως μὲ τὴν πρώτην ἀντίστασιν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων.

Καὶ ἐν τούτοις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου δὲν ἠδράνησαν οἱ Ἡπειρώται. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν κατετάγησαν ὡς ἐθελονταὶ εἰς τὸν τακτικὸν Στρατόν, ἄλλοι δὲ ἐχρησίμευσαν ὡς ὁδηγοὶ τοῦ μαχομένου στρατοῦ μας, ὡς πληροφοριοδῶται, ὡς κομιστὰ ἐπιστολῶν καὶ ἐκθέσεων μεταξὺ τῶν ἐν τῇ πόλει παραγόντων καὶ τοῦ ἐν Ἐμίν-ἀγᾶ Ἐπιτελείου τοῦ Στρατοῦ μας. Διὰ τὴν μεταφορὰν δὲ ἐγγράφων ἐχρησιμοποίηθησαν ἀκόμη καὶ ἠλικιωμένοι, γυναῖκες χωρικὰὶ προσποιούμεναι ὅτι συνέλλεγον φῦλλα ἢ λάχανα διὰ νὰ μὴ προκαλέσουν ὑπονοίας.

Ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ ἀλλοφροσύνη ὑπὸ τῶν ὁποίων κατελήφθησαν οἱ Ἡπειρώται κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἡ ἐνθερμος ὑποδοχὴ ποὺ ἐπεφύλαξαν εἰς τοὺς στρατιώτας μας, δὲν ἦσαν ἔμπνευσις τῆς στιγμῆς, ἦτο τὸ ὄνειρον μὲ τὸ ὁποῖον ἐξοῦσε πάντοτε ὁ Ἡπειρώτης, ἦτο ὁ πόθος τῆς ἀπελευθερώσεως ποὺ εἶχε μέσα του ἐκ παραδόσεως καὶ ἐξ ἀνατροφῆς καὶ ὅστις ἐξέσπασε τὴν στιγμὴν ποὺ εἶδαν ἑλληνας στρατιώτας ὥστε πολλοὶ ἠ'ικνωμένοι νὰ ἀναφωνήσουν «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου Δέσποτα...», διότι οὐδὲν ἄλλο εὐτυχέστερον γεγονὸς ἐπερίμεναν ἐφεξῆς νὰ ἴδουν εἰς τὴν ζωὴν τῶν.

Ὁ Ἡπειρώτης ἦτο πάντοτε συνετὸς, ἠθικὸς, πειθαρχικὸς ὡς στρατιώτης καὶ εἶχε συναίσθησιν τῶν καθηκόντων του χωρὶς ἀκαίρους καὶ ἀνωφελεῖς παλληκαρισμοὺς. Ὅσακις δὲ τοῦ ἐδόθη ἢ εὐκαιρία διεκρίθη

ΒΑΣ. Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
τ. Ἐπιθεωρητοῦ Δημ. Ἐκπαιδεύσεως

ΜΕΤΟΙΚΕΣΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΕΙΣ ΕΠΑΡΧΙΑΝ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ

Ἡ ἐπαρχία Καλαβρύτων ὑπάγεται εἰς τὸν Νομὸν Ἀχαΐας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 13 τέως Δήμους καὶ πλέον ἀπὸ 100 χωρία.

Ὁ τέως Δήμος Καλαβρύτων ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, τὸ Βραχνί καὶ τὴ Βυσωκιά. Συνεχόμενος τέως Δήμος Σουδωνῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ Σουδειά (δύο συ-

καὶ οὐδέποτε εἰς τὰς στρατιωτ. μονάδες τὰς ἀποτελουμένας ἀπὸ Ἡπειρώτας, παρετηρήθησαν ἀνυποταξίαι ἢ λιποταξίαι, κατὰ δὲ τὸν τελευταῖον πόλεμον τοῦ 1940—41, ἡ Ἡπειρωτικὴ Μεραρχία εἶναι ἐκείνη ποῦ ἔδωκε τὸ πρῶτον ὀδυνηρὸν μάθημα εἰς τοὺς Ἰταλοὺς καὶ ἐκράτησε τὸ μέτωπον μέχρι τῆς συμπληρώσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως.

Κατόπιν τούτων ἀποδεικνύεται νομίζω, ὅτι ἡ ἐκθεσις ἐκείνη τοῦ Προξενείου ἦτο ἀνακριβεσιότη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἡ δὲ δημοσίευσίς της εἰς τὴν «Ἡπειρωτ. Ἔστι-αν» ἦτο κατὰ τοῦτο σκόπιμος καθ' ὅτι ἀπέδειξε τὴν ἐπιπολαιότητα μεθ' ἧς ἐνήργουν τότε οἱ ἐντεταλμένοι γὰρ προασπίζον τὰ ἔθνικα συμφέροντα καὶ διότι ἐδόθη ἡ εὐκαιρία διὰ τῶν ἀνωτέρω γὰρ ἀνασκευασθῆ ἡ κακόβουλος ἀνακρίβειά της. Θὰ ἦτο δὲ εὐχῆς ἔργον εἶναι καὶ ἄλλος τις ζήσας ἐπὶ μακρότερον χρόνον καὶ εἰς μεγαλύτεραν ἡλικίαν εἰς τὴν τουρκοκρατημένην Ἡπειρον καὶ γνωρίζων περισσότερα περὶ τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων καὶ ἐνεργειῶν τῶν Ἡπειρωτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀνελάμβανε γὰρ συμπληρώσει τὰ κενὰ τῶν ἀνωτέρω ἐκτιθεμένων ἵνα ἐπιτευχθῆ οὕτως, ἡ πλήρης ἐξάλειψις τῆς κηλίδος τὴν ὁποίαν ἡ ἐκθεσις ἐκείνη ἀπεπειράθη γὰρ ἐγκολάψῃ εἰς τὴν πάλλευκον καὶ ἐνδοξον Ἡπειρωτικὴν Ἱστορίαν.

νοικισμοί, δῶθε καὶ κειθε Σουδενά), Ἅγιος Βασίλειος καὶ Θεοτόκος, τὴ Ντούνισα, τὸ Συγούρι καὶ Χαμάκου.

Τὸ χωρίον Βραχνί, ἡ ἰδιαιτέρα μου πατρὶς, εὐρίσκεται εἰς δίωρον ἀπόστασιν ἀνατολικῶς τῶν Καλαβρύτων καὶ ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων κλιτύων τοῦ ὄρους Χελμοῦ (Ἀροάνεια) ὑψ. 1100 μ. Εἶναι τὸ πολυπληθέστερον χωρίον τοῦ τέως Δήμου Καλαβρύτων μὲ 300 οἰκογενεῖας.

Συγγράφων τὴν ἱστορίαν τοῦ χωριοῦ μου παρετήρησα πλεῖστα ὄσα τεκμήρια, πείθοντα ἐγκατάστασιν. Ἡπειρωτῶν. Καὶ πρῶτον ἡ μεγαλύτερα Συνοικία τοῦ χωριοῦ μου ὀνομάζεται «Ζαγορίτσα». Μία δὲ τοποθεσία πλησίον καλεῖται «Καλωτάς». Ἐχομεν ἐπίσης γειτονικὰ τὰς δύο Συνοικίας Σουδενά καὶ ἄλλας τοποθεσίας καὶ ὀνομασίας σλαβικὰς ὡς π.γ. Πολιάνες, μπουμπούκι, σαρμανίτσα—σαμαρίτσα, σεγκούνα, μπομπότα, ρούχο, τσαντίλα, κοτέτσι, παγάνα κ.τ.τ.

Ὅλα αὐτὰ μοῦ ἐκίνησαν τὸ ἐνδιαφέρον γὰρ διερευνήσω τὸ θέμα. Καὶ ἀπετάθην πρὸς τὸν μακαρίτην Πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου Γεώργ. Χατζηδάκη πρὸ 40 ἐτῶν ζητῶν ἐξήγησιν τοῦ πράγματος. Ὁ μακαρίτης μοῦ ἀπήντησεν, ὅτι ὄντως τὸ ὄνομα «Ζαγορίτσα» καὶ ὡς ὑποκοριστικὸν ἂν θεωρηθῆ πάντως εἶναι Σλαβικὸν καθὼς καὶ τὰ Σουδενά καὶ οἱ ἄλλες τοπωνυμίες καὶ ὀνομασίες, ποῦ ἀναφέραμε καὶ ὅτι περὶ τὸ 1000 μ.Χ. φαίνεται πὼς ἔγινε κάποια μετοικεσία Ἡπειρωτῶν ἐνεκεν ἐπιδρομῆς Ἰλλυρικῶν σιταῶν. Καὶ οἱ ἱστορικοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ Ἡπειρωτῆτες ἐλθόντες εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Καλαβρύτων μετέφεραν ἀσυνειδήτως καὶ τὰς Σλαβικὰς

δνομασίας και τοπωνυμίας. Διότι είναι γνωστόν, ότι ἡ ἐγκατάστασις τῶν Σλάβων εἰς Ἡπειρον ἐγένετο τὴν 6ην, 7ην καὶ 8ην ἑκατονταετηρίδα δηλ. 200—300 χρόνια πρὶν ἢ γίνῃ ἡ μετοικεσία τῶν Ἡπειρωτῶν, Ἡπειρωτῶν κτηνοτρόφων ὡς φαίνεται.

* *

Ἐπὶ τετίαν ἐν Ἡπειρῷ ὑπηρετήσαντες, ἐμελετήσαμεν τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπάρχει μεγάλη ὁμοιότης μεταξὺ τῶν κατοίκων Ζαγορίου—Ἡλείρου καὶ τῶν κατοίκων Βραχνίου καὶ Σουδενῶν—Καλαβρύτων καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῶν συνηθειῶν, εἰς τὸ ζήτημα ἐνδυμασιῶν, εἰς τὸ ζήτημα τῆς σωματικῆς καὶ φυσιολογικῆς ὁμοιότητος, εἰς τὰ οἰκογενειακά (π.χ. Κατσαρδῆς). Στὰ 1905 ἐπιστολὴ ἐξ Ἀλεξανδρείας πρὸς τινὰ Κατσαρδῆν ἀπευθυνομένη εἰς Σουδενὰ παρελήφθη ἀπὸ Κατσαρδῆν τῶν Σουδενῶν—Καλαβρύτων, ἐνῶ ἀνήκεν εἰς δμώνυμον ἐκ Σουδενῶν Ζαγορίου—Ἡλείρου. Ντόδας εἰς Ἡπειρον, Ντούδος εἰς Σουδενὰ καὶ Καλάβρυτα, δικηγόρος καὶ Δήμαρχος, Δούκας ἐκεῖ, καὶ Δούκας ἐδῶ κλπ. καὶ τέλος καὶ εἰς αὐτὰς τίς ψυχικὰς ἐκφάνσεις δηλ. στίς ἀρετὰς καὶ στὰ ἔλαττώματα.

Μοῦ ἔκαμε κατάπληξιν, ὅταν πρωτογνώρισα τὸν μακαρίτην Χαντέλην Γυμνασιάρχην ἐν Χίῳ κατὰ τὴν κατάληψιν τὸν Νηδριον 1912, ὅτε ἤμουν εἰς τὸ σῶμα καταλήψεως τῆς Νήσου, ὃ ὅποιος ὁμοίαζε καταπληκτικὰ μὲ κάποιον συγγενῆ μου Σακκαλῆν ἐκ Σουδενῶν—Καλαβρύτων. Οἰκογένεια Σακκαλῆ εὐρίσκεται καὶ ἐν Κερκύρᾳ ἐκ τινος ἀξιωματικοῦ καὶ γόνου αὐτοῦ ἐγνώρισα τὸν Ἡρακλῆ Σακκαλῆ, ἥρακλειοῦ ἀναστήματος. Καὶ ἐν Πειραιεὶ εὐρίσκεται οἰκογένεια Γ. Σακκαλῆ πολιτευομένου, γόνου τοῦ ὁποίου εἶναι ὃ σήμερον πολιτευόμενος Ἡρακλῆς Σακκαλῆς. Καὶ αἱ δύο αὐταὶ οἰκογένειαι ἀνήκουν εἰς τὴν ἰδίαν οἰκογένειαν τῶν Σουδενῶν—Καλαβρύτων. Ἐνθυμοῦμαι πόσον ὀ μακ. Χαντέλης εὐχαριστήθη ἐκ τῆς ἀνακοινώσεως αὐτῆς.

* *

Τώρα πῶς τὸ Ζαγόρι εἶναι Σλαβικὸν καθὼς καὶ ἡ λέξις Σουδενὰ (Στουντένα) καὶ λοιπὰς ὀνομασίας θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω, διότι εἶναι γνωστά.

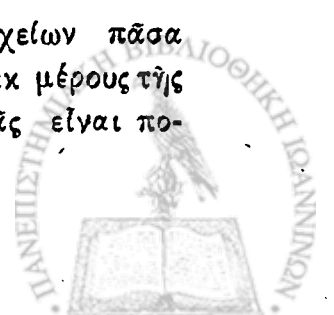
Τὸ μόνον θετικὸν στοιχεῖον ποῦ ἔχομε εἶναι, ὅτι εἰς ἓνα Χρυσόβουλον τοῦ Ι. Κατακουζηνοῦ τὸ 1348 μ.Χ., εἰς τὸ ὁποῖον κατοχυρῶνεται ἡ περιουσία τῆς Μονῆς τοῦ Μ. Σπηλαίου, ἀναφέρεται καὶ τὸ Βραχνὶ ὡς χωρίον. Ὡστε ἡ γνώμη τοῦ Χατζηδάκη νὰ ἔχη κάποιον ἔρεισμα λογικόν, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1000 μ.Χ. ἐγίνε ἡ μετοικεσία αὐτῆ.

Ἐπειτα προβάλλει τὸ ζήτημα ἂν ὀλοκληρο τὸ χωριὸ Βραχνὶ συνοικίσθη ἐξ ὀλοκληροῦ ὑπὸ τῶν Ἡπειρωτῶν ἢ μόνον ἡ μία Συνοικία. Ἡ ἐπικρατεστέρα ἀντίληψις εἶναι ὅτι τὸ χωρίον Βραχνὶ προῦπήρχε καὶ ὅτι οἱ ἐπήλυδοι Ἡπειρώται κτηνοτρόφοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Συνοικίαν, τὴν ὀλοικίαν καὶ ὀνόμασαν «Ζαγορίτσαν» καὶ τὴν πλησίον θέσιν «Καλωτάν», καὶ ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἀφωμοιώθησαν πρὸς τοὺς γηγενεῖς. Ἄλλως ὀλοκληρο τὸ χωριὸ θὰ ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῆ «Ζαγορίτσα», ὅπως ἐγίνε καὶ μὲ τὰ Σουδενὰ.

Σήμερον τὸ χωρίον Βραχνὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν στὰς 11 Δεκεμβρίου 1943, δυὸ ἡμέρες πρὸ τῆς ἱστορικῆς σφαγῆς τῶν Καλαβρύτων. Ὡς γνωστὸν οἱ κάτοικοι τοῦ Βραχνίου χάριν καλλιέργειας τῆς σταφίδος ἐγκατεστάθησαν ἐξωθι τῶν Πατρῶν 10 χιλ. μ. ἐπὶ τῆς νοτίας, πρῶτα καὶ ἔδημιούργησαν νέαν Κωμόπολιν «Βραχνὰ Ἰκκα—Πατρῶν» μὲ 2.500 κατοίκους σχεδόν. Τὸ δὲ ἀρχικὸν Βραχνὶ—Καλαβρύτων χρησιμεύει μόνον ὡς θέρετρον.

Ἡ ὀνομασία Βραχνὶ κατὰ τὴν γνώμη μας προέρχεται ἀπὸ τὴν λέξιν Βράχα=μεγάλες πέτρες, βραχῶδες μέρος. Ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς Hellington τὸ θεωρεῖ Σλαβικόν· ὃ δὲ ἐπίσης Γερμανὸς συγγραφεὺς Hilfertin τὸ θεωρεῖ σλαβικόν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ρωσικὴν λέξιν Βερχνὶ=ὕψηλόν μέρος. Ἄλλ' ὃ εἰδικὸς τοπωνυμογράφος Γερμανὸς Vasmer εἰς τὸ περισπούδαστον σύγγραμμά του «Die Slaven in Griechenland, Berlin 1940» σελ. 132 ἀποκρούει τὴν ἐκδοχὴν ταύτην καὶ γνωματεύει ὅτι εἶναι Ἑλληνικὴ λέξις.

Ἐπὶ τῶν εἰρημένων στοιχείων πᾶσα συμπληρωματικὴ πληροφορία ἐκ μέρους τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» θὰ μᾶς εἶναι πολύτιμος.

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ, δημοδιδασκάλου

ΜΙΑ ΕΝΘΥΜΗΣΗ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΓΡΙΒΑ ΣΤΑ 1854

Φλεβάρη—Μάρτη τῆς χρονιάς τούτης συμπληρώνονται ἑκατὸν δυὸ χρόνια (1) ἀπὸ τότε ποὺ ὁ σουλιώτικης καταγωγῆς στρατηγὸς Θεοδωράκης Γρίβας ἀναστίασε τὴν Ἑπείρο μὲ τὴν ἐπανάστασή του. Ἡ ἄτυχη ἐκείνη ἐξέγερση, ποὺ σὰν ἄγρια μπόρα ξέσπασε πάνω ἀπ' τὴ δουλωμένη πατρίδα καὶ σώριασε συμφορὰς καὶ ἐρείπια ἀνωφέλευτα στὴν πολυπαθὴ γῆ της, συγκλόνισε καθὼς ἦταν ἐπόμενο, βιθύτατα τὴν ἡπειρωτικὴ ψυχὴ.

Ἡ πιὸ κάτω ἐνθύμηση, ποὺ σὲ δευτέρῃ προσεχτικώτερῃ ἐρευνά μου ἀνεκάλυψε σὲ παλιὸ βιβλίον τῆς Φανερωμένης Ζέλοβας, γραμμὲν ἀπὸ τὸ δάσκαλον τοῦ χωριοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Σπυροκόστα, ἀγνώστου καταγωγῆς, δίνει μὲ τὸ ἀπέριττον ὕφος τὴν ἀπλότητα καὶ συντομίαν τῆς μιᾶ καθαρῆν καὶ φυσικώτατην εἰκόνα τῶν γεγονότων ποὺ τόσο γοργὰ ξετυλίχτηκαν καὶ πολὺ λίγο ἀπέχουν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Τὴν μεταφέρω αὐτούσια χωρὶς τὴν παραμικρὴν διόρθωσιν.

1853 οκτοβρηος 26 ἕως 1857 ἀπρηλῆος 23
εγὼ ὁ σπυροκόστας ἐμπίκα δάσκαλος ἦς τὴν γόραν εἰς τὴν Ζέλοβα καὶ εβῆκαν ἡ καπιταναρέη ἀπο τα σιουρα καὶ ἐκλήσαν τὴν ἄοτα καὶ ἦρθε ὁ γρηβας ἦς το κουτζηλο καὶ εβῆκαν ἡ Τουρκη τὴν νυκτα καὶ ἐπιγαν καὶ τὸν ἐκλήσαν μέσα με ἐξ νομάτους καὶ ἐπολέμησαν ἀπο μῆα ὀρα νηκτα ἕως τῆς ἐφτά ὀρες τῆς μερος καὶ ἐτραβησαν τα σιρατευματα καὶ ἐσκοτοθησαν ἀγρηη τετρακόσιη καὶ ἡσπερα εβῆκαν ἡ τουρκη χηληάδες ἐξη ὅ καὶ ἐπίγαν ἦς το μέτζοβο καὶ εβῆκε ὁ γρηβας

ὀμπρος καὶ ἐπιασαν το ντουφέκι εὸς δεκα πεντε ἡμερες καὶ ἐσκοτοθησαν τουρκη χηληάδες ὀθο καὶ μετζοβῆτες ἦπαν να πιασουν το γρηβια καὶ ἐφηγε ὁ γρηβας.

ἐγῆνε το γερύρη Μαρτηος μηνας 1857.

Ἡ χρονικὴ περίοδος 1853—57 στὴ διάρκειαν τῆς ὁποίας ὁ ἐνθύμησιογράφος μας αὐτὸς ὑπηρετήσας σὰ δάσκαλος στὸ πιὸ πάνω χωριό, εἶναι πραγματικὰ μιᾶ περίοδος κρίσιμη γιὰ τὸ νεαρὸ τότε Ἑλλην. Βασίλειον, γεμάτη ἀπὸ σοβαρὰ γεγονότα ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ, ποὺ ἄφησαν βαθεῖαν τὰ ἴχνη τους στὶς ψυχὰς τῶν ἐλευθέρων καὶ σκλάβων Ἑλλήνων, πλήγωσαν τὴ φιλοτιμίαν καὶ ὑπερηφάνειαν τῶν μὲν, καὶ πότισαν πίκρα καὶ ἀπογοήτευσιν τοὺς δέ. Ἡ ἐκρηξὴ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου τὸ 53 ὁ ἄναμμα σὲ συνέχειαν τῆς Ἑπειροθεσσαλικῆς ἐπανάστασης ἀπὸ τοὺς Γρίβα καὶ Χατζηπέτρο, ποὺ ὑποκίνησεν ὁ ἄκρατος μεγαλοϊδεατισμὸς τοῦ Ὀθωνα καὶ οἱ ἀφθονοὶ ὑποσχέσεις τῶν Ρώσων, καθὼς καὶ ἡ συμμαχικὴ κατοχὴ τοῦ Πειραῖα ποὺ ἐπακολούθησεν σὰν ἀντίθεση τῶν Εὐρωπαϊῶν στὰ ἑλληνικὰ σχέδια καὶ ἔληξε τὸ 57, συνθέτουν τὸ ἱστορικὸ τρίπτυχον τῆς πολυτάραχης αὐτῆς περιόδου. Οἱ πυκνὰς ντουφεκιὰς τοῦ Γρίβα στὸ Κουτσελιό, μέσ' τὴν καρδίαν τῆς σκλαβωμένης Ἑπείρου, σὰν μιᾶ ἰσχυρῆ ἠλεκτρικῆ κένωση ξάφνιασαν τοὺς Ἑπειρωτὰς, σκόρπισαν μακρὰ τὴν πυκνὴν ἀγλήν ποὺ σκέπαζε χρόνια πνιχτὰ τὰ στήθια τους καὶ ἔστησαν πάνω τους περίχαρην τὴ σημαίαν τῶν πιὸ ὁμορφῶν ἐλλήνων.

Ἄς παρακολουθήσωμε ὁμῶς μαζί μὲ

τὸν παλιὸν δάσκαλο τῆς ἐνθύμησης τὴν πορεία τῶν συνταραχτικῶν αὐτῶν γεγονότων, σὲ μιὰ σύντομη ἀνάλυσή της. Ξεκινώντας ὁ Γρίβας ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανία μὲ τοὺς καπετανέους του, πέρασε τὰ σύνορα κι ἔκλεισε τὴν Ἄρτα, χωρὶς βέβαια νὰ ἐπιχειρήσῃ κατὰ τὴν ἰαλή της. Ἀπὸ κεῖ, σαλπίζοντας παντοῦ συναγερό, τράβηξε πρὸς τὰ Γιάννινα κι ἔφθασε στὸ κοντινὸ τοὺς χωριὸ Κουτσελιό (?), ὅπου τὴν ἐπόμενη συγκρούστηκε μὲ σοβαρὴ δύναμη τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ἀβδῆ—Πασιᾶ, πού βγήκε ἀπὸ τὴ νύχτα σὲ συνάντησή του ἀπὸ τὴν πόλη. Ἡ μάχη πού διεξήχθη μὲ λείψμα κι ἦταν ἀμφίροπη, βάσταξε ὀχτὼ περίπου ὥρες. Οἱ Ἕλληνες ἀντιμετώπισαν ἀποτελεσματικὰ τὶς κατὰ πολὺ ὑπέρτερες τουρκικὲς δυνάμεις ταμπουρωμένοι σὲ οἰκῆματα τοῦ χωριοῦ (?) καὶ προξένησαν σ' αὐτὲς σοβαρὲς ἀπώλειες.

Κατὰ τὸ βράδυ οἱ Τούρκοι ἀποσύρθηκαν ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς μάχης, ἴσως γιὰ τὴ φοβήθηκαν ἐνίσχυση τῶν δυνάμεων τοῦ Γρίβα, ὁ ὁποῖος ἔτσι μπόρεσε ν' ἀπαγκιστρωθῆ καὶ νὰ κατευθυνθῆ πρὸς τὸ Μέτσοβο, πού κατέλαβε κι ἔστησε ἐκεῖ τὸ στρατηγεῖο του, ἀφοῦ σημείωσε ἀρκετὲς ἐπιτυχίες σὲ πολυήμερες συνεχεῖς κι αἱματηρὲς συγκρούσεις μὲ τοὺς Τούρκους.

Ἡ προδοτικὴ ὁμῶς σιᾶση μερίδας τῶν Μετσοβιτῶν (4) καὶ οἱ ἐπίμονες μηχανορραφίες τῶν Ἀγγλων, ἔκαναν πολὺ δύσκολη τὴν παραμονή του ἐκεῖ κι ἀναγκάστηνε ὕστερα ἀπὸ ἀπεγνωσμένο ἀγῶνα πρὸς συντριπτικὰ ἀνώτερες ἐχθρικές δυνάμεις, νὰ τραπῆ πρὸς τὴν Θεσσαλία, ἀφήνοντας πίσω του μιὰν ὀλάκερη περιοχὴ, καὶ ξεχωριστὰ τὸ Μέτσοβο, εὐκόλη λεία στὰ νύχια τῆς ἀρπακτικῆς καὶ καταστροφικῆς μανίας τῶν Τούρκων.

Αὐτὸς ἦταν ὁ θλιβερὸς ἐπίλογος τῆς ἀπελευθερωτικῆς ἐκείνης τῆς Ἡπειροῦ προσπάθειας τοῦ Γρίβα, πού πολλὰς ἐλπίδες σιῆριζαν σ' αὐτὴν οἱ Ἕλληνες καὶ πού ἀπέτυχε ἴσως ἀπὸ τὴ φτώχεια τῶν μέσων πού διεδέθησαν, τὴν ἔλλειψη ἀνάλογης προπαρασκευῆς καὶ σωστῶν ὑπολογισμῶν καὶ τὶς δυσμενεῖς γι' αὐτὴν ἔξωτερικὲς συνθηκὲς. Φαντάσθηκαν δηλαδὴ, ὅσοι ἀναίψαν τὴ φωνὴ τούτη, πὼς ἡ Ἡπειρος ἦταν ὠριμος

καρπὸς ἔτοιμος νὰ πέσῃ στὰ χέρια ἐκείνου πού θάσειε τ' ἀδύναμο δέντρο τῆς Τούρκικης αὐτοκρατορίας περιπλεγμένης στὴ σοβαρὴ περιπέτεια τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου. Μὰ γελάστηκαν. Τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου δὲν εἶχε ἔρθει. Ἐπρεπε νὰ διαβοῦν ἐξήντα ἀκόμη χρόνια μαύρης δοκιμασίας καὶ θυσιῶν, γιὰ νὰ προβάλλει ἀπὸ τὶς βουνοκορφὲς τῆς Πίνδου τῆς χρυσὸς τῆς λευτεριᾶς ὁ ἥλιος! . . .

Ἄξιοσημείωτο εἶναι στὴν ἐνθυμησή μας, πὼς ὁ τοπικὸς τοῦτος ἐργάτης τῆς παιδείας τοῦ καιροῦ ἐκείνου, περιορίζεται μόνο στὰ πιὸ σπύδαῖα γεγονότα, πού ἀκολούθησαν τὸ πέρασμα τοῦ Γρίβα στὴν Ἡπειρο, κι αὐτὰ χωρὶς ἡμερομηνίες, ἴσως ἐπειδὴ ἔγραψε τὴν ἐνθύμησή του πέρα ἀπὸ τὶς 27)4)857 καὶ φυσικὸ ἦταν νὰ μὴν τὶς θυμόταν μὲ ἀκρίβεια, καὶ ἀποσιωπᾷ τὶς ἐπαναστατικὲς ἐνέργειες πού ἐκδηλώθηκαν σύγχρονα στὴ Λάκκα (5) στὰ Γραμμενοχώρια (6) καὶ σ' ἄλλα χωριά τῆς περιοχῆς τῶν Γιαννίνων, καθὼς καὶ τὶς καμισιατικὲς ἐπιχειρήσεις τῶν Τούρκων, πού ἀκολούθησαν πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ μὲ τὴν ἀληθινὴ ἑκατόμβη, τῶν χωριῶν, πού λεηλατήθηκαν ἢ καταστράφηκαν.

Ἄξιζει νὰ σημειωθῆ ἀκόμα, πὼς σὰν γνήσιος Ἕλληνας πατριώτης δὲν ἀναφέρει τὶς ἀπώλειες τοῦ Γρίβα, ἴσως καὶ νὰ μὴ ρώτησε καθόλου νὰ πληροφορηθῆ γι' αὐτὲς, πού σίγουρα ἦταν σοβαρὲς ἰδιαίτερα στὴ διάρκεια τῶν συγκρούσεων γύρω ἀπὸ τὸ Μέτσοβο. Δὲν παραλείπει ὁμῶς νὰ σημειώσῃ ἐκεῖνες τῶν Τούρκων χωρὶς νὰ εἶναι, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὰ πράγματα, ὑπερβολικὸς (7).

Ἀκόμα καὶ ἡ χρονικὴ διάρκεια τῶν πιὸ πάνω συγκρούσεων σημειώνεται κατὰ προσέγγιση, ἐνῶ εἶναι φανερὸ ὅτι βάσταξαν ἕνα περίπου μῆνα, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει, πὼς ὁ Γρίβας κατευθύνθηκε πρὸς τὸ Μέτσοβο τὴν ἐπαύριον τῆς μάχης τοῦ Κουτσελιοῦ, δηλαδὴ σὲ τὶς 27)2)854 καὶ ἐγκατέλειψε τὴν Ἡπειρο σὲ τὶς 27)3)854.

Δὲν μᾶς εἶναι τέλος εὐκόλο νὰ εἰκάσουμε, ποῖο τάχα γεφύρι νὰ ἐννοεῖ ὁ δάσκαλος, πὼς ἔγινε τὸ Μάρτη τοῦ 1857. Θὰ πρόκειται σίγουρα γιὰ γιοφύρι σημαντικὸ, πού εἶχε κάποια σχέση μὲ τὰ γεγονότα, κι

ἴσως καταστράφηκε στή διάρκεια τους, πιθανώτατα πρὸς τὸ δρόμο τοῦ Μετσόβου, ὅπου καὶ πολλὰ δυσκολοδιάβατα ποτάμια ὑπάρχουν. Πάντως ἐδῶ γύρα τέτοιο γεφύρι πού θ' ἄξιζε τὸν κόπο νὰ σημειωθῇ τὸ φημισμὸ του δὲ φαίνεται...

1. Μὲ τὴ συμπλήρωση 100 χρόνων ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Γρίβα ἔγραψαν σχετικὰ ἄρθρα στὴν Ἡ. Ἐ. οἱ ἐκλεκτοὶ τῆς συνεργάτες κ. κ. Σκαφιδᾶς (τεῦχος 28—29 σελ. 803—809) καὶ Παπαγεωργίου.

2. Λεπτομερῆ περιγραφή τῆς μάχης τοῦ Κοτσελιοῦ κάμει καὶ ὁ συμπαθὴς τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς Στάνης στὸ ποίημά του «Σκια τοῦ Ἄδου» (Ἄσμα Β'—Παράδεισος), στὶς σημειώσεις του δὲ στὸ τέλος τοῦ ποιήματος ἀναφέρει πὸς «Τὴν ἐν Κουτσελίῳ μάχην περιγράφω ἐν τῷ ποιήματι ὡς ἤκουσα αὐτὴν ἐκ στόματος γηραιοῦ ἔγχωριου τῆς μικρᾶς ἐκείνης κώμης».

Ἀνάλογα σημειώνει καὶ στὸ σημειωματῆρι τοῦ Γεροκαλαμένιου ὑπὸ ἡμερομηνία 26 Φλεβάρη 1854.

3. Στὴ φράση τῆς ἐνθύμησης «ἐπιγαν καὶ τὸν ἐκλησαν μέσα μὲ ἐξ νοματους» μπορεῖ νὰ δοθῇ ἢ πιὸ κάτω ἐξήγηση. Ὁ Γρ. κατανέμοντας τὶς δυνάμεις του στὰ διάφορα ἐπίκαιρα σημεία τοῦ χωριοῦ κατὰ τὴ διεξαγωγή τῆς μάχης βρέθηκε κάπου ὁ ἴδιος κλεισμένος μὲ ἐξ νομάτους, κι εἶναι ἀλήθεια πὸς κινδύνεψε.

4. Πιστὴν εἰκόνα τῆς κατάστασης πού ἐπικρατοῦσε στὸ Μέτσοβο στή διάρκεια τῶν συγκρούσεων γυρ' ἀπ' αὐτὸ καθὼς καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς Τουρκόφιλης μερίδας τῶν Μετσοβιτῶν πού κίνησαν πάντα λίθον γιὰ νὰ διώξουν τὸ Γρίβα ἀπὸ τὸ Μέτσοβο, δίνει ὁ κ. Σκαφιδᾶς στὸ πιὸ πάνω ἄρθρο του. Συνεπῶς ἡ φράση τῆς ἐν-

θύμησης «ἡ μετσοβῆτες ἦσαν νὰ πιασουν τὸ γρήβα» ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀλήθεια.

5. Τὸ παρακάτω μάλιστα δημ. Τραγούδι πού ἄκουσα ἀπὸ τὸ γέροντα ὀργανοπαίχτη τοῦ χωριοῦ μου Νάσο Μπουρμπο παρουσιάζει τὴ Λάκκα ἀπ' ὅπου κατὰγονταν καὶ ὁ Γρίβας, σάν ἐπίκεντρο τῆς Ἐπανάστασης.

Στοὺς χίλιους ὀκτακόσιους χρόνους πενήντα

[τρεις ἢ Λάκκα κι ἡ Ἑλλάδα κάνουν Πανάσταση.

Ἄλλ' οἱ καπιτανεοὶ καὶ ἄλλ' οἱ ἀρχηγοὶ
Στὸ Βασιλεῖα πηγαίνουν γιὰ νὰ τοὺς εὐχηθῇ.

—Ἀφέντη Βασιλεῖα νὰ μᾶς καλοφρηθῆς
γιατὶ θεὸς τὸ ξέρει ἂν θὰ μᾶς ξαναἰδῆς.

Ἀποφασίζ' ὁ Γρίβας δυὸ λόγια τοῦ μιλεῖ
καὶ στρίβει τὸ μουστάκι καὶ χαμογέλαε.

—Ἄκουσε Βασιλεῖα δυὸ λόγια θὰ σοῦ πῶ
μὲ πέντε δέκα μέρες στὰ Γιάννια θὰ μπῶ.

Κινήσαν οἱ σημαῖες μπαῖράκια μὲ σταυροὺς
μπροστὰ βάνουν τὸ Γρίβα πίσω τοὺς Ἀρχη-
[γούς.

6. Στὴν Ἐπανάσταση αὐτὴ πῆρε μέρος καὶ τὸ Γραμμένο μὲ ἐπὶ κεφαλῆς κάποιον Γεώργιον Γραμμενιάτη, ὅπως μὲ ἐβεβαίωσε ὁ σεβαστὸς δάσκαλός μου κ. Μάνθος Τσίκας, καὶ παρὰ τριῶν γλύτωσε τὸ κάψιμο χάριε στὸν καλὸν τοῦ Ἄγιο, ὅπως χαρακτηριστικὰ εἶπε ὁ Τοῦρκος ἀξιωματικὸς στοὺς προεστῆτες τοῦ χωριοῦ πού ἔτρεξαν νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν.

Τότε κήκε τὸ γειτονικὸν τοῦ χωριοῦ Ἀρχωβίτσα.

7. Τὸ δημ. τραγούδι τὸ σχετικὸ μὲ τὴ μάχην τοῦ Κοτσελιοῦ, πού δημοσιεύει ὁ κ. Σκαφιδᾶς στὸ ἄρθρο του, τελειώνει:

«Πέντε χιλιάδες βγήκανε Νιζάμοι κι Ἀρβανῆτες
κ' ἐπλήρωσαν τὴ δεκατιὰ τοῦ Κοτσελιοῦ τὶς ρά-
[χες

Μόνον δὲ στὴν τελευταία σύγκρουση περὶ τὸ Μέτσοβο οἱ Τοῦρκοι εἶχαν 300 νεκρούς.

ΝΙΚ. Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΤΟ ΠΡΟΒΑΔΙΣΜΑ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΝ ΕΞΕΛΙΞΙΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ*

Ἐὰν τώρα, ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας μας λογίους, πού ἐκλήθησαν πρῶτοι νὰ διδάξουν εἰς τὸ Ἐθνικὸν μας Πανεπιστήμιον, καὶ πού ἐμνημονεύσαμεν ἄνωτέρω, ἔλθωμεν εἰς τοὺς ἀποφοίτους τοῦ ἀνωτάτου τούτου πνευματικοῦ μας ἰδρύματος, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ πρῶτος πτυχιούχος τούτου, τῆς ἱατρικῆς σχολῆς ἐπὶ Πρωτανείας Μισαήλ Ἀποστολίδη καὶ κοσμητείας Ἰ. Βούρου εἶνε ὁ πολυμαθὴς καὶ ἀκούραστος Ἀναστάσιος Γούδας (1816—1882) (ἱπλότης τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Στανισλάου) ἀπὸ τὸ Γραμμένον τῶν Κουρέντων, ὁ γνωστὸς ἀνὰ τὸ πανελλήνιον συγγραφεὺς τῶν Παραλλήλων Βίων τῶν Ἀνδρῶν τῆς Ἐπανάστασεως, ἔργον διδακτικὸν καὶ ὠφέλιμον, τριακονταετῶν κόπων καὶ μόχθων, εἰς τοὺς ὁποῖους τὸν ὀπίου βιογραφοῦνται οἱ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως διακριθέντες ἄνδρες, ὅσοι μὲ μόχθους, θυσίας, κινδύνους καὶ αἷμα, εἰς τὸν ἱερὸν ἐκείνον ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα, ἀνέπλασαν τὸ ἔθνος καὶ μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων εἶνε ἀναπόσπαστος ἡ ἱστορία τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ἀναστάσιος Γούδας ἀνεκηρύχθη πτυχιούχος τῆς ἱατρικῆς τὴν 9 Ἰουλίου τοῦ 1843, ὁ τότε δὲ πρύτανις Μισαήλ Ἀποστολίδης, εἰς τὴν πρυτανικὴν του ἔκθεσιν λέγει :⁽¹⁾

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

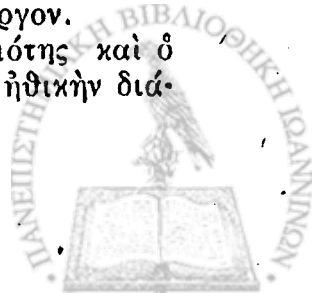
1. Νέα Ἑστία 1 Δεκεμβρίου 1937 τεύχος 263 σελ. 1780—1781.

Καὶ ὅταν ἐπετρέπη εἰς τὸ θῆλυ φύλλον ἡ ἄδεια τοῦ δικηγορεῖν, ἡ πρώτη πού ἔλαβε τοιαύτην ἦτο ἡ Εὐχαρισ Πετρίδου, ἀπὸ τὴν Δρόβιανην τῆς Β. Ἡπείρου, θυγάτηρ τοῦ αἰμνήστου διδασκάλου Ἀθανασίου Πετρίδου.

«Ὁ κατὰ νόμον τὰς δημοσίας ἐξετάσεις ὑποστὰς ἐστὶ φιλοτιμώτατος καὶ πλείστον ἀξίας φοιτητῆς τοῦ καθ' ἡμᾶς Πανεπιστημίου Ἀναστάσιος Γούδας ὁ ἐξ Ἰωαννίνων τῆς Ἡπείρου. Πρῶτος οὗτος ἐθάρρησε, Κύριοι, ἀποδύσασθαι εἰς τὸ ἐνδόξον στάδιον τῶν δημοσίων δοκιμασιῶν προκατηρισμένος τοῖς ἐγκυκλίσι μαθήμασι καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Πανεπιστημίου ουστάσεως εἰς τοὺς τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς φοιτητῆς ἐγγραφεῖς, φιλοπόνως δὲ πάντα τὰ τῆς σπουδῆς πρὸς διείσθησιν περὰ καὶ ἐξετασθεὶς παρὰ τῆς σχολῆς καὶ δοκιμὸς φανεῖς, ἀπελύθη λαβὼν κατὰ τὸν πρὸς ὄραν τότε κανονισμὸν ἀπόδειξιν ἀπλήν. Ἦδη δὲ ἐκδοθέντος τοῦ νόμου αὐτίκα ἤκε τὴν ἐναίσιμον φέρων διατριβὴν καὶ παρηγορίαν διαγωνισάμενος καὶ ἀριστεύσας διδάκτωρ τῆς Ἱατρικῆς ἀνηγορεύθη παμψηφεί ἀξιωματικὸς τοῦ παρὰ πάντων ἐπαίνου».

Ἐὰν ἀπὸ τὸ ἀνώτατον πνευματικὸν μας ἴδρυμα κατέλθωμεν εἰς τὴν Μέσην Ἐκπαίδευσιν, βλέπομεν ὅτι ὅταν τὸ 1866 εἰσήχθη τὸ μάθημα τῆς Παιδαγωγικῆς εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρίας, πού συνέστησαν μὲ πενιχρὰ μέσα ὀλίγοι λόγιοι τῆς ἐποχῆς, πρὸς ἐκπαίδευσιν τοῦ γυναικείου φύλου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀνέμενον οὗτοι νὰ τὸ καταστήσουν ἀξιὸν τοῦ προορισμοῦ του, εἰς τὸν ἐξ Ἰωαννίνων Λέοντα Μελά (1812—1879) τὸν πλούσιον αὐτὸν μεγαλέμπορον τοῦ Λονδίνου, τὸν πρῶτον Ὑπουργὸν καὶ Εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου τὸν «ἐθνικὸν αὐτὸν παιδαγωγὸν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων» ὅπως δικαίως ἐξακροτηρίσθη οὗτος, ἀνετέθη τὸ πρῶτον τὸ βαρὺ καὶ ἐπιμοχθὸν τοῦτο ἔργον.

Ἡ ἀκαταπόνητος δραστηριότης καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ Μελά πρὸς ἠθικὴν διά-

πλευσιν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, ἡ λεπτή μόρφωσις του καὶ ἡ εὐγένεια τοῦ ἤθους του, εἶχον καταστήσει τὰς παραδόσεις του, ἐπὶ ἕξαιτίαν ὀλόκληρον, ὄχι μόνον ἀπλῶς ὀφελίμους, ἀλλὰ καὶ τερπνὰς καὶ εὐχαρίστους, αἱ δὲ μαθήτριά του ἐτήρουν τὴν πλέον γλυκεῖαν καὶ εὐγνώμονα ἀνάμνησιν τοῦ διδασκάλου των.

Καὶ ὅταν ὁ Μελάς, λόγῳ ἀσθενείας ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὰς παραδόσεις παρὰ τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις τοῦ Συμβουλίου, πεισθεὶς οὗτος διὰ τὴν χρησιμότητα τοῦ μαθήματος τούτου εἰς κάθε Παρθεναγωγεῖον, ἐξέδωκε τὸ 1871 εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Παιδαγωγικὸν Ἐγχειρίδιον», τὰ ἐπὶ ἕξαιτίαν παραδοθέντα μαθήματα (').

Εἰς τὸ προβάδισμα τοῦ πνευματικοῦ τομέως, δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ τὸν ἐκ Χειμάρρας στρατηγὸν Σπυρομήλιον (1800—1880), ὁ ὁποῖος ὅταν ἡ Στρατιωτικὴ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων, μετεφέρθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσίν της, τὸ 1840, προαχθεὶς εἰς συνταγματάρχην τὴν 8 Φεβρουαρίου τοῦ ἰδίου ἔτους (').

Ὁ Σπυρομήλιος διώκησε τὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων ἐπὶ μίαν τετραετίαν, ἰδοὺ δὲ τί γράφει σχετικῶς ὁ Στασινόπουλος:

Ἡ τετραετία ποὺ ἦτο διοικητὴς ὁ Σπυρομήλιος, ἀποτελεῖ λαμπρὸ σταθμὸν στὴν περίοδο ποὺ τὸ σχολεῖο βρισκόταν ἀκόμη στὰ πρῶτα του βήματα. Ἀκέραιος τὸν χαρακτήρα, ἀσχηρὸς ἀλλὰ δίκαιος, προσεπάθησε νὰ μορφώσῃ ὄχι μόνον τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν Εὐελπίδων... Μὲ ἐπα-

1. Τὸ δυσεῦρετον σήμερον τοῦτο βιβλίον τοῦ Λ. Μελά, εἰς κάθε σελίδα τοῦ ὁποῖου συναντᾷ κανεὶς κάθε τι τὸ ὀφελίμον καὶ εὐχάριστον διὰ τὴν νεολαίαν καὶ τὸν βίον, ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε μέρη ἢτοι: Περὶ Σωματικῆς, Ἠθικῆς, Διανοητικῆς Παιδαγωγίας, περὶ Πειθαρχίας καὶ περὶ Ποινῶν.

2. Ἡ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων πρὶν μεταφερθῆ εἰς τὰς Ἀθήνας ἐλειτούργησεν ὡς «Λόγος τῶν Εὐελπίδων» εἰς τὸ Ναύπλιον, μὲ διοικητὴν τὸν Ἰταλὸν λοχαγὸν Σαλτέλι, καὶ ἀργότερον τὸν λοχαγὸν τοῦ Πυροβολικοῦ Πωζιέ, καὶ τὸν Ρέινεχ.

Τὸ 1834 μετωνομάσθη «Στρατιωτικὴ Σχολὴ Εὐελπίδων» ὀκταετοῦς φοιτήσεως, τὸ δὲ 1837, μετεφέρθη ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἐκείθεν εἰς τὰς Ἀθήνας.

νείλημμένες ἀναφορὰς του ζητᾷ νὰ λειτουργήσουν καὶ πάλιν οἱ προοδευτικὲς τάξεις, οἱ ὁποῖες μὲ τὰ χρόνια εἶχαν καταργηθεῖ καὶ περιορισθεῖ σὲ μία μόνο. (Ἢλεῖ οἱ εὐέλπιδες νὰ μπαίνουν μικροὶ εἰς τὸ Σχολεῖον ὅταν εἶναι τρυφερὰς ἡλικίας, γράφει, ἡ πειθαρχία ἐμπνέεται εἰς αὐτοὺς εὐκολώτερον».

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ χαρακτηρίζει τὴν διοίκησιν τοῦ Σπυρομήλιου, προσθέτει ὁ συγγραφεὺς εἶνε «ὁ ρυθμὸς ποὺ εἶχε δώσει στὴν ὅλην λειτουργίαν τοῦ σχολείου. Εἶχε κατορθώσῃ νὰ ἐμπνεύσῃ σὲ ἀνώτερον καὶ κατώτερον προσωπικὸν μιὰ πειθαρχία ὑποδειγματικὴ ποὺ ἀπέρρεε ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ φόβον τῆς τιμωρίας».

Μήπως ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος «Παρνασσὸς» τῶν Ἀθηνῶν δὲν εἶνε προῖον πρωτοβουλίας τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ νομισματολόγου Παύλου Λάμπρου ἀπὸ τοὺς Καλλαρρύτες, ποὺ μόλις πρὸ πενταετίας (1860) εἶχον ἐγκατασταθεῖ ἀπὸ τὴν Κέρκυραν εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ νεαροὶ εἰσέτι τὴν ἡλικίαν;

Οἱ υἱοὶ πράγματι τοῦ Παύλου Λάμπρου, Μιχαήλ (1841—1902), Σπυροῖδων (1851—1919) ὁ μετέπειτα καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ πρωθυπουργός, Κωνσταντῖνος, ἰατρός (1853—) καὶ Διονύσιος, συνελθόντες τὴν 24 Ἰουνίου 1865, εἰς τὸ εἰσόγειον δωμάτιον τῆς οἰκίας των, εἰς τὴν ὁδὸν Παρθεναγωγείου, σήμερον ὁδὸς I. Πεσμαζόγλου, ἴδρυσαν Σύλλογον, σκοπὸς τοῦ ὁποῖου ἦτο «ἡ διὰ τῆς ἀπὸ κοινοῦ τῶν μελῶν νὰ ὑποῦ ἔνεργείας πρόοδος καὶ γενικὴ ὀφέλεια», μετὰ Βιβλιοθήκης καὶ Μουσείου (').

1. Κ. Βοβολίνης: *Τὸ Χρονικὸν τοῦ Παρνασσοῦ* (1865—1950). Ἀθήναι 1951 σελ. 2.

Πρῶτος Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου ἐκείνου ἐξελέγη ὁ Μιχαήλ Λάμπρος, εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν, παραδώσας τὸ ἀξίωμα τοῦτο τὴν 29 Αὐγούστου 1865 εἰς τὸν δεκατετραετῆ ἀδελφόν του Σπυροῖδωνα, κρατήσας ὁ ἴδιος τὴν Γραμματεῖαν. Ὁ Σπύρος Λάμπρος εἶνε ἐπὶ πλέον καὶ ὁ πρῶτος ἐπιμελητὴς τοῦ Μουσείου, διατηρήσας τὸ ἀξίωμα τοῦτο καὶ μετὰ τὴν ἀνίληψιν τῆς προεδρείας. (Ἐθν. ἄνωτ. σελ. 9).

Εἰς τὸν ἀρχικῶς τετραμελῆ ἐκεῖνον Σύλλογον προσετέθησαν ἀργότερον καὶ ἄλλοι νεαροὶ φιλόλογοι καὶ ποιηταί, ἀπετελέσαντες οὕτω τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ σήμερον σοβαρωτάτου τούτου φιλολογικοῦ σωματείου «Ὁ Π α ρ ν α σ σ ὄ ς», ὁ ὁποῖος μὲ τὸν μέχρι σήμερον ἐνενηκονταετῆ βίον του ἐσημείωσε λαμπρὰν ἐθνικὴν, κοινωνικὴν καὶ πνευματικὴν δρᾶσιν, συνεκέντρωσεν ὅ,τι καλόν, ὠργάνωσεν ὅ,τι ἀγαθὸν διὰ τὸ σύνολον, καθωδήγησεν ὅ,τι ὠφέλιμον, ὑπέκαυσε τὸν ζῆλον πρὸς πᾶσαν δημιουργίαν καὶ ἐπρωτοστάτησεν εἰς κάθε ἐθνικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν κίνησιν. Ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Παρνασοῦ τὸ ὁποῖον ὁ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν Σπῦρος Λάμπρος ἀνῆλθεν εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν μὲ θέμα «π ε ρ ῖ τ ο ὕ θ α ν ἄ τ ο υ Γ ρ η γ ο ρ ῖ ο υ τ ο ὕ Π έ μ π τ ο υ» παρήλαυτον καὶ παρελάνουν ὅ,τι ἐκλεκτὸν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ πνευματικὸς κόσμος τῆς Ἑλλάδος, συντελῶν οὕτω εἰς τὴν πνευματικὴν βελτίωσιν τοῦ λαοῦ μὲ ἐκλεκτὰς διαλέξεις καὶ ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις.

Οἱ ἀδελφοὶ ὁμως Λάμπρου εἶνε ὄχι μόνον οἱ ἰδρυταὶ τοῦ Φιλολ. Συλλ. «Παρνασσός», ἀλλὰ καὶ οἱ πρῶτοι ἐκδόται τοῦ ὁμωνύμου περιοδικοῦ.

Ὅπως φαίνεται πρᾶγματι εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς δευτέρας συσκέψεως τῶν ἰδρυτῶν, οὗτοι ἀπὸ καιροῦ ἤδη, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1860, ἐξέδιδον χειρόγραφον περιοδικὸν σύγγραμμα «Παρνασσός» ὅπου ἐδημοσίευσον οὗτοι ἀρκετὰ ἐνδιαφερούσας διὰ τὴν ἡλικίαν των διατριβάς. Τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ χειρογράφου τούτου περιοδικοῦ ἀποκείμενον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἀειμνήστου Σπύρου Λάμπρου φέρει τὸν τίτλον «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» Σύγγραμμα περιοδικὸν ἐκδιδόμενον δις τοῦ μηνός. Ἐκδότηαι Μ. καὶ Σ. Λάμπροι.

Ἴδου πῶς ὁ Νικόλαος Δραγούμης εἰς τὴν Πανδώραν, περιγράφει τὴν πρωτοβούλιαν ἐκείνην τῶν τεσσάρων ἰδρυτῶν τοῦ Παρνασοῦ.

«Πρὸ τεσσάρων ἐτῶν, ἐλάχιστος ἀριθμὸς νεανίσκων ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποφύγωσι τὴν κακοσχολίαν καὶ τὴν κοινὴν παρ' ἡμῶν πολιτικὴν ἀργολογίαν, τῆς ὁποίας ἢ ἐπὶ τὴν ἠθικὴν ἰδίως ἀγωγὴν ἐπιρροὴ εἶνε ὅσον δὲν

φανταζόμεθα ὁλεθρία, συνέστησαν μικρὸν σύλλογον, οὗτως τὰ μέλη συνερχόμενα ἐν παραθύσειᾳ κατὰ τὰς ἐορτὰς συνδιελέγοντο ἢ καὶ ἀνεγίνωσκον ἰσχνὰ τινα ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ προγυμνάσματα. Καὶ ἐπειδὴ οἷτε ἐφήβου ἡλικίαν εἶχον, οἷτε τὴν ἀτέλειαν τῆς διανοητικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως ἠγγύουν, ἐφρόντιζον νὰ συνεδριάξωσιν ὅλως ἄγνωστοι, εἰ δέ τις μαθὼν τὴν ὑπαρξιν τοῦ παιδικοῦ Συλλόγου ἔλεγέ τι εἰμένες, τὰ παρόντα μέλη ἠρυσθρίων ἐκ δειλίας ἢ καὶ ἔσπευδον ν' ἀπαντήσωσιν ὅτι παιδιάς χάριν ἐγίνετο ὅ,τι ἐγένετο. Ἀλλ' ὁ χρόνος παρήραχτο, οἱ νεανίσκοι, προέκοπτον τῇ ἡλικίᾳ, μετ' αὐτῶν δὲ προέκοπτε καὶ ὁ Σύλλογος, οἱ ἐταῖροι ἐδιπλασιάσθησαν τὰ ἀθύσματα προεβιβάσθησαν εἰς γυμνάσματα, κατεβλήθησαν τὰ θεμέλια βιβλιοθήκης, καὶ τῇ συνδρομῇ τῶν μελῶν ἠγοράσθησαν περιοδικὰ συγγράμματα ἡμέτερά τε καὶ ξένα ἵτινα ἀπετέλεσαν τὴν βᾶσιν ἀναγνωστηρίου. Ἐπὶ τέλους οἱ ἔφηβοι γενόμενοι θαρραλεώτεροι μετεκομίσθησαν εἰς αἴθουσαν ἐπίτηδες ἐνοικιασθεῖσαν, καὶ ἀνεκήρυξαν τὴν ἴδρυσιν τοῦ Π α ρ ν α σ σ ο ὕ. Καλὸν δὲ νομίσαντες καὶ νὰ περιβάλωσιν αὐτὸν διὰ τινος ἀρχαιοτέρου ἀξιωματος προσέλαβον τιμῆς ἕνεκα καὶ τινὰς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γνωστῶν λογίων. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐπλατύνθη καὶ τῶν γνώσεων αὐτῶν ὁ κύκλος, προσέθετο εἰς τὰ ἀναγνώσματα καὶ τὴν συζητησιν».

Προσθέσωμεν τέλος ἐνταῦθα ὅτι ὁ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ Συλλόγου «Παρνασσός» καὶ μετέπειτα καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου, Σπῦρος Λάμπρος, εἶνε ἐπὶ πλέον ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ὡς ὑφηγητῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, εἰσήγαγε τὴν Γραφογνωσίαν (Παλαιογραφίαν) εἰς αὐτό.

Ἐὰν τώρα ἐκ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου, ἔλθωμεν εἰς τὸ πολιτικόν, παρατηροῦμεν ὅτι καὶ ἐπ' αὐτοῦ οἱ ἠπειρώται οὐδὲ ὅλως καθυστεροῦν εἰς τὸ προβάδισμα.

Ὅταν οὕτω μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πρώτης Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἐπιδάουρου (11 Ἰανουαρίου 1822) κατηρτίζετο τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, τοῦτο δὲ πάλιν τὴν ἰδίαν ἡμέραν κατήρτιζε τὴν πρώτην Ἑλληνικὴν

Κυβέρνησιν «Συμβούλιον τῶν Μινιστρῶν» ὅπως ἔλεγον τότε, ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Νέγγρην (ἀρχιγραμματέα τῆς Ἐπικρατείας) εἰς τὴν πρώτην ἐκείνην Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, εὐρίσκομεν ὡς μέλη δύο συμπατριώτας μας, τὸν Ἰωάννην Κωλέττην (Μινίστρον τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ προσωρινῶς τῶν Ναυτικῶν) καὶ τὸν Νότιον Μπότσαρη (Μινίστρον τοῦ Πολέμου).

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ τελευταίου τούτου, παρὰ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν ἐγένετο ἵνα «ὑπὸ τὴν ἐμφρονα ὁδηγίαν τοῦ ἔχονα δώση αἰσίαν μεταβολὴν εἰς τὰ στρατιωτικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ διευκολύνῃ τὸν πόλεμον τῆς ξηραῖς, κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος», ὅπως ἔγραφε τὸ σχετικὸν ἔγγραφον τοῦ διορισμοῦ του, ὑπογεγραμμένον ἀπὸ τὸν Θ. Νέγγρην, ἀρχιγραμματέα τῆς Ἐπικρατείας, Μινίστρον τῶν Ἐξῶν Ὑποθέσεων, Πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τῶν Μινιστρῶν (').

Ὁ Νότη Μπότσαρης ὅμως λόγῳ τῆς γεροντικῆς του ἡλικίας δὲν ἐδέχθη τὸ ἀξίωμα τοῦ Ὑπουργῶ ἀνέλαβε δὲ τοῦτο ὁ Κωλέττης. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Κωλέττη ὡς Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Στρατιωτικῶν, ἰδοὺ τὴν γράφει σχετικῶς ὁ Κούμας:

«Εἰς ἀμφότερα τὰ Ὑπουργεῖα, τὰ διοικήσαντα τότε λαοὺς καὶ στρατοὺς ἄνευ γεγυμνασμένων ὑπαλλήλων καὶ ἀξιωματικῶν, τὰ συγκροτήσαντα μάχας ἄνευ σχεδὸν ὕπλων, τροφῶν, χρημάτων καὶ πολεμοφοδίων, μόνον ὁ Κωλέττης ἠδύνατο νὰ πράξῃ τι καὶ ἔπραξε τῷ ὄντι πολλά, ἰδίως κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη».

Ὁ Κωλέττης ὅμως ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶνε ὁ πρῶτος Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος, εἶνε ἐπὶ πλέον καὶ ὁ πρῶτος κοινοβουλευτικὸς Πρωθυπουργὸς τῆς, ἀναδειχθεὶς τοιοῦτος, κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1844.

Ὅταν πράγματι ὁ βασιλεὺς Ὀθων, ἠναγκάσθη νὰ χορηγήσῃ συνταγματικὸν πολιτεύμα καὶ ἐπανάφερον ἀπὸ τὴν ἀλλοδα-

1. Διοντίου: Τὸ Ἀλβανικὸν Ζήτημα. Ἀθήνα 1897 σελ. 24—25, ἐνθα δημοσιεύεται φωτοτυπία τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἐκλογῆς τοῦ Μπότσαρη, ὡς Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν.

πὴν τοὺς εἰς τὴν ἐκουσίαν ἐξορίαν εὐρισκομένους πολιτικοὺς ἀρχηγούς, Μαυροκοδάτον, Κωλέττην καὶ Μεταξᾶν, ἐνήργησε δὲ ἐλλογὰς, διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα γενομένης, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν ἐκείνων τοῦ 1844 ἀνέδειξεν ὡς πρῶτον κοινοβουλευτικὸν Πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος τὸν Συρακιώτην πολιτικὸν Ἰωάννην Κωλέττην.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν ἐκείνων ἦσαν θριαμβευτικὰ διὰ τὸν Κωλέττην, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπὶ 3.000 ψηφοφόρων ἐλάμβανε 2.429 ψήφους· ὁ ἡπειρώτης πολιτικὸς ἰδοὺ πῶς τὰ ἀνήγγειλεν εἰς φίλον του Γκιζῶ.

«Θὰ μάθετε μετὰ χαρᾶς ὅτι καίτοι ἀπουσιάζων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἐξελέγη ἀπὸ ὀκτὼ ἐκλογικῶν συλλόγους. Οἱ συμπολίται μου δὲν μὲ εἶχον λησμονήσει ὀλοσχερῶς».

Εἰς τὸν πολιτικὸν ὅμως τομέα, ἐκτὸς τοῦ Νότη Μπότσαρη ὡς πρώτου ὑπουργοῦ τοῦ πολέμου, καὶ τοῦ Κωλέττη, ὡς πρώτου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, καὶ πρώτου κοινοβουλευτικοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἔχομεν καὶ τὸν βορειοηπειρώτην Γεώργιον Χρ. Ζωγράφον, ὡς πρῶτον Γενικὸν Διοικητὴν τῆς ἐλευθερωθείσης πατρίδος μας.

Κατόπιν σκληρῶν ὡς γνωστὸν ἀγώνων εἰς τὰ ὄχυρά τοῦ Μπιζανίου, ἡ ἰδιαιτέρα μας πατρίς Ἠπειρος, ἐλευθεροῦται τέλος τὴν 21 Φεβρουαρίου 1913, καὶ ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ κυανόλευκος κυματίζει εἰς τὰ ὄχυρά τῆς πόλεως τῆς Κυραῖς Φροσύνης.

Ἡ Ἠπειρος προσαρτᾶται αἰμάσσοδуса καὶ καταπληγωμένη, ἔστω καὶ τεμαχισμένη εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα, καὶ ἰδοὺ ἐντὸς δεκαημέρου, τὴν 28 Φεβρουαρίου 1913, ὁ βορειοηπειρώτης Γεώργιος Ζωγράφος, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Χρηστακάκη Ζωγράφου, πού ἐπὶ ἡμισυν αἰῶνα εἶχε συγκεντρώσει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Γένους, διορίζεται πρῶτος Γενικὸς Διοικητὴς τῆς, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς ἐκτιμήσεως τὴν ὁποίαν ὁ τότε πρωθυπουργὸς Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἔτρεφε πρὸς αὐτόν.

Ἴσως διὰ μερικὸς ὁ διορισμὸς οὗτος νὰ θεωρηθῇ καὶ νὰ θεωρῆται καὶ τώρα ὡς

ἐξαιρετικῶς κολακευτικὴ χειρονομία τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολιτικοῦ πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος τῶν ἠπειρωτῶν. Καὶ ὅσοι ὅμως τρέφουν τοιαύτας ἀντιλήψεις δὲν δύνανται νὰ ἀρνηθοῦν τὸν εὐγενῆ τὸν χαρακτῆρα, τὴν διάνοιαν καὶ τὴν ψυχὴν πολιτικὸν ἄνδρα, καθὼς καὶ τὴν ἰδιαιτέραν ἐπιρροήν, συμπάθειαν καὶ ἐκτίμησιν τὴν ὁποίαν ἐξήσκει οὗτος σὲ ὅσους τὸν ἐπλησίαζον, καὶ γενικῶς ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἄνδρὸς τιμῶντος τὸ ἠπειρωτικὸν ὄνομα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἔξω κόσμον.

Ἴδου πῶς ἡ ἐφημερὶς «Ἀκρόπολις»⁽¹⁾ ἀνήγγειλε τὸν διορισμὸν τοῦτον.

Ἔγνος τῆς μεγαλυτέρας οἰκογενείας τῆς Ἡπείρου καὶ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ μεγάλου Ἡπειρώτου Χρηστάκη Ζωγράφου. Μεγάλη μόρφωσις Ἑνωπιακὴ, χαρακτῆρ ἀδαμάντινος. Δὲν γνωρίζει ὑποχωρήσεις. Ὁ λόγος του συμβόλαιον. Διδάκτωρ τῆς Νομικῆς καὶ τῶν πολιτικῶν Ἐπιστημῶν. Γνώσεις πολιτικαὶ κοινωνιολογικαί, ἐπιστημονικαὶ ἀπεραντοί. Μετρίοφρων ἄπειρος καὶ πενήκοντα περίπου ἔτη στολίζον τὸν Γενικὸν Διοικητὴν τῆς Ἡπείρου».

Ὁ Γ. Ζωγράφος παρητήθη τῆς θέσεως ταύτης τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1914, ὅταν ἀπὸ τὸ συγκροτηθὲν τότεν εἰς Ἀθήνας Πανεπιερό. Συνέδριον, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ αὐτονομικοῦ κινήματος, κατόπιν τῆς ἀποφασέως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως περὶ ἐκκένωσεως τῆς Β. Ἡπείρου.

Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ Γ. Ζωγράφος, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ Γεν. Διοικ. τῶν νεοκατακτηθεισῶν τότε ἐπαρχιῶν, Κ. Ρακτιβάν (Μακεδονίας) Στ. Δραγούμης (Κρήτης) Χ. Βοζίκης (Νήσων) περ ἐβλήθη μετὰ κάθε διοικητικὴν ἐξουσίαν πλὴν τῶν ἀναγομένων εἰς τὰ ἔργα τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἰδίως τὴν ὀργάνωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, τὸν διορισμὸν καὶ τὴν παῦσιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τὸ εἶδος καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ μὴ δεσμευομένου ἀπὸ οὐδεμίαν διατύπωσιν προσόντων ἢ ἄλλων ὄρων.

Καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς Κοινωνικῆς Προ-

νοίας, ὅταν αὕτη ἐφηρμόσθη, ἐπισημῶς ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, πάλιν οἱ ἠπειρωτῆται ἔχουν τὸ προβάδισμα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἠπειρώτη δημοσιογράφου καὶ πολιτικοῦ Σπύρου Σίμου, ἀπὸ τὴν Λάβδανην τοῦ Πωγωνίου.

Ὅταν οὕτω ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος τὸ 1917, μετὰ τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, ἀνελάμβανε νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν, εἰς τὸν ἠπειρώτην πολιτικὸν Σίμον προσέφερε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Ὁ Σίμος ὅμως ἠρνήθη νὰ δεχθῆ τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἐπιμείνας ὅτι ἡ Ἑλλὰς στερουμένη μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπισημοῦ κοινωνικῆς πολιτικῆς, ὄφειλε νὰ ἰδρῦσῃ εἰδικὸν πρὸς τοῦτο Ὑπουργεῖον.

Οὕτω λοιπὸν εἰσηγήσει τοῦ Σίμου ἰδρῦθῆ τὸ λεγόμενον τότε Ὑπουργεῖον Δημοσίας Ἀντιλήψεως, τὸ ὁποῖον σὺν τῷ χρόνῳ ἐξηλίχθη εἰς τὸ σημερινὸν Ὑπουργ. Κοινων. Προνοίας καὶ ἀντιλήψεως, καὶ τοῦ ὁποῖου ὁ Σίμος ἐγένετο ὁ πρῶτος Ὑπουργός. Κατέλαβε δὲ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὁ Σίμος μετὰ τὴν ἱκανότητά του, καὶ τὴν ἠθικὴν του ἐπιβολὴν καὶ κῦρος, χωρὶς νὰ εἶναι καὶ βουλευτῆς ἀκόμη τὴν ἐποχὴ ἐκείνην.

Ἦτο δὲ τόσον ὑποδειγματικὴ ἡ διαχείρησις ἐκ μέρους τοῦ Σίμου, εἰς τὸ νεοἰδρῦθὲν ὑπουργεῖον ὥστε ὅταν μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1920, ὁ τότε πρωθυπουργὸς Δ. Γούναρης διέταξεν οἰκονομικὸν ἔλεγχον εἰς τὰ Ὑπουργεῖα, ὁ διεξαχθεὶς τοιοῦτος εἰς τὸ Ὑπουργ. Δημοσ. Ἀντιλήψεως, ἠνάγκασε τὸν τότε πρωθυπουργὸν νὰ ἀνακοινώσῃ διὰ τοῦ τύπου τὰ κάτωθι:

Ὁ διεξαχθεὶς οἰκονομικὸς ἔλεγχος, ἀπέδειξε ὅτι εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Προνοίας πρὸς τιμὴν τοῦ Ὑπουργοῦ πὸν διήθυνε τοῦτο, οὐδεμία ἀτασθαλία παρέτηρήθη, μολοντί εἰς χεῖρας αὐτοῦ διετέθησαν ἀποφάσει Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου 180 ὄλα ἑκατομμύρια πρὸς διαχείρησιν προσωπικὴν του !! »

Ἐὰν τώρα ἀπὸ τὸν πολιτικὸν τομέα μεταφερθῶμεν εἰς τὸν οἰκονομικόν, καὶ εἰς αὐτὸν τὸ προβάδισμα, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας, εἶχεν ὁ Ἰωαννίτης Γεώργιος Σταύρου, διατηρήσας αὐτὸ ἐπὶ τριακονταετίαν καὶ πλέον.

Ὁ Γεώργιος Σταύρου εἶναι ὁ κλασσικὸς τύπος τοῦ δαιμονίου Ἑλληνοσ, πὸν μᾶς

1. Ἐφημ. «Ἀκρόπολις» 28 Φεβρουαρίου 1913.

διδάσκει, τὸ θαῦμα κάνει ἢ φιλεργία, ἢ θέλησις, ἢ προσήλωσις εἰς τὸ καθήκον, καὶ τὰ ἀνώτερα ἰδανικά, ὅταν ὅλα αὐτὰ συνοδεύονται ἀπὸ μίαν φωτεινὴν μόρφωσιν καὶ ἐμπνέονται ἀπὸ πατριωτισμὸν.

Ὅταν πράγματι οἱ ἄλλοι ἥρωες τῆς σπάθης καὶ τοῦ καρποφυλλιοῦ μᾶς ἔδιδον τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν πατρίδα, αὐτὸς ἴδρουε μὲ ἡρωϊκοὺς ἐπίσης ἀγῶνας τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, αὐτὸν τὸν σημερινὸν τραπεζικὸν κολοσσόν, ποῦ ἔπρεπε νὰ ἔχη βαθειὰ φυτευθῆ, νὰ προικισθῆ μὲ παραδόσεις ὑψηλῆς ἠθικῆς σφαίρας διὰ νὰ ριζώσῃ, νὰ ἀνδρωθῆ, γιγαντωθῆ καὶ νὰ γίνῃ ὁ σημερινὸς μέγας μοχλὸς τῆς οικονομικῆς ζωῆς τῆς χώρας, ἢ εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τοῦ ὁποίου ἀπετέλεσε σπουδαῖον παράγοντα τῆς ἐκπολιτιστικῆς μας ἀναπλάσεως ἐπὶ αἰῶνα ὀλόκληρον.

Ὁ Γ. Σταύρου εἶναι κατὰ τοσοῦτον ἀξίος ἔθνικῆς εὐγνωμοσύνης καθ' ὅσον τὸ γιγάντιον τοῦτο ἔργον ἔφερεν εἰς πέρας, εἰς μίαν ἐποχὴν ὅπου ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦ ὀ παρὰ ἐρείπια, ἢ τοκογλυφία ὠργίαζε, ἢ ἀντίδρασις καὶ ἢ συκοφαντία καὶ ἢ ἀδιαφορία μὲ τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος παρηκολούθει τὰς προσπάθειάς του, θὰ ἔκαμπτον οἰονδήποτε ἄλλον εἰς τὰς πατριωτικὰς αὐτὰς προσπάθειας.

Ὁ Γ. Σταύρου ὁμῶς ἀναλογιζόμενος ὅτι διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ ἴδρυματος, τὴν ἴδρυσιν καὶ διοίκησιν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀναλάβει ἔχρειάζετο θάρρος καὶ πατριωτισμὸς, ἀνιέδρασε θαρραλέως καὶ παραμέρισε κάθε πρόσκομμα, διώκησε δὲ τὴν Τράπεζαν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς «μὲ σύνεσιν, φρονῶν ὅτι διὰ πολυχρονίου ἐργασίας καὶ πείρας ἀνεγείρονται τὰ διαρκῆ οἰκοδομήματα»⁽¹⁾

Ἴδου τώρα πῶς δύο ἀπὸ τοὺς μετέπειτα Διοικητὰς τῆς Τραπέζης χαρακτηρίζουν τὸ ἔργον τοῦ Γ. Σταύρου.

Ὁ Στ. Στρέϊτ οὕτω, κατὰ τὴν ἐκλογὴν του ὡς Διοικητοῦ τῆς Τραπέζης ἔλεγεν:

«*Ἦ ὁδὸς ἣν ἔχομεν νὰ βαδίσωμεν τυγχάνει κεχαραγμένη ὑπὸ τῆς μέχρι τοῦδε διοικήσεως, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἰδρύσεως τῆς Τραπέζης. Ἀκρα συντηρητικότης, ἐπισταμέ-*

νη κατὰ πᾶσαν ἐνέργειαν ἐξέτασις τῶν ποικίλων κανόνων ἐπὶ τῶν ὁποίων θεμελιούται ἡ Τράπεζα καὶ θρησκευτικὴ τήρησις τῶν κανόνων τούτων».

Ὁ δὲ Ι. Βαλαωρίτης, εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης γράφει: (1)

«*Τὴν 30 Μαΐου 1869, ἡ Τράπεζα ἐστερήθη τὸν ἴδρυτὴν καὶ ἰσόβιον αὐτῆς Διοικητὴν Γ. Σταύρου, ὅστις ἀφοῦ δι' ἀκαμάτου ἐπιμονῆς καὶ δραστηριότητος κατώρθωσε τὴν ἴδρυσιν τῆς Τραπέζης, ἐπὶ εἴκοσιν ἐπὶ ὄλα ἔτη διηύθυνε τὰς ἐργασίας αὐτῆς ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν τῶν πρώτων βημάτων καὶ τῶν οὐχὶ σπανίως ἀνωμάτων περιστάσεων τοῦ ἀρτισοστάτου Βασιλείου. Εὐπαιδευτός, ἀκουράστως φίλεργος εἰς πρόσοιτος εἰς τὰς ἐκ τῆς μελέτης καὶ πείρας γνώμας τῶν ἄλλων ἰδίως δὲ κεκτημένος τὸ τραπεζικὸν ἔνστικτον καὶ νοῦν ἐξόχως πρακτικόν, διὰ στιβαρᾶς χειρὸς διηύθυνε τὰ τῆς Τραπέζης καὶ ἤγαγεν αὐτὴν εἰς ἀκμὴν εὐτυχίας νὰ ἴδῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας στεφόμενον».*

Ὁ ἴδιος ὁ Βαλαωρίτης, ἀναλαμβάνων τὴν 26 Ἰανουαρίου 1911, τὰ καθήκοντά του ὡς Διοικητοῦ ἔλεγεν εἰς τοὺς μετόχους⁽²⁾.

«*Ἀρκεῖ νὰ ρίψῃτε βλέμμα ἐπὶ τῶν εἰκότων αἵτινες στολίζουσι τὴν αἴθουσαν αὐτὴν καὶ θὰ ἴδῃτε τὴν σοβαρὰν καὶ ἐμβροιθῆ μορφὴν τοῦ ἴδρυτοῦ καὶ πρώτου τῆς διοικητοῦ Γ. Σταύρου, ὅστις ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ μετενεγκὼν ἐπὶ τοῦ οικονομικοῦ ἐδάφους, κατώρθωσε ἐμπνέων ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἡμεδαποὺς καὶ ἄλλοδαποὺς κεφαλαιούχους καὶ ὑπερρικῶν μεγάλας ἐπιτοπίους δυσχερείας, νὰ θέσῃ ἀκλόνητα τὰ θεμέλια τοῦ ἡμετέρου ἴδρυματος καὶ νὰ ὑψώσῃ αὐτὸ ἐν μέσῳ ποικίλων οικονομικῶν καὶ πολιτικῶν περιπετειῶν καὶ κινδύνων ἔτι, εἰς ἣν περιωπὴν ἀφήκεν τοῦτο μετὰ εἴκοσιν ὀκτὼ ἐτῶν διοίκησιν.»*

Δὲν νομίζομεν ἀσφαλῶς ὅτι μὲ ὅσα ἀναφέρομεν ἀνωτέρω ἐξαντλεῖται τὸ θέμα τοῦ προβαδίσματος ἡμῶν τῶν Ἡπειρωτῶν

1. Ἱστορία τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος τομ. Α. σελ. 58.

2. Ἐφημ. «Ἀγών» Λαμπριδίου ἀριθ. 543 τῆς 27 Ἰανουαρίου 1911 ἐνθα ὀλόκληρος ὁ λόγος.

1. Ἐκθεσις εἰς τὴν Γεν. Συνέλευσιν τῶν Μετόχων τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1842.

ΒΑΣ. Κ. ΣΚΑΦΙΔΑ, Φαρμακοποιού

ΟΙ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΟΙ*

(Η ΖΩΗ ΤΩΝ, ΤΑ ΗΘΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΤΩΝ)

Διαρπαγές, αίχμαλωσίες γυναικῶν, σπαγή μικρῶν καὶ μεγάλων ζώων, φόνοι καὶ ἐμπρησμοὶ σπιτιῶν καὶ χωριῶν καὶ κώμο-πόλεων πολλές φορές, ἦσαν οἱ καθημερινοὶ των ἄθλοι, τοὺς ὁποίους δὲν παρέλειπαν ν' ἀποθανατίσουν οἱ ἴδιοι συνήθως σὲ διάφορα δημοτικὰ τραγούδια, γιὰ νὰ γίνουν γνωστοὶ αὐτοὶ καὶ τὰ κατορθώματά των σ' ἄλλα τὰ μέρη καὶ νὰ χουν νὰ λένε γι' αὐτοὺς οἱ ἄνθρωποι. Παραθέτω κάμποσα ὀνόματα ἀπὸ Σαρακατσαναίους κλέφτες, πού ἔδρασαν στὸν Ὀλυμπο, στὰ Ἄγραφα, στὸν Ἀσπροπόταμο καὶ τὴν Ἡπειρο καὶ τῶν ἐποίων ἢ ληστρική δράση μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὴν ἱστορία, τὰ δημοτικὰ τραγούδια, τὴν παράδοση καὶ τὴν μνήμη τῶν γεροντοτέρων, πού γνώρισαν τοὺς τελευταίους ἀπ' αὐτούς.

Γεωργάκης Ἀγγελῆς ἢ Κιάγγελης

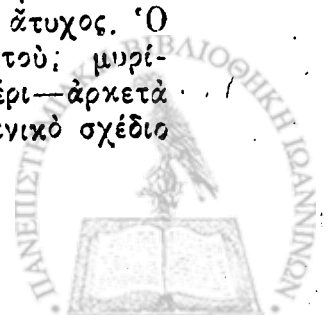
Ὁ Σαρακατσάνος αὐτὸς ἔζησε καὶ ἔδρασε στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος ὡς πειρατὴς καὶ ὡς ληστὴς πρὶν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἔπα-

εἰς τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐξέλιξιν τῆς χώρας. Παραδείγματα ὅπως τὰ ἀνωτέρω θὰ ὑπάρχουν ἀσφαλῶς καὶ εἰς ἄλλους τομεῖς τῆς ἐκπολιτιστικῆς περιόδου τῆς Ἑλλάδος, τὰ ὁποῖα μίᾳ λεπτομεροῦς ἔρευνα θὰ δύναται νὰ φέρῃ εἰς φῶς.

Ἡμεῖς ὅμως νομίζομεν ὅτι καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων ἐξ ὧν ἀνεφέρομεν καταφαίνεται σαφῶς ὅχι μόνον ἡ πνευματικὴ ἀνωτερότης καὶ πατριωτισμὸς τῶν προγόνων μᾶς ἐκείνων συμπατριωτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ χαρακτηρίζουσα αὐτοὺς προθυμία καὶ προσήλωσις εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

νάσταση. Στὴν ἀρχὴ εἶχε γιὰ ὀρμητήριο τὸ Καρπενήσι, ἀπὸ τὴν περιφέρεια τοῦ ὁποῦ προήρχετο καὶ ἀργότερα ἔστησε τὰ λημέρια του στὸν Ὀλυμπο. Εἶχε συγκροτήσει μίᾳ συμμορίᾳ ἀπὸ τὰ τρία ἀδέρφια του καὶ ἄλλα δέκα ξαδέρφια καὶ στενοὺς συγγενεῖς του καὶ ἀπὸ τὴν ἀνοιξὴ ὡς τὰ τέλη τοῦ χινοπώρου ἐλήστευε τὴν γύρω περιφέρεια ἕως τὴν Κατερίνη. Ὅλοι οἱ κτηνοτρόφοι καὶ οἱ μεγαλοκτηματίες, πού ζοῦσαν σ' ἐκείνη τὴν περιοχὴ, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν σ' αὐτὸν κατ' ἀποκοπὴ ὀρισμένο χρηματικὸ ποσό, ἄλλοιῶς δὲν μπορούσαν νὰ ζήσουν οὔτε αὐτοί, οὔτε τὰ ζωντανά των. Τὸ χινόπωρο ἔπαυε τὴ ληστρική δράση, προκειμένου νὰ γυρίσῃ μὲ τὴ συντροφιά του διὰ θαλάσσης στὴ Λευκάδα, ἔπου εἶχαν ἐγκατεστημένες τὲς φαμίλιες των. ὅλοι. Ἡ Λευκάδα τότε ἦταν ὑπὸ Γαλλικὴ κατοχὴ καὶ ἀργότερα τὴν κατέλαβαν οἱ Ρῶσοι γιὰ νὰ τὴν κρατήσουν μικρὸ χρονικὸ διάστημα. Καταφεύγοντας ἐκεῖ ὁ καπετάν—Γεωργάκης καὶ ἡ συντροφιά του δὲν εἶχε κανένα φόβο νὰ καταδιωχθῇ γιὰ τὲς ληστρικές του πράξεις αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοί του. Τὴν ἀνοιξὴ μὲ καράβι ξεκινοῦσε ἀπὸ τὴ Λευκάδα καὶ ἐφθανε στὰ παράλια τῶν Τεμπῶν, ἔπου ἀποβιβάζονταν νύχτα γιὰ νὰ φθάσῃ στὰ γνωστὰ λημέρια του, καὶ νὰ ξαναρχίσῃ τὸ ληστρικό του ἔργο, πού ἀποτελοῦσε γι' αὐτὸν καὶ τὴν συντροφιά του τὸ μοναδικὸ ἐπάγγελμα. Κατὰ τὸ τελευταῖο του ὄμως ταξίδι, πού ἐπιχείρησε τὸ χινόπωρο τοῦ 1816 γιὰ νὰ γυρίσῃ στὴ φαμίλια του στὴ Λευκάδα, στάθηκε πολὺ ἄτυχος. Ὁ καπετάνιος τοῦ καραβιοῦ, πού τοῦ μυστήθηκε ὅτι δαστεῦσαν γερὸ κεμέρι—ἀρκετὰ χρήματα—σοφίστηκε ἓνα σατανικὸ σχέδιο

για να τους ληστέψη. Έπειτα από ταξείδι 3—4 ημερών προφασίστηκε ότι δεν είχε ευνοϊκό καιρό και ωδήγησε το καΐκι του σε κάποιο έρημονήσι. Έκει όλοι οι ληστές εγγήκαν τελείως ανύποπτοι για να ίδούν τον τόπο και για να ξεκουραστούν. Ο καπετάνιος όμως όταν οι ληστές είχαν απομακρυνθεί κάμποσο, σηκώνει την άγκυρα και φεύγει με τους 2—3 ναύτες, που είχε για

πλήρωμα και αφήκε όλη τη συμμορία στο έρημονήσι, που δεν είχε ούτε ψωμί ούτε νερό. Γύρισε ύστερα από αρκετές εβδομάδες και βρήκε όλους τους κλέφτες πεθαμένους από την πείνα και τη δίψα. Έσούλησε τότε τα όπλα και τις λίρες και τα γρόσια, που είχαν μαζί των και έφυγε για την πατρίδα του. Να και το τραγούδι, που αναφέρεται στο ιστορικό αυτό γεγονός:

Σάν τ'ό κακό που πάθανε, κανείς να μ'ην τ'ό πάθη,
ούτε, τ'ό τ'όκος, ού'ε ρωμηός, ούτε κανείς στ'όν κόσμο.
Σαράντα κλέφτες ήτανε, όλ' άδι'οροξαδέρφια,
κι' ήρθ' ό καιρός να φύγουνε, να πάνε σ' άλλον τόπο
μέ τ'α γροσάκια φόρωμα, μέ τ'α φλωρά στη ζώση.
Σ' ένα καΐκι μπήκατε, σ' έν' όμορφο καράβι,
τρεις μέρες έπατούσανε σ'ής θάλασσας τ'ό κύμα,
κι' επήγανε κι' άράξανε σ' ένα ξερό νησάκι.
Βγήκ' Άγγελής να φάη ψωμί, να παρ' όλίγον ύπνο
έβγήκε κι' όλη ή συντροφιά, λίγο για να ξεδώσουν,
κι' όταν γυρίσαν για να μπούν, καράβι εκεί δεν ήταν,
ούτε ψωμί ούτε νερό, ούτε καμιά έλπίδα.
Σαράντα μέρες πέρασαν, γύρισε τ'ό καράβι.
Βρίσκουν γιομάιο τ'ό νησί κουρούνες και κοράκια,
βρίσκουν σ'ήν άκρη τ'ό γυαλού τ'όν Γιώργ' άπεθαμμένο
κι' εκεί κοντά τ' άδέρφι του, ό Λιός, που ψηχομάχα...

Τσόγκας Γεώργης. Ο Σαρακτσάνος Τσόγκας, πρωτοπαλλήκαρο των Κατσαντωναίων, μετά την έξόντωση και των τριών αδερφών, έπροσχύνησε και υπηρέτησε τον Άλη—πασά και ύστερα από λίγο και-

ρο διωρίστηκε όπλαρχηγός στο Ξηρόμερο. Έλαβε μετά μέρες στην άλωση του Βραχωριού—Άγρινίου—τ'ό 1821 όπως αναφέρεται στο δημοτικό τραγούδι:

Σι' όλον τ'όν κόσμο ξαστεριά, σ' όλον τ'όν κόσμο ήλιος
και στο Βραχώρι τ'ό πικρό, μαύρος καπνός κι' άντάρα.
Καπεταναίοι τ'όκαψαν ό Τσόγκας κι' Άλεξάκης.
Μιά Μπεκοπούλα φώναξε από ψηλό σαράγι.
Τι κάνετε μπρ'ό χριστιανοί, δεν είστε βαπτισμένοι;

Κατσαρός Δημήτρης. Ο Σαρακατσάνος αυτός είναι ένας από τους άγριότερους ληστές της εποχής εκείνης και ό τότε πασάς της Λαρίσης για να ήσυχάση απ' αυτόν τ'όν διώρισεν άρματωλό τ'ό 1827 στο τμήμα Κόλι—Κλεινοδοού της έπαρχίας Καλαμπάκας, μετά τήν δολοφονία τ'ό Λιακατά. Έπειδή όμως δεν έννοουσε να αφή-

ση και την ληστεία τ'ό 1835 επαύθηκε από άρματωλός και όπως ήταν έπόμενο έπανελάβε τη ληστρική ζωή, σκοτώθηκε όμως από τ'α Τούρκικα άποσπάσματα μέ την δοήθεια τ'ό Άσπροποταμίτη όπλαρχηγού Κόρακα.

Παραθέτω ένα δημοτικό τραγούδι, που αναφέρεται στο θάνατο τ'ό Κατσαρού:

Μūs π'ήρ' ήμέρα, μπρ'ό παιδιά, μūs π'ήρε μεσημέρι,
μūs π'ήρ' ό ύπνος σάν μωρά, σκωθήτε για να πάμε,

ἄλλην κουφῶνα ναῦρουμε, νὰ κάμουμε λημέρι
 ἐκεῖ σ' ἐκεῖνο τὸ βουνό, πὺ εἶν' μιὰ κρύα βρούση,
 πῶχει τὰ πεῦκα τὰ πολλὰ καὶ τὶς ὀξυὲς πὺ τρίζουν.
 Ἐσκώθησαν κ' ἐκίνησαν μὲ τ' ἄρματα στὸ χέρι,
 κ' ὁ Κατσαρὸς ἀπόμεινε γιὰ νὰ νιφθῇ στὴ βρούση,
 κ' ἐκεῖ πὺ ἔσκυψε νὰ πιῇ τρία ντουφέκια πέφτουν
 ἓνα τὸν πῆρε ξώδεσμα, τὸ ἄλλο στὴν παλάσκα,
 τὸ τρίτο τὸ φαρμακερό, τὸν πῆρε στὸ κεφάλι.
 Τὸ στόμα αἶμα γιόμισε, τὰ χίλια του φαρμάκι,
 κ' ἡ γλῶσσα του κελάϊδαγε, πικρά, πικρά τὸ λέγει.
 Ἐλ' ἀνεψιὲ Καταρραχιᾶ, πάρε μου τὸ κεφάλι,
 νὰ μὴν τὸ πάρ' ὁ Κόρακας σιὴ Λάρσα νὰ τὸ πάγη,
 κ' ἀφίνω σου παραγγελιά, τὸ αἶμα μου νὰ πάρης.

Καὶ πράγματι ὕστερα ἀπὸ κάμποσο καιρὸ ἔστησε καρτέρι ὁ Καταρραχιᾶς καὶ σκότωσε τὸν ἀσπροποταμίτη κλέφτη Κόρακα.

Ρουπακιᾶς. Πρωτοπαλλήκαρο τοῦ Κατσαντώνη, γνωστὸς γιὰ τὴ μεγάλη σκληρότητα, ἐδολοφονήθηκε τὸ 1833 ἀπὸ τὸν ψυχροῦτό του !!

Καταρραχιᾶς. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ αἰμοβόρους ληστὰς, πὺ ἔδρασε στὸν Ἀσπροπόταμο, ὅπου ρῆμαξε πολλὰ χωριά.

Οἱ Σαρακαταναῖοι θεωροῦν τὸν Καταρραχιᾶ δεύτερο μετὰ τὸν Κατσαντώνη στὴν τόλμη καὶ στὴν παλληκαριά. Καὶ πράγματι ὁ Καταρραχιᾶς διεκρίθηκε σὲ πολλές μάχες μὲ τοὺς Τούρκους καὶ κατ' ἐπανάληψη κατατρόπωσε τὸν γενικὸν δερβέναγα τῆς Θεσσαλίας Σεμισόμπεη. Κατὰ τὸ 1838 εἶχε καταρτίσει ἓνα σῶμα ἀπὸ ἐξήντα παλληκάρια καὶ εἶχε μαζύ του τὰ Τσαπόπουλα ἀπὸ τὸ Μέτσοβο, τὸν Τζαχίλιαν καὶ τὸν Κουτουδᾶν καὶ καταδιωκόμενος νύχτα μέρα ἀπὸ δύο χιλιάδες Τούρκους μὲ ἀρχηγὸς τὸν Σεμισόμπεη καὶ τὸν δερβέναγα τῆς Ἠπείρου Ἀρίφμπεη—Φαρμάκη κατέ-

φυγε στὴ Τζούρτζα τοῦ Ἀσπροποτάμου καὶ ταμπουρώθηκε σὲ ἓνα πετρώδες βουνό, πὺ βρίσκεται ἀνάμεσα ἀπὸ τὴ Τζούρτζα καὶ τὸ Ματσοῦκι. Ἐκεῖ ἐπολέμησαν οἱ κλέφτες τοῦ Καταρραχιᾶ ἐπὶ δύο ἡμερονύκτια καὶ ἀπέκρουσαν ὅλες τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Στὴν τελευταία ἐπίθεση σκοτώθηκεν ὁ Σεμισόμπεη καὶ οἱ Τούρκοι καταφοβισμένοι διελύθησαν καὶ ἐτράπησαν πρὸς τὸ Κλεινοβὸ γιὰ νὰ φθάσουν στὰ Τρίκκαλα. Οἱ ἄνδρες τοῦ Καταρραχιᾶ δὲν ἀντελήφθησαν τὸν φόνον τοῦ Σεμισόμπεη καὶ ἐπειδὴ ἐτελείωναν τὰ πολεμοφόδια καὶ τὰ τροφίμα τῶν ἀναγκάστηκαν ν' ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὴ μάχη κατεβαίνοντας μὲ τριχιὲς τὸν ἀπότομο βράχο —Τσουγκάνι— γιὰτὶ δὲν εἶχαν ἄλλη διέξοδο, καὶ νὰ μποῦν ἀπὸ τὴ Λεπενίτσα πάλι στὰ χωριά τοῦ Ἀσπροποτάμου. Ἀργότερα ὁ Καταρραχιᾶς —τὸ 1854— ἐντάχθηκε στὸ σῶμα τοῦ Χρ. Χατζηπέτρου καὶ ἐπολέμησε ἡρωϊκὰ στὴν Καλαμπάκα.

Παραθέτω δύο δημοτικὰ τραγούδια, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ πρῶτο ἀναφέρεται στὴ μάχη τοῦ 1838 καὶ τὸ δεύτερο στὴ μάχη τοῦ 1854.

ΚΑΤΑΡΡΑΧΙΑΣ 1838

Τρεῖς περδικούλες κάθονταν στὴ ράχη, σιὰ κριθάρια,
 ἢ μιὰ μιὰ τηράει τὰ Τρίκκαλα κ' ἡ ἄλλη πρὸς τὴ Λάρσα,
 κ' ἡ τρίτη ἢ καλύτερη μοιρολογαίει καὶ λέγει:
 «Ἀκοῦστε μπρὲ Καταρραχιᾶ καὶ σεῖς παιδιὰ τοῦ Τσάπου,
 ἀκοῦστε Λιάχο Γκότοβα καὶ Γεώργη Καραμῆτσο !
 Σᾶς πλάκωσε ὁ Σεμισόμπεη μὲ χίλιους πεντακόσιους,
 στὴ Λεπενίτσα κόνεψε, ψηλὰ στὸ μοναστήρι,
 τοὺς καλογέρους ξέταξε, τοὺς καλογέρους σφίγγει.

Ποῦ πέρασ' ὁ Καταραχιᾶς, ὁ Λιάκος ποῦ νὰ πῆγε;
 Στὰ Κριθαράκια πέρασε μὲς' στὴν ψηλὴ ραχοῦλα,
 κ' ἔχουν ταμπούρια δυνατά, ταμπούρια τοῦ πολέμου.—
 Ὀλονυχτῆς ἐκίνησε μὲ ὄλο του τ' ἄσκέρι,
 γιὰ νὰ προφθάσῃ χαραυγὴ ἔδω γιὰ νὰ σᾶς κλείσῃ»
 Καταραχιᾶς ἐφώνηξε — παιδιὰ μὴν ταραχθῆτε,
 ἀφήστε τους νάρθοῦν σιμά, νὰ φτάνῃ τὸ μολύβι.
 Σὰν ἄρχισεν ὁ πόλεμος κι' ἔπιασε τὸ ντουφέκι,
 σὰν ἔπεσαν πολλὰ κορμιά στὸ αἷμα κυλισμένα,
 ἐλαμποκόπησαν μὲ μιὰ τὰ κλέφτικα μαχαίρα,
 κ' οἱ Τοῦρκοι ἐκάτρακύλαγαν εἰς τὰ ριζὰ τῆς ὄχης
 κι' αὐτοῦ κατὰ τὸ δειλινὸ ἓνα πικρὸ μολύβι,
 Πέραν καὶ πέρα πέρασε τοῦ Σέμου τοῦ κεφάλι.
 Πλάκωσ' ἡ νύχτα τὰ βουνά, κ' ἔπαψε τὸ ντουφέκι,
 φεύγουν οἱ Τοῦρκοι ἀποβραδύς, πᾶνε κατὰ τὴ Λάρσα,
 πουρνὸ κ' οἱ κλέφτες ἔφυγαν ἀπὸ τὸ μονοπάτι.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ

Τὶ σκούζεις, μαῦρε κόρακα, τὶ σκούζεις καὶ φωνάζεις;
 μήνα διψᾶς γιὰ αἷματα, μήνα καὶ γιὰ κουφάρια;
 Ἔβγα ψηλὰ στὸν Κόζακα, ψηλὰ στὸ μοναστήρι,
 κι' ἀγνάντεψε τὴν ποταμιὰ κατὰ τὴν Καλαμπάκα,
 νὰ δῆς μαυρίλα καὶ καπνὸ, ν' ἀκούσῃς πῶς βροντᾶνε,
 τὰ τόπια τῶν νιζάμηδων, τὰ Τούρκικα μουσκέτα,
 ν' ἀκούσῃς καὶ τοὺς Ἕλληνας, νὰ ἰδῆς τὸν Χατζηπέτρο,
 πῶς τρέχουν μέσα στὴ φωτιά, μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια.
 Καταραχιᾶς ἐχούγιαξε ψηλ' ἀπ' τὸ μοναστήρι.
 «Βάστα Χατζηπετράκη μου νὰ κλείσουμε τοὺς δρόμους,
 γιὰ νὰ τὲς ξεπατώσουμε τὲς δώδεκα χιλιάδες».
 Πιάνουν χιλιάδες ζωντανούς, χιλιάδες θανατώνουν
 καὶ μπιμπασάδες τέσσαρες καὶ καλογάδες ἕξη.

Νταβέλης Δεωνίδας. Σαρακατσᾶνος
 κι' αὐτὸς ληστής μὲ πολλοὺς φόνους στὸ ἐ-
 νεργητικὸ του κι' ἄλλες ληστρικές πράξεις,
 γνωστὸς καὶ ἀπὸ τὸ τραγοῦδι :

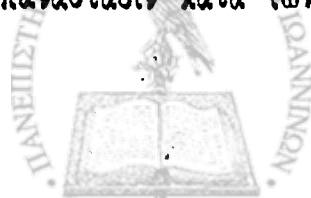
Μᾶς πῆρ' ἡ μέρα κι' ἡ αὐγή,
 γειά σου Νταβέλη ἀρχιληστή.
 Σὰν ποῦ θὰ λημεριάσουμε,
 Νταβέλη μὴ μᾶς πιάσουνε,
 Ποῦ θὰ πτήσουμε λημέρι
 Δεωνίδα μου Νταβέλη.

Μπαλατσὸς Θανάσης : Διάσημος Σα-
 ρκατσιᾶνος ληστής, ποῦ ἔδρασε πρὶν ἀπὸ
 85 χρόνια στὴν περιφέρεια Μετσόβου, τὰ
 Ζαγοροχώρια καὶ τὰ Γρεβενά. Σκοτώθη-
 κε σὲ συμπλοκὴ μὲ τούρκικο ἀπόσπασμα.
 Καμμιά ἔμως ἄλλη φορὰ οἱ Σαρακατσαναῖοι
 λησταὶ δὲν εἶχαν πληθυνθῆ σὲ τόσο μεγάλο

βαθμὸ καὶ δὲν εἶχαν γίνει τόσο επικίνδυνοι
 στὴν ὑπαιθρο, ἔσο μετὰ τὸ ὀλέθριο ἐπανα-
 στατικὸ κίνημα τοῦ 1854, στὴν ἐποχὴ τοῦ
 Κριμαϊκοῦ πολέμου.

Θὰ χρειασθῆ ἄλλως ὀλίγη ἀναδρομὴ στὴν
 ἱστορία γιὰ νὰ πληροφορηθῆ καὶ ἐκτιμῆσῃ
 καλύτερα ὁ ἀναγνώστης τὰ γεγονότα τῆς
 ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἡ Ἁγία Ρωσία τῶν Τσάρων, ποῦ ἀπὸ
 πολιτικὸ ὑπολογισμὸ εἶχεν αὐτονομασθῆ ὁ
 Π ρ ο σ τ ᾶ τ η ς τῶν ὀρθοδόξων Χ ρ ι σ τ ι -
 ανῶν, ὅσες φορές ἐρέθηκε σὲ ἐμπόλεμο κα-
 τάστασι μὲ τὴν τουρκικὴ αὐτοκρατορία, ποῦ
 κατεῖχε ὅλη σχεδὸν τὴ Βαλκανικὴ, ἐφρόν-
 τιζε πάντοτε νὰ χρησιμοποιήσῃ τοὺς ὑπο-
 δούλους τότε Χριστιανικοὺς λαοὺς, καὶ πε-
 ρισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ὑποκι-
 νῶντας αὐτοὺς εἰς ἐπανάστασι κατὰ τῶν

τυράννων τούρκων μὲ διάφορα κατὰ καιροὺς συνθήματα, ὡς τὴν ἀπελευθέρωσίν τους ἀπὸ τὸν ζυγὸ τοῦ Τούρκου ἢ τὸν κίνδυνον ποὺ διέτρεχε δῆθεν ἡ ὀρθόδοξη χριστιανικὴ Ἐρησεία. Τὸ πρῶτο σύνθημα ἐχρησιμοποίησεν ἐπὶ τῶν κινήματων τοῦ Λάμπρου Κατσώνη καὶ τοῦ Ὀρλώφ καὶ τὸ δεύτερο εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Ὁ τότε Τσάρος Νικόλαος Β.' γιὰ νὰ φανατίσῃ περισσότερο τοὺς Ἕλληνας, ἐξέδωκε καὶ μιὰ προκήρυξιν, ποὺ κατέληγε: «Ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ!!»

Ἡ τότε ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τοῦ Κριεζῆ μὲ τὸν ἐνθουσιώδη βασιλέα Ὁθωνα ἐπὶ κεφαλῆς, παρ' ὄλες τὲς συμβουλές τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας, ποὺ ἦσαν σύμμαχοι τῆς Τουρκίας στὴ σύγκρουση αὐτῇ, συνεκρότησε ἀνταρτικὰ σώματα μὲ μονίμους ἀξιωματικούς καὶ ἀρχηγούς καὶ τὰ ἐξαπέλυσε στὴν Ἡπειρο καὶ στὴ Θεσσαλία. Εἰς τὰ ἀνταρτικὰ ἐκεῖνα σώματα, ἔσπευσαν νὰ καταταχθοῦν πολλοὶ Σαρακατσαναῖοι, οἱ ὁποῖοι ἐβρέθησαν στὸ στοιχεῖο τους τότε. Ὁπλαρχηγὸς στὸν Ἀσπροπόταμο διωρίσθηκε ὁ γνωστὸς ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 πολεμιστῆς Χριστόδουλος Χατζηπέτρος, κουτσόβλαχος ἀπὸ τὸ χωριὸ Βετερνίκο τῶν Τρικκάλων. Πλέον ἀπὸ χίλιοι Σαρακατσαναῖοι ἐτάχθησαν ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Χατζηπέτρον καὶ πολλοὶ περισσότεροι εἰς τὰ ἀνταρτικὰ σώματα τῆς Ἡπέρου. Μετὰ τὸν ἀποκλεισμὸ ὅμως τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς στόλους τῶν Ἀγγλογάλλων καὶ τὴν ἀνιστόρητην κατὰστροφὴν ἑκατὸ καὶ πλέον χωρίων τῆς Ἡπέρου, μετὰ τῶν ὁποίων συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ἱστορικὴ κωμόπολις Μετσόβου, ἀπὸ τοὺς ἀρβανῆτες τοῦ Ἀδδῆ—πασᾶ, ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀναγκάστηκε νὰ διαλύσῃ τὸ κίνημα καὶ νὰ ἀνακαλέσῃ ὄλους τοὺς ἀξιωματικούς καὶ ἀνδρες εἰς τὸ ἐλεύθερο κράτος, ἀπὸ τὴν Ἡπειρο καὶ Θεσσαλίαν, ποὺ διατελοῦσαν ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν.

Οἱ Σαρακατσαναῖοι ὅμως ἀντάρτες, ἀφοῦ συνήθισαν στὴν εὐκολὴ καὶ πλούσια ζωὴ τοῦ ἀντάρτου—ὄλα γιὰ τὸν ἀγῶνα!!—μετὰ τὴν κατάρρευση τῆς ἐπαναστάσεως ἐδυσκολεύθησαν νὰ γυρίσουν στὰ εἰρηνικὰ τῶν ἔργα, τὴ βραχὴ δηλαδὴ ξένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κοπαδιῶν ἀπὸ γίδοπρόβατα,

Γι' αὐτὸ συνεκρότησαν τότε οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ληστρικὲς συμμορίες καὶ ἤρχισαν νὰ λυμαίνωνται ὀλόκληρη τὴ Θεσσαλίαν καὶ περισσότερο τὴν περίφερειαν τοῦ Ἀσπροποτάμου μὲ τὴ μεγάλη κτηνοτροφίαν. Ἐδημιουργήθηκε ἔτσι μιὰ καταθλιπτικὴ καὶ ἀφόρητη κατάστασις στὴ Θεσσαλίαν καὶ περισσότερο στὴν Περιφέρειαν Τρικκάλων. Ληστεῖες, αἰχμαλωσίαι ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀπὸ τὲς εὐπορες οἰκογένειαι γιὰ ξαγερὰ, φόνοι καὶ ἐμπρησμοὶ σπιτιῶν ἦσαν στὴν ἡμερησίαν διατάξιν.

Τέτοια μεγάλη ἀναταραχὴ καὶ ἀναστάσις δὲν εἶχαν δοκιμάσει ἄλλη φορὰ τὰ ὄμορφα χωριὰ τοῦ Ἀσπροποτάμου καὶ οἱ βλάχοι—βλαχόφωνοι—κτηνοτρόφοι ἀναγκάστηκαν νὰ κρατήσουν τὲς οἰκογένειαις των στοὺς κάμπους καθὼς καὶ τὰ πολλὰ κοπάδια των, ὅπως ἀκριβῶς στὸ τελευταῖον κομμουνιστικὸν κίνημα. Ἐπὶ πλέον οἱ προύχοντες τῶν χωριῶν τοῦ Ἀσπροποτάμου ἀναγκάστηκαν νὰ στείλουν ὑπομνήματα στὸν Σουλτάνον στὴν Πόλιν καὶ ζητοῦσαν νὰ ἐκτοπισθοῦν ὄλες οἱ Σαρακατσαναῖοι οἰκογένειαις τῆς Θεσσαλίας στὸν Αἴμο, ὅπου πρὶν ἀπὸ ἐξήντα χρόνια, ὁ περιβόητος Ἀλῆ—Πασᾶς εἶχε ἐκτοπίσει ὄλους τοὺς συγγενεῖς καὶ γνωστοὺς τῶν Σαρακατσαναίων, ἀπόγονοι τῶν ὁποίων ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι οἱ Σαρακατσαναῖοι, ποὺ βρίσκονται ἐγκατεστημένοι στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονίαν καὶ Δυτικὴ Θράκην καὶ ποὺ μετενάστευσαν ἐκεῖ ἀπὸ τὴ Βουλγαρίαν μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Στὴν προσπάθειαν αὐτῇ τῶν κοτσάμπασῆδων τοῦ Ἀσπροποτάμου ἀντιτάχθηκε τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ὁ προύχοντας τῶν Τρικκάλων Γάκης Παναγιώτου Χατζῆς ἢ Χατζηγάκης, βλάχος ἀπὸ τὸ Περτοῦλι, ποὺ κατεῖχε ἐξαιρετικὴν θέσιν στὰ Τρίκκαλα. Ὁ ἐν λόγῳ Χατζηγάκης ὑπῆρξε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἔθνος. Ὁμιλῶν ἀπταιστώως τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ συνδεόμενος μὲ τοὺς ἐκάστοτε πασᾶδες τῶν Τρικκάλων καὶ τῆς Ἡπέρου μὲ φιλίαν, κατῴρθωνε νὰ τοὺς ἐπηρεάζῃ ὅσον κανένας ἄλλος στὲς διάφορες ἀποφάσεις, ποὺ ἔπαιρναν γιὰ νὰ λύσῃ διάφορα ζητήματα. Ὁ Χατζηγάκης εὗρισκε σκληρότατον τὸ μέτρο τῆς ἐκτοπίσεως τῶν οἰκογενειῶν, τὲς ὁ-

«Δὲν εἶναι κρῖμα κι ἄδικο, δὲν εἶναι κι' ἄμαρτία,
νᾶναι Βασίλω σ' ἐρημιᾶ, σὲ κλέφτικα λημέρια,
νὰ στρώνη πεῦκα στρώματα, ὄξυες προσκεφαλάκια.
Τακο—Βαγγέλης τὴ ρωτᾶ καὶ τὴν συχνοξετάζει
κι' ὁ Θύμιος Γάκης στὸ πλευρὸ, σιγὰ τὴν κουβεντιάζει,
σὴκω Βασίλω μ' κι' ἔφεξε, πάει ἡ πούλια γιῶμα,
σὴκω νὰ πάρης τὸν καφέ, νὰ πάρης τὸ παξιμάδι,
κι' ἡ ξαγορὰ μας ἔφθασε σὲ μοῦλα φορτωμένη».

Πράγματι δὲ τὴν ξαγορὰ τὴν μετέφερε
σὲ μοῦλα φορτωμένη ὁ ἐπιστάτης τοῦ Ἀ-
θέρωφ Μετσοβίτης Νικ. Μίτσας καὶ ἐμέ-
τηρε τὲς λίρες καὶ γιὰ τὲς δυὸ γυναῖκες
μία πρὸς μία στὰ Θύμιο Γάκη, ποὺ τὲς ἐζύ-
γισε σὲ εἰδικὴ ξύλινη ζυγαριὰ καὶ ἐπέστρε-
ψε περὶ τὲς τριάντα λίρες ὡς λιποβαρεῖς!!
τὲς ὅποτες ὑποχρεώθηκεν ὁ Ἀθέρωφ ν' ἀλ-
λάξῃ μὲ ἄλλες γερές!! Οἱ δύο αὐτοὶ λή-
σταρχοὶ ἔστησαν ἀργότερα τὰ λημέρια τῶν
στῆ θέσῃ Βάλεα Κάλυτα, παρὰ τὰ σύνορα
Μετσόβου-Φλαμπουράρι, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἔκα-

ναν ἐπιδρομὲς στὰ Ζαγοροχώρια καὶ στὰ
χωριὰ τῶν Γρεβθενῶν αἰχμαλωτίζοντας
πλούσιες γυναῖκες καὶ κορίτσια ἀνύπανδρα
ἀκόμα. Νὰ τί μᾶς λέει τὸ δημοτικὸ τρα-
γοῦδι:

Μεγάλο κρῖμα ποῦκαμες Τάκο Βαγγέλη μου,
σὲ μένα τὴν καϋμένη
ποὺ μ' εἶχε ἡ μάννα μοναχὴ
μικροραβωνιασμένη,
γιὰ νὰ μὲ κἀνῃ παπαδιὰ
νύφη τοῦ Οἰκονόμου.

Ἀνάθεμα τοὺς προεστοὺς καὶ τοὺς Κοτσαμπασῆδες
πούβαλαν τούρκους ἀρωματολούς, δερβένια νὰ φυλάξουν
καὶ πλάκωσε ἡ κλεφτουριὰ καὶ πλάκωσαν οἱ κλέφτες
μᾶς κάψανε τὰ σπίτια μας, πῆραν γυναῖκες σκλάβες,
πῆραν καὶ μένα τὴ μικρὴ, ποῦμαν μοναχοκόρη.

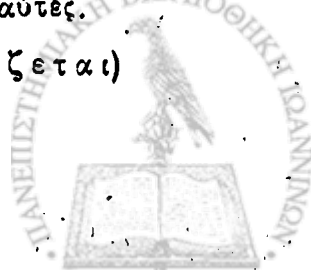
Ἡ Σαρακατσάνικη αὐτὴ ληστοσυμμο-
ρία καταδιώχθηκε ἀλύπητα ἀπὸ τὰ Τούρ-
κικα ἀποσπάσματα καὶ σὲ μιὰ ἐνέδρα ὁ μὲν
Τάκος Βαγγέλης σκοτώθηκε ὁ δὲ Θύμιος
Γάκης πιάστηκε τραυματισμένος καὶ ὠδη-
γήθηκε στὰ Γιάννενα, ὅπου καταδικάστηκε
σὲ 25 ἐτῶν εἰρκτῆ. Ἀπέδρασεν ὁμως ὕστε-
ρα ἀπὸ δυὸ χρόνια ἀπὸ τὰ μπουντρούμια
τοῦ Ἀλῆ—Πασᾶ καὶ ἐρέθηκε στὴ Σμύρνη
καὶ ἀπὸ κεῖ πῆγε καὶ ἐγκατεστάθηκε στὸ
Παπαζλί τῆς Μαγνησίας, ὅπου ἐδημιούρ-
γησε οἰκογένεια καὶ περιουσία καλὴ. Ὅταν
τὸ 1919 ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀποβιβάστη-
κε στὴ Μικρὰ Ἀσία, τὸ Σύνταγμα τοῦ Ἰπ-
πικοῦ, ποὺ κατέλαβε τὴ Μαγνησίαν ἔστειλε
δέκα ἱππεῖς μὲ λοχίαν ἐπὶ κεφαλῆς καὶ
κατέλαβε τὸ ἑλληνικώτατο Παπαζλί, ὅπου
ζοῦσε γέρος πιά ὁ Θύμιος Γάκης. Σὲ μιὰ
ἐπίθεση, ποὺ ἐνήργησαν στὸ Παπαζλί οἱ
Τούρκοι Τσέτες, ὁ Θύμιος Γάκης θυμῆθηκε
τὰ νειάτα καὶ πολέμησε μαζὺ μὲ τοὺς ἱπ-
πεῖς, σκοτώθηκεν ὁμως τὴν ὥρα ποὺ ἔφθαγε
βοήθεια ἀπὸ τὴ Μαγνησίαν.

Στὴν αἵματηρὴ ἐκείνη μάχη, στὴν ὁ-
ποία σκοτώθηκαν δέκα ἀπὸ τοὺς κατοίκους
τοῦ Παπαζλί, ἔλαβε μέρος καὶ ἡ Γαρέφω,
ἐγγονὴ τοῦ Θύμιου Γάκη καὶ ἀποδειχτικὴ
σωστὴ Σουλιώτισσα.

Ἔτσι ὁ Σαρακατσᾶνος ἐκεῖνος ληστής
ἠτύχησε νὰ πέσῃ πάνω στὶς ἐπάλξεις τῆς
Πατρίδος στὴν ἑλληνικώτατη Μικρὰ Ἀσία
καὶ νὰ ταφῆ μὲ στρατιωτικὲς τιμὲς μαζὺ
μὲ τοὺς ἄλλους ἐννέα ἑλληνες κατοίκους,
ποὺ πλήρωσαν μὲ τὴ ζωὴ τους τὴν προσω-
ρινὴ δυστυχῶς ἀπελευθέρωσὴ τῆς τὴν 14ην
Ἰουλίου 1919.

Ἄλλοι μεταγενέστεροι—Σαρακατσα-
ναῖοι λησταί, εἶναι ὁ Σπανοβαγγέλης, ὁ
Πελεκᾶνος καὶ ὁ Ντιζές, ποὺ ἔδρασαν αἰ-
ματηρὰ στὴ Θεσσαλία. Τοὺς δύο τελευταί-
ους ἐγνώρισε προσωπικῶς στὰ εἰρηνικὰ τῶν
ἔργα ὁ χαράσσων τὲς γραμμὲς αὐτές.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΟΓΚΑ

ΤΑ ΖΩΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥΣ ΘΡΥΛΟΥΣ*

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Ἴσα μ' ἐδῶ κάναμε μιὰ μεγάλη περιοδεία σ' ὅλη τὴν Ἠπειρο. Ἀνεβήκαμε στὶς κορυφές τῆς Πίνδου κι' ἀγναντέψαμε τὰ κυνηγημένα ἀπὸ τὴν ἀρκούδα, τὴν ἀλησμόνητη «Μπαλάσιω», ἐλαφάκια καὶ ζαρκαδάκια, πού παίαναν τὴν πεντάμορφη Λιοιήρω στὴν καψομάννα τῆς, πού χρόνια τὴν καρτεροῦσε νὰ γυρίσει ἀπὸ τὸν ἥλιο, πού τῆς τὴν εἶχε κλέψει.

Ἀκούσαμε τὸ κελιάδημα τοῦ κούκου στὰ Ζαγοροχώρια, κι' ἐπειδὴ ἦταν πρωί, γιὰ νὰ μὴ τὸν ἀκούσουμε νηστικοὶ καὶ μᾶς «τσακίσει», φροντίσαμε πρώτα καὶ βάλουμε μιὰ χαψιὰ ψωμί στὸ στόμα μας. Ψάλλαμε τὸν Ὁρθρο μαζί μὲ τὶς πέρδικες στὶς πλαγιές τοῦ Ζυγοῦ, στὸ Μέτσοβο καὶ κατεβαίνοντας ἀπὸ ἐκεῖ ἤρθαμε στὰ Γιάννινα καὶ κάναμε μνημόσυνο, καὶ δακρῦσαμε ἀκόμα, ἐμεῖς οἱ παλαιότεροι, γιὰ τὴ συμφορὰ πού ἔπενε στὰ 1913 στὶς ὄμορφες γιαννιώτικες τρυγόνες, στὶς δεκοχτούρες, καὶ καταλήξαμε στὴ Δωδώνη, ὅπου προσπαθήσαμε νὰ δώσουμε στὴ χαρακάξα τὴ θέσι, πού τῆς διαφύλαξε ἡ Ἠπειρώτικη γυναικεία παράδοσι, τὴ θέση τοῦ «Ἀγγέλου Διός», τοῦ ἀγγελιαφόρου τοῦ Θεοῦ, γιὰ τὴν χαρακάξα, πιστεύουν καὶ σήμερον οἱ Ἠπειρώτισσες πὼς φανερώνει ὁ Θεὸς τὸ θέλημά Του καὶ τὰ μελλούμενα.

Καὶ μολονότι εἶπαμε ἐκεῖ πολλὰ γιὰ τὴ λαογραφικὴ κατάρκτησι, πού ἔχει κάνει ἡ χαρακάξα στὴν Ἠπειρο, πάλι λησμονήσαμε κι' ἄλλα. Ἔτσι, λησμονήσαμε νὰ εἰποῦμε ὅτι στοὺς Χουλιαράδες ἡ χαρακάξα παρομοιάζεται μὲ τηγάνι, στὸ Ἠπειρώτικο αἶνιγμα:

Χαρακάξα μακρυνούρα
Γρηγορομγειρευτούρα

κι' ὅτι οἱ Γιαννιώτες ἔφτιαξαν μ' αὐτὴ ἕναν ἀμίμητο, ἀλλὰ κι' ἀπειθάρχητο γλωσσόδετη:

Χαρακάξα μὲ τὰ χαρακαξόπ'λα
καὶ μὲ τὰ χαρακαξότσικνα!

Ἀπὸ τὴ Δωδώνη ὕστερα κατηφορήσαμε κατὰ τὸ ἠρωτοκόκο Πόποβο τῆς Παραμυθιάς, ὅπου οἱ ἔγκυες, σὰ γνήσιες Σουλιώτισσες, δὲν τρῶνε λαγὸ ἀπὸ φόβο, μήπως τὸ ἔμβρυο πάρει ἀπὸ τὴ δειλία τοῦ ζώου, καθὼς καὶ γιὰ νὰ μὴ γίνει κο-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος.

ψαχείλικο, σάν τὸ λαγό, καὶ φτιάσαμε στὶς ἀκρογιαλὲς ὅπου ἀκούσαμε τὰ Θεσπρωτικά, τὰ ναυτικά τ' ἀηδόνια νὰ κελαηδοῦν ἀσίγαστα:

λάλει, μπιρμπίλη μ' ἄλῃσε
λάλει, καῦμέν' ἀηδόνι...

Ἀκρογιαλιά, ἀκρογιαλιά φτιάσαμε στὸ Κηπαρὸ τῆς Χειμάρρας, ὅπου εἶδαμε πῶς καλοπιάνουν ἐκεῖ τὶς νυφίτσες, ταῖζοντάς τις μὲ «κόκοντάσι», καταμεσῆς στὸ δρόμο, γιὰ νὰ μὴν τοὺς πειράξει τὰ μουλάρια στὰ κατώγια, καὶ πρηστοῦν καὶ ψοφήσουν, ἤρθαμε στὸ παζάρι τοῦ Δέλβινου καὶ χαζέψαμε μὲ τὸν σκανιζόχοιρο, ποὺ χόρευε στὸ ταψὶ ὄρθιος καὶ κάναμε Πρωτοχρονιὰ στὴ Δρόπολη καὶ τὸ Πωγώνι ριχνοντας μὲ τὴ μαλέκω φύλλα ἀπὸ ἔληα ἢ βάζοντες πουρνάρι γιὰ νὰ κάνει πράτς, πράτς, στὴ φωτιά. Κι' εὐχηθήκαμε γιὰ τὴν καλὴ χρονιὰ λέγοντας:

Μπρούσια ἀρνιά
Μπρούσια κατσίκια
Ὅσα φύλλα καὶ κλαριά
Τόσα γρόσια καὶ φλωριά

Γυρβίζοντας κατὰ τὰ Γιάννινα, βγάλαμε διάφορα «ζουζουλ'κά» ἀπὸ τὶς τρύπες τους, προνήξαμε σλαίνια καὶ ἀτματζιάδες ἀπὸ τὰ στέκλα τους καὶ «μπουρατίσαμε» μέσα στὰ Γιάννινα περιστέρια. Κι' ἀνέβηκαν στὰ «χαβαγιά», τὰ βάξια, τὰ ντουϊνέκια καὶ τὰ βουτσιλάτα. Μπήκαμε τέλος στὴ βάρκα τοῦ Μπαρμπατέλη καὶ γυρίσαμε καὶ εἶδαμε τὸν παραμυθένιο ζωόκοσμο τῆς πανάρχαιας Παμβώτιδας.

* *

Εἶχαμε πολλὰ νὰ εἰποῦμε ἀκόμα γιὰ τοὺς ἀτέλειωτους θρύλους τῆς γόνιμης Ἠπειρώτικης φαντασίας. Ἀλλὰ εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ περιοριστοῦμε στοὺς κυριώτερους καὶ νὰ εἰποῦμε τώρα δυὸ λόγια γιὰ τοὺς ὑπόλοιπους:

Θέλουν νὰ ποῦν, δηλαδή, γιὰ τὶς Δρακόλιμνες τοῦ Σμόλικα καὶ τοῦ Βροδέτου, ὅπου φάλευαν Δράκοι, ποὺ πετροβολιόνταν συνατοὶ τους μὲ κεφαλοτύρια, γιὰ τὸ Δράκο τῆς Νησίστας τῶν Τζουμέρκων καὶ γιὰ τὸ Δράκο τῆς Σκάλας τοῦ Λούρου, λίγο πλὴ πέρα ἀπὸ τὸν Κανιζᾶ, ὅπου καθὼς ἔστηναν τὸ χορὸ τὰ κορίτσια στὸ πανηγύρι τῆς Ἁγιά Παρασκευῆς κατέβαινε ὁ Δράκος μὲ βοητὸ μεγάλο καὶ ἄρπαζε τὸ ὀμορφότερο, ὡς που κάποια χρονιὰ «φανίστηκε ἡ χάρι Της καὶ τὸν κινήγησε καὶ τὸν λάβωσε μὲ τὴ ρόκα της» κι' ἀπὸ τότε δὲν ξαναφάνηκε. Καὶ γιὰ τὸ Δράκο τῆς Δρόβιανης, ὅπου ἀπὸ τὰ ἀχώνευτα βαλανίδια, ποὺ ξέρασε, φύτρωσε σειρὰ ὀλόκληρη ἀπὸ βαλανιδιές, ποὺ φαίνονται ὡς τὰ σήμερα σὰ δράκαινες.

Νὰ ποῦν γιὰ τὸ στοιχεῖο τοῦ Βοῖδομάτη στὴν Κόνιτσα καὶ τὸ «στ'χειό» στὰ Γιάννινα, ποὺ μούγκριζε στὶς καλαμιές καὶ στὰ σκαριά τῆς Ντραμπάντοβας, κι' ὅταν τὸ ζύγωναν οἱ Νησιῶτες ἀρωματωμένοι μὲ γκράδες καὶ μὲ τσιφτέδες γιομισμένους μὲ «μπαλατίνια» χοντρά, ὡπ! αὐτὸ ἔφευγε ὑπόγεια κι' ἀκούονταν παρέκεια.

Θέλουν νὰ ποῦν, ὕστερα, καὶ γιὰ τὴ γρηά, ποὺ μαρμαρώθηκε κι' αὐτὴ καὶ τὰ κατσίκια της στὴν Κατσιᾶ, μιὰ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα, γιὰτὶ ὅταν μετὰ τὶς 31 μέρες τοῦ Ὁ Μάρτη ἐγερνε πίσω ἀπὸ τὴ Γῆ γιὰ νὰ κοιμηθεῖ καὶ νὰ ξυπνήσει, πάλι τοῦ χρόνου, ἡ γρηά ξύπνησε τὰ μεσάνυχτα καὶ βλέποντας ξεστεριά τοῦ φώναξε κοροϊδευτικά:

Πρίτς, Μάρτ' κι' σ' ἔβγαλα
μὶ τὰ γίδια μ' κι' μὶ τὰ κατσίκια μ'!

Κι' ὁ Μάρτης σάν τὴν ἀκουσε, πολὺ τοῦ κακοφάνη καὶ γύρισε εὐθύς γιὰ νὰ τιμωρήσει τὴν ὑπερηφάνεια τῆς γρηᾶς. Κι' ἐπειδὴ δὲν εἶχε ἄλλη μέρα δική του δανείστηκε μιὰ μέρα ἀπὸ τὸ φίλο του τὸ Φλεβάρη. Ἀπὸ τότε εἶναι ποὺ ὁ μῆνας αὐτὸς λέγεται καὶ Κουτσοφλεβάρος. Μάζεψε ὁ Μάρτης ὕστερα γρήγορα-γρήγορα τὰ σύγνεφα καὶ τοὺς ἀέρηδες, κι' ἔκανε μιὰ τέτοια βαρucheμωνιά, πού, ὡς που νὰ φέ-

ξει, ξεπάγιασε και μαρμάρωσε τή γρηά με τὰ κατοίκια της και τή μεταμόρφωσε ἔτσι ὅπως τή βλέπουμε και σήμερα στο λόφο τοῦ χωριοῦ τῆς Κατσικῆς, κοντά στήν ἐκκλησία τῆς Ἀγιά Παρασκευῆς.

Οἱ γέροι τῆς Κοσμηρᾶς, πάλι, ξέρουν γιατί ὁ Χριστός βούλωσε τὰ κατοίκια στα γόνατα με τή φλογέρα του, ὅπως ξαίρουν στή Δρόβιανη τῆς Β. Ἡπειροῦ ὅτι τὸ Μετόχι Δρυάνου εἶχε τὰ παλιὰ χρόνια 5.000 «γαῖγες ρῶσες και σιοῦτες» και γιὰ νὰ μεταφέρουν τὸ ἄφθονό τους γάλα ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ βουνό, ὅπου ἔβροσκαν, ὡς τὸ μοναστήρι, πὺ βρίσκονταν σιὸν κάμπο, ἔφτιαξαν ὀλόκληρο λαγούμι, κι' ὅπως ξαίρουν στήν Κωστάνιανη πῶς και πότε, ἐκεῖ πὺ εἶναι σήμερα θαυμαστὴ ἐκκλησία, εἶδαν οἱ τσομπαναραῖοι νὰ βγαίνει ἀπὸ μέσα ἀτὸ ἀπάτητη λόχη μιὰ γίδα με βρεμένο μοῦσι και ζυγώνοντας στήν κρυφὴ βρούσι ἀνακάλυψαν καντήλι, πὺ προσευχόταν μόνο του.

Θὰ θέλαμε ἀκόμι νὰ ποῦμε και γιὰ τὸν πέιο, τὸ μονάκροβο αὐτὸ ὥρολόγι τοῦ Ἡπειρώτη χωρικοῦ, πὺ ἅμα πρωτολαλήσει τὴ νύχτα εἶναι μεσάνυχτα, ἅμα λαλήσει ὁ δεύτερος εἶναι περασμένες οἱ 2, κι' ἅμα λαλήσει ὁ τρίτος, τὸ καλοκαίρι, κοντεύει νὰ χαράξει, ἢ ὅταν λαλήσει τὴν ἡμέρα θ' ἀλλάξει ὁ καιρός.

Νὰ ποῦμε γιὰ τὸ «κακό» πὺ γίνηκε στὸν Ἀμάραντο τῆς Κόνιτσας ὅπως και κοντὰ στή Νησίστα τῶν Τζουμέρκων, ὅπου κατάκατσε, ὅπου «χούμπωσε», ὁ τόπος και θάφτηκαν χωρ' ἄδράκαιρα και ἀπὸ τότε τὰ ρνίθια στοιχειώσαν στὸν Ἀμάραντο και ξυπνᾶνε και κάθε τόσο και τρῶνε τὸ σιᾶρι και τὸ καλαμπόκι, πὺ βρίσκονταν τὴν ὥρα τοῦ χαλασμοῦ σιὸ ἀλῶνι, και τὰ πειτεινάρια στή Νησίστα πὺ τ' ἀκοῦνε νὰ λαλοῦν τὰ μεσάνυχτα μέσα στο χάβος, ἀνάμεσα στα ἑρείπια τοῦ θαμμένου χωριοῦ, στή Νησίστα ὅπου «τὰ καρκαντζούλια, ὅταν πέσει ὁ Σταυρός (Φῶτα) στο νερό, «ξεθρουίζονται» και πᾶνε πάλι σιὰ «ἔνταφα» τῆς γῆς τὴ στιγμή πὺ λαλαεῖ ὁ μαῦρος κόκκορας».

Νὰ ποῦμε γιὰ τὰ μείσσια, πὺ γιομίζουν ἀπάτητες σπηλιές με μέλι και κηρί, πὺ κανένας δὲν τολμάει νὰ τρυγήσει, γιατί τὸ μέλι αὐτὸ τὸ φιλάει Δράκος. Καὶ κάποιος, πὺ δέθηκε με σκοινὶ και κρεμάστηκε μπροστὰ στήν ἀπάτητη σπηλιά, στα σκέμνια, γιὰ νὰ κλέψει μέλι και κηρί χαβώθηκε ἀπὸ τὸ Δράκο και πάνταιγε πῶς τὸ σκοινὶ ἦταν φίδι ἀπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του και τὸ ἔκοψε με τὸ μαχαίρι του, κι' ἔπεσε και γίνηκε χίλια κομμάτια κάτω στο χάβο.

Νὰ ποῦμε και γιὰ τὸ λύκο στο Τεριάχι τοῦ Πωγωνίου πὺ ἄρπαξε τὸ μονάκροβο παιδὶ τοῦ πλούσιου ἀλευρέμπορα, γιατί πουλοῦσε νοθεμένα τὰ ἐμπορεύματά του:

«Μὰ τ' εἶδαν τὰ ματάκια μου, ἐφές στο πανηγύρι
ἄρπαξ' ὁ λύκος τὸ παιδὶ π' τὴν ἀγκαλιὰ τῆ μάνας.
Χίλιοι πεζοὶ ἔτρεξαν και πεντακόσ' καβάλλα.

γιὰ τὸ λύκο πὺ «χαβώνει» τοὺς ἀνθρώπους-στοὺς Χουλιαράδες και πὺ ἅμα τὸν σκοτώσουν στήν Κοσμηρᾶ και σ' ἄλλα Ἡπειρώτικα χωριά κρεμοῦν τὸ τομάρι του σὲ τέμπλα (ξύλο ψηλὸ) και τὸ γυρίζουν στα χωριά μαζεύοντας στάση ἢ μπομπότα ἢ ἀυγά και ἄλλα καλούδια γιὰ μπαξίσι. Κι' ὅποιος φάει λυκοφαγωμένο ζῶο βρυκολακιάζει. Γι' αὐτὸ και σιὸν Καντζᾶ θάβονται με τὰ «τσιουράπια» τους μόνο και χωρὶς τὰ παπούτσια τους εἰ πεθαμένοι. Γιατί, ἂν τὸ πετοῖ, με τὸ ὁποῖο εἶναι καμωμένα τὰ παπούτσια, εἶναι ἀπὸ ζῶο λυκοφαγωμένο, εἴμπορεῖ νὰ βρυκολακιάσει ὁ πεθαμένος. «Μ! τί; με παπούτσια ἢ ξυπόλητος θὰ μπεῖ στὸν παράδεισο...».

᾽Ω φτώχεια, τί σοφίζεσαι!

Θὰ λέγαμε και γιὰ τὸ Γκιώνη, πὺ στο Ἡπειρώτικο παραμῦθι «Ὁ Σπανός κι' ὁ Δράκος» (!) λάλησε ἑφτὰ φροές, ὅταν ἡ Κουκουβάγια λάλησε τρεῖς κι' ἔν-

νηά ὁ Μπουφός στα ἄκριτα μεσάνυχτα, πού σηκώνονταν ὁ Δράκος, ὁ Γκιώνης, πού ὅπως πιστεύουν στο Κηπαρό τῆς Χειμάρρας, κι' ἄλλοῦ, εἶχεν ἀδερφό, πού τὸν ἔλεγαν Γιάννη (ἄλβ. Γκιών) καὶ τὸν σκότωσε ἄθελα καὶ παρακάλεσε τὸν Θεὸ νὰ τὸν κάνει πουλι νὰ γυρίζει ἀπὸ βράχο σὲ βράχο καὶ νὰ φωνάζει τὸν ἀδερφό του μυριολογώντας ἔτσι: «Γκιών! Γκιών!», τὸν Γκιώνη, πού «τοὺν ἀν'κᾶς (τὸν νικᾶς) ἄμα τὸν ἀκούσεις καὶ φορᾶς παπούτσια, κι' ἄμα δὲ φορᾶς «σ' ἀν'κάει» ἐκεῖνος, ὅπως πιστεῖόν τοὺς Μηλιγγούς τῆς Ὀλύτσιας ἢ πού σὲ «τσακίζει» ἄμα τὸν ἀκούσεις ξυπόλητος, ὅπως πιστεύουν στα χωριά τῆς Δρόπολης.

Καὶ γιὰ τὸ βόϊδι θέλουν νὰ ποῦν στα Ζαγοροχώρια ὅτι «τὸν παληὸ καιρό, ὁ οὐρανὸς ἄγγιζ' ἀπάνω στη γῆ καὶ τὰ βόϊδια τὸν ἄγλειφαν. Τότες ὁ κόσμος ἦταν καλὸς καὶ γι' αὐτὸ γίνονταν ἔτσ'. Κατόπ' ὅμως χάλασε ἡ Πλάσ' ἀνέβηκε ψηλότερα ὁ οὐρανὸς κι' ἔτσ' τώρα δὲν τὸν φτάνουν οὔτε τὰ βόϊδια, οὔτε καὶ οἱ ἀνθρώποι». Πόσο ἀπλὰ καὶ παραστατικὰ ζωγραφίζεται στὴν παραπάνω εἰκόνα ἡ ἀπομάκρυνσι τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὸν Θεό!

Θέλουν νὰ εἰποῦν ἀκόμα καὶ γιὰ τὸ χωριὸ «τὸ ἐγκαινισμένο μὲ βόϊδια» γιὰ νὰ μὴ τὸ κολλήσει ἐπιδημία καὶ θανατικὸ (Καλέσσοβο).

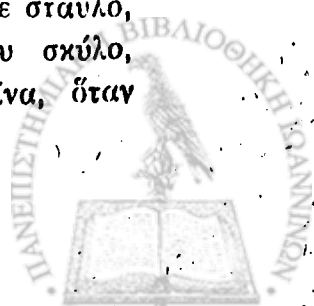
Ὁ Λέλεκας εἶναι καὶ γιατρός. Πρέπει νὰ βάλουμε ἐδῶ καὶ τὰ «παραλειπόμενα» τοῦ λέλεκα, πού τὰ μάθαμε ἀργὰ ἀπὸ τὴ γνωστὴ γρηὰ τοῦ Καντζᾶ:

«Κάποτε ἓνας ξενήτεψε κι' ἔπιακε μιὰ κάμαρα σ' ἓνα σπίτι. Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι κάθονταν μιὰ μάννα μὲ τὴν κόρη της. Κι' ἡ μάννα ἦταν μαγίστρα καὶ τὸν μάγεψε καὶ τὸν ἔκανε νὰ λησμονήσει πὼς ἦταν παντρεμένος καὶ τὸν ἀνάγκασε καὶ στεφανώθηκε τὴν κόρη της. Ἀφοῦ ἄλλαξαν τὰ στεφάνια, βῆκαν στὴν αὐλὴ νὰ φᾶνε κάτω ἀπὸ τὸ δέντρο. Στὸ δέντρο ἦρθε τότε καὶ κάθησε κι' ἓνας λέλεκας καὶ κουτσούλησε στὸ πιάτο τοῦ γαμπροῦ. Ὁ γαμπρὸς εἶδε τὴν κουτσουλιὰ καὶ τὴν πάνταιχε γιὰ πιέρι τοῦ τόπου, τὴν ἀνακάτεψε στὸ φαΐ καὶ τὴν ἔφαγε. Ἀλλ' ἄμα τὴν ἔφαγε θυμήθηκε πὼς ἦταν παντρεμένος γιὰτὶ ἡ κουτσουλιὰ τοῦ «ἔλυσε τὰ μάτια».

—Μώρ' τί ἔκανα, ὁ ἔρ'μος! εἶπε. Πῶ, πῶ, στεφανώθηκα! Παντρεμένος ἀνθρώπος μὲ παιδιά!... «Κι' ν' ἄλλ' μέρα πῆρι τοῦ βαπόρ' κι' ἀπὸν κει π' πᾶν' οἱ ἄλλ'... Αὐτὰ μολογοῦσαν οἱ παληότεροι, πιδί μ' στὸν Καντζᾶ, πιστιμένα κι' ἀπίστιφα...».

* *

Καὶ οἱ πρόγονοί μας ἀγαποῦσαν πολὺ τὰ ζῶα, πού βρίσκονταν γύρω τους καὶ πού τοὺς ἐξυπηρετοῦσαν. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει γιὰ τοὺς Ἀθηναίους ὅτι, ὅταν ἔφτιαναν τὸν Παρθενῶνα, ὅσα μουλάρια ἀχρηστεύονταν ἀπὸ τὶς βαρεῖες δουλειές στὸ κουβάλημα τῶν μαρμάρων, τᾶφηναν ἐλεύθερα νὰ βόσκουν στα γύρω λιβάδια. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀπόμαχα μουλάρια πήγαινε, λένε, μόνο του στα ἔργα κι' ἔτρεχε πλάι σ' ἄλλα ζῶα, πού ἔσερναν τὰ φορτωμένα ἀμάξια γιὰ τὴν Ἀκρόπολι καὶ πήγαινε μπροστά τους, σὰν νὰ ἠθελε νὰ τὰ παρακινεῖ καὶ νὰ τοὺς δίνει θάρρος. Κι' ὁ λαὸς τότε αὐτὸ τὸ φιλότιμο ζῶο τὸ περιμάζεψε καὶ τὸ ἔβαλε σὲ σταῦλο, ὅπου καὶ τὸ τάιζαν «δημοσίᾳ δαπάνῃ». Κι' ὁ Ξάνθιππος τὸν κιστό του σκύλο, πού εἶχε κολυμπήσει κοντὰ στὸ πλοῖο του, ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ στὴ Σαλαμίνα, ὅταν

οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκατέλειψαν τὴν πόλι, ἐξ αἰτίας τοῦ Ξέρξη, τὸν ἔθαψε στὸ ἀκρωτήρι, πού ὡς τὰ σήμερα, γράφει ὁ Πλούταρχος, ὀνομάζεται «Κυνὸς Σῆμα».

Ὁ Ὀδυσσεύς κι' ὁ σκύλος του. Μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες συγκινήσεις, πού δοκίμασε ὁ πολυπαθὴς Ὀδυσσεύς, ὅταν μετὰ τὶς ἀτέλειωτες περιπλανήσεις καὶ ταλαιπωρίες του ξανάειδε τοὺς δικούς του καὶ τὸ ποθητό του Θιάκι ἦταν, ὅταν ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὸν ἀγαπημένο σκύλο του, τὸν Ἄργο. Γέρος τώρα ὁ Ἄργος παραμελημένος μέσα στὶς κοπρῆς καὶ γιομαῖτος τσιμπούρια, ὅταν ὁσμίστηκε πὼς ὁ ἀφέντης του ἦταν κοντά του, τοῦ κούνησε τὴν οὐρὰ ἀπὸ χαρὰ καὶ τσιούλωσε τ' αὐτιά του ἀπὸ σεβασμό, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσε πλὴ νὰ ριχτεῖ ἀπάνω του καὶ νὰ τοῦ γλείψει τὰ χέρια. Κι' ὁ Ὀδυσσεύς πού τᾶβλεπε ὅλα αὐτὰ συγκινήθηκε καὶ σφούγγισε κρυφὰ τὸ δάκρυ του.

δὴ τότε γ', ὡς ἐνόησεν Ὀδυσσεῖα ἐγγὺς ἐόντα,
οὐρῇ μὲν ρ' ὁ γ' ἔσηνε καὶ οὐατα κάμβαλεν ἄμφει,
ἄσσον δ' οὐκέτ' ἔπειτα δυνήσατο οἶο ἄνακτος
ἐλθέμεν. αὐτὰρ ὁ νόσφιν ἰδὼν ἀπομόρξατο δάκρυ,

[Καὶ τώρα, ἅμα μυρίσθηκε σιμὰ τὸν Ὀδυσσεῖα
γοργοσαλεύει τὴν οὐρὰ, τ' αὐτιά του κατεβάξει
μὰ πρὸ κοντὰ τ' ἀφέντη του δὲ μπόρεις νὰ ζυγώση,
Γύρισ' αὐτὸς τὴν ὄψη του καὶ σφούγγισ' ἓνα δάκρυ.
κρυφὸ μὲ τρόπο,

ὅμως τὸν Ἄργο θάνατος μαῦρος κι' ἀχνὸς τὸν πῆρε,
ὅαν εἶδε τὸν ἀφέντη του, στὰ εἴκοσι χρόνια πάνω].

Τὸ δάκρυ τοῦ Ὀδυσσεῖα εἶναι τὸ πρῶτο δείγμα ἀγάπης γιὰ τὰ ζῶα, πού ἀναφέρει ἡ πολυχιλιόχρονη Ἑλληνικὴ ἱστορία, κι ὁ θάνατος τοῦ πιστοῦ ζώου, πού περίμενε εἴκοσι χρόνια τὸ γυρισμὸ τοῦ ἀγαπημένου του ἀφεντικοῦ γιὰ νὰ τοῦ πεῖ «νῦν ἀπολύεις . . . » μὲ κούνημα τῆς οὐρᾶς του, εἶναι ἡ πρώτη ἱστορημένη ἐκδήλωσι εὐγενικοῦ ἐνστίκτου συμπάθειας καὶ φιλίας ζώου γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ, τὰ ζῶα, μὲ τὰ ὁποῖα μοιραζόμαστε τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ τῆς ἐφήμερης ζωῆς μας, εἶναι ἄξια ὅλης μας τῆς ἐκτιμήσεως καὶ ὅλης μας τῆς ἀγάπης, στοργῆς καὶ προστασίας μας. Γιατὶ αὐτὴ ἡ προστασία δὲ δείχνει μόνον εὐγένεια ψυχῆς καὶ ἐκτίμησι καὶ ἀναγνώρισι τοῦ ἔργου τοῦ Πλάστου, ἀλλὰ καὶ κατανόηση τοῦ ἰδικοῦ μας συμφέροντος.

* *

Τὰ ζῶα καὶ τὰ πουλιὰ τὰ πρόσεξαν καὶ τ' ἀγάπησαν στὴν Ἠπειρο πολὺ, οἱ παπποῦδες μας καὶ οἱ γιαγιάδες μας. Ἄλλοιῶς δὲ θὰ ὑπῆρχε ὄλος αὐτὸς ὁ ποιητικὸς καὶ λαογραφικὸς θησαυρὸς, πού μᾶς κληροδότησαν.

«Αὐτὸν τὸν τόπο ποῦχομε, ἄλλοι τὸν εἶχαν πρῶτα
Σὲ μᾶς τὸν παραδώσανε κι' ἄλλοι τὸν καρτεροῦνε»

λέει κάποιον δημοτικὸ τραγούδι μας. Αὐτὸν, λοιπόν, τὸν τόπο ὅπου ἔζησαν οἱ πατέρες μας κι' οἱ πατεράδες τῶν πατέρων μας, κι' ὅπου θὰ ζήσουν τὰ παιδιὰ μας καὶ τὰ

παιδιά τῶν παιδιῶν μας, ἂν δὲ μπορούμε νὰ τὸν καλλιτερέψουμε, ἄς μὴ τὸν καταστρέψουμε. Ἦτανε, εἶναι καὶ θὰ εἶναι τὸ σπίτι μας. Ποιὸς δὲ θέλει τὸ καλὸ τοῦ σπιτιοῦ του καὶ τοῦ σπιτιοῦ τῶν παιδιῶν του; Ἄν δὲ μπορούμε ν' αὐγατήσουμε τίς πέρδικες καὶ τοὺς λαγούς, τὰ ἐλάφια καὶ τὰ ζαρκάδια, τοὺς κούκους καὶ τοὺς κατσουλόπετους, ἄς μὴ τοὺς καταστρέψουμε.

Πιστεύουμε ὅτι περιμαζέψαμε ἐδῶ ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τοὺς θρύλους γιὰ τὰ ζῶα καὶ γιὰ τὰ πουλιὰ πού μᾶς παρέδωκαν οἱ πρόγονοί μας. Τοὺς περιμαζέψαμε μὲ στοργὴ ἀπὸ ὅπου μπορούσαμε : ἀπὸ βιβλία, ἀπὸ χειρόγραφα, ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τίς προσωπικὲς μας ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν καθημερινή μας ἀνάμεσα στὰ ζῶα καὶ στὰ πουλιὰ ζωὴ μας. Τὸ θησαυρὸ αὐτὸ τὸν παραδίνουμε στοὺς σημερινούς Ἑπειρῶτες μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι τίς ἐλλείψεις καὶ τίς τυχόν ἀσυμφωνίες σὲ λέξεις, σὲ τραγούδια, ἢ σὲ παραμύθια, πού διαφέρουν ὄχι μόνο ἀπὸ ἐπαρχία σὲ ἐπαρχία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ θὰ κρίνουν μὲ ἐπιείκεια.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀκόμα καὶ μιὰ ἀδυναμία : Νὰ βρῖσκει τὰ περασμένα ὠραιότερα ἀπὸ ὅ,τι πραγματικὰ ἦταν καὶ νὰ φροντίζει νὰ μεγαλώνει τὴν ὁμορφίαν τους. Αὐτὸ τὸ κάνει ἴσως γιὰτι τῶρα τοῦ φαίνονται σὰ σιτήχώρα τοῦ ὄνειρου, ἴσως καὶ γιὰτι ὅσο πιὸ παλιὰ, τόσο πιὸ κοντὰ εἶναι στὴν ἐποχὴ πού γεννήθηκε καὶ συνεπῶς πιὸ κοντὰ στὸν κόσμον τὸν ἄλλο, τὸν πνευματικὸ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατέβηκε καὶ στὸν ὁποῖον ξαναπηγαίνει... Φροντίσαμε νὰ σταθοῦμε ὅσο μπορούσαμε μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀδυναμία αὐτὴ καὶ νὰ παραθέσουμε μὲ ἀλήθεια, πιστότητα καὶ ἀκρίβεια τὰ καθέκαστα, σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα πού κράτησε ἡ ἐργασία μας αὐτὴ καὶ πού ἡ ἀκοίμητη, ἡ «ἀλάρωτη» νοσταλγία γιὰ τὰ περασμένα μᾶς ἔσπρωχνε νὰ ταξιδεύουμε διαρκῶς μὲ τὴ «Βιττώρια» τοῦ Ἑπειρώτου ποιητοῦ:

« Ἄδεια βιττώρια καὶ φτωχὴ
Πάρε μου ἐμένα τὴν ψυχὴ
Πάρε με μένα
Γιὰ ταξιδιώτη σου κι' εὐθύς
Πᾶμε ὅθε κινήσεις νάρθης
—στὰ περασμένα».

1. Π. Ζέρβα ὁ. π.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΔΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

Ε.—Η ΣΥΛΛΟΓΗ Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

Β'.

33. Βασιλικὲ πλατύφυλλε μὲ τὰ σαράντα φύλλα,
σαράντα νιῆς ἀγάπησα καὶ πάλι ἐσένα πῆρα.
πρλγ. ᾠδ. Π.
34. Βασίλισσα τῶν γυναικῶν κυρὰ εἶσαι τῶν κυράδων,
σεργούτσι⁽³⁰⁾ τῶν ἀρχόντισων ποὺ βάζουν τῶν νυφάδων.⁽²⁹⁾
35. Βασίλισσα τῶν γυναικῶν, σουλτάνα τῶν κυράδων,
διαμάντι τῶν ἀρχόντισων στολίδι τῶν νυφάδων.⁽³⁰⁾
μ. πρλγ. ᾠδ.
36. Βασιλοπούλα νῆσωνα, δὲ θᾶχες τέτοια χάρη,⁽³¹⁾
νὰ σοῦ ζυγίζουν τὸ φιλί, δράμι μαργαριτάρι.
πρλγ. ᾠδ.
37. Βιολέττα μ' ἀνθισμένη μὲ φύλλα ἄσπρα
τραβάω τὸ σεβντὰ σου, μὲ χίλια βάσανα.
μ. πρλγ. Β.

Γ'.

38. Γαλάζια πέτρα τ' οὐρανοῦ, μαλαματένια βούλα,⁽³²⁾
νὰ σὲ χαρῆ ἢ μαννούλα σου ποὺ σ' ἔχει μοναχούλα.
πρλγ. Π.
39. Γιὰ ἰδὲς πὼς μ' ἐκατάντησες μαῦρο σὰν τὸν Ἀράπη.
Ἐγὼ δὲν εἶμ' π' τὴν Ἀραπιά, μόν' εἶμ' ἀπ' τὴν ἀγάπη.
μ.
40. Γιὰ ἰδέστε μπόϊ καὶ θωριά καὶ μέτωπο ἀπὸ νοῦρι⁽³³⁾
καὶ κοσοπούλες ξέπλεγες, π' κουμπᾶνε στὸ σαμοῦρι⁽³³⁾.
μ.
41. Γιὰ κι ὁ Νάρης, γιὰ κι ὁ Λάλος
κι' ὁ σεβντὰς εἶναι μεγάλος⁽³⁴⁾.
42. Γαρούφαλλο, μὴ μαραθῆς, γοντζέ μου,⁽³⁵⁾ μὴ μαδήσης
Πότε θὰ πῆ τ' ἀχειλί σου:—Ἐλα νὰ μὲ φιλήσης;⁽³⁶⁾
μ.
43. Γυρίζω, ξεγυρίζω, δὲν εἶναι βολικό⁽³⁷⁾
πότε νὰ ξημερώση γιὰ νὰ σὲ ξαναἰδῶ.
μ.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

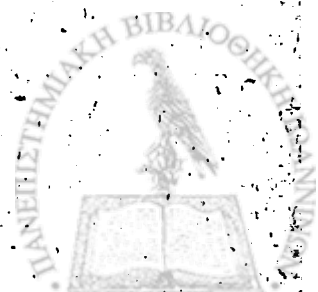
44. Γυρίζω ἔσπερα καὶ πρωΐ
γιὰ νὰ σὲ εὔρω μοναχῆ.
κ(;))
45. Γύρισε κατακαῦμένε,
στά στενὰ δαιμονισμένε⁽⁸⁸⁾.

Δ'.

46. Δὲν εἰμπορῶ τὰ πάθη μου τῆς πέτρας νὰ τὰ λέω,
κι' ἡ πέτρα νὰ μὴν ὀμιλῆ νὰ κάθομαι νὰ κλαίω⁽³⁹⁾.
47. Δὲν εἶξερα, δὲν πίστευα· εἶδαν τὰ δύο μου μάτια·
σκάσε καρδιὰ καὶ πλάνταξε, γίνε χίλια κομμάτια⁽⁴⁰⁾.
πολυ. Β.
48. Δὲν εἶσαι σὺ ποὺ μοῦλεγες νὰ ζήσουμ' ὡς τὸν τέλο;⁽⁴¹⁾
τώρα γυρίζεις καὶ μοῦ λές, ποῦ σ' εἶδα ποῦ σὲ ξέρω:
πολυ. Ἀρ.
49. Δὲ νταγιαντῶ, δὲ νταγιαντῶ
τὸ νάζι καὶ τὸ σοβαρό⁽⁴²⁾.
μ.
50. Δὲ νταγιαντῶ, δὲ νταγιαντῶ,
τὸ κατρεδάκι⁽⁴³⁾ στὸ λαιμό.
μ.
51. Διάβαινε μάτια μ' διάβαινε κι ἡ στοάτα εἶναι ντερβένι⁽⁴⁴⁾.
σῆκωσ' τὰ μάτια κύττα με, κανέννας δὲ σοῦ κραίνει⁽⁴⁵⁾.

Ε'.

52. Ἔβγα νὰ σὲ ἰδῶ,
δυσὸ λόγια νὰ σοῦ πῶ,
γιατὶ θὰ τρελλαθῶ.
μ.
53. Ἐγὼ γιὰ σένα ἔβαλα τὰ στήθεια μου νισιάνι⁽⁴⁶⁾
καὶ τὸ κορμί μου στά σπαθιά γὰ μὴ μ' σὲ πάρουν ἄλλοι.
πολυ. Ἀρ.
54. Ἐγὼ, τῶεῖχα τῆς μοίρας μου, νὰ μπερδεντῶ μὲ σένα⁽⁴⁷⁾,
ποῦχεις καρδιὰ ἀπὸ σίδηρο καὶ δὲ μ' πονεῖς γιὰ μένα.
55. Ἐγὼ, ψυχῆ, μου σ' ἀγαπῶ κι ὅποιος ζηλεύει ἄς σκάση
τῆς πικροδάφνης τὸ νερὸ ἄς πιῆ γιὰ ν' ἀποσκάση⁽⁴⁸⁾.
56. Εἶπαν πολλὰ καὶ ἄς σαποῦν⁽⁴⁹⁾, ἄς ποῦνε κι ἄλλα τόσα·
ἄς βγάλουν τὸ κακὸ σπυρί⁽⁵⁰⁾, τὴ φάουσα⁽⁵¹⁾ στὴ γλῶσσα.
πολυ. Ἀρ.
57. Ἐλα νὰ σὲ φιλήσω καὶ φίλα με καὶ σύ·
καὶ ἂν σὲ μαρτυρήσω, μαρτύρα με καὶ σύ⁽⁵²⁾.
58. Ἐμένα μ' ἔβαλε ὁ Βαλῆς⁽⁵³⁾ στὶς ὁμορφες, βεκίλη⁽⁵⁴⁾,
στὶς παντρεμένες κεχαγιά⁽⁵⁴⁾, στὶς χῆρες νοικοκύρη⁽⁵⁵⁾.
59. Ἐμένα φίδι μ' ἔφαγε, ὀχιὰ μὲ πέντε ἀλάτες⁽⁵⁶⁾,
μοῦ κάκιωσε ἡ ἀγάπη μου μοῦ γύρισε τὶς πλάτες.
πολυ. Ἀρ.
60. Ἐσὺ εἶσαι κεῖνο τὸ πουλί, ὁποῦ τὸ λὲν σλαῖνι⁽⁵⁷⁾,

ὅπου τὸ διώγει ἢ μάννα του καὶ στὸ κλαρὶ πηγαίνει⁽⁶⁶⁾.

61. Ἐσὺ μὲ ξέρεις π' ἀγαπῶ τί μὲ ρωτᾷς ποῦ πάνω;⁽⁶⁶⁾
πάνω γι' ἀθάνατο νερὸ νὰ πιῶ νὰ μὴν πεθάνω.
62. Ἐσὺ ἀπ' αὐτοῦ μαραίνεσαι κι' ἐγὼ ἀπὸ δῶ λυποῦμαι
γιὰ παρακάλα τὸν Θεὸ πότε ν' ἀνταμωθοῦμε⁽⁶⁷⁾.
63. Ἐτὸ εἶναι, μάτια μ', ἔτὸ εἶναι, τοῦ κόσμου τὸ ζακόνι
τὸν ὁμορφο τὸν ἄνθρωπο ὅλοι τὸν λαχταροῦνε⁽⁶⁸⁾.
πρλγ. Β.
64. Ἐχασα τὶς ἐλπίδες μου σὰν τοῦ δεντριοῦ τὰ φύλλα,
ποῦ πέφτουν καὶ μαραίνονται καὶ μένουνε τὰ ξύλα⁽⁶⁹⁾.
μ.
65. Ἐχὶ ἡ καρδιά μου ὑπομονή⁽⁷⁰⁾ καθὼς τῆς γῆς τὸ γῶμα,
ποῦ τὸ πατοῦν καὶ δὲ μιλάει γιὰτὶ δὲν ἔχει στόμα.
66. Ἐχὶ ὁ καιρὸς γυρίσματα κι' ὁ μῆνας ἐβδομάδες
θὲ νὰ σοῦ κάψω τὴν καρδιά μὲ πράσινες⁽⁷¹⁾ λαμπάδες.
μ.
67. Ἐχουν καιρὸ τὰ μάτια μου νὰ ἰδοῦνε τὰ δικά σου⁽⁷²⁾
ἔχουν παράπονο πολὺ νὰ κλάψουν ἐμπροστά σου.
πρλγ. Π.
68. Ἐψὲς μὲς τὰ μεσάνυχτα μοῦρθε μιὰ περιστέρα
μοῦ σήκωσε τὸ πάπλωμα καὶ μοῦειπε καλησπέρα⁽⁷³⁾.
πρλγ. Ἀρ.

Η'.

69. Ἦθελα νάρθῶ ἓνα βράδυ, μ' ἔλιασε πολλὴ βροχὴ
τὸν Θεὸ παρακαλοῦσα γιὰ νὰ σ' εὔρω μοναχὴ⁽⁷⁴⁾.
70. Ἡ λίμνη δὲν ταράζεται ὁ ἀέρας τὴν ταράζει
ἢ μάννα κάνει τὸ παιδί κι' ὁ ξένος τ' ἀγκαλιάζει⁽⁷⁵⁾.
πρλγ. Καλῶς ἦρθαν τὰ σύνεφα, ὁ ἀέρας τὰ...
71. Ἦρθα καὶ μοῦειπαν οἱ ὄχτροι πὼς μ' ἀγαπᾷς ὀλίγο
μὲ πῆρε τὸ παράπονο καὶ κίνησα νὰ φύγω.

Θ'.

72. Θὰ βάλω μιὰ κακὴ⁽⁷⁶⁾ φωνὴ τῆ γῆς γιὰ νὰ τρουπήσω
νὰ βγάλω τὴν ἀγάπη μου νὰ τὴ γλυκοφιλήσω⁽⁷⁷⁾.
μ.
73. Θὰ κάνω ἐκεῖνο ποῦ ποθῶ γυναῖκα νὰ σὲ πάρω
κι' ἂν δὲ σὲ πάρω τ' ὄρφανό, γρήγορα θὰ πεθάνω⁽⁷⁸⁾.
μ.
74. Θὰ πάρω ὄρη καὶ βουνά⁽⁷⁹⁾, τ' ἀγρίμια⁽⁸⁰⁾ νὰ ρωτήσω,
γιὰ νὰ μοῦ ποῦν τὸ γιατρικὸ πὼς νὰ σ' ἀλησιμονήσω.
75. Θεέ μου Μεγαλοδύναμε, κάνε μ' αὐτὴ τὴ χάρη
τὰ νειῶτα ποῦ μοῦ χάρισες νὰ μὴ μ' τὰ πάρης πάλι.
κ:

Ι'.

76. Ἴσως σοῦ κακοφαίνεται ποῦ εἶσαι κοντὴ στὸ μπῶι

κοντός είναι κι ὁ βασιλκός πού τόν μυρίζουν ὅλοι⁽⁷⁴⁾.
 στό Γιανν. ιδ., εἶνι κι οὐ...

Κ.

77. Κάθε πρωί πηγαίν' τ' ἀηδόνι τὸ γοντζιέ⁽⁷⁶⁾ νὰ μυριστῆ·
 καὶ τ' ἀγκάθι δὲν τ' ἀφήνει· καὶ γυρίζει μὲ φωνή:
 —Μπρὲ μπαχτσέ μ'⁽⁷⁶⁾, κάνε μ' ντεομάνι⁽⁷⁷⁾, μπρὲ μπαχτσέ μ'
 [κάνε μ' τσιαρὲ⁽⁷⁸⁾
 ξέρανέ μ' αὐτὸ τ' ἀγκάθι, νὰ φιλήσω τὸ γοντζιέ.
 πρλγ. Β.
78. Καὶ μὲ τὸ ἄχ! τὶ θέλ'α βγεῖ καὶ μὲ τὸ βάχ! τὶ βγαίνει;
 ἢ ξεχωριστὰ ἢ θάνατος· ἐν' ἀπ' τὰ δυὸ θὰ γένη⁽⁷⁹⁾
79. Καὶ τί παρηγοριὰ ἔχω γὼ πού μὲ παρηγορεῖ;
 ἐγὼ εἶμαι γιὰ τὸ θάνατο· καὶ σεῖς, δὲν ἀγροικᾶτε;
80. Καλὰ ἔκανες καὶ κόπιασες· κι ἄς ἔκανες καὶ κόπο·
 ἦρθες καὶ μᾶς ὁμόρφηνες τὸν ἄσκημο τὸν τόπο⁽⁸⁰⁾.
 πρλγ. Ἀρ.
81. Καλημερίζω δυὸ ψυχές, μάννα καὶ θυγατέρα·
 ἢ μάννα εἶναι πέοδικα, κι ἢ κόρη περιστέρω⁽⁸¹⁾.
82. Καλόγορια⁽⁸²⁾ στὸν ἀογαλειό, ταράζει τὸ ποδάρι·
 καὶ μὲ τὸ νοῦ της ἔλεγε: νάχ'α ἕνα παληκάρι.
 μ.
83. Καλὸ στὰ μάτια πόροχονται ἂν ἔρχονται γιὰ μένα·
 κι' ἂν ἔρχονται γι' ἄλλον κανέν', ἄς φύγουν κακιωμένα⁽⁸³⁾.
84. Κάνω χάξι νὰ σὲ βλέπω, στὸ γκεοκέφι⁽⁸⁴⁾ νὰ κεντᾶς·
 ἀκουμπᾶν νὰ δυὸ σου στήθεια· τὰ κυτιᾶς, χαμογελᾶς⁽⁸⁵⁾.
85. Κατ' φορνᾶω στὸ Παζάρι, βλέπω κόσμο καὶ ντουγγιὰ·
 καὶ τὸ μπίμπαση⁽⁸⁶⁾ καβάλλα νὰ φωνάζη—Ἐλευτεριά⁽⁸⁷⁾.
 Δ.Σ.
86. Κι' ἀπὸ τ' ἀγνάντια νὰ σὲ ἰδῶ, εἰμ' εὐχαριστημένος·
 ἀπὸ τὰ λόγια τῶν ὀχτρῶν, εἶμαι μπεξερισμένος⁽⁸⁸⁾.
87. Κλάψε καὶ σύ, κλαίω κι' ἐγὼ, ὅσο νὰ ξημερώση,
 γιὰ νὰ σὲ ἰδοῦν τὰ μάτια μου κι ὁ νοῦς μου νὰ λαρώση.
88. Κούλα⁽⁸⁹⁾ ὁ βασιλκός, Ἄννα⁽⁹⁰⁾ ἢ μαντζουράνα·
 κι' ἢ Λένκο τοῦ Μελαῖ⁽⁹¹⁾, μπαχτσὲς μὲ τὰ γραβάνια.
89. Κοντός κι ἐγὼ κοντὴ κι ἐσύ, ὀϊντίσαμε⁽⁹²⁾ στὸ μπόι·
 σὰ λείμονιὰ πορτοκαλιά, ποῦναι στὸ περιβόλι.
90. Κρῖνε μου⁽⁹³⁾, μερτζανόχορτο⁽⁹⁴⁾, πὲς μου τσιαρὲ⁽⁹⁵⁾ νὰ κάνω
 σιάσε μ'⁽⁹⁶⁾ τὴν ἔρημη καρδιά, πὲς μου δὲ θὰ πεθάνω⁽⁹⁷⁾.
91. Κρῖνε μου νὰ μ'⁽⁹⁸⁾ σὲ φέρουνε νεκρὴ στὴν ἀγκαλιά μου·
 καὶ νὰ μ'⁽⁹⁹⁾ σὲ σαβανώσουνε τὰ χέρια τὰ δικά μου⁽¹⁰⁰⁾.

Λ.

92. Λαλεῖτε ντέφια καὶ βιολὰ
 νὰ κόψουμε χρυσὰ μαλλιὰ⁽¹⁰⁰⁾.
 μ.

93. Λευτοκαράκι τσάκισα
καὶ μέσα σε ζωγράφισα⁽¹⁰¹⁾.
94. Λυπήσου, Παναγία μου⁽¹⁰²⁾, τὰ δάκρυα πού χύνω,
γιατ' εἶναι περισσότερα κι ἀπ' τὸ νερὸ πού πίνω.
πρλγ. Ἀρ.

[Συνεχίζεται]

29—30. *Σουργούτσι* τουρκ., σημαίνει θύσανος, ἐπίκρανο κόσμημα φαίνεται τῆς γυναικείας ἀμφίσεως τῆς ἐποχῆς τοῦ στιχουργήματος, πού τὸ βάζαν καὶ σὰ στόλισμα τῶν νυφάδων, ἴσως φούντα ἀπὸ χρυσὰ νήματα πού κάλυπτε κυκλικά τὸ φέσι τους. Τὰ: *Βασιλίσσα*, ἀρχόντισσά, *κυρά*, ὑποδηλώνουν τὰ ὑφιστάμενα ἀκόμη τότε ὑπολείμματα τῆς παλιᾶς φεουδαρχικῆς διάκρισης τῶν κοινωνικῶν τάξεων, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων στεκόταν ὁ Βασιλιάς. Ἀκόμα καὶ σήμερα, ὅταν θέλουν νὰ ὑποδηλώσουν τὴ μεγάλη κοινωνικὴ θέση καὶ τὴ μεγάλῃ εὐμάρεια πού ἔχει ἢ πού κατάκτησε μιὰ γυναίκα, λένε γι' αὐτὴ ὅτι εἶναι ἢ ἔγινε *κυρά*, *μεγάλῃ κυρά*. Στὴν πρλγ. τοῦ Ἀραβαντινοῦ, ὁ β' στίχος εἶναι, *στολίδι* τῆς ἀρχόντισσας *διαμάντι* τῶν νυφάδων, ὄχι, πιστεύουμε, προσαρμοσμένα. Τὸ *στολίδι*, ἔρχεται φυσικότερο γιὰ τὶς νύφες καὶ τὰ διαμάντια γιὰ τὶς ἀρχόντισσες.

31. *Ἐπίκαιρο* φαίνεται νὰ εἶναι κι' αὐτὸ τὸ στιχοπλάκι ἴσως καὶ νὰ διακωμωδῇ εἰδικὴ περίπτωσις δωρισμοῦ.

32. Σφραγίδα· σφραγιδόλιθος ἐδῶ: Συγγότατα, σκαλιστὲς πολύτιμες πέτρες δεμένες σὲ δαχτυλίδια, χρησιμοποιόταν καὶ σὰ σφραγίδα, μὲ κάπνισμα τῆς, μὲ μελάνι ἢ σὲ βουλοκέρι, πού εἶχε τὴ δύναμη ὑπογραφῆς, Πολλὲς φορές, σὲ παλιὰ ἀφηγήματα ἢ σὲ παραμύθια, τὸ δόσιμο δαχτυλιδιοῦ, σήμαινε μεταβίβαση τῆς ἐξουσίας, αὐτοῦ πού τὸ ἔδινε σὲ κείνον πού τὸ ἐμπιστευόταν. Σίγουρα ἐδῶ πρόκειται γιὰ γαλανομάτα πού παρομοιάζεται μὲ π.χ. σάπφειρο

33. *Νούρ*, στὰ ἀραβ=φῶς, λάμψη· *σαιούρ* (λεξ. περσικὴ) =βαρύτεμο γουναρικὸ τῆς ἐποχῆς: ἢ *gibeline*. *Ἐπίκαιρο*.

34. Στενότατοι φίλοι τοῦ τέλους τοῦ περασμένου αἰῶνα, πού προκαλοῦσαν τὴν ἰδιόζουσα προσοχὴ, τὰ ψυθιρίσματα καὶ τὰ πολυσήμαντα χαμόγελα τοῦ κόσμου· παρόμοιοι δεσμοί, ἀναφέρονται σὸν ἓνα ὅπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς τάξης τῶν *Μπαντίδων*, γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ μιλήσουμε πλατεῖα στὰ κατοπινά.

35—36. *Γοντζιέ*, περσ. λένε τὸν κάλυκα, τὸ μπουμποῦκι στὰ Γιάννινα, τὸ μισάνοιχτο ἀρωματικὸ τριαντάφυλλο. Κατὰ τὴν ἀρχικὴ καταγραφή, μετὰ τὸν πρῶτο στίχο, παρεμβαλλόταν τὸ ἡμίστιχο «... πότε θὰ κοκκινήσης...» πού ὅμως, πρέπει νὰ ἀνήκει σὲ ἄλλο—ὅπως καὶ θὰ τὸ δοῦμε— στιχοπλάκι. Τοῦ β' ἡμίστιχου τοῦ β' στίχου, ὑπάρχει ἡ παραλλαγή «... *νάρθῶ νὰ μὲ φιλήσης*». Πολλὲς φορές, στὴ μνήμη τῶν ἀπομνημονευτῶν τοῦ στιχοπλακιοῦ, γίνεται σύγχυσις μὲ ἄλλα προσομοιάζοντα καὶ σημειώνονται ἐπίσης παραλείψεις, προσθήκες, ἢ καὶ μεταβολὲς ἀκόμα, πού νοθεύουν τὸ ἀρχικὸ κείμενο. Ἡ πεισματικὴ ἐδῶ ἄρνησις τῆς ἀγαπημένης, παρατείνεται ἴσαμε χρονικὸ σημεῖο πού πλησιάζει αὐτὴ τὸ πέρασμα τῆς νεότητος.

37. Δὲν τοῦ γίνηκε βολικὸ τοῦ ἐρωτευμένου στιχοπλόκου νὰ ἰδῇ τὸ βράδυ τὴν ἀγαπημένην του, παρ' ὅλες τὶς παρταμμένες βόλτες του γύρω ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς.

38. Τοῦ *δαιμονισμένου*, γίνεται κι' ἄλλοῦ χρήσις στὰ στιχοπλάκια. *Δημιονυζμένου* λὲν τὸν ὀργισμένο, τὸν πεισματάρη, τὸν ὀργίλο καὶ παράφορο πεισματάρη· παράλληλος χαρακτηρισμὸς, εἶναι καὶ τὸ *σῦργι-μένους*. Δὲ μπορεῖ ὅμως ν' ἀποκλεισθῆς καὶ τὴν ἔννοια, ἐδῶ, τοῦ *παραλογισμένου*, *σαλεμένου* ἀπὸ ἔρωτα πού *πῆρε* τὰ σοκάκια.

39. Σὲ ποιὸν ἄλλον θὰ μπορούσε νὰ ἐμπιστευτῇ τὰ βάσανα τῆς καρδιᾶς του παρὰ σὲ μιὰ βουβὴ πέτρα; ἢ τάχα ἡ ἀγαπημένη στὴν ὁποία τὰ ἔπλωνε, ἦταν σκληρὴ καὶ ἀπονη σὸν τὴν πέτρα; Πιθανώτερο ὅμως, δηλωτικὸ ἑνὸς τάφου πού προκαλεῖ τὴν ἀπελπισίαν μὲ τὸ ἀναπότρεπτό του.

40. Ἐντονα *ἐπίκαιρο*.

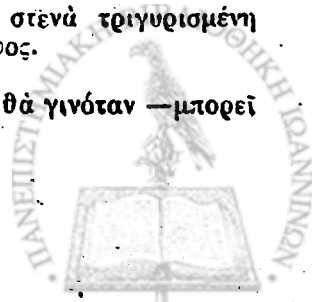
41. Ἀπὸ τὸ ἀρσενικοποιημένο στὸ Γιανν. ἰδ. ὁ *τέλος*: ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς μᾶς ἢ ὡς τὸ τέρας, τὴν καλὴ ἐκφραση τῆς ἀγάπης μᾶς. Θυμούμασιε τώρα τὴν εὐχὴ πού ἔδιναν οἱ παλιοὶ Γιαννιώτες, σὲ περίπτωσις ὑπόσχεσις; γάμων ἢ ἀραβῶνων: *στὴν τέλεια τ'ς ἢ στὸν τέλος τ'ς* δηλ. στὴν ἐντέλεια τοῦ δεσμοῦ πού συνάφτηκε ἴσαμε τὰ νυφικὰ *τέλη*, τὴν *τελετὴ* τοῦ γάμου, ὅπως ἔλεγαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι.

42. Παιχνιδιάρικο, πειρακτικὸ, *ἐπίκαιρο*.

43. Βελούδινη λεπτὴ, μαύρη συνήθως κορδελίτσα, πού φοροῦσαν σιενὰ τριγυρισμένη στὸ λαιμό· μπορεῖ ἐδῶ νὰ λέγεται καὶ μὲ παιχνιδιάρικο, περιπαικτικὸ ὕφος.

44. Δημοσιᾶ, ὅπου δικαιοῦται ὁ καθένος νὰ περνᾷ ἐλεύθερα.

45. Δὲ σοῦ μιλάει, δὲ σὲ πειράζει ἢ σοῦ κάνει παρατήρησις, ὅπως θὰ γινόταν—μπορεῖ

νά είχε γίνει κιάλας— σὲ κανένα ἀτόμερο, στενὸ καὶ μοναχικὸ δρόμο. **Επίκαιρος* κι' αὐτό.

46. Λέξη περσική=σημεῖο, σκοπός· ἐδῶ, στόχος. Ὁ στιχοπλόκος, ὑπαινίσσεται ἐδῶ, σίγουρα, περιστατικὸ, κατὰ τὸ ὅποιο, τὸ ὑποκείμενο τοῦ στιχοπλακίου—ὁ ἴδιος, ἢ ἄλλος, γιὰ λογαριασμὸ τοῦ ὁποίου ἐγινε τὸ τραγουδι—εἶχε—γιὰ νὰ μὴ χάσῃ τὴν ἀγαπημένη του—προτάξει τὰ στήθια του—σὲ ἐκτελεστικὸ ἀπόσπασμα ἢ σὲ συμπλοκή—στὰ βόλια καὶ στὰ μαχαίρια τοῦ θανάτου.

47. **Επίκαιρο*.

48. Τῆς πικροδάφνης (νήριος ἢ ροδοδάφνη) τὰ λουλουδάκια καὶ τὰ φύλλα, εἶναι πολὺ τοξικά, κι' ἔτσι ἐδῶ τὸ ἀποσκίαση, παίρνει καὶ πολλὴ κυριολεκτικὴ σημασία. Θὰ μπορούσε ὅμως ἐπίσης νὰ εἶναι καὶ *ξεχάση*, μεταφορικὰ καὶ κυριολεκτικά. Ἡ *πίκρα* τῆς ζήλειας, ποὺ μπορεῖ κι' αὐτὴ νὰ σκοτώσῃ, παρομοιάζεται μὲ τὴ φυτικὴ *πίκρα* τῆς πικροδάφνης ποὺ κι' αὐτὴ δηλητηριάζει· καὶ τὸ *σκάσιμο* (τὸ πλάνταγμα) τῆς ζήλειας, πρὸς τὸ σωματικὸ σκάσιμο ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα δηλητηρίασης.

49. Τὸ *ἄς σαποῦν* (σαπίσουν), λογοπαικτικὰ πρὸς τὸ (εἰπαν. . . κι') *ἄς ποῦν*. **Επίκαιρο*

50—51. Τὸ *κακὸ σπυρὶ* ποὺ θὰ τοὺς *σαπίσῃ*, τοὺς ἀπονεκρῶσῃ τίς σάρκες, εἶναι ὁ *ἀνθρακας* καὶ ἡ *φάγουσα*, ἢ φαγεδαινικὴ σήψη τῆς γάγγραινας, συφιλίδας, καρκίνου καὶ τῶν παρόμοιων. Βαθύτατὴ ἢ κατὰρα τοῦ ὑποκείμενου τοῦ στιχοπλακίου (γυναίκας χωρὶς ἄλλο) ἐναντίον τῆς, διαβρωτικῆς κι' ἐκείνης κι' ἀποσυνθετικῆς προσπάθειας τῆς κακογλωσσιᾶς.

52. Χαριτωμένος καὶ γεμάτος αἰσιοδοξία καὶ κέφι ὁ τρόπος αὐτὸς τῶν ἀντιποίνων.

53. Γενικὸς κυβερνήτης ἐπαρχίας τῆς ἄλλοτε Τούρκικης Αὐτοκρατορίας. Τὸ δίστιχο, στηρίζεται στὴ γνωστὴ, ἱστορικὰ, παντοδυναμία τοῦ κυβερνητικοῦ ἀντιπρόσωπου τῆς Πύλης καὶ στὰ ὄργανωμένα ἄλλοτε *χαρμελίγια* τῆς αὐλῆς τῶν Τούρκων μεγιστάνων.

54—55. (Κατὰ σειρά): λέξ. ἀραβικὴ=πληρεξούσιος, ἐντολοδόχος· λέξη περσικὴ=οἰκονόμος, ἐπιτετραμμένος· τὸ τρίτο, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἰδιοκτητοῦ. Γεμάτῃ προπέτεια ἐπαρση γυναικοκατακτητῆ τῆς ἐποχῆς, σὲ τόνο ντονζουανικὸ. Εἶναι δύσκολο νὰ μαντευτῆ ἀκριβῶς τὸ ὑποκρυπτόμενο εἰδικότερο περιστατικὸ.

56. Ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ *alato*, πτερωτός· ἐδῶ, *φτεροῦγες*. Τὸ θανατηφόρο δάγκαμα τῆς *ὀχιάς*, συγκρίνεται μὲ τὸ ἐπίσης θανατηφόρο ἀποτέλεσμα τῆς ἐγκατάλειψης ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη ἴσως ἀπὸ κακοποιὸ παρέμβαση τρίτου ποὺ *πυρομοιάζεται* ἐδῶ μὲ τὸ φαρμακερὸ φίδι. **Επίκαιρο*.

57. Λέξη ἀραβικὴ=εἶδος γερακίου. Τὴ λέξη αὐτὴ, τὴ χρησιμοποιοῦσαν στὰ Γιάννινα γιὰ νὰ ὑποδηλώσουν τὴν δξύτητα καὶ τὴ γρηγοράδα, στὴν ἀντίληψη καὶ τὴν ὁρμὴ τῆς δράσης· κάτι σὰν τὸ σημερινὸ *ξεφτέρι* (ποὺ κι' αὐτὸ εἶδος γερακίου), *ἀετονύχης* καὶ τὰ παρόμοια. *Σαχίν*—*Σιάχ* σημαίνει βασιληᾶς—βασιλιάδων· κι' ἐδῶ τὸ *σαῖνι*, ὑπονοεῖ τὸ βασιλιά τῶν πουλιῶν.

58. Στὰ ζῶα καὶ στὰ πουλιά, ἔρχεται κάποια ὥρα ποὺ ἡ γεννήτρα τους, θεωρώντας τὰ πιά ἱκανὰ νὰ βροσκοῦν μόνα τους τροφὴ καὶ αὐτοσυντήρηση, τ' ἀποδιώχνει καὶ τὰ στερεῖ ἀπὸ κάθε χὰδι καὶ φροντίδα. Κι' ὁ μέγχι τότε νεοσσός, εἶναι ὑποχρεωμένος πιά νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴ μητρικὴ καὶ γεμάτῃ ἀνεμελιά καὶ ζέση φωλιά, καὶ νὰ βγῆ πιά μόνος του στὸ κλαρὶ, ἐγκαταλειμένος στὶς ἴδιες του τίς δυνάμεις καὶ στερημένος ἀπὸ τὴν προτερηνὴ μακαριότητα.

59. Πιθανώτατα κι' αὐτὸ *ἐπίκαιρο*. Ἐντονα χαρακτηριστικὸ τῆς ἀπόλυτης ἀπὸ ἀγάπη εὐτυχίας εἶτε ἀπὸ ἀνταπόκρισι, εἶτε κι' αὐτῆς κατ' ἐαυτήν.

60. **Επίκαιρο*.

61. Στὸ Γιαννιώτικو ἰδίωμα *λαχταροῦνι*. Παράπονο ἢ πειρακτικὸ τῶν μὴ προνομιούχων, γιὰ τίς ἐρωτικὲς κατακτήσεις ὁμορφόπαιδου τῆς ἐποχῆς.

62. Ἡ παρομοίωση τῆς ἀπώλειας τῶν ἐλπίδων ἀπὸ τὸ σβύσιμο μιᾶς ἀγάπης, μὲ τὴ χειμωνιά ποὺ ρίχνει κάτω μαραμένα τὰ φύλλα τῶν δέντρων, εἶναι ἀριστουργηματικὴ.

63. Μᾶλλον, «*Ἐχε καρδιά μου ὑπομονή. . .*». Κι' αὐτὴ ἡ παρομοίωση τοῦ ἀνθρώπου ποὺ δὲν θέλει ἢ δὲν μπορεῖ ἢ δὲν πρέπει νὰ ἐκφράσῃ τίς πίκρες τῆς ψυχῆς του, μὲ τὸ χῶμα ποὺ δὲ μιλάει, γιὰτὶ δὲν ἔχει στόμα, ἢ καὶ μὲ τὸ νεκρὸ ποὺ δὲν μπορεῖ πιά νὰ μιλήσῃ, εἶναι ἐξαιρετικὴ.

64. Ἀπειλὴ φοβερῆς ἐκδίκησης, ποὺ προαναγγέλλει ἀνθρωποκτόνο δράση, εἶναι τὸ στιχοπλάκι αὐτό: Ὁ παραγκωνισμὸς, ἀπειλεῖ νὰ πλήξῃ τὴν καρδιά τῆς ἀπιστῆς, σὲ ὅ,τι αὐτὴ ἔχει πῶς στοργικὸ, ὑψώνοντας πένθιμα κυπαρίσια (πράσινες) πένθιμες λαμπάδες.

65. Ἀπὸ τὰ ἀρμονικότερα τὰ λυρικόφερα καὶ ὠραιότερα δίστιχα. Ἡ εἰκόνα ποὺ δίνει, εἶναι ὀλοκληρωμένη καὶ ἐξαίσια· ἡ γλυκεῖα ταπεινοσύνη τοῦ ἐραστή, ποὺ περιμένει τὴ στιγμὴ ν' ἀνταμωθῆ μὲ τὴν ἀγαπημένη του, γιὰ νὰ ἀναλυθῆ σὲ κλάμμα, ἀποθένοντας ἔτσι μυστὰ της, ὅλο τὸν ἀπὸ καιρὸ μαζεμένο μέσα του καῦμό, μᾶς δίνει τὴν αἴσθησι μιᾶς ὑπέροχης εὐτυχίας.

66. Μέσα στῆς νύχτας τὸ προστατευτικὸ σκοτάδι, ποὺ κατανικάει τοὺς διαταγμούς, βαλαντώνει τὸν πόθο καὶ κρύβει τὰ ρόδα τῆς αἰδοῦς, μιὰ δειλὴ κι' ἀγνή κοπέλλα, ὅμως ἐρωτόπαθη, σὰν περισσότερα, τόλμησε, ὑπόκρυψε στὴν παρώρμησι τῶν αἰσθησεων καὶ γλύστρησε—

τά μεσάνυχτα!.. — κάτω από τὰ σκεπάσματα τοῦ ἄρρενα τῆς μοίρας τῆς. Ἡ γειτονιά ὁμως, τάρμαθε· καὶ τόκανε — τόσο διακριτικά, μὲ τόσο αἰσιόδοξη κατανόηση! — τραγοῦδι.

67. Τὸ ὠραιότατο αὐτὸ στιχοπλάκι, ἔχει καὶ παραλλαγή μὲ ἀνταπόκριση, πού καταχωρίζεται στὴ Συλλογὴ Β. *Ἦθελα νὰρθῶ ἓνα βράδυ. μ' ἔπιασε, δικαιολογεῖται, ἴσως ὁ δειλός, ἴσως ὁ ἀκόμα ἀκατατόπιστος, ὁ ἀκόμα σὲ ἀπόσταση κρατημένος ἐραστής, ψιλλὴ βροχή. Μὰ τοῦ ἀπαντοῦν — ἔτσι χρειάζεται στὴ δική του ἰδιοσυγκρασία — τόσο πρόσχαρο, τόσο ἀνοιχτὴ: — Τὶ περιμένεις; τόλμησε! τίποτε δὲν θὰ σοῦ ἀρνηθοῦν! «— Ἄς ἐρχόσουν παληκάρη κι ἄς ἐβρέχουσιν πολὺ, Ἐίχα ροῦχα νὰ σ' ἀλλάξω, (τίνος τάχα; ἀντρός ἢ ἀδελφοῦ;) ἀλλὰ καὶ πᾶπλωμα νὰ σκεπαστῆς, καὶ κορμί γιὰ ν' ἀγκαλιάσης ὅσο πού νὰ βαρεθῆς.*

Πόσο ἀτλά, μὲ πόση παρρησία καὶ εὐλιχρύνεια, καὶ πόση ἔλλειψη, κακῶς ἐννοούμενης σεμνοτυφίας, διακηρύττει καὶ ἀντιλαμβάνεται τὸν ἔρωτα ὁ Γιαννιώτης στιχοπλόκος. Ὅλα εἶναι καθαρὰ· ὅλα τὰ συναισθήματα ἐκδηλώνονται χωρὶς περίτεγνο ὕφος καὶ χωρὶς φραστικὰ περιπλέγματα· χωρὶς δριμύτητα καὶ χωρὶς τραχύτητα στὴν ἐκφραση καὶ χωρὶς δηλητηριοβόλα ὑπονοούμενα, ἄσεμνες κι' ἀκόλαστες παρομοιώσεις: «— Τὸν Θεὸ παρακαλοῦσα γιὰ νὰ σ' εὔρω μοναχῆ».

68. Τὸ στιχοπλάκι σχολιάστηκε στὴν ὑποσ. 40 τοῦ προηγουμένου τεύχους τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας». Τὸ ἐπιχώριο στοιχείο — τὴ Λίμνη τῶν Γιαννίνων — χρησιμοποιεῖ ὁ Γιαννιώτης στιχοπλόκος σὰ σύμβολο γιὰ τὴν παραβολή του μὲ τὴν τρικυμία πού αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ τῆς μάννας, ὅταν ἓνας τρίτος, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ γιός τῆς δὲν εἶναι σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα του, τὸν ἔχει ἀποξενώσει ἀπὸ κείνη πού τὸν γέννησε. Ἡ θλίψη, ἡ ὀργή, τὸ μῖσος, τρικυμίζουν τότε τὴ μητρικὴ καρδιά, ὅπως ὁ ἀέρας — ὁ Βοριάς — τὴ γαληνεμένη ἴσαμε τὸ πέσιμό του λίμνη. (Γιὰ τίς τρικυμίες τῶν Γιαννιώτικων βοριάδων, δὲς Δ. Σαλαμάγκα, «Περίπατοι στὰ Γιάννινα» 1956, σελ. 128 καὶ ἐπ., Οἱ θυμοὶ τῆς Λίμνης).

69. Τὸ κακὴ ἐδῶ, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ γοερῆ, δυνατῆ, ἀπεριόριστη. Νομίζει πὼς ἔτσι θὰ μπορέσει νὰ τρυπήσει τὸ γῶμα καὶ θὰ φτάσει ἴσαμε τὸ πεθαμένο κορμί τῆς ἀγαπημένης του.

70. Τὴν πεθαμένη ἀγάπη, νὰ τὴ βγάλῃ ἀπὸ τὸν τάφο, νὰ τὴν ἀναστήσει μὲ τὴ δύναμη τῆς πρόσκλησής του καὶ τοῦ πάθους του.

71. Τὸ στιχοπλάκι αὐτὸ, φαίνεται νὰ εἶναι συνέχεια ἀπὸ ἄλλο, πού ὀρχίζεται μὲ τὸ: «Τὸν ἔρωτα βάνω κριτῆ...» Ὁ σχολιασμὸς τοῦ λοιποῦ, θὰ γίνῃ ὅταν ἐρθῇ ἡ σειρά τοῦ τελευταίου.

72, 73. Τὰ ἄνυχα, καὶ τὰ συναισθηματικά — ὑποτιθέμενα — ἀσυγκίνητα, θὰ συμβουλευτῆ ὁ στιχοπλόκος, γιὰ νὰ τοῦ μάθουν τι νὰ κἀνῃ γιὰ νὰ ξεχάσῃ τὴν ἀγαπημένη, πού παντρεύτηκε, τὸν πρόδοσε κτλ.

74. *Ἐπίκαιρο*· στὸ ὑπ' ἀριθ. 215 στιχοπλάκι τὴν κοντὴ γυναῖκα τὴν παρομοιάζει μὲ τὴν κοντόποδαροῦσα καὶ μὲ δεμένη σάρκα πέρδικα.

75, 76, 77, 78. (Κατὰ σειρά:) *μουμποῦκι* (ἰδιαίτερα, ἀρωματικοῦ τριαντάφυλλου) *κῆψες*· *γιατρεία*. *φάρμακο*. *θεραπεία*· *μέσο*, *τρόπος*, *θεραπεία*. Ἐνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικότερα δείγματα μικροῦ τουρκοελληνικοῦ στιχοπλακιοῦ, πού δίνει τὴν ὑποψία ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι σύνθεση Τουρκογιαννιωτῶν. — Ὁ ἀνεπιθύμητος τρίτος — συγγενῆς στενός, πιθανότατα — πού εἶναι ἐμπόδιο στὶς ἐρωτικὲς ἐπαφές τοῦ ἐραστοῦ μὲ τὴν ἀγαπημένη του, προσομοιάζεται ἐδῶ προσφιέστατα μὲ ἀγκάθι πού εἶναι φυτρωμένο ὀργανικὰ κοντὰ στὸν ἀρωματισμένο κάλυκα τοῦ τριαντάφυλλου. Πιὸ προσαρμοσμένο θὰ ἦταν ἐδῶ, τὸ *μυρίσω* ἀντὶ νὰ *φιλήσω* τὸ γοντζιέ. Ὁ κῆπος ὅπου φυτρώνει ἡ τριανταφυλλιά, προσομοιάζεται μὲ τὸν πανταδύσμο πατέρα ὄλων τῶν λουλουδιῶν πού φυτρῶνουν σ' αὐτὸν.

79. Ὁ ἐγκαταλειμένος καὶ βαρεῖα τραυματισμένος ἐραστής, διαπιστώνει τὸ μάταιο καὶ τὴν ἀναποτελεσματικότητά τῆς κατάθλιψης καὶ παίρνει ἐνεργότερη στάση ἐξαγγέλλοντας ἢ ἀπειλώντας, ἢ (ξε)χωρισμό, ἢ θάνατο· δικό του ἢ ἄλλου, δὲν προσδιορίζει.

80. Τὸ ἄκρο — ἄωτο τῆς λυρικῆς εὐπροσηγορίας· τὸ στιχοπλάκι αὐτὸ, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα κι ἀρτιότερα τοῦ εἶδους καὶ δείχνει ἀπὸ πόση ὠραιοπάθεια κατέχεται ἡ ψυχὴ τοῦ Γιαννιώτη στιχοπλόκου. Τὸ *κόπιασε*, ἐδῶ, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ καλῶς ὄρισες· ἀψήφισες τὸν κόπο, καὶ μᾶς ἦρθες. *Κοπιάστε* = ὀρίστε, πᾶρτε τὸν κόπο, *prenez la peine*, κατὰ τὸ γαλλικό, π.χ., νὰ καθήσετε.

81. Σταματήσαμε ἀπὸ καιρὸ νὰ σημειώνουμε εἰδικὰ τὰ *ἐπίκαιρα*· στιχοπλάκια. Γιὰ ἓνα στοργικὸ μελετητῆ τους, αὐτὸ θὰ ἦταν καὶ περιττὸ γιὰ τὸν ἄλλο;... — Ἡ μάννα, γυναῖκα, ὅπως εἶναι φυσικό, μεστωμένη πιά ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ γεροδεμένη, πού ὁμως ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ὠραία, παρομοιάζεται πολὺ προσαρμοσμένα μὲ *πέρδικα*· ἐνῶ ἡ κόρη, γιὰ ἀνταπόκριση πρὸς τὴν ἀηγιδίωτη ἀγνότητά τῆς παρθενικότητάς, χαρακτηρίζεται *περιστέρα*. Ὁραϊότερο φιλοφρόνημα, δὲ μπορούσε νὰ γίνῃ.

82. Ἀπὸ τὰ τέλη ἀκόμα τοῦ 15ου αἰῶνα, καλόγριες ἦσαν, μόνιμα σὲ κελλιὰ ἐγκαταστημένες στὸν περίβολο τοῦ Ἀρχιμανδρείου, μιᾶς ἀπὸ τίς ἀρχαιότερες (ἀναφέρεται ἀκόμα κι ἀπὸ τὸ 14ο αἰῶνα) μονές, ἀπ' τίς πολλὰς πού ἦταν γύρω ἀπὸ τὰ Γιάννινα. (Γι' αὐτές, δὲς Δ. Σαλαμάγκα, Ἡ ἐνθύμηση τοῦ 1584, στὸ Περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ἑστία» 1954, εἰδικό-

τερα στο τεύχ. Μαΐου, σελ. 455 και επ.). Οι καλόγριες αυτές, ιστορικά διαπιστώνεται κατά τα τέλη του περασμένου αιώνα, ότι δὲν ζούσαν καὶ τόσο ἀνεπίληπτα. Ἀπὸ κει, καὶ πολλὰ σατυρικά γι' αὐτὲς γιαννιώτικα τραγούδια ἀπὸ κει πιθανότατα καὶ τὸ ὑπὸ κρίση στιχοπλάκι: Οἱ καλόγριες αὐτὲς, εἶχαν ἀποχτήσει εἰδικότητα στὴν ὕφανση λεπτότατων μεταξωτῶν (τῶν λεγόμενων τσίπες) ἢ ἄλλων λεπτῶν ὕφαντῶν. Ὁ σατυρισμὸς ἐδῶ, εἶναι—μὲ τὸ τάρουγμα τοῦ ποδαριοῦ—καὶ πολὺ χαρακτηριστικὸς καὶ αἰσθησιακὰ ἔντονος.

83. Δὲ θὰ ἐπιτρέψη ὁ στιχοπλόκος νὰ πραγματοποιήσῃ τὶς προθέσεις τῆς ἢ γιὰ ἐπίσχεψη ἐρχόμενη, γιὰ τὴν ὁποία, αὐτὸς μὲν αἰσθάνεται ἀγάπη, ἐκείνη ὅμως φαίνεται νὰ ἔχη ἄλλοῦ τὸ νοῦ τῆς, σὲ πρόσωπο ποῦ συγκατοικεῖ μὲ τὸ στιχοπλόκο. Ἔστω κι ἂν ἀπ' αὐτὸ, φύγη κακιωμένη ἢ ἀγαπώμενη.

84. Τὸ τέλος τοῦ κεντήματος. Ὁ στιχοπλόκος, κάνει χάξι. Θεᾶται ἀπὸ κοντά, παρουσία πιθανότατα καὶ ἄλλων, τὸ κέντημα τῆς ἀγαπώμενης.

85. Ἔνας ἄρτιος καὶ ὠραιότατος ζωγραφικὸς πίνακας τὸ στιχοπλάκι αὐτό. Ἴσως ἢ κόρη νὰ κεντᾷ τὰ προικιά τῆς καὶ καθὼς τὸ μάτι πέφτει στὸ στήθος τῆς, πολλές εἰκόνες θὰ μπορούσαν νὰ συνδέσουν τὸ κεντώμενο μὲ μελλούμενες γι' αὐτὴ χαρές, καὶ μὲ τὸν θεώμενο τὸ κέντημα. «Ἐπίκαιρο».

86. 87. Γιὰ τὸ στιχοπλάκι αὐτό, μιλῆσαμε στὸ τεύχ. Αὐγούστου—Σεπ)βρίου ἐ.ε., εἰδικότερα στὴ σελ 810.

88. Ἀπὸ τὸ περσικὸ *μπιζάρ*=αὐτὸς ποῦ πλήττει, ὁ ἀηδιασμένος, τὸ ρῆμα *μπιζερίζω*, Ὁ ἔραστής, δὲν πιστεύει πιά σὺς γιὰ τὴν ἀγαπημένη του κακολογίες, ποῦ τὶς θεωρεῖ προερχόμενες ἀπὸ ἐχθρικές διαθέσεις καὶ ποῦ ἔφεραν, καθὼς συμπεραίνεται, καὶ κάποιον χωρισμό, γιὰ ἀποφυγὴν, πιθανότατα σκανδάλου. Τοῦ εἶναι τώρα ἀρκετὸ κι ἀπὸ μακριὰ μόνον νὰ βλέπῃ τὴν ἀγαπημένη του.

89, 90, 91. Κούλα τοῦ Σεντουκά. Ἄννα, ἡ μητέρα τοῦ μακαρίτη Γ. Καλούδη· κι ἡ Ἐλένη (Λένκο) τοῦ Μελά, ἡ γιαγιά πιθανότατα τῶν ἀπόγονων τῆς παλιᾶς αὐτῆς Γιαννιώτικης οἰκογένειας.

92. Ἀπὸ τὰ «ἐπίκαιρα». Ἀπὸ τὸ τουρκικὸ *οὐγγιμάκ*=μιμῆσθαι, συμμορφώσεσθαι. Στὸ Γιανν. ἰδίωμα, μοιάζω, ταιριάζω. Πολὺ πετυχημένη ἢ παρομοίωση μὲ δυὸ παρακείμενα κοντὰ κι' αὐτὰ καὶ τουφωτὰ ἐσπεριδιειδῆ, ποῦ τὰ λουλούδια τοὺς ἔχουν καὶ τόσο ὠρσιὸ ἄρωμα.

93. Κρίνε μου, τὸ γνωστὸ λουλοῦδι, ἀλλὰ καὶ προστακτικὴ=μίλησέ μου, ἀπὸ τὸ *κράνω*.

94. Ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ *μερτζάν*, κοράλλια· ἐδῶ, κοραλλιογενὴς θάμνος.

95. Δὲς ὑποσ. 78.

96. Ἰσάζω=τακτοποιῶ, ὁμαλύνω, διορθώνω· γαληνεύω συνεπῶς.

97. Τὸ δεῦτρο ἡμίστιχο τοῦ δευτέρου στίχου, μοῦ δόθηκε στὸν τύπο, «...πὼς θὰ πεθάνω» μόνον ὅμως σὲ περίπτωσι ἐσχάτης ἀελπισίας ἀπὸ τῆ ζωῆ, θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ δεκτὸ ὅτι ὁ στιχοπλόκος θεωρεῖ σὰ γαλήνεμα τῆς καρδιάς του, τὸ θάνατο, τὸ λυτρωμό. Ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ, μᾶς φάνηκε ἀπίθανη, γιὰ ἓνα ἔτσι διατυπωμένο λαϊκὸ τραγούδι. Θεωρήσαμε πιθανότερο, ὁ στιχοπλόκος νὰ παρακαλῆ ἐδῶ τὴν ἀγαπημένη του, νὰ κάνῃ τρόπο γιὰ νὰ τὸν σώσῃ, νὰ τὸν γλυτώσῃ ἀπὸ τὸ θάνατο, κι ἔτσι νὰ μὴ τὴ χάσῃ· κι' ἀκόμα, ἄς τοῦ τὸ πῆ μονάχα πὼς δὲ θὰ πεθάνῃ—κι ἄς μὴν τὸ πιστεῦν—γιὰ νὰ τοῦ γαληνέψῃ τὴν καρδιά ποῦ βασανίζεται μὲ τὴν ἀγωνία ἐπικείμενου ὀριστικοῦ χωρισμοῦ.

98. Ἐπαναληπτικὴ πρόταξι καὶ ἐπίτασι τοῦ κτητικοῦ χαρακτήρα τῆς ἀνωνυμίας μου, δηλωτικὸ ἄμετρως καὶ τρυφερῆς στοργῆς.

99. Περίπτωσι, φαίνεται, πιθανοῦ θανάτου τῆς ἀγαπημένης μακριὰ ἀπὸ κείνον ποῦ ἀγαπάει. Ὁ πένθιμος λυρισμὸς τοῦ δίστιχου εἶναι ὠραιότατος.

100. Πρόσκλησι πρὸς τοὺς «γύφτους» (τὰ βιολιά, τὸ ταξίμι) νὰ παίξουν κατὰ τὸ κούρεμα καὶ τὸ μπαρμπέρισμα τοῦ γαμπροῦ, τὸ ἐθιζόμενον τότε γιὰ τὴν περίστασι τραγοῦδι.

101. Σὲ μιά μνιατοῦρα, ποῦ θὰ μπορῶ νὰ τὴ βαστῶ ἐπάνω μου, χωρὶς νὰ μὲ ὑποπεύονται, καθὼς θὰ τὴ νομίζουν ἓνα κοινὸ λεφτοκαράκι.

102. Ὁ Γιαννιώτης στιχοπλόκος, ὅσο κι' ἂν εἶναι λάτρης καὶ θαυμαστής τῆς ὁμορφιάς τοῦ περιβάλλοντος, σὲ στιγμὲς ὑπέριστας ἀελπισίας, ἀνέφικτης ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους βοήθειας, ἀπογοήτευσης, ἀπὸ τῆ δικαιοσύνη τους, πρὸς τὴ Θεία Δύναμη, τὸ Θεὸ, τὴν Παναγία ἀποτείνεται καὶ προσεύχεται· αὐτοῦς ἰκετεύει, ἐπιχαλεῖται, παρακαλεῖ.

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΝΙΚ. Α. ΒΟΣΤΑΝΤΖΗ, δ. φ.,
Διευθυντοῦ τῆς Ζωσ. Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΣ

[Τὴν 29 Ἰανουαρίου ἐ.ε. εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰδρύματος τούτου καὶ ἐκλεκτὸς παιδαγωγὸς καὶ φιλόλογος κ. Ν. Βοσταντζῆς ὠμίλησε ἐνώπιον πυκνοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου, εἰς διάλεξιν ὁργανωθεῖσαν ὑπὸ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», με θέμα: «Τὰ Ἰδανικά τῆς παιδείας κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας». Τὴν ὁμίλιαν τοῦ κ. Βοσταντζῆ ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον νὰ δημοσιεύσωμεν, ἵνα τὸ περιεχόμενον τῆς τὸ τόσο πυκνὸν εἰς νοήματα, γίνῃ κτῆμα ὅλων καὶ ἰδίως τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας λειτουργῶν, οἵτινες ὑπευθύνως ἀνέλαβον τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων]

Ἐορτάζομεν καὶ πάλιν τὰς ἡμέρας αὐτὰς τὴν μνήμην τῶν τριῶν τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας μεγάλων Διδασκάλων καὶ Ἱεραρχῶν: Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐμελέτησαν βαθυτάτα καὶ κατενόησαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν εἰς τὰ μυχιαίτατα αὐτῆς βάθη, ἐφθασαν μέχρι τῶν ἀλαλήτων στεναγμῶν τῆς, ἔζησαν τὰς σιωπηλὰς τῆς νοσταλγίας καὶ τὰς πολυτρόπους ἐκδηλώσεις τῆς. Οὐδεμίαν πτυχὴν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀφῆκαν ἀνεξερευνήτον. Συνέλαβον τὴν σύνθεσιν καὶ τὸ νόημα τῆς Ὑπάρξεως καὶ τῆς ζωῆς εἰς τὴν ἐσωτάτην αὐτῶν οὐσίαν. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ διδασκαλίαι των θὰ ἔχουν κύρος αἰώνιον· ἡ ἐπικαιρότης των παραμένει ἕσαει νωπὴ διὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους πάσης ἐποχῆς καὶ πρὸς πᾶσαν περίστασιν (*).

Ἡ ἐπιχειρηματολογία των εἶχεν ἀθανάτους πηγὰς, διότι ἔστηρίζετο :

α) Ἐπὶ τῆς Ἀγίας Γραφῆς(2): «ἀπὸ τῶν Θεῶν Γραφῶν τὸ ὑγιὲς συγκροτεῖ, κἂν προσέλθῃ τις ἕτερόν τι λέγων, ἀπόφραξον τὰ ὦτα, ἀποπήδησον εὐθέως, μὴ ἐγγρονίσῃς»(3).

β) Ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως. Καὶ

γ) Ἐπὶ τῆς θύραθεν παιδείας, ἡτοι ἐπὶ τῆς σοφίας τῶν Ἑλλήνων τῆς ἀρχαίας κλασσικῆς ἐποχῆς: «μηδὲ τῆς ἐντεῦθεν ὠφελείας ἀπολειπόμεθα», τονίζει ὁ Μ. Βασίλειος(4).

Οὕτως οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι κατέστησαν ἕξοχοι καὶ βαθεῖς ἐρευνηταὶ καὶ ἀθάνατοι ἐστὶαι πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀκτινοβολίας, «Φωστῆρες τῆς τρισηλίου Θεότητος», Ποιμένες λαῶν, «πυρσεύσαντες τὴν οἰκουμένην ἀκτῖσι δογμάτων θεῶν».

1. Πρβλ. καὶ Μ. Βασίλ. 32,1037 «...πολλοῖς πρότερον ἔτεσι γενόμενοι διδάσκουσι τοὺς νέους, σωζομένης ἐν γράμμασι τῆς διδασκαλίας».

2. Πρβλ. Χρ. Ἑλλ. Πατρολογία. 50,758.

3. Ἴδε καὶ ἀν. 53,106—Ὅρα καὶ ἐν: Α. Ι. Φιλιππίδου. Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ τὰ Ἰδανικά τῆς παρ' ἡμῖν Παιδείας. Ἀθῆναι, 1949.

4.—Ε.Π. 31,576. Πβλ. καὶ σχετικὴν μελέτην τοῦ Ἐμ. Κριαρᾶ, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ὡς καὶ Κ. Ι. Δυοβουνιώτου καὶ Λεων. Φιλιππίδου, ἔ. ἀ. σελ. 11 καὶ 49.

«Είναι χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν Ἀνατολὴν ὅτι παρὰ τὴν θρησκευτικὴν ἀντίθεσιν Χριστιανῶν καὶ Ἑλλήνων—ἤτοι Ἐθνικῶν— οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς θεωροῦνται ἀπαραίτητοι ἀπὸ ὅλους. Τὸ μέγα τοῦτο εὐτύχημα ὀφείλεται εἰς τοὺς μεγάλους Θεολόγους τῆς Ἐκκλησίας, τὸν Γρηγόριον, τὸν Βασίλειον καὶ τόσους ἄλλους, οἱ ὅποιοι ἐμορφώθησαν οἱ ἴδιοι ἑλληνιστὶ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους συνίστων τὴν ἑλληνικὴν μόρφωσιν»⁽¹⁾).

Ἰδιαίτατα, ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἡ συμβολὴ τῶν τριῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας Διδασκάλων ὑπῆρξεν ἱστορικὴ. Τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀναγεννᾶται διὰ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἡ ὁποία ἀφ' ἑτέρου διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ γλώσσης ἐξαπλοῦται ταχέως καὶ γίνεται θρησκεία παγκόσμιος. Τὸ ὄνειρον τοῦ Μ. Κων(στ)ίνου γίνεται πραγματικότης, ἡ δὲ Ρώμη ὑποτάσσεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον.

«Ἀρετῆς ὁμοῖτοι ἐρασταὶ»⁽²⁾ γίνονται καὶ οὐσιώδεις εἰσηγηταὶ καὶ θεμελιωταὶ ἐνὸς νέου Χριστιανικοῦ Παιδαγωγικοῦ ἰδεώδους, τὸ ὁποῖον τελικῶς μετέβαλεν οὐσιωδῶς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν. Αἱ περὶ Παιδείας ἀρχαὶ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἔχουσιν ὡς ἑξῆς :

* *

α) *Τίς ἡ οὐσία τῆς Ἀγωγῆς. Εἶναι αὕτη δυνατὴ καὶ ἀναγκαία;* Κατὰ τοὺς τρεῖς τούτους μεγίστους τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας Διδασκάλους, ἡ Παιδεία ἐπιηραεῖ τα μάλιστα «τὴν ἀνατροφὴν τὴν μετ' εὐλαβείας»⁽³⁾ καὶ συντελεῖ εἰς τὴν κατὰ Χριστὸν διάπλασιν τῆς ψυχῆς πρὸς ἀσκήσιν βίου ἐναρέτου καὶ παγίωσιν ἡθικοῦ χαρακτήρος⁽⁴⁾. «Καὶ τοῦτό ἐστιν, ὃ τὴν οἰκούμενην ἀνατρέπει πᾶσαν, ὅτι τῶν οἰκείων ἀμελοῦμεν παίδων καὶ τῶν μὲν κτημάτων αὐτῶν ἐπιμελούμεθα, τῆς δὲ ψυχῆς αὐτῶν καταφρονοῦμεν, ἐσχάτης ἀνοίας πρᾶγμα ὑπομένοντες»⁽⁵⁾ Τὸ ἰδεώδες τῆς ἀγωγῆς κατ' αὐτοὺς πρέπει νὰ εἶναι :

Τὸ κατ' ἀρετὴν παιδεύειν καὶ ἀνατρέφειν τὸν παῖδα. «Ἡμεῖς, ὦ παῖδες, τονίζεις ὁ Μ. Βασίλειος, οὐ προγόνων περιφάνειαν, οὐκ ἰσχὺν σώματος, οὐ κάλλος, οὐ μέγεθος, οὐ τὰς παρὰ πάντων ἀνθρώπων τιμὰς, οὐ βασιλείαν αὐτὴν... τιμῶμεν καὶ θηρεύομεν, ἐπὶ μακρότερον προΐμεν ταῖς ἐλπίσι καὶ πρὸς ἕτερον βίου παρασκευὴν ἅπαντα πράττομεν»⁽⁶⁾. Καὶ συνεχίζει ὁ αὐτὸς πατήρ: «Οὐ μικρὸν τὸ ὄφελος, οἰκειότητά τινα καὶ συνήθειαν ταῖς τῶν νέων ψυχαῖς τῆς ἀρετῆς ἐγγενέσθαι»⁽⁷⁾.

Βεβαίως «ἡ πρὸς ἀρετὴν φέρουσα ὁδὸς» εἶναι ἐν ἀρχῇ «τραχεῖα καὶ δύσβατος καὶ ἰδρωτὸς συχνοῦ καὶ πόνου πλήρης», ἀλλὰ «τοσοῦτος τῆς ἀρετῆς πλοῦτός ἐστι, οὕτως ἡδίων, οὕτως ποθεινότερος τοῦ παρ' ἡμῖν, ὥς μηδ' ἂν ποτε ἐθελῆσαι τοὺς ἔχοντας αὐτὸν τὴν ἅπασαν γῆν»⁽⁸⁾. Ὁ πατήρ Χρυσόστομος καὶ εἰδικὴν πραγματείαν συνέγραψεν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀποδεικνύει ὅτι ἄνευ βίου ἐναρέτου οὐδὲν—οὐδ' ἢ πλέον αὐστηρὰ νηστεία δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν κοινωνίαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων. «Ἐκαστος τοίνυν ἀναλογιζέσθω παρ' ἑαυτῷ ποῖον ἐλάττωμα διώρθωσε, ποῖον κατόρθωμα προσεκτήσατο, ποῖαν ἁμαρτίαν ἀπεβάλετο, ποῖαν κηλίδα ἀπενίψατο καὶ τί βελτίων ἐγένετο»⁽⁹⁾.

1. Κ. Ἀμάντου, Ἰστ. τοῦ Βυζ. Κράτους, Α, σελ. 52 Ἀθήναι, 1939.

2. Migne, *Patrologiae Graecae*, 35,252. Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο σύγγραμμα θὰ ἀναφέρεται τοῦ λοιποῦ λόγῳ συντομίας διὰ τῶν: Ε. Π. (Ἑλληνικὴ Πατρολογία).

3. Ε. Π. 51,327.

4. Ε. Π. 47,323 κ. ε., 47, 363 κ. ε.

5. Ε. Π. 51,327 κ. ε., 47,323—369 κ. ε. ὅρα καὶ: Δ. Φιλιππίδου, οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι... σελ. 48,23.

6. F. Boulenger, *Saint Basile*, «Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» κεφ. I. Paris, 1935 κεφ. 5.

7. ε. ἀ. κεφ. 5.

8.... 47,333. Βλπ. καὶ 58,475 κ. ε, 59, σελ. 97 κ. ε.

9. Migne, 49, 197.

Πώς δὲ νοοῦν οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι τὴν ἀρετὴν; Βαθεῖα καὶ ἀντικειμενικὴ ἐξέτασις τῶν πραγμάτων καὶ προσεκτικὴ μελέτη ἐπιβάλλει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀρετὴ κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας εἶναι κατ' οὐσίαν ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τοῦ Σωκράτους, ἐπιχειροῦντος νὰ πείθῃ ἕκαστον τῶν συμπολιτῶν του «μὴ πρότερον μῆτε τῶν ἑαυτοῦ μηδενὸς ἐπιμελεῖσθαι, πρὶν ἑαυτοῦ ἐπιμεληθῆῖν, ὅπως ὡς βέλτιστος καὶ φρονιμώτατος ἔσοιτο, μῆτε τῶν τῆς πόλεως, πρὶν αὐτῆς τῆς πόλεως»⁽¹⁾. Εἶναι κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας ἀρετὴ ἡ σταθερὰ στροφή τῆς βουλήσεως πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἡ σύμφωνος πρὸς τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ ἐκδήλωσις καὶ ἀσκήσις τῆς ἐνεργείας τοῦ αἰτοῦ. Περιεχόμενον δέ, ἦτοι Μόρια τῆς ἀρετῆς, κατὰ τοὺς τρεῖς Διδασκάλους, εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ὑπακοή καὶ πλὴν ἄλλων ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον ἀποτελεῖ τὸ «θησαυροφυλάκιον ἀρετῶν»⁽²⁾. Εἶναι θεῖαι πραγματικῶς αἱ γνώμαι τῶν τριῶν Διδασκάλων, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν παιδαγωγικὴν ἀξίαν τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. «Τῆς ἀγάπης ἐξαίρετα δύο ταῦτα» λέγει ὁ Μ. Βασίλειος: «τὸ λυπεῖν μὲν καὶ ἀγωνιᾶν ἐφ' οἷς βλάπτεται ὁ ἀγαπώμενος· χαίρειν δὲ καὶ ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ τῆς ὠφελείας αὐτοῦ»⁽³⁾. Καὶ ἐν συνεχείᾳ: «Ἐπειδὴ δὲ ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνέστηκεν ὁ ἄνθρωπος, κατὰ μὲν τὴν ψυχὴν ἀγαπήσωμεν τοὺς τοιούτους, ἐλέγχοντες αὐτοὺς καὶ νοουθετοῦντες, καὶ παντὶ τρόπῳ εἰς ἐπιστροφήν ἐνάγοντες· κατὰ δὲ τὸ σῶμα εὐεργετοῦντες αὐτοὺς ἐπιδεδομένους τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων». Πράγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι, ἐὰν πράγματι ἀγαπῶμεν ἕνα συνάνθρωπόν μας, πρέπει πάντοτε νὰ πράττωμεν κατὰ τρόπον σύμφωνον μὲ τὸ πραγματικόν, τὸ ἠθικόν συμφέρον αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἂν οὕτω δρῶντες πρόκειται νὰ τὸν λυπήσωμεν ἐνίστε. Καὶ αὕτη εἶναι πράγματι ἡ βαθεῖα καὶ εἰλικρινής, ἡ ἄνευ διακρίσεως χριστιανικὴ ἀγάπη. Εἶναι σιωπηλή, ὁμοιάζει μὲ τὸ γλαυκὸ καὶ αἰθριο κομμάτι τοῦ οὐρανοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ζητεῖ διαφημίσεις, ἐπιδείξεις καὶ χειροκροτήματα. Ὅπως ζωγραφίζεται ἡ ἀγάπη ἀπὸ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας, ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴν τῆς ζωῆς καὶ τὸ κλεῖθρον, μὲ τὸ ὁποῖον ἀνοίγει ὁ ἄνθρωπος τὰ ἄδυτα τοῦ ἰδικοῦ του ναοῦ, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον κρατεῖ τὰς ὠραιότερας του σκέψεις καὶ ἰδανικά, λουόμενα εἰς τὸν ζέφυρον τοῦ ἰδικοῦ του ὀλογάλανου πόντρου καὶ θερμαινόμενα καὶ συμπληρούμενα καὶ ἀνανεούμενα μέσα εἰς τὸν ζείδωρον ἥλιον τοῦ βαθυτάτου τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου. «Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς...» Εἶναι ἡ ἀγάπη πράγματι ἐκ τῶν ἀρετῶν ἐκείνη, ἡ ὁποία μᾶς φέρει πλησίον τοῦ Θεανθρώπου καὶ μᾶς κάμνει τελείους, «ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν»⁽⁴⁾. Εἶναι ἡ θεῖα χάρις, ἡ μόνη πράγματι πρόοδος, τὸ μέσον νὰ καταστῇ ὁ ἄνθρωπος ἰκανὸς νὰ νοιώσῃ τὸν Θεὸν καὶ νὰ ὑψωθῇ οὕτως ὑπεράνω τῆς δυνάμεως τῆς κληρονομηθείσης φύσεως, διότι μόνον ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη καλλιεργεῖ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν καὶ καθιστᾷ τὸ αἰτομον ἰκανὸν νὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ Χρυσόστομος εἰς μίαν του ὁμιλίαν λέγει τὰ ἑξῆς ἐπιγραμματικὰ λόγια⁽⁵⁾. «Πίστιν ἔχεις, ἐλπίδα... οὐδὲν ἀγάπης ἴσον... Ἐννοήσωμεν, ὅτι γνώρισμά ἐστιν ἡ ἀγάπη τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ταύτης χωρὶς οὐδὲν ἰσχύει τὰ ἄλλα».

Δέον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι τὸ οὕτω διατυπούμενον ὑπὸ τῶν τριῶν Πατέρων Ἰδεῶδες τῆς ἀγωγῆς προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν τῆς Πατρίδος, δὲν ἀντιστρατεύεται καθόλου πρὸς τὴν ἔννοιαν «Πατρίς», ὅπως ἡμεῖς σήμερον τὴν ἀντιλαμβανόμεθα. Σαφέστατα ἀποφαίνονται ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου οἱ τρεῖς Ἱεράρ-

1. Πλάτωνος, ἀπολ. Σωκρ. κεφ. 26.

2. *Migne* 31. 1377, 37. 272.

3. *Migne* 31. 1197.

4. *Migne* 31. 708 κ. ε.

5. *Migne* 60. 281 κ. ε. (ὁμιλία Μ.)

χαι. «Μητέρα τιμᾶν....Μήτηρ δὲ ἄλλη μὲν ἄλλου· κοινὴ δὲ πάντων πατρίς»⁽¹⁾, λέγει ὁ Γρηγόριος. Ὁ δὲ Μ. Βασίλειος ἐξαιρῶν τὴν φιλοπατρίαν τοῦ μαγίστρου Σωφρονίου γράφει μεταξὺ ἄλλων καὶ ταῦτα: «Σωφρόνιε, ὅς τὴν ἐνεγκοῦσαν καὶ θρηψαμένην πατρίδα ἴσα γονεῦσι τιμᾶς...δύναιό γε ἐπὶ μήκιστον οὕτω χρηστὸς ᾖν»⁽²⁾.

Ὅπως βλέπομεν, ἡ Παιδεία κατὰ τοὺς τρεῖς Μεγάλους Διδασκάλους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡμῶν, συνίσταται εἰς τὴν διάπλασιν τῆς ψυχῆς τοῦ παιδὸς ἐναρέτου καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἐλευθέρου καὶ αὐτονόμου, ὥστε νὰ πηγάζῃ ἐκ τοῦ ἐπέκεινα, ὡς ἀπαύγασμα τοῦ αἰωνίου θείου φωτεινοῦ πνεύματος. Εἶναι ἡ Παιδεία «ἀνατροφή μετ' εὐλαβείας»⁽³⁾, διάπλασις τῆς ψυχῆς κατὰ Χριστὸν πρὸς παγίωσιν σταθερῶς ἀνωτέρου ἠθικοῦ χαρακτῆρος. Καὶ «ἐν τούτῳ ἐγκεῖται τῆς Παιδείας ὁ τελικὸς σκοπὸς, σκοπὸς ἀνθρωπιστικὸς ὑπὸ τὴν πλήρη καὶ ἀκραιφνῶς ἑλληνοχριστιανικὴν του ἔννοιαν· διότι μόνον οὕτως ἀποδίδονται εἰς τὴν οἰκογένειαν, εἰς τὴν Κοινωνίαν, εἰς τὴν Πατρίδα καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑγιᾶ δημιουργικὰ καὶ συνεκτικὰ στελέχη...»⁽⁴⁾. Ἔτσι «ψηλὰ ἐπάνω ἀπὸ χρόνον καὶ χώρον δρᾷ ζωντανὴ ἡ ὑψίστη ἰδέα. Καὶ μέσα στὴν αἰώνια ροὴ λαμποκοπᾷ ἀκίνητο τὸ πνεῦμα»⁽⁵⁾.

Μία τοιαύτη ἀγωγή καὶ Παιδεία εἶναι κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας χρήσιμος καὶ ἀναγκαία. Μόνη αὕτη ἐνώνει τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα μετὰ τὸ θεῖον εἰς σύνθεσιν, τὴν ὁποίαν ἀνευρίσκομεν μόνον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Καινῆς Διαθήκης. Διὰ τοῦτο οἱ τρεῖς Μεγάλοι Διδάσκαλοι πάντοτε νοουθετοῦν, συμβουλεύουν καὶ συνιστοῦν. «Τί γὰρ ἴσον τοῦ ρυθμίσαι ψυχὴν καὶ διαπλάσαι νέου διάνοιαν;»⁽⁶⁾.

β) Ὑπολείπεται εἰσέτι νὰ ἐξετάσωμεν ὁποῖα τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας πρέπει νὰ εἶναι οἱ Φορεῖς καὶ οἱ καλλιεργηταὶ ἐνὸς τοιούτου παιδαγωγικοῦ ιδεώδους, οἷον τὸ ἀνωτέρω. Ἀκολουθοῦντες τὸν Χριστὸν, πιστεύουν καὶ οἱ τρεῖς, ὅτι ὁ κάθε Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ παίξῃ τὸν ρόλον τοῦ παιδαγωγοῦ εἰς τὸν ἐπίγειον τοῦτον κόσμον. Ἐκαστος χριστιανὸς πρέπει νὰ διδάξῃ καὶ νὰ νοουθετήσῃ καὶ νὰ γίνῃ μιμητὴς τοῦ Θεανθρώπου ὑπὲρ μιᾶς καλλιτέρας κοινωνίας. Ἡ βασικὴ ἐν τούτοις εὐθύνη πίπτει εἰς τοὺς ὤμους τοῦ πατρὸς. «Εἰ γὰρ ἡμεῖς ἀγρυπνεῖν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν (=τῶν παίδων) κελευόμεθα ὡς λόγον ἀποδώσοντες, πολλῶ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὁ γεννησάμενος»⁽⁷⁾, λέγει ὁ Χρυσόστομος. Ὁ πατὴρ, ὅστις ὀφείλει νὰ ἀναθρέψῃ τὸ τέκνον του «ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου», ἀγρυπνῶν ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐφηβικῆς του ἡλικίας, ὁπότε οἱ πλεῖστοι τῶν ἐφήβων «ἀγρίας ἔχοντες ἐπιθυμίας, οὕτω πηδῶσιν, οὕτω λακτίζουσιν, ἀχαλίνωτοι περιϊόντες καὶ τῇ σπουδῇ πρὸς οὐδὲν τῶν δεόντων χρώμενοι»⁽⁸⁾.

Ἀσκῶν δ' ὁ πατὴρ τὴν ἀγωγὴν τοῦ τέκνου του ὀφείλει νὰ φέρηται «μετὰ πραότητος καὶ μακροθυμίας»⁽⁹⁾ καὶ πάντοτε φιλικῶς, πρὸς τὴν φύσιν τοῦ παιδός, ὥστε ὁ νέος «νὰ ὑγιαίνῃ κατὰ σῶμα καὶ ψυχὴν, καὶ τὴν γλῶσσαν κατέχη, εἰ δυνατόν»⁽¹⁰⁾. Εἰς τὸ ἔργον δὲ τῶν γονέων ἡ βοήθεια τοῦ διδασκάλου εἶναι ἀναγκαία, κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας. Πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἐκλέγηται μετὰ περισκέ-

1. ἔ. ἄ. 37,77

2. ἔ. ἄ. 31, 492

3. ἔ. ἄ. 51,327.

4. Α. Ι. Φιλιππίδου, Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι. σελ. 11.

5. Λόγια τοῦ Schiller εἰς τὰ «Λόγια τῆς Πίστεως».

6. Migne 58, 584

7. ἔ. ἄ. 47, 355.

8. ἔ. ἄ. 58,582—583

9. ἔ. ἄ. 31,857,1041 κ. ἔ. 1011 κ. ἔ.

10. ἔ. ἄ. 37,313

ψευδος και προσοχής τὸ κατάλληλον πρόσωπον. Ἐφ' ὅσον και περὶ ὄνηλάτου ἀκόμη εὐρίσκομεν «τὸν ἄριστον και μήτε ἀγνώμονα, μή κλέπτην, μή μέθυσον, μή τῆς τέχνης ἀπειρον»⁽¹⁾, πόσω μᾶλλον ἔχομεν χρέος νὰ εὐρίσκομεν τὸν κατάλληλον διδάσκαλον διὰ τὰ τέκνα ἡμῶν; Δυστυχῶς, οἱ γονεῖς κατὰ μεγάλην πλειονότητα φροντίζουν μόνον διὰ τὴν ὑλικὴν εὐημερίαν και ἀποκατάστασιν τῶν τέκνων των. Ἐντεῦθεν δὲ «πολλὴ ἡ ἄνοια»· «ἐντεῦθεν τῶν δούλων οἱ ἐλεύθεροι ἀτιμότεροι»⁽²⁾. Διὰ τοῦτο και οἱ Τρεῖς, ἰδιαιτέρως δὲ ὁ Χρυσόστομος, κάμνουν συνεχεῖς ἐκκλησεις πρὸς τοὺς γονεῖς:

«Δέομαι και ἀντιβολῶ, πολλὴν τῶν οἰκείων παίδων, ἀγαπητοί, ποιῶμεθα πρόνοιαν, και πανταχοῦ τὴν σωτηρίαν ζητῶμεν αὐτῶν τῆς ψυχῆς»⁽³⁾. Οὕτω θὰ ἐπέλθῃ γενικὸν ἠθικὸν τῆς κοινωνίας ἀναβάπτισμα, ἡ δὲ κοινωνία θὰ καταστῇ πράγματι ἱκανὴ νὰ μὴ παρασύρεται ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἀνηθικούς κοινωνικούς ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι πλήττον ἀνηλεῶς τὴν πατρίδα ἡμῶν και περιπλέκουν συχνάκις τὸν λαὸν εἰς τυχοδιωκτικὰς, ἀψυχολογήτους και καταστρεπτικὰς ἐνεργείας.

Τοιοῦτον τὸ παιδαγωγικὸν ἰδεῶδες, τὸ ὅποιον ἐκήρυξαν οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι. Χωρὶς δὲ νὰ φύγουν ἀπὸ τὰς γραμμάς, τὰς ὁποίας ἐχάραξαν, παρέσχον ὀλοψύχως πρῶτοι αὐτοὶ ἑαυτοὺς πρότυπα παιδαγωγοῦ. Καὶ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις των, ὥστε ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία πρὸ τινος ἀκόμη ἠγωνίζετο νὰ σταθῇ ἐν μέσῳ τῶν ἐθνῶν, ἤδη ὄχι μόνον ἐπιβάλλεται και ἀποβαίνει ὁ σημαντικώτερος τῆς ζωῆς παράγων, ἀλλ' εἶναι και εἰς θέσιν ν' ἀντιμετώπισῃ τὸ πρόβλημα: «Ὅποιός τις πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἄρχων, ὅταν αὐτὸς εἶναι Χριστιανός».

Ἐκ τούτου κυρίως τοῦ νέου παιδαγωγικοῦ ἰδεώδους, τοῦ ἐξαγγελθέντος και θεμελιωθέντος ὑπὸ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, ἡ αἴγλη τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ μας ἠύξησε και νέαι ἠθικαὶ ἀξίαι προέκυψαν. Ἀνθρωπιστικὰ συναισθήματα νέας μορφῆς ἤρχισαν νὰ κατακτοῦν τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Ὁ τιμαριωτισμὸς ἐκχριστιανίζεται, θεωρεῖται δὲ ἱπποτισμὸς ἢ ὑπεράσπισις τῆς χήρας, τοῦ ὄρφανου, τοῦ καταδυναστευομένου. Ἡ ἑλληνιστικὴ παιδεία ὑποχωρεῖ πρὸ τοῦ νέου τούτου Παιδαγ. ἰδεώδους, ἡ δὲ εἰδωλολατρικὴ τέχνη και φιλολογία παρουσιάζονται ἤδη μὲ χριστιανικὸν ἔνδυμα. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐμπόριον ἀρχίζει νὰ διενεργῆται ἐπὶ κάπως χριστιανικῶν ἀρχῶν, διότι παρουσιάζεται ἡ τίσις τῆς περιστολῆς τοῦ ἀνηθικοῦ κέρδους. Ἡ οἰκογένεια ἢ χριστιανικὴ μεγαλώνει τώρα τὰ παιδιὰ της μὲ τὸ νέον ἰδεῶδες τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς και μὲ τέτοιαν ἀγωγήν τὰ στέλλει εἰς τὴν εὐρυτέραν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, ὅπου ἡ ἀγάπη ἀρχίζει νὰ νοῆται ὡς ἔννοια πλατυτέρα τῆς δικαιοσύνης. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισε νὰ μεταβάλληται και ἡ μορφή τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸ Βυζαντινόν. Ἐνεκα τῆς τοιαύτης συμβολῆς τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν εἰς τὰ προβλήματα και τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀγωγῆς και ἕνας ἄλλος, εὐγενὴς ἐπίσης, ἀγὼν ἀναλαμβάνεται ἀπὸ μέρος τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Βυζαντινῆς ἐκκλησίας και κοινωνίας. Καὶ εἶναι οὗτος ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῆς οἰκουμένης. Ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη ὠφελήθη πολλὰ ἐκ τοῦ ἀγῶνος τούτου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀνατολικήν, αὕτη χρεωστεῖ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν της. Λαοὶ ὅπως οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι και οἱ Ρῶσοι, ἂν ἀπέκτησαν ἐθνικὴν συνείδησιν και ἂν κατώρθωσαν νὰ συγκροτηθοῦν εἰς Κράτη ἀνεξάρτητα και ἐπέζησαν, τὸ ὀφείλουσαν οὐσιαστικῶς εἰς τὸν ἀποστολικὸν ζῆλον και τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐργασίαν τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν τῆς Ὄρθοδόξου Ἑλληνικῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βυζαντινοῦ, οἱ ὅποιοι ἐμπεποτισμένοι μὲ τὰ νάματα τῆς Χριστιανικῆς ἀγωγῆς, τῆς ὑπὸ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν

1. ἔ. ἀ. 53,584

2. ἔ. ἀ.

3. ἔ. ἀ. κατ' 63.763—771., Περὶ κενοδοξίας, κεφ. 19

χῶν θεμελιωθείσης, μειέβησαν εἰς τὰς ἀγρίους ἐκεῖνας χώρας καὶ ἔσπειραν μὲν «μὲ δάκρυα», ἀλλ' «ἐθέρισαν ἐν ἀγαλλιάσει». Ρητῶς ἀποφραίνεται ἐπὶ τοῦτου εἰς τῶν πλέον γνωστῶν ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς μας, ὁ *J. M. Hussey* τοῦ Πανεπιστημίου τῆς *Oxford*: (*Church and Learning in the Byzantine Empire (867-1185) Oxford University Press, 1937*). Οἱ Βυζαντινοὶ ἱεραπόστολοι, λέγει, «they were largely responsible for establishing the Orthodox Church in Serbia, Bulgaria and Russia; they gave these countries, in varying measure, some knowledge of the heritage of Greece and Rome; and it was their missionary zeal and work of civilisation that ultimately made possible the foundation of independent nationalities (σελ. 6 κ.ε.)» (1)

Τοιούτου εἴδους ἀγωγὴν ἐθεμελίωσαν ἔργῳ καὶ λόγῳ οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι: Ἀγωγὴν, ἡ ὁποία ἀφυσπνίζει τὸ λογικόν, ἀλλὰ συγχρόνως δονεῖ καὶ τὸ ἀνθρώπινον συναίσθημα. Ἀγωγὴν, ἡ ὁποία φωτίζει, ἐνδυναμώνει καὶ ἐπιφέρει ἐν εἶδος συζεύξεως ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, σύνθεσιν τινα μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο, ἐκ τῆς ὁποίας προκύπτει νέον τι, τὸ εἰς νέον παρὸν ὑψούμενον ἱστορικὸν παρελθόν. Τότε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα γνωρίζει ἀξίας, ἰδανικὰ καὶ σκοπούς· καὶ παράγει καὶ τοῦτο ἀνάλογα ἰδανικὰ καὶ σκοπούς, τὰ ὁποῖα θέτει πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ τῶν ὁποίων θυσιάζει πολλάκις καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του. Τὸ πνεῦμα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐνώνονται τοιουτοτρόπως εἰς μίαν σύνθεσιν, τῆς ὁποίας τὰ στοιχεῖα εὐρίσκομεν εἰς τὰς ἰδέας τοῦ Πλάτωνος καὶ τὸ παιδαγωγικὸν Χριστιανικὸν ἰδεῶδες, τὸ προβληθὲν ὑπὸ τῶν τριῶν μεγάλων Διδασκάλων καὶ Ἱεραρχῶν: Βασιλείου τοῦ Μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου, τοὺς ὁποίους διὰ τοῦτο δικαίως τιμᾷ ἡ ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ σχολικὴ κοινωνία.

Σχετικὴ βιβλιογραφία

1. *Κων. Ι. Δνοβουγιώτου*, Περὶ διδασκόντων καὶ διδασκομένων κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον. Ἀθῆναι, 1923.
2. *Λεων. Ι. Φιλιππίδου*, Παιδεία καὶ Ἔθνος. Ἀλεξάνδρεια, 1946.
3. *Στίλ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ Παιδεία καὶ Χριστιανισμός. Θεσσαλονίκη, 1932.
4. *Παν. Ι. Μπρασιώτου*, Ἡ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐπιβίωσις τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἀθῆναι 1939.
5. *Νικ. Α. Βοσταντζή*, Τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀγωγῆς κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας. Ἀγωνιστής. Ἔτος Δ, ἀριθ. 81. Κύπρος, 1948.
6. *Δ. Ν. Μωραΐτου*, Περὶ κενοδοξίας καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονέας ἀνατρέφειν τὰ τέκνα. Ἔργον ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ἰωάν. Χρυσόστομον (βιβλιοθ. Παπύρου, ἀριθ. 96. Ἀθῆναι, 1940).
7. *F. Boulenger*, *Saint Basile* (Πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων). *Paris*, 1935.
8. *J. M. Hussey*, *Church and Learning in the Byzantine Empire (867-1185 μ. Χ.)*. *Oxford University Press*, 1937.
9. *Migne*, Ἑλληνικὴ Πατρολογία.

1. 32. *Hussey*, ἔ. ἀ.

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΡΗΓΑ ΓΚΟΛΦΗ

ΣΟΦΗ ΓΡΙΟΥΛΑ

Πῶς τὴ λαχτάρα σου ὄλη ζοῦσα
μέσα στὸν ὕπνο μου γαλήνιο!
ἓνα φιλι καθὼς ξυπνοῦσα
πὺ τὸ ζευγάρωνε ἡ ὄρμηνια.

«Ἐλα καὶ πήγαινε καλιὰ σου,
χαρούμενη σοῦ φέγγει ἡ μέρα,
κι ὁ νοῦς δοσμένος στὴ δουλειὰ σου
—κάθε κακὸ νὰ φεύγει πέρα».

«Ἀπάνω ἀπ' ὄλα πρῶτα βάνε
τὸν ἴσιο λόγο δίχως τρόμο,
καὶ νὰ πορεύεσαι ὅπως νᾶναι
στὸ φῶς καὶ στοῦ θεοῦ τὸ δρόμο».

«Ἡ πονηριὰ νὰ μὴ σὲ πιάνει
νὰ μὴ σοῦ παραστέκει φτόνος,
κ' ἡ μοίρα σου ἂν σ' ἀδικοβάνει
νὰ ξέρεις πῶς γυρίζει ὁ χρόνος...»

Γλυκειά, ἀγαθὴ κι ὄλο συμπόνια
παρακαλοῦσες τὴν ὑγεία μου.
Μοῦ ρύθμιζες τὰ πρῶτα χρόνια
γριουλά ἱερή, σοφὴ γιαγιὰ μου.

Γιὰ μένα μόνο σὰ νὰ ζοῦσες
μακριὰ ἀπ' τὴν ἔγνια καὶ τὴγκρίνια.
Τὸ βράδι ἀργὰ μὲ καρτεροῦσες
μ' ἓνα φιλι καὶ μιὰν ὄρμηνια.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΤΡΕΙΣ ΔΟΚΙΜΕΣ ΣΤΟΝ ΙΔΙΟ ΤΟ ΣΚΟΠΟ

ΤΟ ΦΥΛΑΧΤΟ

Ποῦ νάβρω φιδοκέφαλο γιὰ ν' ἀψηφῶ τὰ μάγια,
κεφάλι ὀχιᾶς ποῦ σκότωσαν μέρα Πρωτομυγιά;
Τέτιο ὅποιος κonomήθηκε, προγκάει τὴν κουκουβάγια
κι οὔτε τοῦ κλέβει ἀντιζηλος μὲ ξόρκια τὴν ὑγεία.

Μόνο ὁ κουμπάρος μου βαστᾶ, ὁ Γιαννούλης, ἀπὸ τοῦτο
καὶ μὴτ' ἀρώστια τὸν κολλάει μήτε πειρασμικό.
Τσοπάνος ἄσκεφος, φοράει κοντόκαπο κανοῦτο
καὶ μολογάει γιὰ τὰ παλιὰ καὶ γιὰ τ' ἀνταρτικό.

Κεφάλια ὀπόκοφτε πολλὰ (μὰ ἦταν ἀπ' Ἀρβανίτες),
κι ἀλλόφυλες ἐχίρηναν ἀπ' τὸ ἴδιο του σπαθί·
τὸν καρτεροῦσαν μὲ ρακὶ παντοῦ καὶ τηγανίτες,
δὲν κόταε οὔτε Χριστιανὸς νὰ τοῦ ἀντιλογηθεῖ.

Τότι ἦταν ποῦ τοῦ ζήλεψε τ' ὄνομα ἡ Καρανίκα
κι ὁ καπετάνιος ἔγινε Κατσίνικος γαμπρός.
Μὰ, ὦ ἡρωά μου ἀφήμιστε, στὴ μέση θὰ σ' ἀφήκω
γι' ἄλλοτε ποῦ θὰ μὲ βοηθᾶ καλύτερα ὁ καιρός.

ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ ΜΠΑΝΩΡΑΣ

Κουμπάρε μου, είσαι ἀληθινὰ περίφημος, ἀλλὰ
κι ἐγὼ πὸν δλάκερες βραδιές εὐθύμησα μαζί σου
θὰ κάμω, φήμης χορηγός, ὁ κόσμος νὰ μιᾶ
γιὰ τ' ὄνομά σου τὸ εὖχο μὲ τὸ δικό μου ἐξίσου.

Τὰ χρόνια αὐτὰ ἂν περάσουνε τὰ δίσεχτα καὶ μείνω
(γιατὶ τοῦ λόγου σου, ἄβλαβος, τίποτε δὲν παθαίνεις)
θὰ σ' ἔχω δίπλα μου στὸ ἐξῆς γιὰ πάντα, δὲ σ' ἀφήνω,
καὶ τώρα πούεσαι νιότερος κι ἀργότερα, ἀσπρογένης.

Κρατώντας, λέω, τὸν κλίτσα σου γερὰ τὴ σιδερένια
καὶ μὲ τὴ σκούφια στὴν κορφή τοῦ κεφαλιοῦ, δὲ βάνεις
μέσα σου χόλιασμα ποιεῖς οὔτε γιὰ τ' αὐριο-ἔννια
καψοκαλύβας ἄκληρος, θ' ἀργήσεις νὰ πεθάνεις.

Δέχεσαι πάντα ἀπλέρωτος ὅποιον ἐρθεῖ πελάτη
χέρια σπασμένα σιάζοντας ἢ πόδια σὲ γελάδια
κι ἐπιζωῆς παλεύοντος μόνο γιὰ τὸ κομμάτι
πασκίζεις σὲ ξερολιθιές, στῶν ἄλλων τὰ ρημάδια.

Μὰ ἐγὼ σὲ θέλω πióτερο γιὰ τώρα πόχει ἀδειᾶσει
τὸ σπιτικό μου, νάρχεσαι τὰ βράδια τοῦ χειμῶνα
κι ἀλησμονώντας δίπλα σου τί γίνεται στὴν πλάση
ν' ἀκούω στορίσματα παλιὰ γι' ἀντάρτικον ἀγῶνα.

Καθὼς θὰ βάνεις ὅσο θὲς ἐσὺ στὰ ρακογιάλια
κι ὅπως ἀράδα θὰ τραβᾶς τσιγάρες πὸν σ' ἀρέσουν,
ξόμπλια, τοῦ νοῦ σκαρφίσματα, θὰ λὲς ἀγάλια ἀγάλια,
τέτια πὸν οἱ πλάκες τῆς σκεπῆς θὰ τρίζουν γιὰ νὰ πέσουν.

Ὅμορφα ψέματα—σ' αὐτὰ κανένας δὲ σὲ φτάνει,
κι εἶσαι τοῦ μύθου μάλιστα, πρῶτος γιὰ μουραμπάδες,
τόσο πὸν θάπρεπε ἅγιο τους νὰ σ' ἔχουν οἱ γραφιάνοι,
στὰ γόνατά σου ν' ἀκουμποῦν τ' ἀνήλικα οἱ μανάδες.

Ἄμα θὰ κάμω κάποτε παιδιὰ σὰν παντρευτῶ
(γιατὶ βαρέθηκα κι ἐγὼ νὰ τριγυρνᾶω στὰ ξένα),
στὸ δίνω ἀπὸ τὰ σήμερα, κουμπάρε μου, γραφτό:
γιὰ φύλαξή τους κι ἄξιωμα θὰ βάλω μόνο ἐσένα.

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΟ

Γιαννούλη, μὲ τίς τολμηρὲς ψευτιές σου καὶ τίς παίγιες,
καμώματα περήφανα, δόξες παραμυθένιες,
ἔτσι ἀψηλός, ξεραγκιανός, μὲ πίσω πιά τὴ νιότη,
κουμπάρε, ἀπόψε μούφερες στὸ νοῦ τὸ Δὸν Κιχώτη.

(1944)

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Η ΠΙΚΡΟΜΗΛΙΑ

Τώλεγε ή πέρδικα γλυκά γλυκά πάνω στο κλαδί, τώλεγε κι' ό Τόλης κάτω στο χέρσο χωράφι. Μαζί τώχαν πιάσει από τό χάραμα τό τραγοῦδι με τό χαρούμενο σκοπό και μαζί τό πήγαιναν συντροφικά κι' όμορφα.

Τάρχιζε εκείνη, τάρχιζε κι' αυτός. Σταματοῦσε αυτός, σταματοῦσε κι' εκείνη. Μυστική συμφωνία είχαν κλείσει οι δύο καρδιές πάνω σε τούτο τό τραγοῦδι, ποῦλεγε για τόν χρυσό τόν ήλιο, για τόν γαλάζιο οὐρανό, για τό φλόγινο έρωτα. Από τις ίδιες άφορμές λές κι' έβγαине και για τόν ίδιον λόγο σκορπίζονταν και γιόμιζε εκείνον τόν έρμο τόπο.

Μόνο πού ή πέρδικα δέν ειχε άλλη δουλειά, πάρεξ εκείνο τό γλυκό τραγοῦδι κι' ό Τόλης έπρεπε να δρασκελήσει σκάβοντας ολάκαιρο τό χωράφι και ν' αναποδογυρίσει ελο τό χώμα του.

Κάθε λίγα μέτρα άνοιγε και μιá βαθειά γούρνα και πάλι σκάλιζε τό πατημένο χώμα και πάλι άνοιγε γούρνα και φύτευε δεντράκι. Έδω μηλιά, εκεί άχλαδιά, εκεί βερυκοκιά, άλλοῦ κερασιά και στις άκρες μυγδαλιές και φουντουκιές. "Όμορφα και με τάξη, σαν πώς τά παράγγειλε τ' άφεντικό.

—Νά πής στα παιδιά σου, κυρά—πέρδικα νάρχονται να τραγοῦδανε, εταν θ' άνθίσουν τούτα τά δέντρα. Νά τ' άκούει κι' ή Ρίνα πού θα σεργιανίζει ανάμεσα και θ' ανασαίγη τόν μυρωμένο άγέρα.

—Στάσου τώρα βερυκοκιά μου, να σε φυτέψω ίσια. Μή γέρνεις τό κορμάκι σου. Ίδιο να πάη τό χώμα απ' όλες τις μεριές. Μπάς και τρανέψης στραβή, καλή μου, και κρεμοῦνε παράταιρα τά κλωνάρια σου και μπλέκονται στα μαλλιά της ψηλόκορμη να

γίνης γιατί κι' ή κοπέλλα πού θα περνάη κάτωθε σου είναι ψηλόλιγνη.

—"Ε κι' αν μπλέκονται τά μαλλιά της κοπέλλας, τι σε νοιάζει; Τι θα χάσης και τι θα κερδίσης έσύ χαζέ; Πές τώρα τό τραγοῦδι για να ξαναρχίση κι' ή πέρδικα να γελάση ό τόπος.

—Μήτε θα γάσω και μήτε θα κερδίσω, ό φτωχός, δεντράκι μου. Έτσι τά λέω, για ν' αλαφρώνω τη δουλειά. Έσύ εισαι δέντρο και δέν καταλαβαίνεις από τέτοια.

—Γκάπ, γκούπ! ό καζμάς. Βαθειά ειπε τ' άφεντικό, ν' απλώσουν οι ρίζες μέσα σ' άφράτα χώματα, για να ευζαίνουη καλά τη θροφή τους.—Γκάπ, γκούπ! ό καζμάς τώρα σε τούτο τό μέρος δε βούλιαζε στη γη. Πισσογύριζε τρομαγμένος. "Άλλο είδος τούτος ό κρότος.

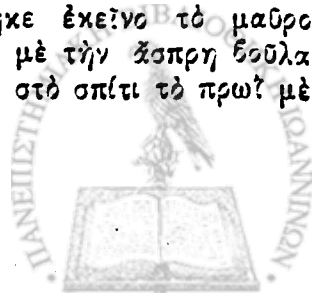
"Εσκυψε να 'δη, τι σόι κοτρώνη ήταν τούτο ποῦβγαζε τέτοιον κρότο. Έβαλε τό κεφάλι στην τρύπα σαν ό χαμόραγκας.

—Μπά!..Οῦτε πέτρα κι' οῦτε στουρνάρι. Αυτό ήταν σίδερο. Αναμέρισε τό χώμα ολάτρώφρα κι' ανασήκωσε με τ' άργασμένα χοντρά δάχτυλα ένα σιδερένιο κουτί.

...Ένα σιδερένιο κουτί θαμμένο στο χώμα! Τόν συνεπήρε ή φαντασία κι' ό νοῦς του, άητός με πλατειές φτεροῦγες, ψήλωσε πολυ και πετοῦσε απ' δνειρο σ' δνειρο, πολυ πιό πάνω από τη φτωχή γη πού την έσκαβε για ένα κομμάτι ψωμί.

—Καλά λένε πως κάποιος, κτήμα τ' άφέντη έχει κρυμμένο ελγολίδι. Πάπου προς πάπου λέγεται τούτος ό λόγος. Νά λοιπόν' έδω θάναι.

'Έδω θα κοιμήθηκε εκείνο τό μαυρο άλογο, πού ξύπνησε με την άσπρη βούλα στη ράχη του. Ηρθε στο σπύτι τό πρωί με

τὴν ἀσπρη χιονάτη βούλα. Τάφησαν πάλι
 λεύτερο, τὸ πῆραν τὸ ξαναπῆραν ἀπὸ πί-
 σω, χαμένα. Ποῦ γύρισε καὶ ποῦ κόνεψε
 τὴ νύχτα; Ἄνθρωπος ἦταν νὰ τὸ πῆ; Ἐ-
 σκαψαν ξανάσκαψαν, πουθενά. Ὁ τόπος
 κράταγε τὸ μυστικό του. Ἐπρεπε νὰ γιομί-
 σουν τὰ χρόνια, νὰ ρθῆ ἡ διορία στὴν ὥρα
 της, δπως τᾶχε ταγμένα ἢ μοῖρα καὶ γιὰ
 ὁποιον τᾶχε, γιὰ νὰ φανερωθοῦνε.

—Σταμάτα τώρα, περδικούλα μου κι'
 ἐγὼ ἔχω ἄλλες ἐγνοιες. Ἐγὼ τώρα θ' ἀ-
 νοίξω τὸ κουτί καὶ μέσα στὴ γοῦρνα θὰ φω-
 τίση ἓνας ἥλιος, δέκα φορές πῖθ λαμπρὸς
 ἀπ' αὐτὸν ποῦ βγαίνει στὸν οὐρανό. Ἐγὼ
 τώρα θὰ χτίσω ἓνα σπίτι ὅλο πέτρα πελε-
 κητή. Θὰ φτιάσω μιὰ περήφανη σκάλα, ποῦ
 θὰ φτάνη σὲ μιὰ μεγάλη κάμαρα κατὰ τὴν
 ἀνατολή. Μέσα θὰ βάλω κι' ἓνα διπλὸ κρεβ-
 βᾶτι. Θ' ἀγοράσω καὶ δυὸ ἄλογα γιὰ νὰ
 πᾶμε στὰ πανηγύρια. Ἰστερα θὰ πᾶω στ'
 ἀφεντικό καὶ θὰ τοῦ πῶ...—Μὲ γειά σου, μὲ
 χαρά σου Τόλη θ' ἀπαντήση. Ἀρχοντας εἶ-
 σαι τώρα καὶ σύ... μὲ γειά σου μὲ χαρά σου..
 μὲ τὴν εὐχή μου, παιδί μου, μὲ τὴν εὐχή
 μου...

Πῆρε τὸ κουτί κι' ἄρχισε νὰ τὸ χτυ-
 πάη μὲ τὸν καζμά. Σίδερο αὐτό, σιδερο-
 θεμέλειωτο καὶ τ' ὄνειρο ποῦ τούδινε τὴ
 δύναμη.

—Μοῖρα καλή, ἀνοίξε τοῦτο τὸ κουτί,
 γιὰ νὰ λάμψη ὁ τόπος, νὰ χτιστῆ τὸ με-
 γάλο σπίτι, ν' ἀγοραστοῦν τὰ κόκκινα ἄλο-
 γα, νὰ πάρη τὸ φτωχὸ παλληκᾶρι τὴν ὁ-
 μορφή κόρη τ' ἀφεντικοῦ.—Μοῖρα κακή, μὴ
 τ' ἀνοίγης τὸ κουτί, γιὰ νὰ μὴ γκρεμιστῆ
 τὸ σπίτι, νὰ μὴ σκοτεινιάσῃ ἡ ζωὴ, νὰ μὴ...

Παιδεύτηκε κάμποση ὥρα κι' ἡ περι-
 παίχτα μοῖρα, ἀνοίξε τὸ κουτί, ἀλλὰ ὁ τό-
 πος δὲν ἔλαμψε. Μόνο ἓνας ἀητὸς ποῦ πέ-
 ταγε ψηλὰ ἀπὸ φαντασιὰ σὲ φαντασιὰ, ξάφ-
 νου, λάβωσε τὶς φτεροῦγες του κι' ἔπεσε
 σακατεμένος στὴν ἀνοιγμένη γοῦρνα.

Τ' ἦταν ἀητέ μου, νὰ ψηλώσης τόσο
 πολύ. Τ' ἦταν νὰ βγάλῃς φτερά καὶ νὰ
 πετάξῃς; Καλὰ καθόσουνα ἡμερωμένος καὶ
 γλυκοκουβέντιαζες μὲ τὴν πέρδικα.

Ὅλο ἐκεῖνο τὸ κουτί τὸ καλοκλεισμένο
 καὶ καλοκρυμμένο, εἶχε μέσα μονάχα ἓνα

δαχτυλίδι. Κι' αὐτὸ μαυρισμένο ἀσῆμι μὲ
 μιὰ γαλάζια γιάλινη πέτρα.

—Χαρὰ στὸ πρᾶμα ποῦ τῶθαψαν κι'
 ὄλας θαθεῖα στὴ γῆ!

Ὁ νοῦς του βάλθηκε νὰ ξεδιαλύνει τὸ
 μυστήριον. Κι' ἔλεγε ὁ νοῦς:

—Ἦταν ἐδῶ μέσα, πρὶν πολλὰ χρόνια
 πολλὰ φλουριά καὶ χρυσαφικά, θαμένα ἀπὸ
 ἓνα γέρο τσιγκούνη. Ἰστερα, πίσω πολὺ
 ἀπὸ κείνα τὰ χρόνια καὶ πολὺ μπροστὰ ἀπὸ
 τὰ δικά μας κάποιος τὰ πέτυχε. Τὰ πῆρε
 κι' ἄφησε μόνο τοῦτο τ' ἀχρηστο πρᾶμα γιὰ
 νὰ ξεγελιέται ἡ ψυχὴ τοῦ γέρου καὶ νὰ μὴ
 θαρυγομάει.

Καὶ ματάλεγε ὁ νοῦς:—Κάποτε πλά
 κωσαν στὰ χωριά μας Λιάπηδες κι' ἄρπα-
 ζαν καὶ ρήμαζαν. Ὁ καθένας ἔκρυβε ὅτι
 ἀκριβὸ εἶχε κι' ἔπερνε τὰ θουνά. Μιὰ γυ-
 ναῖκα μὲ φτηνὸ μυαλὸ σὰν καὶ τὸ δαχτυ-
 λίδι της ἔσκαψε κι' αὐτὴ καὶ τῶκρυψε, γιὰ
 νὰ λήη τάχα πὼς ἀσφάλῃσε τὰ τζοδαῖρια
 της κι' ὕστερα δὲ βρῆκε τίποτε. Ἡ τῆς
 τὰ πῆρανε, ἡ ξέχασε τὸν τόπο πάνω στὴ
 λαχτάρα της. Χά...χά!...Ντουνιας εἶν' αὐτός.

Κι' εἶπε ὕστερα κ' ἡ καρδιά:

—Ἦταν κάποτε μιὰ ἀρχοντοπούλα,
 ὁμορφή καὶ ροῦσα, νά, σὰν τὴ Ρίνα. Πολ-
 λοι τὴν ποθοῦσαν καὶ τὴν ἤθελαν, ὅμως
 αὐτὴ μαράζωνε γιὰ τὸ κοπέλλι. Ἐστελναν
 ὄωρα καὶ χρυσαφικά τ' ἀρχοντόπαιδα κι'
 αὐτὴ τὰ γύριζε πίσω. Τῆς ἔδωσε καὶ τὸ κο-
 πέλλι, γιὰ σημάδι τῆς ἀγάπης του τοῦτο
 τὸ δαχτυλίδι. Δὲν εἶχε ἄλλο τίποτε. Τὸ
 πῆρε ἡ κόρη καὶ τῶκρυψε θαθεῖα στὸ χῶμα,
 γιὰ νὰ μὴ τὸ δοῦνε καὶ προδοθῆ ἡ ἀγάπη
 της. . . —Ἦταν κάποτε. . . —

—Τὶ πασιζεις νὰ ξεδιαλύνεις καρδιά ;
 Ἐδῶ δὲ νογάμε τί γίνεται γύρω μας στὸν
 ἀπάνω κόσμον καὶ θὰ βροῦμε τώρα τί ἔκρυ-
 βε ἡ γῆ στὰ σπλάχνα της ;

Πάνω σὲ τούτη τὴν ὥρα ποῦ μιλοῦσε ἡ
 καρδιά, νὰ κ' ἡ Ρίνα μὲ τὸ γιόμα
 γιὰ τὸ κοπέλλι. Τυρόπηττα καὶ γλυ-
 κὸ κρασί. Τὰ μαλλιά της ἔλαμπαν σὰν
 χρυσὰ φλουριά. Τὰ μάγουλά της κοκκί-
 ζαν δπως θὰ κοκκινίζει ὁ καρπὸς τῆς μη-
 λιᾶς ποῦ φύτευε. Ὁ λαιμὸς της ἀσπρίζε
 γαλαχτένιος σὰν τὸν ἀνθὸ τῆς μυγδαλιᾶς
 ποῦ φύτευε.

—Βρήκα ένα δαχτυλίδι, στη γούρνα της μηλιάς και στο χαρίζω— και σήκωσε τα μάτια του στην κοπέλλα.

Τό πήρε εκείνη, τό κύτταξε, ύστερα γέλασε και τό σφεντόνισε μακριά.

—Μαύρο και χωματένιο είναι κι' αυτό μωρέ Τόλη σαν και σένα' κι' έχοψέ δρόμο βιαστική για τό σπίτι "Ι! ό ήλιος μεσουράνησε και με τίς πίττες και με τίς άργατιές δέν είχε καθήσει άκόμη στον άργαλειό' θά τέλειωνε ως τό βράδυ την καλή μαξιλάρα της προίκας της; Του Χριστού θ' αλλάξουν τά χρυσά δαχτυλίδια με τό Μανώλη. Κι' έχει τόσα νά υπάνη άκόμα.

Ό Τόλης, κάθισε νά φάη. Παίρνει μιá μπουκιά πήττα, πικρή φαρμάκι. Δέν κατέβαινε. Η φαρμακίλα στεκότανε στο λαιμό. Βάζει μιá γουλιá κρασί στο στόμα, τό ίδιο. Έπεσε ό λόγος της κόρης και τά πίκρανε. Ρίχνει την πήττα και τό κρασί στη γούρνα κι' άπάνω φύτεψε τή μηλιά.

Έρθε ή μάνα σέ λίγο, κι' έφερε λάχάνα νερόβραστα.

—Φάε, γυιέ μου, κι' είσαι άποσταμένος.

Τρώει, γλυκά, μέλι. Ό λόγος της μάνας έπεσε και τά γλύκανε.

Πέρασαν μερικά χρόνια. Τά δέντρα φούντωσαν, ψήλωσαν, άνθισαν και κάρπισαν χαρά Θεού.

Έτρωγαν τ' άφεντικά και δόξαζαν, τό Θεό για τά καλά, πούδωσε στους ανθρώπους. Έτρωγαν οι περαστικοί κι' εύλογοϋσαν τό φυτευτή.

Παράδεισος τό περιβόλι.

Μόνο μιá μηλιά στη μέση του ούτε άνθιζε κι' ούτε κάρπιζε. Κι' άν έκανε ποϋ και ποϋ άπό κανένα μήλο, ήταν κι' αυτό μαύρο και πικρό, σαν τό μυστικό ποϋ φύλαγε στη ρίζα της. Την έλεγαν ή πικρομηλιά, κι' άπό τ' όνομά της βαφτίστηκε κι' έλο τό περιβόλι. Κι' έτσι μ' αυτό τζουμα είναι γνωστός εκείνος ό τόπος.

Είναι γιατί ό λόγος ό πικρός είναι πολύ πιό βαρύς άπ' έλα τ' άλλα λόγια, στέκεται ασάλευτος, άκόμα κι' άν είναι θαμμένος βαθιά στη γή.

ΠΕΖΟΤΡΑΓΟΥΔΟ

Στην ώρα του δειλινοϋ, στην ώρα της τριανταφυλλένιας ρέμβης των χρωμάτων σ' εγνωρίσα.

Η γλύκα του γέλοιου σου, ή δύναμη του καλοϋ, μου έπλασαν την άγάπη για σένα.

Έλαφριά την ψυχή μου πήρε ό ρυθμός της άρμονίας σου.

Φεύγοντας, άνοιξα τίς χρυσές πηγές της μνήμης μου νά σέ διατηρήσω αξέχαστη μαζί τους.

Στά σύννεφα της φαντασίας μου σ' έτύλιξα μ' ιδανική χοαρά.

Στ' άνέμου τό τραγούδι είπα τον ψιθυρισμό της άγάπης μου νά σοϋ φέρη.

Η λήθη δέν θά σβύση τή φλόγα της δικής σου πυρᾶς π' άναψε στο χιόνι της σιωπής μου.

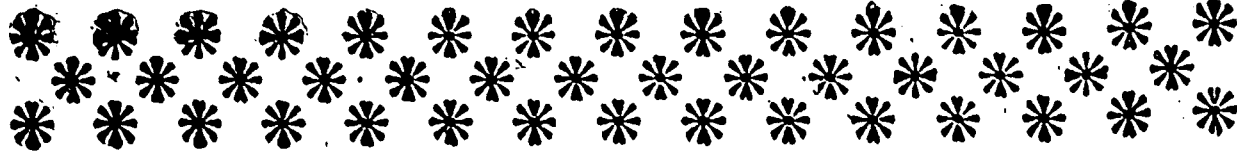
Τά δένδρα του χειμῶνα δέν θά μαράνουν στα πεθαμένα τους κλαδιά ποτέ τή σκέψη σου.

Ούτε τά πουλιά ποϋ φεύγουν στα φτερά τους θά ταξειδέψουν τή δική σ' εγνωία.

Και μακριά σου, αιώνια θά καρτερῶ ή γαλέρα τ' όνειρου νά περάση στο πέλαγος της αλήθειας...

Μιχ. Κ. Πετρόχειλος

JOHANN GABRIEL SEIDL

Ο ΣΚΟΤΩΜΕΝΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Σὲ ξένο τόπο μακρινό,
κάτω ἀπὸ ξένον οὐρανό,
τὸν πῆρε ὁ Χάρος
κι' ἀμέτρητος, μὲς στοὺς πολλούς,
λυώνει στοὺς κάμπους τοὺς ὑγρούς,
ὁ ἀπλὸς φαντάρος...

Τὶ λεβεντιὰ καὶ τὶ κορμί!
Πρῶτος στῆς μάχης τὴν ὀρμή.
Τὶ παλλικάρη!
Πηδοῦσε μέσα στὴ φωτιὰ
μὲ δίχως φόβο στὴ ματιὰ,
σὰν τὸ λιοντάρι!

Περνοῦν φαντάρη ἀπὸ κεῖ,
καβαλλαῖοι βιαστικοὶ
καὶ πλῆθος ἄλλοι...
Μὰ στὸ φαντάρη τὸ νεκρό,
κανεῖς δὲ λέει ἓνα σταυρὸ
μικρό, νὰ βάλει...

Αὐτοὺς ποὺ πέφτουνε στὴ γῆ,
γιὰ τῆς Πατρίδας τὴν τιμή,
τοὺς τραγουδοῦνε...
Στὸ φανταράκι τὸ νεκρό,
ἓνα τραγούδι θλιβερό
δὲ θὲ νὰ ποῦνε;

"Ἄχ, ναί! Μὲ μιὰ βραχνὴ λαλιά,
γέρος μὲ κάτασπρα μαλλιά
καὶ κουρασμένος,
στὸ σπῆτι, ἐκεῖ τὸ πατρικό,
θὰ λέει μ' ἀναφυλλητό:

—Ναί, εἶν' ὁ γυιὸς μου σκοτωμένος...

Καὶ κάποια Μάνα, καφερὴ,
μαῦρα καὶ πένθιμα φορεῖ
καὶ κλαίει τώρα...
—«Θεὲ μου, ἄς εἶχα ἐγὼ χαθεῖ...»
Κ' ἓνα ρολοῖ ἔχει σταθεῖ
στὶς τρεῖς ἢ ὠρα...

Κ' ἓνα χλωμὸ κοράσι, μόνο,
τὸ μυστικὸ τῆς λέει πόνος
στὸ φεγγαρόλουστο οὐρανό:
—«Καλέ, ἀκριβέ μου, ποιὸς σὲ πῆρε;
"Ἐλα καὶ στὴν καρδιά μου γεῖρε,
ποὺ σ' ἔχει ἄκόμα ζωντανό!...»

Τόσα ματάκια λυπημένα,
ματάκια τρισαγαπημένα,
δάκρυ μαζεύουνε θερμό,
καὶ γιὰ τὸν ἄμοιρο φαντάρη
κατάρη στέλνουνε στὸ Χάρο
καὶ δάκρυα στὸν οὐρανό...

Κι' ὁ οὐρανὸς τ' ἀργομαζεύει,
τὰ πλάθει καὶ τὰ συμμαζεύει
σὰν ἓνα σύννεφο μικρὸ
καὶ μὲ τ' ἀγέρι του τὸ στέλνει
μακρὰ, στὴ Χώρα ἐκεῖ τὴν ξένη,
πάνω ἀπ' τὸν ἔρημο νεκρό...

Καὶ κεῖ, τὸ σύννεφο δακρῶζει
καὶ μὲ τὸ δάκρυ τὸν ραντίζει
τὸν σκοτωμένο, σὰν βροχή,
κ' εἶναι τὸ δάκρυ του ἀντάμα
γονιῶν κι' ἀγαπημένης κλάμα
κι' εἶναι ἡ βροχὴ του προσευχή...

[Ἐλεύθερη ἀπόδοση:
Ἡρακλῆς Ο. Μάλλωσης]

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ.

ΠΛΟΥΤΟΣ*

Μετάφρασις: ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΛΛΑ

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α

Καρίων	Δίκαιος
Χρεμύλος	Συκοφάντης
Γυναίκα τοῦ Χρεμύλου	Γραῖα
Πλοῦτος	Νεανίας
Πενία	Ἐρμῆς
Βλεπίδημος	Ἱερεὺς Διὸς

ΣΚΗΝΗ Β.

ΚΑΡΙΩΝ—ΧΟΡΟΣ

³ Ἀπὸ τ' ἀριστερὰ μπαίνει στὴ σκηνὴ ὁ Καρίων καὶ πίσω του ὁ χορὸς ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ εἰκοσιτέσσαρες χωρικούς.

ΚΑ.

255 ὦ ἔσεῖς, ποὺ τρῶτε ὀλοχρονίς, σὰν τὸν ἀρέντη, τὸ σκορδοστούμπι, ἄνδρες δημότες, καὶ τοῦ μόχθου δόλιοι ἔραστές, τρέξετε, ἔμπρός, μᾶς βιάζει ὁ χρόνος, δῶστε καὶ σεῖς σ' ὅ,τι μᾶς ἔλαχε ἓνα χέρι.

ΧΟ.

260 Δὲν βλέπεις, κυλᾶμε πολλὴ ὥρα μὲ φούρια, μὲ ὄση βολεῖ σὲ λιγνὰ γεροντάματα. Τρεχάλα μᾶς πᾶς—μὰ ξηγήσου ἢ ἀφεντιά σου, τί τοῦ ὄρε καὶ μ' ἔκραξε ὁ ἀνθρωλὸς σου, χαράματα;

ΚΑ.

Πάλι νὰ στὰ πῶ; Δὲν ἀκοῦς μὲ τ' αὐτιά σου; Λόγια τοῦ κυροῦ μου: ἔχει σ' ὅλους τὰ θάρρη του, ψυχρή, ἀσβολερὴ δὲν θὰ δεῖτε πιά μέρα.

ΧΟ.

Λόγος νὰ σοῦ βγεῖ! Πῶς καὶ ποῦ τέτοια* χάρη του;

ΚΑ.

265 Τοῦ ἔχει λάχει, ὦ παμπόνηροι, ἓνας γέρος φαφούτης σκεβρός, ρυπαρός, ὁ τρισάθλιος παράλλαμμα καὶ σπανὸς μὰ τὰ οὐράνια θαρρῶ ζαροκωφώλης.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ 44ου τεύχους.

ΧΟ.

Ὦ τί λές; Μᾶς μηνᾶς μόνον λέξεων χουσάφι,
ἀγκαλὰ θὰ ἔχει φέρει ἓνα φόρτωμα μάλαμα.

ΚΑ.

270 Ἔχει φέρει ἓνα φόρτωμα γεροντάματα μαῦρα.

ΧΟ.

Μᾶς γελᾶς κ' ἔτσι ἀζήμιωτος λές νὰ λασκάρεις.
Γιὰ κύττα, κρατῶ τὴ μαγκούρα στὸ χέρι μου.

ΚΑ.

Τι νὰ γίνει—ἔτσι ἡ κράση του μοιάζει, λογιέμαι,
γεροσύνη καμμιά δὲ τοῦ ἄλαχε τοῦ ἔρημου.

ΧΟ.

275 Κηδεστὴς νὰ σοῦ τύχει! Σοῦ βόγγουν τὰ πόδια,
ιού! ιού! γιὰ σιδέρωμα καὶ κακὲς ποδοκάνες.

ΚΑ.

Μές στήν κάλπη τὸ γράμμα σου πῆρες γιὰ δίκη,
καὶ δὲν παίρνεις ἔμπρός. Λές σὲ δίκασε ὁ χάρος.

ΧΟ.

280 Νὰ πλαντάξεις! Ἀδιάντροπος εἶσαι, βλέπω, κ' ἀγύρτης
Πῶς τὸ βάσταξες πάλι νὰ μοῦ ρίξεις τὸ δόλωμα,
ποῦ πολλὰ κοπιασμένος ἦρθα ἐδῶ, δίχως σκόλη,
καὶ παρατήσα τόσων κρεμμυδιῶν τὸ ξεκώλωμα.

ΚΑ.

285 Πιὰ δὲν κρατιέμαι: ἄνθρωποι μου, ἦρθε ὁ Πιλοῦιος.
Ὁ ἀφέντης τὸν ἔχει κ' ἐσᾶς θὰ πλουτίσει.

ΧΟ.

Τί; Θὰ μᾶς κάνει νὰ ἴμαστε ὅλοι πιὰ πλούσιοι;

ΚΑ.

Ναί, σὰν τὸ Μίδα, μὲ τ' αὐτιά τοῦ γαιδάρου.

ΧΟ.

Πῶς χαίρομαι καὶ εὐφραίνομα καὶ θέλω νὰ χορέψω
ἀπ' τὴ λαχάρα, ἀλήθεια πιὰ ἄν μοῦ ἴπες, ἀνθρωπέ μου.

ΚΑ.

290 Τί λές—κ' ἐγὼ θὰ βουληθῶ—τραλαλαλὰ τὸν Κύκλωπα
νὰ μοιάσω, καὶ τὰ πόδια μου ἔτσιὰ κουτρουβαλιώντας,
ζωντόβολα, ἕως ὅτου ἔμπρός ρεκάζοντας σᾶς βάλω,

Βελάζοντας σὰ μιὰν ἀγέλη,

μὲ ρυπαρὰ τραγίσια σκέλη,

295 πίσω ἀκλουθᾶτε ζαρκοψώληδες, ξαπολυθεῖτε ὡς τράγοι.

ΧΟ.

Κ' ἐμεῖς, θὰ χαράχαλεύομε—τραλαλαλὰ—τὸν Κύκλωπα,
βελάζοντας ἑλόγου σου νὰ σ' εὔρομε, βρωμᾶρη,
μὲ ἄγρια χόρτα ζωντανὰ στὸ δισσάκι, χαννωμένον,

βοσκολάτη τῶν προβάτων,

300 πλαγιαστόν ἔδῳ ἀπὸ κάτω,
μέγα δανλί θὰ μπήξομε στὰ δυὸ τὰ φωτερά σου.

ΚΑ.

Μὰ ἐμὲ τῆς Κίρκης μάγισσας, πὺ βότανα ἀνακλώθει τα
καὶ πὺ τοὺς φίλους κάποιου ἐνὸς Κορίνθιου Φιλωνίδη
τοὺς λέρασε γιὰ χοιροστάσι·

305 μὲ κόπραινα πὺ ζύμωσε πῆρε νὰ τοὺς χοιτάσει·
τώρα ἡ τέχνη μου θὰ μοιάσει,
κι' ἐσεῖς σεῖστε τὰ κουδούνια:
«πίσω ἀπὸ τὴ μάννα σας γουρούνια».

ΧΟ.

Κ' ἐμεῖς ἐσένα, Κίρκη μας, πὺ φάρμακα ἀνακλώθεις τα
310 ἄν, μαγγανεύτρα μάριολη, τοὺς φίλους νὰ μολύνεις
σ' εὖρω ἀπ' τοῦ κορμιοῦ τὴν πύρη χάμου,
μοιάζω τοῦ Ὀδυσσέα ἐγώ, σὲ κρεμάζω ἀπ' τ' ἀχамνά μου,
σὰν ὁ τράγος σοῦ κοπρίζω τὰ ρουθαύνια·

315 σὰν ὁ Ἀρίστειλλος κ' ἐσὺ μοῦ γυρνᾶς λόγια δικά μου:
«Πίσω ἀπὸ τὴ μάννα σας γουρούνια».

ΚΑ.

Μὰ φτάνει. Ἀφείστε αὐτὸ τὸ πέργελο παιγνίδι,
πιάσετε πιά ἄλλα κατατόπια
κ' ἐγὼ θὰ χώσω τὸ ποδάρι
μέσα στοῦ ἀφέντη μου τὸ ἐρμάρι
320 γιὰ ἓνα θελί, κάνα κοψίδι
νὰ γλυκαθῶ, μασώντας, ἀπ' τὰ τόσα κόπια.

ΣΚΗΝΗ Γ'.

ΧΡΕΜΥΔΟΣ—ΧΟΡΟΣ

Χαίρετε, εἶναι γιὰ σᾶς, ὦ ἄνδρες δημότες,
πολὺ παλιὸς χαιρετισμὸς αὐτὸς καὶ σάπιος.
Νά, σᾶς φιλῶ, ἀφοῦ μὲ φύσεια ἔχετε φτιάσει
325 ξεσηκωμένοι, σὰν πολὺ ἀποβλακωμένοι.
Κυτιᾶτε πῶς θὰ μοῦ φανεῖτε παραστάτες
κι' ἄν τὸ μορεῖτε τῷ Θεοῦ ἀνδρεῖοι σωτῆρες.

ΧΟ.

Θάρρος—σὲ μέναν ἐμπιστέψου σὰν στὸν Ἄρη.
Φρίκη! γιὰ τρία ὄβολα μόνον ὄλη μέρα
330 μὲς σιτὴ βουλή νὰ στριμωχνόμαστε καὶ τώρα
τὸν Πλοῦτον ἄλλος νὰ ῥθει ἔδῳ νὰ μᾶς τὸν πάρει.

ΧΡ.

Μὰ νά! Ὁ Βλεψίδημος θαρρῶ πὺ εἶναι ἐκεῖνος·
Ἔρχεται ἔδῳ—κάτι μυρίστηκε ἀπ' τὸ πρᾶγμα.
Τὸ μαρτυρεῖ τὸ βᾶδισμά του καὶ ἡ τρεχάλα.

ΒΛΕ.

335 Τὶ νὰ ῥχει γίνε; Ὁ Χρεμύλος νὰ κυζάντησε ἔτσι

μονομιᾶς, μὰ ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς; Δὲν τὸ πιστεύω.
 Ἄγχαλά, μὰ τὸν Ἡρακλῆ, βγῆκε ἓνας λόγος,
 ἀπ' τὰ μαρμπέρικα κι' ἀπάνω ὅσοι ἔχουν σπίτια,
 κάποιος μὰ μέρα μονομιᾶς θὰ γίνη πλούσιος.
 340 μὰ εἶναι ἀπ' τὰ πιστευτά καὶ τὸ ὅτι τό 'χει ρίξει
 σὲ τίμια πράματα, καλεῖ τοὺς φίλους του ὅλους
 νιόπια καμώματα δὲν εἶναι αὐτὰ ποὺ κάνει.

ΧΡΕ.

Ναί, θὰ στὰ πῶ, μὰ τοὺς θεούς, δὲν θὰ στὰ κρύψω:
 Βλεψίδημε, εἴμαστε ἀπὸ χτὲς πιδὲ εὐτυχισμένοι.
 245 Θά 'χεις κ' ἑλόγου σου μοιράδι· εἶσαι ἀπ' τοὺς φίλους.

ΒΛΕ.

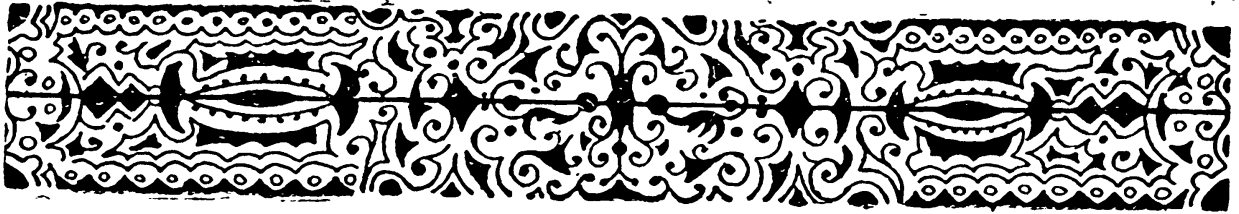
'Ἄλλ' ἔχει γίνεαι ἀληθινά, ὅπως λένε πλούσιος,

(Συνεχίζεται)

Σημειώσεις :

στ. 253 Ἡσυχ. *Θύμον*: τὸ σκόρδον. Σχολ. Ἀριστοφ. *Βολβοὶ ἢ ἀγριοκρόμμυα* βλ. καὶ στ. 283—στ. 276—7. Οἱ δικαστὲς (*Ἡλιασταὶ*) τῶν Ἀθηνῶν κατανέμονται ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀριστοφάνη καὶ σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς δεύτερης Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας στίς δέκα φυλὲς μὲ διακριτικὰ τὰ πρῶτα γράμματα τῆς Ἀλφαβήτου. βλ. καὶ 172, 1167 καὶ *Ἐκκλησιάζουσαι* στ. 681—688.—στ. 287 Ὁ Μίδας εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τὴ μυθολογία, σὰν πάμπλουτος βασιλιάς τῆς Φρυγίας (ὅπως ὁ Κροῖσος ἢ ὁ Γύγης τῆς Λυδίας· βλ. Ἀρχιλ. Ἰαμβ. Τρ. π. 2) καὶ ἔτσι τὸν ἀναφέρει καὶ ἡ κλασσικὴ λογοτεχνία· βλ. Τυρτ. 9, 6, Πλ. Νομ. 660E. Ὁ Ἀριστ. ἐκμεταλλεύεται ἐδῶ τὴν παράδοση, κατὰ τὴν ὅποια ὁ Μίδας, ἔχοντας τὴ φλογέρα τοῦ Πάνα, εἶχε βγάλεῖ αὐτὰ γαϊδάρου· Κατεῖς δὲν ἤξερε ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του τούτη τὴ σωματικὴ ἀνωμαλία τοῦ βασιλιᾶ τους ὥσπου κάποτε τὴν ἀνακάλυψε ὁ κουρέας του. Ἡ παράδοση λέγει ὅτι ὁ κουρέας ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ κρατήσῃ μυστικὴ τὴν ἀνακάλυψη, πῆγε καὶ τὴν ἔκρυψε κάτω ἀπὸ μιὰ πέτρα, ἀλλὰ τὸ καλάμι ποὺ φύτρωσε ἀπάνω τῆς διαλαλοῦσε μὲ τὸ φύσιμα τοῦ ἀνέμου τοῦτα τὰ λόγια: *ὁ Μίδας ἔχει αὐτὰ γαϊδάρου, ὁ Μίδας ἔχει αὐτὰ γαϊδάρου* καὶ ἐκεῖθεν ἔμεινε παροιμιώδης στὴν ἀρχαιότητα ἢ φράσις. Ἀναφέρω ὅτι, ἐξ ἐπιδράσεως ἐπέζησε ὁ θρύλος μέχρι τῶν ἡμερῶν μας καὶ σὲ μιὰ ἀπ' τὶς μεταμεσαιωνικὲς ἠπειρωτικὲς *Φυλάδες τοῦ Μεγ-Ἀλεξάνδρου*.—στ. 290, 296 *Θρεττανέλο*, μίμηση τοῦ ἤχου τῆς κιθάρας· τραλαλά.—στ. 290—315. Ὁ Καρίων ἐδῶ μὲ μιὰν ἀποχαλινωμένην ἔξαψη χαρᾶς μετέρχεται μιὰ παρωδία τοῦ διθυράμβου τοῦ *Κύκλωπος* τοῦ ποιητοῦ Φιλοξένου καὶ χορεύει σὰν προσωποποίηση τοῦ Πολύφημου (βλ. Εὐριπ. *Κύκλωψ*, 40) ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους Κύκλωπες (ποὺ προσωποποίησάν τους ἐδῶ εἶναι ὁ χορός) καὶ στὸ κοπάδι τῶν προβάτων καὶ τῶν τράγων του. Ὁ κορυφαῖος, προσωποποιώντας τὸν Ὀδυσσεῦ, ἀπαντᾷ στὴν ἀποστροφή. Στὴν δεύτερη φάση τοῦ χορικοῦ ὁ Καρίων παριστάνει τὴν Κίρκη ποὺ μὲ τὰ βότανα τῆς μετέβαλε σὲ χοίρους τοὺς συντρόφους τοῦ Ὀδυσσεῦς (βλ. *Ὀδύσσεια*, I 33—399) καὶ ὁ κορυφαῖος ἀπαντᾷ καὶ πάλι στὴν ἀντιστροφή.—στ. 295 *ἀπεπωλημένος* (καὶ 267 *πωλός*) Σχολ. Ἀριστοφ. *ὁ ἔχων γυμνὴν τὴν βάλανον τοῦ αἰδοίου*. βλ. καὶ *Ὀρνιθες*, 507. *Ἰππεῖς*, 964. στ. 338 γιὰ τὴ διαίρεση σὲ αὐτόχθονες καὶ νέους καὶ σχετικὰ μὲ τὴ συνοικία τῶν κουρέων βλ. *«Ὀρνιθες»* 1441. στ. 344 ἔτσι μιλά καὶ ὁ Ἐτεοκλῆς στὸν Εὐριπίδην *«Φοῖνισες»*, 701.

ΜΗΝΙΝ ΑΕΙΔΕ

ΤΟΝ ΑΝΤΡΑ ΤΟΝ ΠΟΛΥΤΡΟΠΟ

Β'

Στὰ γελάδια
τοῦ Ἥλιου μὴ σπεύδεις τὴν αἰτία
νᾶθροις, ἄν μᾶς ἔσουραν σφαγάδια
σιῶν θυθῶν τὸ δαίμονα τὰ πλοῖα.

Ζάβαλοι τὰ σκάρωσαν ρημάδια
μαστρογαλασιτῆδες, πὺν σὶ ἀστεῖα
τᾶπαιζαν παόετα, σὰν τὴν ἄδεια
φλόμωνε ψυχὴ τους ἢ ρεσιτία.

Τώρα σὶ τὸ θυθό, κούφια κοχύλια,
λόγος σὰ γενεῖ γιὰ τὸ ναγάιο,
μῖσος πὺν δὲν ἔχουμε καὶ ζήλεια,

βγαίνει ἀπ' ὄλους λάδι τὸ καρνάγιο.
Μὰ οἱ μαστόροι ἔμεῖς, κί' ἔχουμε μάθει
νὰ σχωρᾶμε τὰ παλιά μας λάθη.

Γ'

Ὅσο πίναμε
δυόσμο νέκταρ ἀπ' τὸν ἀμφορέα,
ἢ ζωὴ κελάρυζεν ὠραῖα
καὶ παρᾶ γιὰ τίποτα δὲν δίναμε.

Σιῶν παθῶν τὴν τέφρα σπονδὴ γύναμε,
μιά, θεοὶ καὶ ἄνθρωποι, παρᾶ
ὄπου δάφνη θροῖσε μοιραία
καὶ φουσατά δυὸ στὸν κάμπο γίναμε.

Ἰότε κάποιον χέρι, ἦσκιον χέρι,
χέρι, λὲν οἱ χρονογράφοι, θεῖο,
ἄδραξε τὴν ἀστραπὴ μαχαίρι

κί' ἔσκισε τὸν οὐρανὸ στὰ δύο.
Κί' ὅπως ἀπ' ἐφτάχρονη μιὰ θρούση,
κρούστα λύθρο σκέπασε τὴ χτίση.

Δ'

Σὰ μεθύσει
χίμαιρες, θ' ἀδράξει τὴν ἀρμάτα
κί' ὁ ἀγὸς χειμάροι θὰ χυμήσει
σιτροῦγκες νὰ γκρεμίσει καὶ φραντζάτα.

Πράσινη πανιέρα θ' ἀνεμίσει
ὁ παπούς τὴν τρύπια του φλοκάτα,
στοὺς σκορπιούς, ξωθιό μας, καὶ στὰ βάτα
τὸν ἀπελπισμό μας νὰ ξορκίσει.

Θᾶχει καὶ στὰ σιθήθια κεντημένο
ἀπ' τὴν Ἰλιάδα κάποιον σίχο,
σίχο κοντυλοπελεκημένο

σιτῆς λασποκαλύβας του τὸν τοῖχο,
σὰν ἀγερωχίας ἐπιφάνεια
σιτῆς ἀπόγνωσῆς του τὴν ὄρφάνια.

Ε'

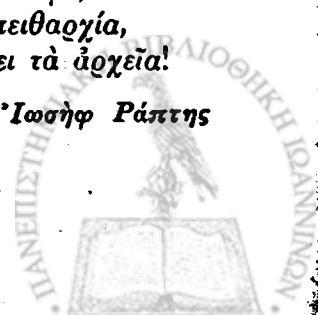
Πυρολιόνταν
ἄκρη σ' ἄκρη κειὸ τὸ βράδυ ἢ Τροία
κί' ἢ λαμπάδα, θημιωνιά, κυλιόνταν
ἴσαμε τὰ τάχα θεωρεῖα.

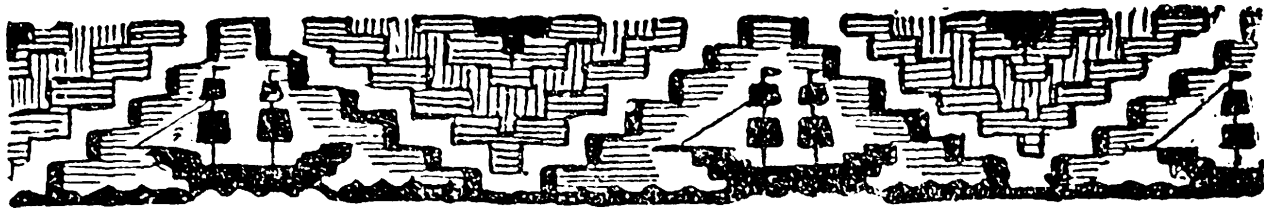
Ἦσκιοι, κένταυροι, καβαλλαρία,
σὲ μιὰ κουρσελοῦ ἀντανακλιόνταν,
φόντο σκηνικό, ταπεισαρία
καὶ τὴ γαλαρία ἀντροκαλιόνταν.

Ξάφνου, μὲς σὶ τὸ σύφλογο ποτάμι,
Βάζοντας τὴν περικεφαλαία
κί' ὁ παπούς, πρὶν ρίξουν τὴν αὐλαία

τοῦ φινάλε, ἔτσι γιὰ τὸ νάμι,
ρίχτηκε, πιστὸς σὶ τὴν πειθαρχία,
πῶς καὶ πῶς νὰ σώσει τὰ ἀρχεῖα!

Ἰωσήφ Ράπτης

ΚΩΣΤΑ ΖΗΛΕΜΕΝΟΥ

ΣΤΑ 13 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΚΑΤΑΦΡΟΝΙΑ

«Εφτά χρονῶν παιδάκι, συντριμμέν' ἢ βάρκα μου».

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

(«Ἡ ποιητική μου» τόμ. Α' Κεφ. Η': Τὸ βιβλίον)

Πάνε δέκα τρία ὀλόκληρα χρόνια ἀπὸ κάποια βραδυὰ τοῦ Φλεβάρη πού ὁ μέγας μας βάρδος, ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς, υπέκυψε στὴν αἰώνια μοῖρα τῆς φθορᾶς, ἀφίνοντας πίσω του ἓνα ἔργο ἄφθαρτο καὶ ἀθάνατο. Σὰ φιλολογικὸ μνημόσυνο στὸ μεγάλο ποιητὴ ἢ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» δημοσιεύει τὸ πιὸ κάτω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἀξιόλογη κι' ἀνέκδοτη ἐργασία τοῦ δόκιμου μελετητῆ τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου κ. Κ. Ζηλεμένου.

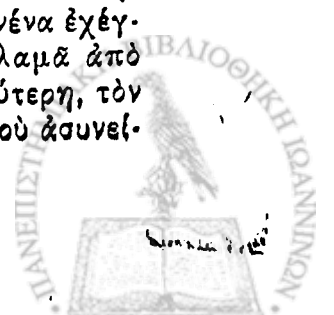
Τὸ πεζοδρόμιο στάθηκε ἡ φύτρα πού ἀνάστησε τὸν ποιητὴ μας. Κεῖνο τὸ πεζοδρόμιο πού ὁ κάθε θεματισμὸς εἶναι κι' ἓνας βόγγος ἀταίριαστου πόνου, πού ἡ χλωρασιά τῆς βλάστησης ξεραίνεται ἀπὸ τὰ στροβιλίσματα τῶν ἀνέμων τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀνέχειας καὶ καταστρέφει ἀποτελεσματικὰ (μέσα σὲ μιὰ κοινωνικὴ ἀντιδραστικὴ πραγματικότητα), τὰ στοιχεῖα πού προϋποθετικὰ θ' ἀντρώσουν τὴν ἀτομικὴ ζωὴ τῆς ἀνθρωπιᾶς. Ἡ προσωπικότητα τῆς κοινωνίας, πάνω σ' αὐτὸ τὸ πεζοδρόμιο, ἀπαλλοτριώνει μοιρατὰ κι' ἀνόητα, τὴν ἐντιμὴ ἐπιβολή της. Μέσα στὶς πίκρες, τὶς φτώχειες καὶ τοὺς καημοὺς αὐτῆς τῆς ζωῆς πού εἶναι ἢ ἴδια μιὰ καταφρόνια, πικρανατράφηκε ὁ Παλαμᾶς.

«Ἐμὲ δὲν μὲ βοζάξανε στὸν Ἑλικῶνα οἱ Μοῦσες, ἔμὲ μὲ πικρανᾶθρεφανοὶ φτώχειες κι' οἱ καημοί.»(1)

Ἡ σκληρὴ, ἀδυσώπητη μοῖρα πού ἔβαλε τὴ σφραγίδα τῆς ἀνεξίτηλα ἀπὸ τὰ παιδιακίσια ἀκόμα χρόνια στὸ πεπρωμένο μιᾶς ζωῆς, διαμόρφωσε ἀποφασιστικὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴ νοοτροπία γιὰ ὅλη τὴ μετέ-

πειτα ζωὴ τοῦ Παλαμᾶ. Οἱ συνθήκες πού διάπλατα ἀνοιξαν τὶς πόρτες στὸ μεγάλο ἐρωτηματικὸ τῆς ζωῆς μὲ τὶς δύο ὄψεις (κλασικὸ παράδειγμα —ἀνάμεσα σὲ τὸσους ἄλλους δικούς μας καὶ ξένους καλλιτέχνες— ὁ Βεραντζέρος. Παιδάκι ἐννιά χρονῶ, τὶς ἡμέρες τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, μὲ χαμένους τοὺς γονεῖς ἀπὸ τὸν ἀπαράμιλλο ξεσηκωμὸ τοῦ λαοῦ, κυλιέται μέσα στὰ Παρισινὰ βουλευτάρια μὲ τὸ πλῆθος καὶ μὲ τοὺς ἀλῆτες. Δὲν ἄργησε ὅμως, ἀπὸ ψαλτόπαιδου καὶ τυπογράφου, νὰ γίνῃ ἀντιπρόσωπος τοῦ Γαλλικοῦ Λαοῦ στὰ Νομοθετικὰ σώματα, καὶ νὰ μὴ δεχτεῖ νὰ γίνῃ ποτὲς Ἀκαδημαϊκὸς ἐπειδὴ ἐννοιωθε τὴν ταπεινὴ του καταγωγὴ καὶ τὸ ἄμεσο δέσιμό του μὲ τὴ μοῖρα, τὰ αἰτήματα, τοὺς ἀγῶνες καὶ τὶς ἀγωνίες τοῦ λαοῦ του.), στάθηκαν ἢ κρισιμώτερη καμπὴ γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ποιητῆ μας. Οἱ στριγγιῆς Ἐρινύες πού τοῦ ταλάνιζαν τ' αὐτιά μὲ τὸ ἀντίτιμο τῆς εὐκολότερης προσφορᾶς ἀπὸ τὸνα μέρος καὶ ἡ πολύμορφη θυσία τῶν ἐπιδόσεων καὶ τῆς μαθητείας ἀπὸ τὸ ἄλλο, (δίχως κανένα ἐχέγγυο), παρουσιάστηκαν στὸν Παλαμᾶ ἀπὸ τὰ πρῶτα του ξεκινήματα. Ἡ δευτέρη, τὸν κέρδισε ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ τότε πού ἀσυνεί-

1. Ἀσάλευτη Ζωή—Ἀπὸ τὰ μεγάλα ὄραματα—Ἀσκρατος—I". Στροφή

δητα ακόμα, δὲν εἶχε βρεῖ «τίποτα πὶδ ἀληθινὸ καὶ μαζί τίποτα πὶδ δηλωτικὸ τῆς ψυχῆς του, παρὰ τὸ ἀνοιγμα, τὸ διάβασμα, ἢ, καλύτερα, τὸ σκύψιμο πάνω στὸ «Γεροστάθη». (1) Οἱ ἐνδόμυχες ἀναζητήσεις του πὸ ἀσύνειδα ἐπρόλαβε καὶ ἐπηρέαζε δηλωτικὰ ἢ ψυχὴ του, ἦσαν οἱ ἀναζητήσεις ἐκεῖνες πὸ τὸν δδήγησαν στὴν ὀρθὴ κατεύθυνση τῆς ἐνσυνείδητης ζωῆς του. Ἡ πείρα τῶν στερήσεων καὶ τῶν διαδοχικῶν ἀναγκῶν πὸ καμμιά δὲν ἱκανοποιεῖται, εἶναι καὶ γιὰ τὸν Παλαμᾶ, μιὰ πρόσκτητη προϋποθετικὴ κι' ἀναγκαία γιὰ τὸν μεγαλύτερο ὑψωμὸ στοὺς στίβους τῆς ζωῆς. Αὐτὴ ἢ πρόσκτηση, στὶς κλιμακωτὲς ἀναζητήσεις τῶν αἰτημάτων, συναγωνίζεται ἄλλα προϋποθετικὰ στοιχεῖα στοὺς ἴδιους στίβους γιὰ τὸν ὑψωμὸ τῆς ἴδιας ζωῆς. Τὸ πικρὸ δάκρυ μὲ τὴν ἀρμύρα τοῦ μαύρου ψωμοῦ, πότε τῆς ὀρφάνιας, πότε τῆς ἀνέχειας καὶ πότε τοῦ μίσους, πὸ δὲν ἄφησε μῆτε μόνιο χῶρου γιὰ ν' ἀναπτυχθεῖ ἓνα πρωτόπλασμα χαρᾶς, (2) στὸ παγερὸ πεζοδρομὸ τῆς καταφρόνιας, ἀποτελέσανε —ἐπιπρόσθετα— τὴν πρῶτὴν κατάκτηση τῆς συνείδησης, μορφικὰ καὶ οὐσιαστικὰ, στὴ ζωὴ τοῦ Παλαμᾶ. Ὁ πόνος, τράνεψε μὲ τὰ παλμικά του χτυπήματα μέσα στὴν αἰσθησὴ τῆς φθορᾶς! Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ πόνος, δόνησε περισσότερο σημαδιακὰ τὴν χορδὴ τῆς λύρας πὸ ἢ Μούσα τὴν φανέρωσε στὴ λεωφόρο τοῦ ποιητικοῦ Λόγου. Τὰ στοιχεῖα ὅλα τούτα, πλεγμένα καὶ συνθεμένα μὲ διαδολεμένες συγκαιρίες καὶ μὲ σύγχρονες ψυχολογικὲς διακυμάνσεις, ἐδημιούργησαν τὸν κόσμον τοῦ Ποιητῆ. Εἶναι πρόδηλον ὅτι, ἢ ἐσωτερικὴ διάθεση γιὰ προσαρμογὴ μὲ τὰ ἐπὶ πλέον στοιχεῖα τῶν γνωρισμάτων τοῦ ὑποκειμένου τοῦ πρὸς μιὰ κοινωνικὴ ἀντικειμενικὴ εὐθύνη, ἔδωσαν στὸν Παλαμᾶ τὸ καθολικὸ περιεχόμενον στὸ ἔργο του. Οἱ κυματισμοὶ τῆς ἱστορίας (3) πὸ τὸς ἐδημιούργησε ὁ

κορεσμὸς καὶ ἢ ἀντίδραση τῶν ξεφτισμένων μορφῶν ζωῆς, συνάντησαν τὸν Παλαμᾶ στὴν κρισιμότερη πάλη του πρὸς τὴ ζωὴ τῆς δικιᾶς του καταφρόνιας. Πρῶτο γινώρισμα: Ὁ Παλαμᾶς γεννήθηκε ποιητῆς. Ὁ πόνος, πὸ «εἶναι ἓνα πρᾶγμα ἀπὸ τὰ πὸ ὑπέρτατα» (4) ἦτανε φωλιασμένος στὰ κατάβαθα τῆς ἀσύνειδης ἀκόμα ζωῆς του πὸ τὴν ἐπηρέαζε μὲ τὴν δύναμη τοῦ ἐνστίχτου. Γι' αὐτὸν δὲν ὑπῆρχε παρὰ ὁ χρόνος τοῦ πόνου· ὁ πόνος μὲ ἀτέλειωτη στιγμή ὑφαρμένος στὰ ἴδια στημόνια μὲ τὸν χρόνο πὸ αὐτὸς μετράει τὴ διάρκειαν. Ὁ πόνος του ἔχει τὸν χαρακτήρα μιᾶς πρωθύστερης μορφῆς, μὲ προγονικὲς ιδιότητες μέσα στὴν οὐσία τῆς ζωῆς:

«Στὸ χῶμα τὸ πρωτόγονο τῆς γύμνιας τὰ τσακάλια μεσ' στῶν πατέρων μου οὐρλιαζαν τις ἀχαρες ζωῆς, σκληρὰ ἦταν τ' ἀπαλόπινα αἰολικὰ ἀκρογιάλια, ναῦτες Κυμαῖοι μᾶς σπρώξανε πρὸς θάλασσες πλα-
[τεῖες] (5)

Δεύτερο γινώρισμα: ἢ σκληρὴ ζωὴ τοῦ πεζοδρομίου μὲ τις ἀλεπάλληλες πίκρες, δεύτερο στοιχεῖο πὸ θεριεύει τὸν πόνον καὶ τὴν καταφρόνια στὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ:

«Κι' ἤρθες νὰ βρῆς ἀνάπαψη, τρι-κυμισμένη ὀρφάνια, σὲ καλοκαίρια ἀγέλαστα καὶ σ' ἀγριαχειμαδιὰ» (6)

Ἐδῶ, δὲν ἀποθέτει τὸν ὄπλισμό του πὸ φέρνει μαζί του. Οἱ κλάψες, οἱ μιζέριες, τὰ καταφρόνια, ὁ πόνος πὸ μέσα στὸ περίγραμμά του θρῖσκει ὀλη τὴν ἱερότητα τῆς ζωῆς, εἶναι στοιχεῖα ἀπὸ ἓνα θαρὺ ἐξοπλισμὸ, πὸ τοῦ κάνουν τραχύτερη τὴ ζωὴ καὶ γι' αὐτὸ περισσότερο ὀρθή. Ὁ λόγος του, πὸ εἶναι γι' αὐτὸν τὸ πολεμικὸ ὕλικὸ πὸ μ' αὐτὸν θ' ἀγωνιστεῖ σ' ὀλη του τὴ ζωὴ, γίνεται τραχὺς κι' ἀστόλιστος γιὰ ἀντρώθηκε καὶ ψήθηκε μέσα στὴν κακουχίαν τοῦ ἀσύγκριτου πόνου —μὲ τὸς ἐσωτερικοὺς λυγμοὺς καὶ τὴν ἐξωτερικὴν πάλη.

εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα —ὡς ἓνα σημεῖο τουλάχιστον —τῆς ροπῆς πὸ ἔχουνε τ' ἀνθρώπινα ὄντα ν' ἀντιδρῶν, ὕστερα ἀπὸ ἓνα ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα, στὶς ἐπικρατοῦσες μορφῆς στοχασμοῦ καὶ συναισθήματος, πρὸς ἔφελος ἄλλων μορφῶν».

4. Ὁσκαρ Οὐάιλδ: *De Profundis*.

5. Ἡ ἀσάλευτη ζωὴ —Ἀπὸ τὰ μεγάλα ὀράματα— Ἀσκραῖος—Γ'. Στροφή.

6. Ἀδτ.

1. Ἡ Ποιητικὴ μου (1933)—Τ.Α.—Η'. τὸ βιβλίο (σελ. 78).

2. Γράφει ὁ ἴδιος ὁ Παλαμᾶς: «Ἀπὸ τότε πὸ θυμοῦμαι τὸν ἑαυτὸ μου, ἢ ἀφέλεια καὶ ἢ ξεγνοιασιά, ἔβνες χαρῆς γιὰ μένα». (Ἡ Ποιητικὴ μου—τ. Β.—Οἱ δύο Λάμιες—Τὸ πρῶτο ποίημα, σελ. 38).

3. Ὁ Χάξλεϋ γράφει: «Ἡ ἱστορία ἀκολουθεῖ πορεία κυματοειδῆ. Καὶ οἱ κυματισμοὶ τῆς αὐτοῖ

«Άσκρα στήριζα τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ μαυρολογοῦσες, πῆρ' ἀπὸ σένα τὴν τραχειὰ κι' ἀστολίστη φωνή»(1)

Οἱ στιγμὲς τῶν ψυχολογικῶν διακυμάνσεων τοῦ Παλαμᾶ μ' ὄλη τὴν τραχύτητα τοῦ πεζοδρομίου ποῦ ἀποτύπωσε πάνω σ' αὐτὸ τίς γυμνὲς παλάμες καὶ μέστωσε τὴ σκέψη του ἀπὸ τὰ διώματα τῆς πικρῆς ἀλήθειας καθὼς τὸν βρῆκε ἀνέτοιμο κι' ἀνώριμο γιὰ τὴ ζωὴ καὶ ἡ ἴδια τὸν ἀρμάτωσε μὲ τὰ θανατερὰ θέλη γιὰ νὰ σημαδέψει τίς φθαρμένες μορφὲς ζωῆς, ὠρίμασαν μέσα στὰ περιθώρια τῆς ζωῆς του. Ἡ συνείδηση τῆς πραγματικότητος ποῦ εἶχε μέσα του φουντώσει ὑψώθηκε καταλυτικῆ τὸν ἴδιο χρόνο ποῦ ἕνας ὀλόκληρος κόσμος εἶχε κουρασθεῖ «ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἀπόλαψη ἑνὸς ἀγαθοῦ ποῦ εἶχε ἀποζητήσει».(2) Ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ βλαστήμια ποῦ συνόδευε αὐτὸ τὸ ἀγαθὸ στὴν πολυμορφία ὄλων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς —κατὰ τὴ χρονικὴ διάρκεια ποῦ ξεπετάγονταν ὠριμο τὸ Παλαμικὸ τραγούδι, βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐγκολπωθεῖ τὴν καινούργια ἀξία τῆς ζωῆς ἀπὸ τὰ βαθύτερα νάματα τῆς πίστης τοῦ Ποιητῆ, καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσει. Εἶναι πιά, ὄχι μονάχα ὁ ποιητῆς— γενάρχης τῶν νεώτερων χρόνων, ἀλλ' ἀκόμα περισσότερο, ὁ ὁδηγητῆς τοῦ λαοῦ. Καθὼς ἀναστήθηκε μαζί του, μὲ τίς ἀγωνίες του, τὴν ταύτιση τῶν ἐνδιαφερόντων, μὲ τὸ μοῖρασμα τῆς μίζερης ζωῆς, μέσα στὴν ἴδια καταφρόνια, ἔγινε ὁ ἴδιος, ἀφοῦ προϋποθετικὰ κατεῖχε τὴν μπαγκέτα τοῦ ποιητικοῦ λόγου, ὁ φορέας τῶν αἰτημάτων του, τῶν αἰτημάτων τοῦ Λαοῦ, τοῦ ἀδικημένου Λαοῦ. Ὅταν ὁ ποιητῆς ἀντρώνεται μέσα στὴ στυγνὴ πραγματικότητα ὅπου ὁ πόνος μόνον ἀναδίνει τοὺς βαθειοὺς βόγγους του, κι' ἔταν ὁ ἴδιος αὐτὸς ὁ πόνος εἶναι ἡ «ἀλλόμενη πηγὴ» τῆς ζωῆς του, μοιραῖα, θ' ἀποτελεῖ κι' αὐτὴ, τὴν πηγὴ τῆς ἐμπνευσῆς του(3). Οἱ στοχασμοὶ του, ἀγκαλιάζουν αὐτὸν τὸν κόσμο ποῦ ἀπρτελεῖ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ποιητῆ μας,

1. Ἡ Ἄσαλευτὴ ζωὴ—Ἀπὸ τὰ μεγάλα ὄραματα—Ἀσκραῖος—Γ'. Στροφή.

2. Μπέρξον.

3. Ὁ Ἀλέξανδρος Ἐμπειρικός, σ' ἕνα του ἄρθρο, δημοσιευμένο στὴ *Revue Bleue* (19|4|24), γράφει χαρακτηριστικὰ γιὰ τὸν Παλαμᾶ, ὅτι «ὁ πόνος εἶναι ἡ βαθειὰ πηγὴ τῆς ἐμπνεύσεώς του. Ὁ πόνος εἶναι κάτι πολὺ πραγματικὸ μέσα του».

ἕναν ἀπὸ τοὺς μεγάλους κοινούς τύπους τῆς φιλοσοφίας(4). Τὸν ἀνθρώπο τὸν μικρόκοσμο ποῦ σὰν ἰδέα τὴν στοχάστηκε καὶ τὴν ξεδίπλωσε στὰ γραφτά του ὁ φιλόσοφος καὶ ποῦ «τὴν πῆρε ὁ ποιητῆς καὶ τὴν ἔβαλε παθητικὰ στὰ τραγούδια του»(5).

Πρῶτος, ὁ Παλαμᾶς, μακάρισε αὐτὸν τὸν κόσμο μὲ τ' ὄνειρό του, τὸν κόσμο τῆς φτώχειας ποῦ κι' αὐτὸς ἀποτελοῦσε ἕνα κομμάτι ἐκείνης:

«Μὲ τὸνειρο στὴν φάθα σου
λιτὰ γέρνε με φτώχεια»(6).

Τὸ ὑποκείμενό του, σερνάμενο στὶς πιὸ δύσκολες καὶ σκληρὲς περιστάσεις, κατοπτρίζει ἀντιπροσωπευτικὰ ἕναν ὀλάκερο κόσμο. Ἡ πρόθεσή του νὰ ἐξωτερικέψει τὸν πόνον ποῦ μέσα του τὸν πνίγει, σὰν ἕνα βαθὺ κύμα, σὰν ἕνα πουλὶ ποῦ λαχταρᾷ νὰ ξεγλυστρίσει ἀπὸ τὸ κλουβὶ στὸν ἐλεύθερο ἀέρα, σὰν ἕνας πεταμὸς ποῦ θέλει νὰ ξεχυθεῖ, θέλει νὰ ξεσπάσει ὄλους τοὺς πόνους ποῦ μέσα του κρύβει γιὰ νὰ μὴν τὸν μαράζωσουν, γιὰτὶ ἂν θὰ μείνουν μέσα του θὰ τὸν χαλάσουν θὰ τὸν καταστρέψουν. Ὁ πόνος αὐτὸς, ποῦ βουβά διαμορφώνει τὸν ἐσωτερικὸν κόσμο τοῦ ποιητῆ μας, ποθεῖ νὰ χαράξει μιὰ καινούργια στράτα γιὰ τὴ λύτρωση ἑνὸς ὀλάκαιρου λαοῦ. Καὶ ἡ λύτρωση αὐτὴ, ἔχει διπλὸ χαρακτῆρα: ξέσπασμα ἐσωτερικῆς ἀγωνίας γιὰ τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα, καὶ ἐναντίωση στοὺς πόνους ποῦ προσδιορίζει ἡ ἐννοια τῆς κοινωνικῆς διάρθρωσης.

Εἶν' ὅμως ὁ πόνος τοῦ ποιητῆ μας, με γάλος. Ἡ ἄμεση ἀπήχηση ποῦ θὰ βρεῖ αὐτὸς ὁ πόνος σὰν ξεσπάσει στὶς συντονισμένες κεραίες, κάποιου ἄλλου φτωχόκοσμου, καὶ ἡ σαρκαστικὴ ὑποδοχὴ ποῦ θ' ἄχει ἀπὸ

4. Γράφει ὁ Παλαμᾶς: «Ἄν ὑπάρχει φιλοσοφικὴ ἰδέα μέσα σὲ ἀρχαίους καὶ σὲ νεώτερους ποῦ νὰ μὴν τῆς ἔδωκε ὁ ποιητῆς τὴ λάμψη τῆς ὁμορφίας μέσα στοὺς στίχους του».

5. ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους κοινούς τύπους τῆς φιλοσοφίας: ἡ ἰδέα τοῦ μεγάλου κόσμου γύρω μας τοῦ σκληροῦ καὶ τοῦ ἀδιάφορου πρὸς τὴ δυστυχία τοῦ μικρόκοσμου ποῦ λέγεται ἀνθρώπος. «Ὅσο κι' ἂν πονοῦμε κι' ἂν θρηνοῦμε, τὰ πράγματα γύρω μας δὲ φροντίζουν γιὰ τὸν πόνον καὶ γιὰ τὸ θρῆνον μας». (Γράμματα—τ. Β.—Γ'. Ἡ τρελλὴ Μητέρα (1901)—σελ. 43—44).

6. Ἄδ. —σελ. 44

6. Βωμοὶ—Βιβλίον Ἐχτο—Νεοὶ ἀνάπαιστοι καὶ Ἰαμβοὶ (28)

τοὺς ξένους πρὸς τὸν δικό του πόνο καὶ τοὺς ἀνίδεους ἀπὸ στενομουαλιά, θάξει ἐρωτηματικὰ στὸ ξέσπασμα πρὸ θέλει νὰ δώσει:

«Νὰ μιλήσω; θὰ θακρῶσουν
πονεμένοι.
Νὰ μιλήσω; θὰ γελάσουν
πόσοι ἀνίδεοι, πόσοι ξένοι!» (1)

Ἔχει ὁμοίως τὸν τρόπο του πρὸς τὸν θὰ μιλήσει. Αὐτὸς ὁ τρόπος του πρὸς εἶναι καὶ ὁ βαρὺ ἐξοπλισμὸς του. Θὰ μιλήσει μὲ τὸ τραγούδι:

«Καὶ μιλάτ' ἐσεῖς τραγούδια,
μὲ τὴν ἀφραστὴ ὀμορφιά». (2)

Τὸ τραγούδι, γιὰ πολλοστὴ φορά, φανερώνεται πὺς εἶναι γιὰ τὸν ποιητὴ μας, διὰ πρὸ ἐσωτερικὸ, πρὸ ἀληθινὸ, πρὸ τρίμο, πρὸ πονεμένο ἔχει. Εἶναι καὶ τὸ ξανάτασμα ἀπὸ τὴν πίκρα τῆς ζωῆς. Εἶναι τὰ στοιχεῖα πρὸ κουβαλᾶνε τοὺς στοχασμοὺς τοῦ ποιητῆ, τοὺς στοχασμοὺς πρὸ θέλουνε νὰ ἐξωτερικευτοῦν καὶ εἶναι τέλεια ὑποταγμένοι στὸν πόνο τῆς ἀνθρώπινης μοίρας (3). Ὁ πόνος ὁμοίως, δὲν εἶναι γιὰ τὸ συντροφικὸ τὸ μοίρασμα. Εἶναι καθαρὰ ἀτομικὸς πρὸ τὸ ξεγλύστριμά του στὰ ὄνειρα μιὰς ἄλλης ζωῆς ἐνδὸς συνανθρώπου, μονάχα τὸν σαρκασμὸ καὶ τὴν εἰρωνία θ' ἀντικρῶσει. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὸν ἴδιον πόνο, καὶ ὁμοίως, κανένας ἀπὸ τοὺς πόνοὺς αὐτοὺς δὲν συντόφει τὸν πόνο τοῦ ἄλλου. Εἶναι περιχαρωμένος, περιμαντρωμένος μὲ τοὺς ἀτομικοὺς μικροεγωισμοὺς, μὲ τὴν ψευτοπερηφάνια πρὸ ὑπογραμμίζει τὸν διαχωρισμὸ τῶν ἀτομικῶν ἐνδιαφερόντων καὶ τῆς πάλης γιὰ τὴν ὑπερίσχυση τοῦ ἀτόμου σ' ἕν' ἄλλο. Ἡ ἀδυναμία μας, εἶναι ἡ γκριμάτσα τοῦ πόνου πρὸ τὴν φκισιδώνουμε μὲ τὴν δημιουργία, μὲ τὴν εἰρωνία, μὲ τὴν ἐσωτερικὴ μας φύση πρὸ ζητᾶει ὄλο καὶ περισσότερο τρόπο γιὰ νὰ κυριαρχήσει γιὰ ν' ἀποθέσει ἕνα κουφάρι. Ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφαση πρὸ ἔχει ἐκδώσει ἡ ἀνθρώπινη μοῖρα τῆς γήινης ἀλήθειας, δὲν μέστωσε τὴν συ-

1. Οἱ πεντασύλλαβοι—Τὰ παθητικὰ κρυφομιλήματα—Οἱ Δύοι—Δυὸ λουλούδια ἀπὸ τὰ ξένα.
2. Δὲν.

3. «Γιατὶ καὶ ἡ κακομοιριά, στοχαστικὴ σὰν εἶναι, τὴν ἔχει τὴν περιφάνειά της καὶ τὴ γλύκα της» (Ἡ ποιητικὴ μου—τ.Β.—Τὰ πρῶτα χρόνια. σελ. 18).

νειδηση ἀκόμα τῶν ἀνθρώπων γιὰ νὰ ὑψώσουν τὴ ζωὴ μὲ τοὺς κοινούς μόχθους στὰ μοτίβα τοῦ μοιραίου πόνου καὶ τοῦ θρήνου τῆς ζωῆς. Ἡ αἰσθησιμὴ τῆς καρμανιόλας, καθὼς χαρακτηρίζει ὁ Παλαμᾶς τὴ ματαιότητα τῆς ζωῆς (4), ἴσως νάτανε λιγότερο ὀδυνηρὴ ἂν ὁ ἀτομικὸς ἀνθρώπινος πόνος μποροῦσε νὰ διαβρῶσει σειρὰ ἄλλων ἀτομικῶν πόνων γιὰ νὰ πάρει τὴ μορφὴ τοῦ καθολικοῦ, ὅπως καὶ εἶναι τέτοιος

Ὁ Παλαμᾶς, γωρὶς συζήτηση, πίστεψε σ' αὐτὸ τὸ μοίρασμα τοῦ κοινῶν πόνου. Ὁμοίως, ἤξερε πὺς αὐτὸ ἀποτελοῦσε μόνον μιὰ ἐνδόμυχη δικιὰ του εὐχῆ, ὄχι καὶ ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα. Γι' αὐτὸ, θὰ μᾶς πρὸ πὺς θὰ πρὸπει νὰ κρατᾶμε μέσα μας τὸν πόνο μας καὶ νὰ πεθαίνουμε μ' αὐτόν: «Τὸν πόνο σου ἐδῶ πέρα μὴν τὸν παρατᾶς, μὲ μιὰ φροντίδα μητρικὴ ταξιδεψέ τον ὅπου ζωὴ, ὅπου ὄνειρο, στὰ μακρινὰ καὶ στὰ φηλά καὶ πηγαινέ τον ὕστερα καὶ ριζοφύτεψέ τον ἐκεῖ στὴ χώρα τὴν κατάνακρη τοῦ ἀμύλητου, στὰ μάτια του συμμάζωξε καὶ θάψε τὴ φωνὴ του. καὶ ἀνίσως δὲ βαστάξουνε τὰ μάτια του καὶ κλεί-
[σουνε:
κλείσε κ' ἐσὺ τὰ μάτιασού καὶ πέθανε μαζί του» 5.

Ὁ ἴδιος, ἐσωτερικὰ, μέσα του, πονᾶει γιὰ τὸν ἀνθρώπινον αὐτὸν πόνον πρὸ τὸν μισεῖ γιὰτὶ γονατίζει τὴν ἀνθρώπινον θελήσει:

«Φοβᾶμαι.
Κάποιος θὰ πονῆ,
κάποιος πρὸ δὲν θέλω νὰ πονῆ.
Φοβᾶμαι» (6).

Δὲ θέλει νὰ ποιᾶει κανένας πάνω σ' αὐτὴ τὴ γῆ μας, ὁ Παλαμᾶς. Ὅχι μόνον οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴν πονοῦν, καὶ τ' ἄλλα τὰ δημιουργήματα πρὸ ἔχουνε ψυχὴ καὶ αἰσθησιμὴ.

«Ὁ πόνος—πὺς καρδιοχτυπᾷ
τῆς γῆς καὶ τὰ ἀπορρίματα σὰν τὰ τρυπίσι ἀ-
[κόμα,
καὶ μὲ τὸ πόδι καὶ ὁ ἄνθρωπος ὅταν πατᾶ δουλ-
[λόγιστος

4. «Ἀπὸ τὸν καιρὸ πρὸς θυμᾶται τὸν ἑαυτὸ μου νὰ αἰσθάνεται, νὰ πάσκη καὶ νὰ σουλλογίζεται, σκυμμένο τὸνε θυμᾶται: κάτου ἀπὸ μιὰ καρμανιόλα. ὄλο στημένες οἱ λαίμητῶμες, καὶ ὄλο κεφάλια πρὸ πέφτουν, καὶ ὄλο ζωῆς πρὸ φεύγουν. Ἀπὸ τῆς γῆς τὰ σπλάχνα ἴσαμε τὸν ἔμρειρο ὄρανο ὄλο καὶ κατὰ: καὶ. Ἀπὸ τὸ σκουλί: ὡς τ' ἀστέρ:» (Ἡ Ποιητικὴ μου—τ.Β.—Ἡ καρμανιόλα—σελ. 102).

5. Ἡ ἀτάλευτη Ζωὴ—Τρίτη Νύχτα—(46)

6. Πράγματα καὶ χαίρεσιμοι—Ὁ πόνος. (σελ. 92)

και το σκουληκι ακόμη
που σέρνεται στο χώμα»(1).

Και τη ζωή του, θά την έδινε για να
λυτρώσει τον πονεμένο. Ή βαριά καταφρό-
νια της δλάκερης ζωής του, είχε θαθεία
διαβρώσει όλα τα κύτταρα του ανθρώπι-
σμού του. Κι' από έσωτερική ύπόθεση είχε
περάσει τα όρσημα του καθολικού, του
πανανθρώπινου. Ο Παλαμάς, ένα με την
ψυχή της ανθρωπότητας! Με τους δόγγους
της ανθρώπινης μοίρας! Με τον πόνο της
αίσθαντικότητας! Με τα αίτήματα και τους
παραδαρμούς της ψυχής του φτωχόκοσμου
που άργοπεθαίνει άλγεινά στην καταφρόνια
του πεζοδρομίου! Αυτό ό λαός είναι που
θά περάσει μέσα στο τραγούδι του με όλες
του τις κινήσεις. «Έσείς τραγουδάτε την
κίνηση μιας δμορφης γυναίκας· δέν ξέρετε
με πόσο πάθος μπορεί να τραγουδήσει κα-
νείς και την κίνηση ένδς δμορφου λαού»(2),
λέει ό ίδιος. Αυτό τό λαό παρακολουθεί
στις πτώσεις και τις ανόδους του. Αυτός που
είναι και ξένος και ό ίδιος μαζί.

«Ένε τaráζει ό δόγγος σου,
ένε, σπαράζει τό ξεψύχισμά σου»(3).

Αυτός ό λαός, ό ξένος και ό δικός, αυ-
τός που ζει και φωλιάζει μέσα του με τις
διεκδικήσεις και τις φωνές που ξεφεύγουν
άπ' τό στόμα του για μι' ανθρωπινό-
τερη ζωή και που ή μοίρα τόσο πολύ πα-
ρακολουθεί τά σκιρτήματα, άλλα δέν μπο-
ρεί να είναι παρά οι επικλήσεις προς αυ-
τήν που κατατρέχει τη ζωή τους. Τό σφι-
χτοδέσιμο με τό πεπρωμένο, οι δάλτοι που
γίνονται τροχοπέδη χαμοζωής, τά νοτισμέ-
να μάτια με τις ίκεσίες, είναι γιαυτό τό
λαό της καταφρόνιας, τους ταπεινούς.

Όσο δυνατότερος είσαι, όσο πιο στέ-
ρεα πατάς τό καρμί του πλαϊνού σου για
ν' ανυψωθείς έσύ, τόσο λιγότερο μοιρολά-
τρης είσαι, τόσο περισσότερο άψηφάς και
τις κακοτυχιές που δέ συναπαντήθηκαν με
δαύτες στη ζωή. Προς αυτούς τους ταπει-
νούς που κάθε άποκοτιά θά τους στοίχιζε

1. Αδτ.

2. Τα λόγια αυτά, όπως αναφέρει στη μελέτη
του ό κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, τά είπε ό Πα-
λαμάς προς τον ίδιο. (Κόϊτα. Τα πρόσωπα και τά
κείμενα—Γ'. Κ. Παλαμάς—σελ. 56.)

3. Ή 'Ασάλευτη Ζωή—Κάποια τραγούδια ακό-
μα—Χωρίς τίτλο.

και μια ζωή, μονάχ' από φόβο, γράφει ό
Παλαμάς:

«Καβάλλα στις άποκοτιάς δέν τριγυρίζουν τά άτια,
γονατισμένοι προσκυνάν με νοτισμένα μάτια
της Μοίρας τό χαμόγελο της Μοίρας την πνοή,
οί Ταπεινοί»(4).

Όταν ή καταφρόνια δέν έχει να κατέβει
πιο χαμηλά στις λάτρες της άπελπιστικής
ζωής, οι Ιστορικοί νόμοι ανατρέπονται και
νέες ανακατατάξεις αξιών έγκαθιδρύονται.
Οί νόμοι των Ιστορικών αναγκαιοτήτων, άρ-
χίζουν ναχουν ισχύ από τότε που οι αναγ-
καιότητες θά άποχτήσουν τη συνείδηση της
έπιβολής τους.

Στόν «'Ασκαίο» θά μάς τό πει ό Πα-
λαμάς πως ή άρμονία μέσα στη ζωή που
πλέκει στα νέα μέτρα τά καινούργια σκου-
τιά της κοινωνίας, είναι ό βασανισμένος, ό
λυτρωμένος...

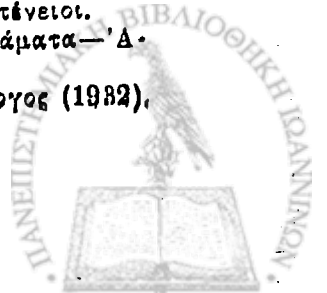
«Βασανισμένο, ταπεινό και λυτρωμένο, και ίσο!
Σέ ξέρω, είναι τό στόμα σου της άρμονίας κρου-
σιά»(5).

Τά μεγάλα δημιουργήματα στη ζωή
που όλος ό λαός, κι' ακόμη περισσότερο, οι
ταπεινότεροι άπ' αυτούς, δέν είναι σε τέ-
τοια θέση για να δημιουργήσει, δέν μπορεί
δμως και να τά στερηθεί. «Όλα, άνήκουν
σ' ελους, από τό δικαίωμα που έχουν και
οί ταπεινότεροι να ζουν με τά μεγάλα κι'
δταν αδυνατούν να τά δημιουργήσουν»(6).
Γιατί και έ πιο αδύνατος στη ζωή, ό πιο
άσημος με την προσφορά του, την έλαχιστό-
τατη έ.σ.ω, προσφέρει θετικές υπηρεσίες
στην ανάπτυξη της ζωής. Τό τέλειο δημιούρ-
γημα μ' ό,ποια μορφή κι' αν παρουσιαστεί,
στα χέρια δ,ποιου τεχνίτη και δουλευτή,
δέν είναι ξεκομένο κι' αυτόνομο από τά
βιώματα, τις συγκινήσεις και τους άγώνες
της ζωής. Όλα έπηρεάζονται, άφου ό αν-
θρωπος είναι ό δημιουργός, από την κοσμο-
γονία και την πείρα μέσα στη ζωή. Γιαυτό
και οι ταπεινότεροι και οι πιο καταφρονε-
μένοι στη ζωή, έχουν τό δικαίωμα να ζουν
κάτω από τον ίδιο ήλιο που άντρωσε και
μέστωσε τις μορφές και τους τρόπους της
ανθρωπινώτερης ζωής!

4. Ή 'Ασάλευτη Ζωή—Άπό τους ύμνους και
τους θυμούς—Οί ταπεινοί και οι Τιποτένιοι.

5. 'Ασ. Ζωή—άπό τά Μεγάλα δράματα—'Α-
σκρατος.

6. Ή ποιητική μου—Τ.Α—πρόλογος (1932).

Η ΦΥΓΗ ΤΗΣ

I

Στην πτώσι ενός άστρου, ζωγραφίζεται ή φυγή της.

Στην ιστορία μας
μέ τή θλίψη του φθινόπωρου παραμονεύει ή εγκατέλειψη.
Σάν τό θάνατο ενός ρόδου
πού αγάπησε τόν ήλιο καί ταξίδευε κοντά του.

Θά τή δής
στά τελευταία παρτέρια τών λουλουδιών.
Μοναχή,
μέ τήν όδύνη ενός χαμοῦ στά μάτια.

Μήν τής θυμήσης τήν ιστορία τής θλίψης.

Άσε την
νά κνηγῶ τό όνομα πού τή μάγεψε.
Τά μικρά χέρια
νά νοσταλγοῦν τό χᾶδι μιᾶς μοναδικῆς στιγμῆς.

II

Εἶναι τόσο σύντομη ή ιστορία μιᾶς αγάπης.

Μοιάζει μέ τό θρόϊσμα τών φύλλων
πού ξεχνιέται μέ τή σιωπή τών ανέμων.
Μέ τό δάκρυ ενός κοριτσιοῦ
πού λάμπει σέ έκπληχτα μάτια.

Ίσως νοστάλγησα τήν αγάπη πού ἔφυγε.

Όταν τής μιλοῦσαν
για τή γαλήνη πού σκόρπαγε ή παρουσία της.
Όταν αγάπαγαν
τά δυό μικρά της χέρια καί τά ἤρεμα μάτια της

III

Σί ανθισμένα παρτέρια, ξεχάστηκε ή προσμονή της.

Τώρα,
ἐκεῖνος πού τήν αγάπησε ἀναπολεῖ τήν ἀνάμνηση.
Προσμένει
νάρθη ένα κορίτσι μέ τά δεκαενιά της χαμόγελα.

IV

Θᾶπρεπε νά ζῆ στή μαγεία ενός παραμυθιοῦ.

Ενός θρύλου
πού τόν θυμοῦνται οἱ ἄνθρωποι μελαγχολικοί.

Ποῦ νομίζουν
 δι τὸν ἔζησαν στήν παραφορὰ μιᾶς νειότης.

Θὰ περίμενα τὴν τελευταία της ἀναλαμπή,
 ξαφνικά σὰν τὸ ἀστέρι τοῦ Αὐγούστου.
 Θ' ἀντίκρουζα τὸ τελευταῖο χὰδι τῶν ματιῶν της
 καὶ θὰ ξεχνοῦσα πὼς τόσο τὴν ἀγάπησα.

V

Κάποτε, περίμενα ν' ἀνθίση μιὰ παπαρούνα.

Μὲ τὸ ἄλικο χρῶμα της
 νὰ φέρη στὶς καρδιές μιὰ αἴσθησι χαρᾶς.
 Νὰ σοῦ πῶ γιὰ τὸ κορίτσι
 ποῦ τὸ σκέφτηκα μιὰ μέρα τοῦ Μάη.

Τώρα, δὲν ὑπάρχει πειά, παρὰ μιὰ μεγάλη σιωπή...

Μπορεῖς ν' ἀκούσης τὶς καρδιές ὅταν περιμένουν,
 τὸ κλείσιμο τῶν ματιῶν ποῦ κουράστηκαν.
 Τώρα, μπορεῖς ν' ἀκούσης τὴ συμφωνία τῆς γαλήνης.

"Εοθήσε μαζί της, τὸ τελευταῖο ἄστρο τοῦ φθινοπώρου.

Εὐάγ. Δ. Δικῆτας

Λ Η Θ Η

Σκλάβο, ἡ ἀνθρώπινη καρδιά, στὸ πάθος τὸ αἰώνιο
 Ποῦ φτιάχνει ἀπ' τὴν πεζὴ ζωὴ ὠραῖο παραμῦθι
 Καὶ πίνει τ' ἀρχοντόπουλο γιὰ μιὰ κυρὰ τὸ κώνειο.

Ματώνει, εὐαίσθητ' ἡ χαρὰ, καὶ σιγοκλαίει τὸ πλάνημα
 Δίχως κακία χαμογελοῦν τὰ γελασμένα πλήθη
 Κι' ὁ ἀργοναύτης, ὁ καϋμός, ζητάει λιμάνια ἀπάνεμα.

Ποῦ νᾶναι τάχα τὸ νησί τῶν θρούλων, τὸ μακάριο,
 Μὲ τὶς νεράιδες ποῦ κερνοῦν γλυκὸ κρασί, τὴν λήθη,
 Κι' ἡ Κίρκη ποῦ θὰ πλάση μᾶς σοφὸ τὸν κάθε ἀρχάριο;

"Αλκῆς Μυρσίνης.

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΧΩΡΙΣΜΟΥ

Α'.

Σ' αὐτὸ τὸ τοπίο,
πού ξεψυχοῦν οἱ πνοὲς τῶν μικρῶν κρίνων
κάτω ἀπ' τὸ πέλμα τῆς μελαγχολίας,
σκάλισα τὸ χρόνο
κι' ἔφτιαξα στὴ μνήμη
ἀπὸ ξερὰ φύλλα τῆ μορφῆ σου!

Ἔφτιαξα ἀπ' τὰ σταχτιὰ κρέπια τ' οὐρανοῦ
τὰ μεγάλα πένθιμα μάτια σου!

Σ' αὐτὸ τὸ τοπίο,
μὲ τὴν ἀπελπισία σιβαγμένη στὰ γυμνὰ κλαδιά,
πού ἐρημώνει τὴν αἴσθησι,
σχεδίασα
τὴ φυγὴ σου στὸ νωπὸ χῶμα,
σχεδίασα τὴν ὥρα τοῦ χωρισμοῦ μας!...

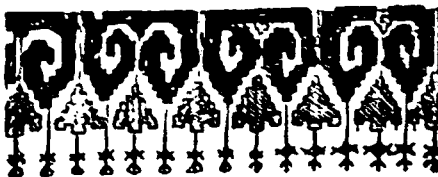
Β'.

Πόσο μεγαλώνει ἡ σιωπὴ
τῆς ἀπουσίας σου!
Σὲ πῆραν τὰ κύματα, μὲ τὶς λευκὲς
κόμες, στὸ γαλάζιο ταξεῖδι τους.
Σὲ πῆραν οἱ γλάροι στὰ φτερά τους
κι' ἔγραψαν τὴν ἀποδημία σου
στοὺς γλαυκοὺς ὀρίζοντες.
Πόση θλίψη
σταλάζει σιτὸ ἔρρημο μουράγιο.
Ἀπλώνω τὰ χέρια μου νὰ σταματήσω
τὴ φυγὴ σου,
ν' ἀκινητήσω τὰ κύματα,
νὰ γυρίσω πίσω τοὺς ἀπιστοὺς γλάρους,
ἀπλώνω τὰ χέρια μου σὲ σένα
καὶ δὲν ὑπάρχεις, ὑπάρχει μόνο
τὸ χάος τῆς σιωπῆς σου.

Γ'.

Ὁ Δρόμος μιὰ λουρίδα
φεγγαρόφωτο!
Τοῦ χωριοῦ τὰ λυχνάκια
μάτια μέσ' τῆ νύχτα.
Ὁ Οὐρανὸς μιὰ ἀπέραντη
ἁρμονία,
ἓνα πέπλο γαλήνης.
Βαδίζω στὸ δρόμο
τὸ φεγγαρόφωτο τῆς νύχτας
κι' ὅλο στάνω στὰ μάτια
τῆς νύχτας
μόνος πιὸ κοντὰ
στὸν ἑαυτό μου,
πιὸ κοντὰ στὸ Θεό!

Κώστας Τσέτης

Η ΣΕΛΙΔΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Είναι και τοῦτο ἓνα νοσοκομεῖο, ὅπως ὅλα. Κατάλευκες κάμαρες, κλίνες στή σειρά, ἀδελφές πού πηγαινοέρχονται πάνω στ' ἀθόρουβα παπούτσια τους, ἄρρωστοι, στοιβαγμένοι στά λευκά σεντόνια, γεμάτοι πόνοους καὶ παράπονα. Κι ἀλλοίμονο, ὅλα αὐτά, στὸ κενό. Ἡ ἀδελφή εἶναι «ἀπασχολημένη» ὅταν ἡ κοπελλίτσα τῆς γωνιάς φωνάζει ὅτι τὰ πόδια της παγώσανε. Κι ὅταν πιάνει ἡ κρίση τὴ σοβαρὴ κυρία τῆς ἄλλης γωνίας, ἡ ἀδελφή μεταφέρει θερμοφόρα στήν κοπελλίτσα. Τέλος πάντων. Νοσοκομεῖο εἶναι. . .

Εὐτυχῶς δὲν θὰ μείνω ἐδῶ πάνω ἀπὸ δυὸ—τρεις μέρες. Σὲ κάθε στροφὴ τῶν σκέψεών μου συναντῶ κι' αὐτὴν τὴν ἐλπίδα—σὲ δυὸ—τρεις μέρες θάμαι ἔξω, θὰ πάω στ' ἀκρογιαλὶ ν' ἀκούσω τὸ ψιθύρισμα τῆς θάλασσας, μιὰ ἀτέλειωτη ἔρωτική πρόκληση στήν ἀσάλευτη στερηιά. Θὰ περματήσω ἀνάμεσα στὶς ἔληδες κανένα ἠλιόλουστο δεῖλι—θὰ γυρίσω ἀνεμπόδιστα στὴ μεγάλη μου φίλη, τὴ νύχτα. Καί, μιὰ καὶ τὴ θυμῆθηκα, ἄς τὴ δῶ καὶ λίγο. Ἀναγέρνω στὸ κρεβάτι μου—εἶχα τὴν τύχη νάμαι στὸ παράθυρο—κι ἀφήνω τὴ ματιὰ μου νὰ ριχτῆ ἀχόρταγα ἔξω. Πόσο ὡμορφη εἶναι ἡ ἀποψινὴ νύχτα! Τὸ ὄλοστρογγυλο φεγγάρι—εἶναι πανσέληνος—κάνει τὸ σκοτάδι διάφανο, ἐλκυστικὸ, μὲ ὄγκους γεμάτων ἀβεβαιότητα. Ἀρχίζω ἓνα παιγνίδι μ' αὐτοὺς τοὺς ὄγκους, προσπαθῶ νὰ τοὺς ξεκαθαρίσω. Μὰ κουράζομαι γρήγορα. Κι ἀφήνω τὴ φαντασία μου νὰ δώσει στοὺς ἡσκιους τοῦ φεγγαρόφωτου—πολὺ δυνατοῦ ἀλήθεια, λὲς κι' ἓνα κομμάτι μέρες ξεχάστηκε σήμερα σὲ τούτη τὴ γωνιὰ τῆς γῆς—

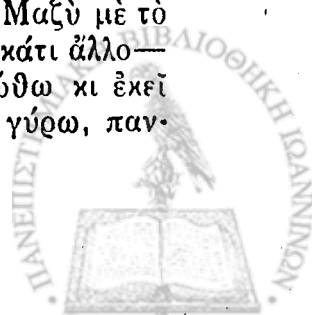
τέτοιες μορφές, ὅπως θέλει καὶ βολᾶ νὰ ζωγραφίσῃ μὲ τὸ κονδύλι της. . .

Καὶ νά. Ὅλα μπρὸς μου μοῦ φαίνονται σὰν μιὰ γαλαζοφορεμένη κόρη, πού κοιμάται ἡσυχα. Οἱ ἀχτίδες ὅμως τοῦ φεγγαριοῦ, πού τὴ χαϊδεύουν ἀπαλά, μόλις ἀγγίζοντας τὸ ἀφρόπλαστο κορμί της, τὴν κάνουν ν' ἀναδεύεται παθιάρικα καὶ νὰ ξυπνᾶ, κοιτάζοντας μ' ἡδονικὸ χαμόγελο τὸ λάγνο φεγγάρι. Κι ἀντίκρου, πολὺ μακρυνά, κάτι χιονισμένες βουνοκορφές ἀντιφεγγίζουν τὸ φεγγαρόφωτο, καὶ μοιάζουν σὰν πελώριοι καθρέφτες, πού στήθηκαν γιὰ χάρη τῆς γαλαζοφορεμένης κόρης. . . Τὶ ὡμορφα πού εἶναι ὅλα! . . . Οἱ σκέψεις μου μένουν γιὰ λίγο μετέωρες, ἀναπαυμένες. Μόνο κάπου στήν ψυχὴ μου, κάτι μοῦ πονᾷ κάθε τόσο, λὲς κι' ἓνα σκοτεινὸ, ἀξεκαθάριστο βάρος κάθεται πάνω της. Τόσο σκοτεινὸ, πού δὲν σ' ἀφήνει νὰ δεῖς τὶ λογιῆς εἶναι. . .

Μπορῶ νὰ σηκωθῶ λιγάκι, νὰ περπατήσω, νὰ ξεμουδιάσουν τὰ μέλη μου, σκλαβωμένα τόσα μερόνυχτα σ' ἓνα κρεβάτι. Οἱ ἄρρωστοι κοιμοῦνται κι' ἡ «διανυκτερεύουσα» ἀδελφή σίγουρα νικήθηκε ἀπ' τὴν πλήξη καὶ τὴ νύστα της—ὅπως γίνεται κάθε βράδυ. Κανεὶς δὲν θὰ μὲ δεῖ. . .

Σηκώνομαι. Μὰ κάνει κρύο ἀπόψε. Ἐνα κρύο λεπτὸ, διαπεραστικὸ, ἀριστοκρατικὸ λὲς, πού σ' αἰχμαλωτίζει καὶ κάνει τὴ σκέψη σου ἀθελά της ν' ἀποζητᾶ λίγη ζεστασιά, λίγο τρίξιμο ἀπ' τὸ κάψιμο πουρναριοῦ.

Μιά, δὲν εἶναι μόνο αὐτό. Μαζὺ μὲ τὸ κρύο τοῦ ἀέρα ξεκαθάρισε καὶ κάτι ἄλλο—τὸ βάρος τῆς ψυχῆς μου. Νοιώθω κι' ἐκεῖ μιὰ κρυάδα θανάτου ἀπλωμένη γύρω, παν-

τοῦ. Στὴν ψυχὴ μου, στὸ σῶμα μου, στοὺς τοίχους, στὰ παράθυρα. Κάτι μοῦ λέει πὼς κάποιος ἀποσταλμένος τοῦ Χάροντα γυρίζει δῶ μέσα ἀπόψε, ψάχνοντας ν᾿ἄβρει κάτι τὸ εὐκόλο νὰ χτυπήσῃ. . . Κρυφά κι ἀθόρυβα ἀνοίγω τὸ παράθυρο. Μοῦ φαίνεται πὼς σὰν ἔμπει ἀέρας καθαρός, θὰ κάνει νὰ ξαστερώσουν ὅλα — ὁ νοῦς μου, ἡ σκέψη μου. . . Πὼς θὰ διώξῃ τ' ἀρρωστημένα χνῶτα καὶ τὰ φαντάσματα, πὺ γεμίζουν τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ θαλάμου καὶ μὲ ζῶνουν ἀμείλιχτα. «Γιὰ θαύμασε ὡμορφιά» κάνω στὸν ἑαυτὸ μου κοιτώντας ἔξω, γιὰ νὰ τὸν ξεκολλήσω ἀπὸ τὸ ἄσχημο αὐτὸ ὄνειροπόλημα. «Γιὰ κοίττα μεγαλεῖο!» Μάταια ὅμως, μάταια. Τὸ φᾶσμα τοῦ θανάτου δὲν λέει νὰ φύγει κι ὅλο τὸ Νοσοκομεῖο λὲς κι εἶναι ἓνα μεγάλο λευκὸ σάβανο.

Μὴ μπορῶντας ν' ἀντέξω ἄλλο αὐτὴ τὴ μοναξιά — τόσοι ἄνθρωποι τριγύρω μου, ὅλοι ἡσυχάζουν — βγαίνω στὸ διάδρομο, γυρεύοντας λαλιὰ ἀνθρώπινη. Ν' ἀκούσω δυὸ λέξεις, πὺ θὰ δώσουν λίγον παλμὸ στὸν ψυχρὸν ἀέρα καὶ νὰ μοῦ ποῦν πὼς, ψέμματα, τίποτ' ἀπ' ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἀλήθεια. Κατεβαίνω γοργὰ τὰ σκαλοπάτια, σὰν κάποιος γενίτσαρος νὰ μὲ κυνηγᾷ. Λαχανιασμένη φτάνω στὸ τελευταῖο σκαλοπάτι κι ἀφουγκράζομαι. Τίποτε, ἡσυχία. Στὸ νοῦ μου ἡ πρώτη μου σκέψη ξεπετάχτηκε γιὰ νὰ μοῦ δώσει θάρρος. «Σὲ δυὸ -τρεῖς μέρες. . .»

Δὲν πρόφτασα νὰ τελειώσω καὶ τὸ αἷμα μου πάγωσε στὶς φλέβες μου. Πιάστηκε ἀπ' τὰ κάγγελα, νὰ μὴν πέσω. «Ὁχι, ψιθύρισα ἀνάμεσα ἀπ' τὴν ταραγμένη ἀναπνοή μου, ἴσως δὲν ἄκουσα καλά.» Μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοιχτα, τὰ νύχια μπηγμένα στὶς σάρκες μου ἀπ' τὴν ἀγωνία, ἀφουγκράζομαι πάλι. — «Ὁχι, μάννα μου, ὦχ μάννα μου! . . .»

Καὶ σύγκαιρα ἓνας ὑπόκωφος ῥόγγος, σὰν φωνὴ παληᾶς, ξεκουρντισμένης λατέρνας, ἔφθασε στ' αὐτιά μου, ἀπ' τὸν τελευταῖο θάλαμο.

Ἡ ἀδελφὴ πλησίασε.

— «Φύγετε, παρακαλῶ!» εἶπε.

— «Θὰ φύγω, θὰ φύγω, ἀδελφὴ! Μὰ, πὲς μου, ἀκουσεσ ἐσὺ τίποτα;»

— Ναι, ἀκουσα. Εἶναι ὁ σωφὲρ, κείνος

πὺ χτύπησε χτέες. . . Τώρα εἶναι στὰ στερνά του. . .»

Ξεχνώντας με ὕστερα πῆρε μιὰ θερμοφόρα καὶ πῆγε νὰ τὴ γεμίσει.

Καὶ πάλι ὁ ῥόγγος, ὁ ῥόγγος τοῦ θανάτου, τὸ πάλημα τῆς ζωῆς γιὰ τὴ νίκη. Εἶν' ὁ ἀγῶνας δυνατός τῆς ζήσης μὲ τοῦ χάρου. Ὁ, πὼς ἀκούγεται ὁ δύστηχος! Ἡ φωνὴ του βαρειά, τραγεῖα θέλει νὰ τρομάξῃ λὲς τὸ χάροντα, νὰ τὸν κεραυνοπελεκήσει, νὰ μὴν μπορέσει κοντά του ν᾿ἀρθῇ. . .

Χωρὶς νὰ τὸ θέλω, πλησιάζω τὸ θάλαμο καὶ μπαίνω μέσα. Ἡ ἀδελφὴ μοῦ ῥίχνει μιὰ ἄγρια ματιά.

— «Σᾶς εἶπα νὰ φύγετε! . . .»

— «Θὰ φύγω, θὰ φύγω, ἀδελφὴ! . . .» λέω, ἐνῶ τὰ μάτια μου καρφώνονται στὸ κρέββατι τοῦ ἐτοιμοθάνατου, στὰ χέρια του, τὰ πλημμυρισμένα στὸν κρῦνον ἰδρώτα, πὺ λὲς μιλοῦν σὲ κάθε τους κίνησι. Λὲς κι ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ ἀρρωστοῦ μεζεύτηκε σ' αὐτὰ, ἔφυγε ἀπ' ὅλο του τὸ σῶμα καὶ κρεμάστηκε ἀπεγνωσμένα στὰ δυὸ ροζιασμένα χέρια του. Νά, τώρα σφίγγουν, σφίγγουν μὲ δύναμη τὸ σκέπασμα, θέλουν νὰ λιώσουν μὲ τὸ σφίξιμο αὐτὸ — ναι, δίχως ἄλλο μόνο γιὰ φόνου σφίγγουν ἔτσι δυὸ χέρια — θέλουν νὰ θανατώσουν τὸν ἄτιμο, μὰ κείνος, ἄπιαστος, ξεγλυστῆ. Νά, πάλι, τὰ χέρια χαλαρώνουν. Ἀνοίγουν οἱ παλάμες, ξεσφίγγουν τὰ δάχτυλα, τραβιοῦνται οἱ κλειδώσεις, σὰν ὕστερα ἀπὸ πλέριον ὄργανό. Τώρα τὰ χέρια στέκουν διάπλατα καὶ τὸ μόνο σημάδι ζωῆς εἶν' ὁ ἀχνὸς τοῦ ἰδρώτα τους. Μὰ νὰ — βοήθα Θεά — πάλι ξυπνᾶνε. Πάλι ἀρχίζουν τὸ σφίξιμο. Πρῶτα ἀργά, ὕστερα μὲ ὅλα τὰ δάχτυλα, μὲ ὅλα τὰ κίτταρα. Οἱ φλέβες γίνονται καθάρειες, γαλάζειες κάτω ἀπ' τὸ ἀγλιστὸ δέρμα, ὕστερα κόκκινες, βυσσινίες, σὰν τ' ἕλικα χεῖλη ὡμορφῆς κόρης, φουσκώνουν, κουνιοῦνται σπασμωδικά, ὑπακούοντας στὶς ἀπελπισμένες προσταγὲς τοῦ κυρίου τους. Καὶ τὰ νύχια ζοῦν αὐτὴ τὴ στιγμή. Μπήγονται ἄγρια στὰ σκεπάσματα, μὲ τέτοια δύναμη, ποὺ σπᾶνε, μένον ἐκεῖ, λάφυρα στὸ δυνατώτερο ἔχθρο.

(Ἄς φύγω. . . ἄς φύγω! . . . Νὰ μὴ βλέπω πιά αὐτὰ τὰ χέρια, αὐτὸ τὸ θάνατο τῶν χειρῶν! . . . Καρφώνουμαι ὅμως στὴ θέση μου. Αὐτὰ τὰ χέρια μὲ τραβοῦν σὰν πανί-

σχυρος μαγνήτης. Ούτε τὴ ματιά μου δὲν μπορῶ νὰ τραβήξω ἀπὸ πάνω τους. Σφίγω κι ἐγὼ τὰ δικά μου χέρια, μπήγω τὰ νύχια στὶς σάρκες μου, νὰ πονέσω, καὶ νὰ ξυπνήσω ἀπ' τὸ λίθαργο αὐτὸ τοῦ θανάτου...»

Ξάφνου τὰ χέρια—κεῖ, στὸ κρεβάτι—σφίγγουν πάλι... πιὸ δυνατά. Μοιάζουν πλοκάμια χταποδιοῦ, πὺ λιώνει τὸ θήραμά του. Σφίγγουν... σφίγγουν... ὥσπου νὰ θανατώσουν τὸν ἐχθρό... .

Τρέμω. Τώρα, τὰ βλέπω, χαλαρώνουν. Νά, λύνεται πρῶτα ἓνα δάχτυλο. Ἐνα στερνὸ σφίξιμο κι ἔμειναν ὅλα ὅπου λάχει. Γιγαντες, πεσμένοι κατὰ γῆς... Ἐνας ρόγχος... ἓνα γυάλινο, καθάριο βλέμμα, πὺ κοιτάζει ἀκίνητό σ' ἓνα σημεῖο ψηλά καὶ τίποτ' ἄλλο... Τίποτε, ναί... .

—«Φύγετε, σᾶς τὸ εἶπα τόσες φορές!..» (Εἶναι ἡ ἀδελφὴ πάλι).

—«Ναὶ θὰ φύγω... θὰ φύγω, ἀδελφὴ!..»

—«Εἶναι γυιός!.. Νὰ σοῦ ζήσει!.. Τὶ ὠμορφος!.. Πῶς στέκει ἡσυχος!..»

—«Οὐά, οὐά!..» διαμαρτυρήθηκε ἡ νέα ὑπαρξη, λὲς κι ἤθελε νὰ τὸν προσέξουν πιὸ πολύ.

Χαρὲς, πανηγύρι. Ἦρθε καὶ τὸ σόϊ νὰ γιορτάση τὸ γεγονός. Στὸ διπλανὸ θάλαμο ἓνα παιδὶ γεννιόταν... .

Ἐξω τὸ φεγγάρι φώτιζε δυνατά, σὰν κάποιο κομμάτι τῆς μέρας νὰ ξεχάστηκε σήμερα σὲ τούτη τὴ γωνιά τῆς γῆς... .

ΑΓΝΗ ΓΚΖΙΚΗ

ΧΑΙΡΕΤΗΣΑ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΙ...

Ἡμερα βράδυα, γαληνὰ πρωγιά, γλυκὲς ἀυγοῦλες,
πύρινα ἡλιομεσήμερα, μενεζελιά ἀποσπέρια,
ἀγάπη μᾶς ἀδέρφωσε χαρὲς μου ὦρες μου πρῶτες.

Παιδὶ τοῦ νοῦ Λόγε, Ρυθμέ, Ἦχε τῆς λύρας γέννα,
κι' ὀλόγλυκοι κι' ἀτίθασοι, τριαδικὴ χαρὰ μου,
παντοῦ ἡ καρδιά εἶναι μὲ σᾶς. Γιὰ τᾶλλα μὴ ρωτᾶτε.

Ὡς μοίραζες ἀντίδωρο ἀπ' τὴν Ὁρσία Πύλη
κι' ἔβλεπα πλήθη γύρα σου, παπά, μονολογοῦσα.
Νὰ ἦταν τάντίδωρο ἡ χαρὰ κι' οἱ ἄνθρωποι ὡς πὺ πρέπει!

Φῶς ξανθό! Μέθη. Ἀνάβλεμμα σ' ἀποσπερνὸ τοῦ ὄνειρου.
Ὡ θάμα! ἡλιοβασίλεμμα σὰ σ' ὑπερκόσμια Πλάσι.
Φόρεσε τᾶγριου βουνοῦ χρυση κορώνα ἡ ράχη!

Χαιρέτησα τὴν Ἀνοιξὶ σὲ τὴ θώρητα ἑνὸς μπουμπουκιοῦ,
σὲ δυὸ χειριῶν τὸ σφίξιμο, σὲ δυὸ χειλιῶν τρεμούλα
σὲ δυὸ ματιῶν τὸ σκίρτημα, δεκατριοχρονίτικων.

Κώστας Γ. Τσιλιμαντὸς

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

21η ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Τὸ κύλισμα τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν μηνῶν, ξαναφέρει τὶς ἔνδοξες ἱστορικές ἐπε-
τείους καὶ ἐπιβάλλει νὰ σταματήσωμε ξανά μὲ σεβασμὸ μπροστά τους. Μιὰ τέτοια μέρα
εἶναι καὶ ἡ 21η Φεβρουαρίου. Εἶχε πέσει ἡ Θεσσαλονίκη, εἶχε κλειστῆ ὁ Τουρκικὸς στό-
λος στὰ Δαρδανέλια, οἱ μῆνες περνοῦσαν, ὅλοι περίμεναν νὰ γίνῃ κάποτε ἀνακωχὴ καὶ
ὁ Ἑλληνισμὸς ἀγωνιοῦσε γιὰ τὴν τύχῃ τῆς Ἡπείρου πὸν κρίνονταν στὸ Μπιζάνι. Ἀπὸ
τὴν ἄλλη μερὴ εἶχε ἐκδηλωθεῖ τὸ κίνημα τῶν Ἀλβανῶν αὐτονομοσιῶν καὶ εἶχε προ-
βάλλει ἡ ὑπουλὴ δράση τῆς Ἰταλικῆς καὶ Αὐστριακῆς διπλωματίας γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία
τῆς Ἀλβανίας καὶ τὴν ἐπέκταση τῶν συνόρων τῆς βαθεῖα στὴ μαχομένη Ἡπειρο... Μή-
πως πολὺ πρὶν ἀκόμα δὲν χαρακτηρίζαν ὅλη τὴν Ἡπειρο Ἀλβανικὴ οἱ δογιάζουσες προ-
παγάνδες, μήπως δὲν κυκλοφοροῦσαν χάρτες πὸν ἔσβηναν τὰ χρώματα τῆς Ἑλλάδος ὡς
τὸ Κρουνέρι τῆς Ναυπακτίας; Ὅλ' αὐτὰ μαζὺ μὲ τὸ θρύλο τὸν Ἡπειρωτικὸ, τὸ θρύλο
τῆς εὐάνδρου Ἡπείρου, μὲ τὸ Σούλι καὶ τὸ Ζάλογγο, μὲ τοὺς ἀρματολούς τῆς καὶ τοὺς
πνευματικούς τῆς ἡγέτες, μὲ τὸ πλῆθος τῶν Εὐεργετῶν καὶ τὴν ἐθνικὴ τῆς ἱστορία,
συντελοῦσαν στὴν ἀποκορύφωση τῆς ἀγωνίας τοῦ ἔθνους ὅσο ἡ πολιορκία παρατείνονταν
καὶ οἱ μάχες συνεχίζονταν γύρω ἀπὸ τὴν ἔνδοξη πόλιν. Σήμερα ὅλ' αὐτὰ εἶναι πιά ἱστο-
ρία. Ἄλλ' εἶναι μιὰ ἱστορία πὸν συνεχίζεται, γιὰ τὴν οἱ ἴδιες—ἢ σχεδὸν ἴδιες—οκοτεινὲς
δυνάμεις ἐδημιούργησαν τὸ πρόβλημα τῆς Βορείου Ἡπείρου, πὸν μένει ἄλυτο ἀφοῦ
ἐμπόδισαν τότε τὴν Ἑλλάδα νὰ παραμείνῃ δριστικὰ ἐκεῖ. Κρατοῦμε καὶ διατηροῦμε κατὶ
καὶ ἐμεῖς ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῶν πατέρων μας. Τὰ Γιάννινα ἔπασαν στὶς 21 Φεβρουαρίου
1913, χωρὶς νὰ γίνῃ ἑλληνικὴ ὅλη ἡ Ἡπειρος. Ἡ ἐλευθερία ὅλης τῆς Ἡπείρου καθὼς
καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς Κύπρου εἶναι τὰ ἐθνικὰ αἰτήματα πὸν μᾶς τὰ παρέδωκαν σὰν ἱερὴ
παρακαταθήκη οἱ νεκροὶ τοῦ Μπιζανιοῦ καὶ τῆς Μανωλιάσσας. Ὑποσχόμεθα στὶς οἰκί-
τους νὰ συνεχίσουμε τὸν ἀγῶνα τους.

ΔΟΚΙΜΑΖΟΜΕΝΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Κέντρον διερχομένων πολλῶν ἀξιών εἶναι στὴ
μέρα μας τὰ λογοτεχνικὰ σημειώματα τοῦ ἡμε-
ρήσιου τύπου σὲ μιὰ ἐποχὴ πού τὴν ὑπεύθυνη
κριτικὴ τὴν ὑποκατάστησε ἡ πιὸ πρόχειρη σημει-
ωματογραφία. Πολλὰ λοιπὸν λέγονται καὶ ἀκα-
ριαίως λύνονται προβλήματα ἀπὸ τοὺς ἐφήμε-
ρους αὐτοὺς ἄμβωνες καὶ σχετικὰ μὲ τὴν κρίση
τοῦ βιβλίου στὴν μεταπολεμικὴ Ἑλλάδα. Ἀπὸ
τὴν κρίση τοῦ βιβλίου ὁ λόγος περνᾷ καὶ στὴν
γενικὴ κρίση τοῦ πνεύματος καὶ μὲ ἐλαφρὴ καρ-
διά μιλάμε τέλος γιὰ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ στοὺς
καιροὺς μας. Ὁ πολιτισμὸς ὁμως δὲν εἶναι σῶ-
μα πὸν ἀνδρώνεται, γηράζει καὶ πεθαίνει καὶ
ὑστερα θαυματοργαῖα ὑπὸ ἄλλην μορφή ξαναζω-
τανεῦει, ἀλλὰ εἶναι μιὰ ἀείζων δύναμη πὸν δι-
αρκῶς ξοδεύεται σὲ ἐνέργεια πρακτικὴ ἢ καλλι-
τεχνικὴ. Ὑπείκει ὁμως σὲ μιὰ βάση ἢ ὁποία
συμβαίνει νὰ κινῆται μὲ ταχύτητα τέτοια τὴν
ὁποία ἀδυνατεῖ κάποτε νὰ τὴν παρακολουθῆσει
ἡ ἐπιφάνεια ἢ πνευματικὴ. Ὁ πρῶτος καὶ ὁ
δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος εἶναι διὸ συγχο-
νιστικὲς δονήσεις γιὰ μιὰ ἀνικατάταξη τῶν κοι-
νωνικῶν ἀρμῶν, πὸν ἐπέβαλε τοῦλάχιστον καὶ
μιὰ ραγδαία προσαρμογὴ καὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ
μας ἐνοστίχου καὶ κριτηρίου. Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα,

βραδὺ ἐκ φύσεως, ὀλιγορεῖ ὅπως πάντα νὰ προσα-
ρμόσει τὶς μορφές του ὁμόλογα πρὸς τὰ κοι-
νωνικὰ καὶ πολιτιστικὰ δεδομένα τοῦ αἰῶνος.
Ἐνας πολιτισμὸς μηχανικός, ταχύς, ραγδαῖος,
ὅπως τοῦ αἰῶνος μας θέλει δηλονότι καὶ τὴν
ἀνάλογη ἐκφρασὴ του. Ὁ ἄνθρωπος ἐνεργητι-
κός, κατακλυσμένος ἀπὸ τὴν ἀντιμετώπιση μιᾶς
πολλαπλοῦς ζωῆς δὲν ἀνέχεται πιά τὰ μακάρια
ἐκεῖνα ἀναγνώσματα τοῦ ρωμαντισμοῦ, οὔτε δια-
θέτει τὴν εὐκαιρὴν ὥρα γιὰ τὴν ἐμβάθυνση στὰ
ἀριστουργήματα τῶν κλοσσικῶν καὶ τῶν ρωμαντι-
κῶν, βιάζεται, συναγωνισμένος τὴν πορεία τοῦ
ἴδιου τοῦ χρόνου. Τί μορεῖ νὰ γίνῃ λοιπὸν γιὰ
τὴ σωτηρία καὶ τὴ χρησιμότητα τῆς ἴδιας τῆς
Τέχνης καὶ τῶν Γραμμάτων; Χρειάζεται ἀσφα-
λῶς μιὰ ἀναθεώρηση τῶν μορφῶν τους, μιὰ
προσαρμογὴ πρὸς τὰ σύγχρονα αἰτήματα καὶ
πρὸς τὰ πολιτιστικὰ δεδομένα τοῦ παρόντος. Τό-
τε τὸ ἀνάγνωσμα καὶ τὸ θέαμα καὶ ἡ μουσικὴ
καὶ τὸ εἶκασμα θὰ γίνῃ ἡ μόνη ἀνάγκαστη τρο-
φὴ τῶν συνανθρώπων μας. Ὡς τότε λοιπὸν καλύ-
πτεμα εἶναι νὰ παῦσει ὁ θόρυβος τῶν ἡμερησίων
πνευματικῶν κλόουν γιὰ κρίση τοῦ πολιτισμοῦ,
γιὰ κρίση τοῦ Πνεύματος καὶ φυσικὰ γιὰ κρίση
τοῦ βιβλίου.

Γ. Κ. Δ.

Ο «ΣΚΟΥΦΑΣ»

Στην Ἄρτα, ἐδῶ καὶ κάμποσο καιρὸ, ἐκδίδεται ἀπὸ τὸν ἐκεῖ ὁμώνυμο Μουσικοφιλολογικὸ Σύλλογο, τὸ τριμηνιαῖο περιοδικό, ὁ «Σκουφᾶς». Πρόκειται γιὰ μιὰ προσπάθεια πού ἀποβλέπει στὴ συγκέντρωση τοῦ ἱστοριοκολογραφικοῦ θησαυροῦ τῆς περιοχῆς καὶ στὴν προβολὴ τῆς λογοτεχνικῆς δημιουργίας τοῦ πνευματικοῦ τῆς κόσμου. Τὴν ἐκδοσὴ τοῦ «Σκουφᾶ» πού ἔταξε σκοποὺς παράλληλους μ' ἐκείνους πού ἐπιδιώκει ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια» χαιρετίζουμε σὰν μιὰ ἀκόμα ἐκδήλωση τῆς πνευματικῆς παρουσίας τῆς ἐπαρχίας, πού παλεῦει νὰ ἀνορθωθῇ στριζόμενη μονάχα στὶς δικῆς τῆς δυνάμεις καὶ νὰ προσθέσῃ τῇ μικρῇ ἢ μεγάλῃ συμβολῇ τῆς στὴν πολιτιστικὴ ἀνοδο τοῦ ἔθνους.

I. N. N.

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

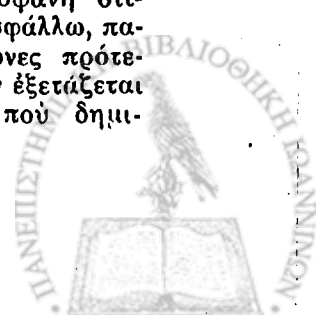
Θ ε ο δ ῶ ρ ο υ Π ρ ο δ ρ ὀ μ ο υ: «Κατομνομαχία» Βυζαντινὴ Ἰλαροτραγωδία. Μετάφραση καὶ Προλεγόμενα: Πέτρου Μαρκάκη. Ἄθῆναι 1956.

Ὁ Π. Μαρκάκης, γνωστὸς ἀπὸ τὴ συστηματικὴ ἀναδίφηση ἐνὸς φιλολογικοῦ χώρου πού ἐκτείνεται ἀπὸ τὴ σύγχρονη παραγωγή ὡς τὶς πρῶτες φάσεις τῆς Βυζαντινῆς φιλολογίας, ξαναθέτει τώρα μερικὰ κατασταλαγμένα, μολονότι εἰδικὰ, συμπεράσματά του μὲ τὴν προλογισμένη μετάφρασή του τῆς *Κατομνομαχίας* τοῦ Θ. Προδρόμου. Ὁ Θ. Πρόδρομος εἶναι μιὰ μορφή ὡς πρὸς τὴν λογοτεχνικὴ του ἀξία ἀσφαλῶς μέτρια καὶ ἰδιότυπα ἑλκυστικὴ, ἀλλὰ μὲ ὅλη τὴ μετριότητά του θέτει φιλολογικὰ προβλήματα ἀκανθώδη, μὲ τὰ ὁποῖα καταπιάστηκε ἓνα πλήθος ἑλληνοστῶν ἐγγωρίων καὶ ξένων τοῦ 19ου καὶ 20ου αἰ. ἀπὸ τὸ *Legend* καὶ τὸν Κρουμπάχερ ἕως τὸν Κοραῆ, τὸ Σάθα, τὸν Α. Κεραμέα, τὸν Χατζιδάκι. Ὁ Π. Μαρκάκης δὲν παρέλαβε μόνον τὰ προβλήματα ἀλλὰ τὰ ἠλεγξε, ἐν πολλοῖς τὰ ἀναθεώρησε, ἀπεκάλυψε ἄλλα καὶ προσπάθησε νὰ τὰ συνεχίσει καὶ σύμμετρα νὰ τὰ συνθέσει, νὰ τὰ συνεχίσει. Κατ' ἀρχὴν ἐξετάζει ἐκ νέου τὸ πρόβλημα τοῦ εἰδῶς ἢ τῶν πολλῶν Προδρόμων καὶ μὲ τεκμήρια πού τὰ ἀντλεῖ ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ στιχογραφήματα ὑποθέτει σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἄλλους ἐρευνητῆς τὴν ὑπαρξήν, ἐκτὸς τοῦ Θ. Προδρόμου (πού τοῦ προσδίδει ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θύραθεν λόγια ἔργα τὰ δύο πολιτικὰ ποιήματα: *Πρὸς τὸν Βασιλέα Μαυροϊωάννην*, καὶ *Τοῦ αὐτοῦ στὸ Σεβαστοκράτορα*) ἄλλων δύο συγγραφέων τοῦ Ἰλαρίωνος (πού ἔγραψε τὰ *Κατὰ Ἡγουμένων*, καθὼς ἐτόνισε καὶ ὁ Γ. Χατζιδάκις) καὶ ἐνὸς μιμητοῦ τοῦ Θ. Προδρόμου (κατὰ δύο γενεές νεωτέρου πού ἔγραψε τὸ *Πρὸς τὸν Βασιλέα Κύριον Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν*) καὶ καθορίζει τελικὰ τὰ περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς Πολιτείας τοῦ Θ. Προδρόμου πρὸ τοῦ 1118 μ. Χ. καὶ μετὰ τὸ 1152 μ.Χ. στὸν αἰῶνα τοῦ Ι. Κο-

μνηνοῦ καὶ τῆς σεβαστοκρατείας Εἰρήνης. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐντελῶς προσωπικὴ του ἀποψη καὶ καθ' ὅλα πειστικὴ καθὼς μάλιστα ἀναζητεῖ τὰ προστάδια τῆς σταδιοδρομίας του σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πατρίδες τοῦ Βυζαντίου. Ἐδῶ πιά ὁ μελετητῆς βρίσκεται σὲ ἐδάφη, ἀπ' ὅτι εἶμαι σὲ θέση νὰ βεβαιώσω, οἰκεία τοῦ συγγραφέως καὶ ἐργάζεται σ' ἓνα τομέα πού ἀγνοεῖται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ παραμελεῖται σχεδὸν ἐγκληματικὰ ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονες, τὸν τομέα τοῦ θεάτρου τοῦ Βυζαντινοῦ. Ὁ Π. Μαρκάκης χρόνια ἀναδιφεῖ αὐτὴ τὴν περιοχὴ καὶ ἐτοιμάζεται ὁσοῦτωπὼ γιὰ μιὰ ἀνάδειξή τῆς συνθετικῆς, πού ὑποθετοῦ θὰ εἶναι *αἱ ἀπαρχαὶ* (μὲ τὴν ἀρχαία ἔννοια) τῶν κόπων του καὶ ἡ καλύτερη προσφορά του στὴν Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη, γιὰ ἐπιβάλλεται ἐπὶ τέλους νὰ γεφυρωθεῖ στὴ γνώση μας ἡ ἰδέα μιᾶς συνεχοῦς θεατρικῆς ἀγωγῆς (ἔστω καὶ μὲ ἄλλα μείονα ἢ περιορισμένα μέτρα καὶ ἐπιτεύγματα) ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι τῶν ἡμερῶν μας καὶ μέσῳ τοῦ Βυζαντίου. Τὸ ὅτι βέβαια ἡ ἀπαρχὴ αὐτῆ, μολονότι ἀδόκιμη, συμπίπτει πολὺ σωστὰ μὲ τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ ἵπποδρομίου εὐρύνει κατὰ πολὺ τὴν ἀξία καὶ τὴ συμβολὴ τῆς πέρα ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέροντα τῶν φιλολόγων σὲ μιὰ ἀκτινοβολία καθαρῶς κοινωνικῆ, μιὰ ἀποψη πού ὀρθότατα ἐκμεταλλεύεται ὁ Π. Μαρκάκης. Θὰ ἤθελα μάλιστα αὐτῇ τὴν διαπίστωση περισσότερον ἀναπτυγμένη, ὄχι σὰν ἀποτέλεσμα καὶ ἀκτινοβολία ἀλλὰ καὶ σὰν στοιχεῖα ὑπηρετικὰ τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, δεδομένου ὅτι μὲ τὴν εὐρεῖα οἰκονομικῆ πολιτικῆ τῶν Ἰσαύρων, εἶχε ἀρχίσει νὰ διαμορφώνεται στὴν αὐτοκρατορία καὶ μιὰ τάξη μικροαστῶν, πού τοὺς ἐπόμενους αἰῶνες μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς γαιοκτημονικῆς ἀριστοκρατίας (καλογερικῆς ἢ στρατιωτικῆς) ἐπὶ Κομνηνῶν διάβρωσε καὶ πάλι τοὺς μικροαστοὺς σὰν τάξη, οὕτως ὥστε ὁ ἀντίλαλος τῆς παρακμῆς των νὰ ἀκούγεται ἀκόμη ἔτσι ἐκφραστικὰ στὴν στιχογραφίαν τοῦ Θ. Προδρόμου.

Ὁ Π. Μαρκάκης ἐδῶ πάντως περιορίζεται μόνον σὲ μερικὰ πορίσματα καὶ μὲ μιὰ πλούσια τεκμηρίωση καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ μιὰ βιβλιογραφία σύντομη προβαίνει σὲ μιὰ μετάφραση τῆς *Κατομνομαχίας* τοῦ Θ. Προδρόμου, ζωντανῆ μὲ γοργὸν ὕψος πού προσφέρεται σὲ μιὰ σύντομη, παιδικὴ παράσταση. Σκοπὸς μου ὅμως εἶναι πέραν ἀπὸ μερικὲς ὑπερβολὰς στὴν ἐκτίμηση τοῦ ἔργου νὰ σταθῶ κυρίως ὅπως τὸ ἔπραξα, στὴν ἐντελῶς νέα ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τῶν προδρομικῶν καὶ τοῦ βυζαντινοῦ θεάτρου.

Ἐνας τομέας ἐλέγχου φυσικὰ μένει ἀνοικτὸς γιὰ μερικὰ θέματα πού ἐπιδέχονται ἐλεύθερη συζήτηση. Συζητήσιμη ἢ τοῦλάχιστον ἐλάχιστα πειστικὴ φαίνεται ἡ ἀποψη τοῦ ἐνδὸς ποιητοῦ πού ἐρωτοτροπεῖ συγχρόνως καὶ μὲ τὴ λόγια, τὴ θύραθεν σοφία καὶ μὲ δημοτικοφανῆ στιχογραφήματα (φαινόμενον πὼς ἂν δὲν σφάλλω, παρατηρεῖται σὲ τρεῖς τοῦλάχιστον αἰῶνες πρότερον στὴ Βυζαντινὴ Γραμματεία). Δὲν ἐξετάζεται ἐπίσης, νομίζω, ἀρκετὰ τὸ καθεστὸς πού δημι-

ουργεί συχνά ή μανιέρα στα λογοτεχνικά πεπραγμένα, πράγμα που την ευνόησε, φαντάζομαι ή περιδεής, διδακτολογούσα και φιλοπαίγιμων φύσις των ποιητών—κλόουν του Βυζαντίου. Άλλα όλα τούτα δέν είναι παρά ένας φιλικός αντίλογος που δέν σκοπεύει νά μειώσει φυσικά την εργασία του Π. Μαρκάκη.

Γ.Κ.Δ.

*

Δ. Σ α λ α μ ά γ κ α : «Περίπατοι στα Γιάννινα» (Σειρές Δ'—Δ'). Γιάννινα, 1956.

Τι ώρατα και γόνιμα στοιχεία που κλείνει σά σπλάχνα της ή Έπαρχια! (Και λέγοντας Έπαρχια, δέν έννοούμε τίποτε λιγώτερο από όλη την Ελλάδα, εκτός του ασφυκτικά παραγεμισμένου, παρασιτικού Κέντρου). Αύτη την αίτηση δοκιμάζει κανείς ακόμα μιá φορά ξεφυλλίζοντας τη νέα εργασία του Δ. Σαλαμάγκα με τόν παραπάνω άπείριστο τίτλο, καλαίσθητη έκδοση της όλοένα χειραφετούμενης «Ηπειρωτικής Έστίας». Και είναι ιδιαίτερη ή χαρά μας, έμιας των Ηπειρωτών, που τό βιβλίο αυτό αναφέρεται στην τοπική πρωτεύουσα μας, τά όνομαστά Γιάννινα, με την τόσο πλούσια ιστορία από την προσπαναστατική τους άκμή.

Ο Σαλαμάγκα, φιλότιμος και φιλόπονος εργάτης της ιστορικής (με λαογραφική απόκλιση και λογοτεχνικό χρώμα) έρευνας, κάνει τώρα για την πατρίδα του ό,τι έκανε παλιότερα ό Καμπούρογλου για την Άθήνα και ό Βλαχογιάννης για τό Είκοσιένα. Την έξιτοραί, την άποκαθιστά, την αξιοποιεί. Υλικό σκόρπιο σε παλιά συγγράμματα ή περιόδια, ένθύμιας χαμένες σε μνηαία μοναστηριών, διηγήσεις και πληροφορίες ήλικιωμένων συμπατριωτών του τά παίρνει όλα αυτά και, ζεσταίνοντάς μ' αναμνήσεις με παρατηρήσεις δικές του, τά μορφοποιεί, τ' ανασυνθέτει, τά μετασηματίζει σε μικρές ή μεγάλες ένότητες, που με μορφή μελετών ή και μονογραφιών τά παρουσιάζει όλοένα τελευταία στο ήπειρωτικό κοινό και στο πανελλήνιο. Έχουν και μερικές άλλες πόλεις ή περιοχές τούς ειδικούς μελετητές των, αλλά έμεις έναν συστηματικό και συγκροτημένο διαθέτουμε για την ώρα : τό Σαλαμάγκα.

Τι περιέχουν οι σημερινοί του «Περίπατοι στα Γιάννινα»: Ραδιοφωνικές όμιλίες. Κάτι άπ' τη φύση του πρόχειρο, κάπως δευρευτικό και μάλλον έπιφανειακό, που στα χέρια ένός άλλου, πολλών άλλων, θά καταντόζε φλυαρία. Ο Σαλαμάγκας όμως έχει συναίσθηση του χρέους του, έχει επίγνωση εθύνης. Κοντά στην εδύναμη της τόν χαρακτηρίζει και τό μεράκι, τό γεδοτο. Θέλει ό,τι βγαίνει άπ' τά χέρια του νάναί άρτιο, όμορφο σάν τούς παλιούς εκείνους μαστόρους της πατρίδος μας που πρόσεχαν στην ποιότητα και άδιαφορούσαν, λίγο ή πολύ στην πληρωμή. Έπειτα εργάζεται με σύστημα, με τάξη. Έέρει που θά βάλει τό κάθε τι και πως θά τό βάλει, πάντα με λεπτότητα, σχεδόν διακριτικά. Και, τό κυριώτερο, έμφυσά θέρμη στα γραφτά του. Τούς μεταδίνει ζωντάνια άπ' τη δική του, χωρίς όμως και

ν' άλλοιώνει τά γεγονότα. Διαβάζοντας ιστορικές του σελίδες, έτσι όπως είναι γραμμένες μ' εύλογιστο ύφος, με λυρική άπαλότητα, νομίζεις πως έχεις μπροστά σου λογοτέχνημα. Ο Σαλαμάγκας δέν θά είχε νά ζηλέψει τίποτε άπ' τά χαρίσματα των φημισμένων τεχνιτών του είδους του.

Στόν πυρήνα της εργασίας του υπάρχει ή αγάπη και ή γνώση, που τό ένα φέρνει συχνά τό άλλο. Έέρει τόν τόπο του και τόν πονάει. Τόν παρακινεί ή περιέργεια, τόν έρεθίζει τό ένδιαφέρον. Ψάχνει με μανία για τά παλιά, είτε σε σαρακωμένα κιτάπια είτε στή μνήμη των γερόντων. Άλλά τά υποβάλλει και σε έλεγχο, δέν τά παραδίνει στή δημοσιότητα αν δέν τά εξακριβώσει πρώτα. Αύτην την λεπτή εργασία —τό ξεσκόνημα, — είναι σε θέση νά την κάμει, γιατί διαθέτει και πνευματικά έφόδια και πείρα, ώριμότητα. Ο,τι θγαίνει πιά άπ' τά χέρια του είναι φερέγγυο και δοκιμασμένο, καρπός στο γίνωμά του. Γι' αυτό έχει μιá άβίαστη αρχιτεκτονική, κάτι τό αυθόρμητο και πειστικό, έναν άέρα οικειότητας που σε προδιαθέτει και σ' έξασφαλίζει. Σ' αυτό σντελεί, είπαμε, και ό μουσικός λόγος του, που χωρίς περίτεχνα στολισματα, χωρίς πολύπλοκες διακυμάνσεις, με άπλό και καιριο τρόπο, πιο πολύ ως ούσια παρά ως λεκτικό, παρασέρνει ευχάριστα, μαγνητίζει τόν αναγνώστη.

Τι περιέχει, τελοσπάντων, αυτό τό βιβλίο; Πολλά και διάφορα, άπ' τό μεσαίωνα ίσαμε την άπελευθέρωση, άδρά γεγονότα και γραφικές λεπτομέρειες, ξένους δυνάστες και ντόπιες έξάρσεις (ή ξεπερμούς —ανάλογα γιατί ό συγγραφέας, άφογος και σ' αυτό, δέν προσπερνά τά σκιερά σημεία). Άλλά ό σκοπός αυτού του σημειώματος δέν είναι ν' άπαριθμήσει την ύλη του βιβλίου, ώστε να ένημερώσει σχετικά τόν αναγνώστη και νά μάθει έτσι τό περιεχόμενο χωρίς νά τό διαβάσει, με τη μέθοδο της νεοελληνικής έξοπνάδας! Σκοπός είναι νά τονίσουμε γενικά την αξία του— και του συγγραφέα και του βιβλίου— και νά κάνουμε έκκληση στους φιλαναγνώστες νά τό αγοράσουν. Είναι καιρός πιά νά πύξουν οι συμπατριώτες μας, οι τόσο φειδωλοί στην αγορά έντύπων, νά πιστεύουν πως τά βιβλία θγαίνουν έτσι από μόνα τους, άνέξοδα, πως οι διανοούμενοι διάγουν με τό μάννα, σάν τά πετεινά του οδρανού, και πως υπάρχει φόβος νά πλουτίσουν ή νά δοξασθούν, αν ό α και ό β πάρουν ένα αντίτυπο, για νά μορφωθούν αύτοι και τά παιδιά τους. Άφου δέν βοηθούν καθόλου οι μαικήνες, ως τούς αναπληρώσουν οι άνθρωποι της άρδας.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

*

Κ α λ τ η ς Γ, Π ι κ ο ύ λ η : «Ξεκίνημα» Διηγήματα. Άθήνα 1955.

Μιά σειρά από δέκα διηγήματα περιλαμβάνει τό βιβλίο της κ. Καίτης Πικούλη, και δέν είναι—δπως μετριόφρονα τό χαρακτηρίζει ή διηγηματογράφος ή όπως θά μπορούσε ίσως νά τό σκεφθή, όποιος καταπιανόταν νά τό διαβάση— ένα άπλό «Ξεκίνημα». Θά τό λογαριάσαμε βέβαια τέτοιο, μονάχα από την άποψη ότι θά ήταν —κι' έτσι

και φαίνεται νάναι— τὸ πρῶτο πού τυπώνει· ὄχι ὁμως ποτὲ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀστάθειας και τοῦ ταλαντευόμενου πού χαρακτηρίζει συνήθως τὰ πρῶτα βήματα. Γιατί μὲ τὴν ἐργασία της αὐτῆ, ἡ Κάιτη Πικουλή, «ξεκινάει» μὲ βῆμα σταθερὸ και γεμάτο ρώμη. Εἶναι ἀπόλυτα κάτοχος τοῦ ὕλικου πού μᾶς δίνει, ἡ ἔκφραση της εἶναι ζωντανή και πλούσια, ἡ γλῶσσα στρωτὴ κι' ἀπλή χωρὶς ἐκζητήσεις κι' ἐπιτηδεύσεις ἢ δυσκολονόητους συμβολισμούς. Ἡ ἐμφάνισή της γενικά, ὅσο κι' ἂν εἶναι ἡ πρώτη, συνοδεύεται ἀπὸ νικητήρια σαλπίσματα.

Ἀπὸ τὸν κόσμο πού ζῆ και κινεῖται, πάσχει ἢ χαιρέται στὰ διηγήματά της, εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ξεχωρίσει, ποιὸς εἶναι γεννημένος ἀπὸ τῆς ζωῆς τῆς δικῆς της περιστατικά και διώματα και ποιὸς, ἀντίθετα, ἀναβρῦζει ἀπὸ ἀντικειμενικές, ἔξων περιπετειῶν παρατηρήσεις της. Οἱ ἄνθρωποι της, οἱ ὁποιοὶδήποτε ἄνθρωποι της ἔχουν μέσα της τόσο ἀφομοιωθῆ, πού μᾶς δίνονται σάν κάτι δλότελα και στενά δικό της· τόσο ἡ κάθε στὰ γραπτὰ της κατάσταση ἐμφανίζεται μὲ ἀξιοσημειωτή πληρότητα.

Ὁ πόνος, ὁ ἀνθρώπινος πόνος, ὁ πόνος τῶν ταπεινῶν και τῶν ἀδικημένων δονεὶ τὴν ψυχὴ τῆς διηγηματογράφου και τρέφει τὸ ἀναμφισβήτητο ταλέντο της. Ἰπάρχουν μέσα στή συλλογὴ της κομμάτια, πού εἶναι— ὅπως τὰ : «Οἱ ἀδερφές μου κι' ἐγώ», «Μία ἐπίσκεψη», «Σάν ἦταν ἐκεῖνη» —ἀπὸ πολλὲς πλευρὲς ἀξιοσημειώτα και ἄρτια. Βαθειά συγκίνηση και οἶκτος, συμπόνια και συμπάθεια γιὰ τοὺς ἥρωες της κυριεῦει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη, καθὼς αὐτός, μὲ ἀμείωτο τὸ ἐνδιαφέρον παρακολουθεῖ τίς περιπετειές τους. Σάν ἓνα μικρὸ δεῖγμα τοῦ ὕπου τῆς διηγηματογράφου, δίνουμε πῶς κάτω μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ διήγημα της συλλογῆς «Κοντὰ στὸ Θεό» : [—Ἡ Ρένα νοσταλγεῖ τὴ ζωὴ τῶν παιδικῶν της χρονῶν πού τὰ πέρασε ἀμέριμνα και ἄνετα στὸ κτήμα, ἐκεῖ πρὸς τὸ Βορρᾶ, κι' εἶναι ἡ ψυχὴ της γεμάτη ἀπὸ θύμησες· ἐκεῖ ζοῦσε πολὺ κοντὰ στὸ Θεό. Μὰ τώρα πού ἡ Ρένα γέραςε, και ἡ ζωὴ της κυλάει στὸ ὑπόγειο μιᾶς πολυκατοικίας, δὲ βλέπει τὸν οὐρανὸ παρὰ μονάχα ἀπὸ τοὺς τοίχους τοῦ φωταγωγοῦ πού ἀψηλώνουν. . . ὅσο ἡ ἴδια κατεβαίνει, κατεβαίνει. . . Στὸ ἄκρο ἐκεῖ ψηλά, ἓνα μονάχα κομμάτι γαλανὸ ξανοίγεται· κι' ἡ Ρένα, πού ἔχασε πιά τὸν ἀνοιχτὸ ὄριζοντα, και σιγᾶ-σιγᾶ, ἀκόμα και τίς στέγες τῶν οπιτιῶν, ἀκόμα και τ' ἀστέρια, ἔστω κι' ἐπάνω ἀπὸ τὰ φῶτα της πολιτείας, δὲ νοιώθει πιά κοντὰ της τὸ Θεό, κι' ὅλος της ὁ κόσμος, τεντώνεται· ἀπελπισμένα πρὸς τὸ μικρὸ ἐκεῖνο κομμάτι τ' οὐρανοῦ, ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς ψηλοὺς τοίχους τοῦ φωταγωγοῦ τῆς πολυκατοικίας, τὸ ἴδιο σάν τὸ κλῆμα, πού. . .]

Ἐκεῖ στή γωνιά, ἓνας σκούρος καφετῆς κορμὸς ἀνεβαίνει. Ἐνας ἀδύνατος κορμὸς, μὲ ξεφτισμένη τὴ φλούδα σὲ λουρίδες. Σέρνεται πάνω στὸν τοίχο σάν φίδι. Λυγᾶ, στριφογυρίζει τὸ κορμὸ του. Τὸ ξαναλυγᾶ ὀλοῖδια μὲ φίδι. Μαζεύεται, τινάζεται πέρα, και πάλι σέρνεται κι' ἀνεβαίνει. Καὶ ξαφνικά, ἐκεῖ κοντὰ στὸ πρῶτο μπαλκόνι,

γίνεται τὸ θᾶμα. . . Μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸν ξερὸ κορμὸ, ξεπετιοῦνται ὀλοῦθε μεγάλα κλαριά. Καταπράσινα, γεμάτα φύλλα. Τινάζουν τὰ λεπτὰ κορμιά τους ὡς ἀπάνω ψηλά. Γαντζώνονται στὸν τοίχο και σκαρφαλώνουν νὰ φτάσουν ἐκεῖ πού εἶναι ὁ ἥλιος. Νὰ σωθοῦν ἀπ' τὸ χαμὸ πού τὰ περιμένει στὸν ἀνήλιαγο και ὑγρὸ φωταγωγό. . . . »

Τὸ «Ἐκκίνημα», εἶναι, τὸ πιστεύουμε, πρέπει νὰ εἶναι, ἓνα ἀπ' τὰ καλύτερα βιβλία της χρονιάς.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

Κωσταντίνου Ι. Κίτσου : «Ἐπιστημονικοὶ Προσανατολισμοὶ τῆς Συγχρόνου Παιδαγωγικῆς».

Ἡ θεμελίωσις τῆς Ἐπιστημονικῆς Παιδαγωγικῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔγινε ἀναγκαία και εἶναι παρήγορο και ἐλπιδοφόρο τὸ ὅτι παρουσιάζονται ὠριμμένα φωτεινὰ σημεῖα πού ἀποτελοῦν τὴν ἐγγύση γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἐκπλήρωση τῆς ζωτικῆς αὐτῆς ἀνάγκης.

Ἐνα ἀπὸ τὰ εὐγλωττα σημάδια της ἀνατολῆς τοῦ ἐπιστημονικοῦ παιδαγωγικοῦ πνεύματος εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ ἐκδοσις τοῦ βιβλίου τοῦ καθηγητοῦ τῶν Παιδαγωγικῶν τῆς Ζ.Π.Α. κ. Κων. Ι. Κίτσου «Ἐπιστημονικοὶ Προσανατολισμοὶ τῆς Συγχρόνου Παιδαγωγικῆς». Εἶναι μιὰ πραγματικὴ συγγραφικὴ συμβολὴ εἰς τὴν Ἐπιστημονικὴν Παιδαγωγικὴν τῆς Πατρίδος μας. Οἱ 140 καλογραμμένες και τακτοποιημένες μεγάλες σελίδες τοῦ βιβλίου δίνουν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν προσεχτικὸ μελετητὴ νὰ διαπιστώσῃ πῶς ὁ συγγραφεὺς σὲ ὄλο τὸ διάστημα πού ἦρθε σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ πνεῦμα στὴν Ἑυρώπη, κατανόησε βαθεῖα τὰ προβλήματα της ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης τῶν μεγάλων παιδαγωγῶν και ψυχολόγων* τῆς ἐποχῆς μας και πῶς χωρὶς νὰ λογαριάσῃ τὸν κόπο παρακολούθησε τὴν ἐφαρμογὴ τους στὰ πειραματικὰ ψυχολογικά ἐργαστήρια.

Ὁ κ. Κίτσος κατανόησε τὴν ἀνάγκη της δημιουργίας Ἑλληνικῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης ἀλλὰ στᾶθηκε μακριὰ ἀπὸ νεωτεριστικὸς ἐπιστημονικοὺς ἔξοτρετισμούς. Ἀφομοίωσε τὴν ἔννοια τῶν νέων ψυχολογικῶν ἀξιωματῶν και διδακτικῶν μεθόδων ἀλλὰ τὰ προσάρμοσε εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παιδαγωγικὴν πραγματικότητα τὴν ὅποια φαίνεται νὰ κατέχη καλὰ κατὰ πλάτος και βάθος.

Τὸ βιβλίον περιέχει 4 μεγάλα κεφάλαια τὰ ὅποια παρέχουν εἰς τὸν ἀναγνώστη πλῆθος παραγωγικῶν σημειῶν μεγάλης ψυχολογικῆς και παιδαγωγικῆς σπουδαιότητος, τὰ ὅποια ἀποκόμισε τόσο ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν του μὲ τίς Ἑυρωπαϊκὲς διδασκημότητες της Παιδαγωγικῆς και Ψυχολογίας ὅσον και ἀπὸ τὴν πλούσια βιβλιογραφίαν της ὅποιας μέρος παραθέτει εἰς τίς τελευταῖες σελίδες τοῦ βιβλίου του.

Εἰς τὸ πρῶτο κεφάλαιο, «Φιλοσοφικὴ και κρι-

*Υπῆρξε μαθητῆς τοῦ ψυχολόγου της Γενεύης Jean Piaget.

νωσιολογική θεμελίωση της συγχρόνου Παιδαγωγικής, ο συγγραφέας διαπιστώνει ότι ύστερα από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ή ανθρώπινη σκέψις αισθάνθηκε, όσο ποτέ άλλοτε, την ανάγκη της συλλογικής δράσεως και ενεργείας, κατώρθωσε να απαγοιστωθή από τους ασφυκτικούς έθνικούς κύκλους, να ύψωθῆ σὲ ὑψηλούς στοχασμούς διεθνούς ενδιαφέροντος και παγκοσμίου κύρους, συγχρόνως δὲ νὰ αισθάνθῃ τὴν ἀνάγκη τῆς συγκεντρώσεως τοῦ ἐμπειρικοῦ τῆς ὕλικού σὲ συγκεκριμένα ἐπιστημονικὰ συστήματα. Τὴν μοίρα αὐτῆ πορεία, τονίζει ὁ κ. Κίτσος, ἀκολούθησε καὶ ἡ κυριώτερη περιοχὴ τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος, ἡ ἀγωγή, τῆς ὁποίας ὁ σκοπὸς κατὰ τὸ δεύτερο ἡμῖσι τοῦ αἰῶνα μας ἐπῆρε ἰδιαιτέρο χαρακτηριστῆρα καὶ θέσιν παράλληλην μὲ τὰ ἰδανικά τοῦ μεταπολεμικοῦ ἀνθρώπου. Συγχρόνως ὁμως καθωρίστηκαν καὶ τὰ κατάλληλα ἐπιστημονικὰ πλέον μέσα τὰ ὁποία ἐξασφαλίζουν τὴν λειτουργικὴ ἐπιτυχία τῆς ἀγωγῆς.

Εἰς τὸ δεύτερο κεφάλαιο «Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία» ὑποστηρίζει ὅτι διὰ νὰ καρποφορήσῃ ἡ παιδαγωγικὴ προσπάθεια εἰς τὴν χώρα μας πρέπει πρῶτα νὰ ἀναλυθῆ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἑλλήνος μαθητοῦ καὶ γιὰ νὰ ἐπιτευχθῆ αὐτὸ χρειάζεται σοβαρὰ ἐπιστημονικὴ Ψυχολογικὴ ἔρευνα παρανατολιωμένη πρὸς τὸ γενικὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ μας.

Εἰς τὸ τρίτο «Πειραματικὴ Παιδαγωγικὴ» ἐρευνῶνται τὰ προβλήματα τῆς διδακτικῆς ἀπὸ πειραματικῆς πλέον πλευρᾶς. Προτείνει, δηλ. ὁ συγγραφέας νὰ ἐλέγχεται καὶ μετρεῖται ἡ μαθητικὴ ἀποδοτικότης καὶ εἶσει αὐτῆς νὰ κατὰρίζεται τὸ πρόγραμμα τῆς διδασκείας ὕλης. Ἐπίσης νὰ μελετῶνται τὰ σχολικὰ μαθήματα ἀπὸ ψυχολογικῆς καὶ διδακτικῆς πλευρᾶς καὶ νὰ πραγματοποιοῦνται διαφοροποιημένοι μεθοδολογικοὶ πειραματισμοί.

Εἰς τὸ τέταρτο τέλος κεφάλαιο ὁ κ. Κίτσος περιγράφει τὴν λειτουργίαν καὶ δράσιν τῶν κυριωτέρων ἐργαστηρίων Παιδαγωγικῆς Ψυχολογίας καὶ Πειραματικῆς Παιδαγωγικῆς τῶν προηγμένων ξένων χωρῶν μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς δημιουργίας τοιοῦτων καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ κ. Κίτσου εἶναι μιὰ μελέτη γιομάτη λαχταριστὴ σαφήνεια, γιομάτη αἰσιοδοξία γιὰ τὸ παιδαγωγικὸ ἔργο ὅταν αὐτὸ ἐκτελεῖται ἀπὸ φωτισμένη καὶ συνειδητὴ ἐπιστημονικὴ πρόθεσι. Δὲν εἶναι κολακεία ἡ ἀπόδοσις συγχαρητηρίων εἰς τὸν συγγραφέα, ὅπως δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν εἶπομε ὅτι ἡ μελέτη τῆς παιδαγωγικῆς αὐτῆς πραγματείας δὲν ἐπιβάλλεται μόνον σὲ κάθε ἐκπαιδευτικὸ λειτουργὸ ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε διανοούμενο ποῦ πιστεύει πῶς ἡ χώρα μας θὰ βρῆ τὸν σωστὸ τῆς πολιτιστικῆς δρόμο μόνον μὲ τὴ θεμελίωσιν μιᾶς ἀυστηρῆς ἐπιστημονικῆς ἀγωγῆς τοῦ λαοῦ μας.

Δημήτριος Θ. Μαργαγός.

*

Β α σ ι λ ε ί ο υ Δ. Ζ ο ρ μ π ᾶ: «Τὸ παιδί καὶ τὸ σχολικὸν περιβάλλον».

Πρὶν λίγες μέρες εἶδε τὸ φῶς τῆς δημο-

σιότητος ἓνα ἀκόμα παιδαγωγικὸ βιβλίον. Τίτλος τοῦ αὐτοῦ παιδί καὶ τὸ σχολικὸν περιβάλλον» καὶ συγγραφέας τοῦ ὁ κ. Βασ. Ζορμπᾶς, φιλόλογος, ποῦ ὑπηρετῶντας στὴν Κεντρικὴ Ἱπηρεσία τοῦ Ἰπουργείου τῆς Παιδείας τιμᾶει τὸ Ἡπειρωτικὸ ὄνομα. Τὸ βιβλίον προλογίζεται ἀπ' τὸ Γενικὸ Γραμματεῖα τοῦ Ἰπουργείου κ. Κων. Γεωργούλη.

Σπουδαιότατο, καθὼς καταλαβαίνουμε ὅλοι μας, εἶναι τὸ θέμα ποῦ διαπραγματεύεται ὁ κ. Ζορμπᾶς. Τὸ τονίζει ἄλλως τε αὐτὸ καὶ στὸν πρόλογό του γράφοντας ὅτι γονεῖς καὶ δάσκαλοι προσέχουν πολὺ τὴν πρώτη εἴσοδο τοῦ παιδιοῦ στὸ σχολεῖο. Ἀποτελεῖ ἡ πρώτη αὐτῆ εἴσοδος τὸ ἀνοιγμα μιᾶς ἄλλης ζωῆς γιὰ τὸ παιδί, τῆς μαθητικῆς, στὴν ὁποία πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ προσαρμοσθῆ, σπάζοντας τὴ συνέχεια τῆς ὅς τώρα νηπιακῆς στὴν ὁποία δεχόταν μόνον τὴν οἰκογενειακὴ ἐπίδραση.

Τὸ ὅλο θέμα ὁ συγγραφέας μέσα στίς 65 σελίδες τοῦ βιβλίου τὸ διαπραγματεύεται σὲ ἔξ ἀρκετὰ μεγάλα κεφάλαια. Στὸ πρῶτο κεφάλαιο ἐπισκοπεῖ ἱστορικὰ κάθε τι ποῦ ἀφορᾷ τὴ σχολικὴ προσαρμογὴ τοῦ παιδιοῦ ἀρχίζοντας ἀπ τὴν ἀντίληψιν τοῦ φιλοσόφου Locke γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό. Ἀναγράφει σὲ συντομίαν τίς γνώμες ὄλων τῶν φιλοσόφων καὶ παιδαγωγῶν τῶν περασμένων αἰῶνων γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ καὶ καταλήγει στίς τέτοιες τῶν ἐπιστημόνων τῆς ἐποχῆς μας, ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὰ θέματα τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ καὶ γενικὰ τὰ τέτοια τῆς ἀγωγῆς Dewey, Claparede, Piaget κλπ.). Στὸ δεύτερο κεφάλαιο ἀναπτύσσει πῶς χαρακτηρίζεται ἡ προσαρμογὴ αὐτῆ στὰ σχολεῖα τῶν διαφόρων χωρῶν, ποῦ θεωροῦνται πολιτισμένες Γερμανικά, Μαντεσσόρεια, Βελγικά, Ἑλβετικά, Γαλλικά, Ἀμερικανικά) καὶ καταλήγοντας ἐκθέτει τὴ θέσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολεῖου πάνω στὸ ζήτημα αὐτό. Ἀναπτύσσει καὶ περιγράφει πολὺ διαφωτιστικὰ τὴ σημερινὴ κατάσταση τοῦ σχολεῖου τῆς πατρίδας μας. Στὸ ἀκόλουθο κεφάλαιο περιγράφονται ἀπ' τὸ συγγραφέα τὰ βλαβερὰ ἀποτέλεσματα ποῦ προκύπτουν στὸ ζήτημα τῆς ἀγωγῆς ἀπ' τὴν ἑλλειψιν τῆς ἀπαραίτητης προσαρμογῆς τοῦ παιδιοῦ σὲ σχολικὸ περιβάλλον. Στὸ σημεῖο αὐτὸ τονίζει τὴ σωστὴ θέσιν. Παραθέτομε ἔδῃ τὸ σημαντικώτερο μέρος τῶν σκέψεών του: «Ἐδῶ εἶμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι ἡ προσαρμογὴ ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἶναι συνέχεια τῆς σχολικῆς προσαρμογῆς ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ τῆς ἐννοίᾳ. Πρέπει νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ προσαρμογὴ εἰς τὴν κοινωνίαν ἔχει σχέσηιν μὲ τὴν προσαρμογὴν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ σχολικὸν περιβάλλον καὶ ὅτι ταύτης πραγματοποιηθείσης, ἡ ἄλλη θὰ ἀκολουθήσῃ αὐτομάτως... Ὡς ἔχουν σημερον τὰ πράγματα, τὸ σχολεῖον εἶναι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης χωρισμένον ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ δι' αὐτὸ τὸ παιδί καὶ μετὰ τὴν ἐξοδόν του ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἐπανεύρισκεται πρὸ τῶν δυσκολιῶν διὰ τὴν ζωὴν, ἀνεξαρτήτως τῶν σχολικῶν του ἐπιτυχιῶν». Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ συγγραφέας στὸ ἴδιο κεφάλαιο νὰ τονίξῃ: «...καὶ λέγοντες προσαρμοσθεῖσθαι δὲν εὐνοοῦμεν νὰ γίνῃ τὸ παιδί ἱκανὸν νὰ

ἀποκτήσῃ μέσον ὄρον σχολικῶν γνώσεων, ἀλλὰ νὰ καταστῇ ζῶν στοιχείον μιᾶς κοινωνίας...

Πολὺ διεξοδικὰ καὶ διαφωτιστικὰ διαπραγματεύεται ὁ κ. Ζορμπᾶς στὸ πέμπτο κεφάλαιο πολλὰς ἀπ' τὴς δυσκολίας ποὺ παρουσιάζει σήμερα τὸ σχολεῖο καὶ τὰ προβλήματα ποὺ ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὁ δάσκαλος. Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ καθορίζει συγκεκριμένα τὸ ρόλο τοῦ δασκάλου γράφοντας: «Ὁ ρόλος τοῦ δασκάλου ὡς πρὸς τὴν ἀποψιν αὐτὴν εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας. Ὁ διδῶν ἀποτελεῖ τὴν καρδίαν τῆς τάξεως, τὸ πᾶν περνᾷ ἀπὸ αὐτόν, τὸ πᾶν καταλήγει εἰς αὐτόν. Εἶναι ὁ κινήτηρ τῆς σχολικῆς ζωῆς ρυθμίζων ὁ ἴδιος ἐστὶ πλὴν τὸν ρυθμὸν τῆς ζωῆς αὐτῆς. Γνωρίζει ἢ δὲν γνωρίζει νὰ δημιουργῇ τὸ ἐνδιαφέρον, νὰ ρυθμίσῃ τὴν ὄρεξιν, νὰ ρυθμίσῃ τὴν δόσιν τῆς τροφῆς νεαρῶν ἐγκεφάλων, ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἀσκῇ ὠφέλιμον ἐπίδρασιν». Ζητεῖ ὁμως νὰ τροποποιηθοῦν μερικὰ πράγματα στὴν ἐκπαίδευσιν τῆς χώρας μας γιὰ νὰ μπορῇ ὁ δάσκαλος νὰ δράσῃ ἀποτελεσματικὰ στὸ ἔργο του. Ἐκεῖνο, ποὺ τονίζει γιὰ τὸ θέμα αὐτό, εἶναι, ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα «εἶδος στερεοῦ καὶ ἀμεταβλήτου δεδομένου».

Στὸ τελευταῖο κεφάλαιο δίνει τὴν γνώμη του ποῖα πρακτικὰ διδάγματα προκύπτουν ἀπὸ τὴν γνώσιν τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῶν σχολείων μας. Προτείνει δὲ πρακτικὰς λύσεις γιὰ τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας μας. Σὺν ἀπαραίτητα δὲ μέτρα, ποὺ πρέπει νὰ παρῶν ἀμεσα θεωρεῖ τὰ ἑξῆς: 1) Μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν σὲ κάθε τάξιν. 2) Παροχὴ τῶν μέσων σὲ κάθε δάσκαλο γιὰ τὴν αὐτομόρφωσιν του. 3) Ἐπίτευξιν συνεργασίας δασκάλου, ψυχολόγου καὶ γιτροῦ (*tests* καὶ ψυχολογικὰ ἰσοτιτοῦτα). 4) Ἰδρυσιν καὶ στήν χώρα μας παραλλήλων τάξεων. 5) Ἀνασύνταξιν καὶ συγχρονισμόν τοῦ προγράμματος τῶν σχολείων. 6) Ἐφαρμογὴ νέων μεθόδων διδασκίας, σύμφωνα μὲ τὰ διδάγματα τῶν *Devey*, *Claparède*, *Décroly* κλπ. 7) Πλουτισμὸς μὲ ὕλικὸ παιγνιδιῶν. 8) Σύνδεσιν τοῦ σχολείου μὲ τὴν ζωὴν. 9) Κατάλληλα παιδικὰ βιβλία καὶ 10) Ἀγάπην πρὸς τὸ παιδί. Καὶ ἀναγνωρίζει, βέβαια ὁ συγγραφέας, ὅτι μὰ τέτοια παιδαγωγικὴ ἀναδιοργάνωσιν γιὰ τὴν καλύτερην προσαρμογὴν τοῦ παιδιοῦ στὸ περιβάλλον ἀντιμετωπίζει: πολυάριθμες δυσκολίες, ὕλικές καὶ ἠθικές, διοικητικές καὶ κοινωνικές, ἀλλὰ πρέπει αὐτὴ νὰ γίνῃ, γιατί ἐπιβάλλεται ὑπέρτατη ἀνάγκη.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ζορμπᾶ εἶναι καλογραμμένο καὶ καλοτυπωμένο σὲ ἐμφάνισιν. Ἡ ὕλη του γενικὰ καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ἰδεῶν ἐπιστημονικὰ διαρθρωμένα καὶ μὲ ἀρκετὸ ἀρχιτεκτονικὸν τρόπον τοποθετημένα. Παρουσιάζεται ὁ συγγραφέας, ὅτι παρακολουθεῖ καὶ ξαίρει πολὺ καλὰ σὲ ποῖα κατάστασιν ἔρσιονται σήμερα τὰ παιδαγωγικὰ προβλήματα σὲ παγκόσμιον κλίμακα, ἀλλὰ ἀκόμα περισσότερο ναυερώνεται μὲ τὸ βιβλίον αὐτό, ὅτι εἶναι ἀπόλυτα γνώστης τῶν προβλημάτων τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς χώρας μας. Ἄν καὶ γραμμένο σὲ καθαρεύουσα, παρουσιάζει ἄριστὰ καὶ χάρη. Ἡ σαφήνεια τῶν ἰδεῶν, ποὺ διατυποῦνται σ'

αὐτὸ προσελκύουν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη. Τὸν κεντρίζουν γιὰ ὀρθὰς παιδαγωγικὰς σκέψεις, τῶν ὧσιν γιὰ ἐπιστημονικὴν ἔρευναν. Μὲ τὸ χρησιμώτατον αὐτὸ ὁ κ. Ζορμπᾶς συμβάλλει σημαντικὰ στὴν πρόοδο τῆς ἐπιστημονικῆς παιδαγωγικῆς τῆς χώρας μας. Πλουτίζεται ἡ παιδαγωγικὴ βιβλιογραφία τῆς πατρίδος μας. Γι' αὐτὸ ἀξίζουν θερμὰ συγχαρητήρια στὸν κ. Ζορμπᾶ γιὰ τὴν τόσῃ ἀρτια ἔργασίαν του. Τοῦ εὐχόμεσθα νὰ χαρίσῃ στὴν ἐκπαιδευτικὴν προσπάθειαν τοῦ τόπου μας καὶ ἄλλα παρόμοια ἔργα, πνευματικὰ τοῦ προϊόντα.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΤΑ ΜΑΚΑΜΙΚΑ

Ἀγαπητὴ «Ἡπειρ. Ἐστία»

Πρέπει, χωρὶς ἄλλο, θερμὰ νὰ εὐχαριστήσομε τὸν κ. Βαγγέλη Σκουβαρά, γιὰ ὅσα σὲ προηγουμένον τεύχος σου (σελ. 95) διαφωτιστικώτατα καὶ ἐνδιαφέροντα ἔγραψες γιὰ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως *Μακάμικα*, ποὺ στὴν σελ. 1024 τοῦ ἔπ' ἀριθ. 43 τεύχους σου σημεῖωσα ὡς ἀγνωστὴν μου. Τὴν ἀγνωσίαν μου ἐν τούτοις ἐκείνη, τὴν εἶχα ἀνακαλέσει σὲ ἀμέσως ἐπόμενον (44) τεύχος σου (σελ. 1163), ὅπου ἔδωσα στοιχειωδῶς τὴν ἐτυμολογίαν καὶ τὴν βασικὴν τῆς λέξεως ἐκείνης ἐννοίαν. Ὅπως δὲ ποτε, μὲ τὴν παρέμβασιν αὐτὴν μάθαμε τόσο ἐνδιαφέροντα πράγματα, ἀλλὰ καὶ ἡπειρωτικὰ ἀκόμα λαογραφικά.

Ἐπιλαμβάνομαι, φίλιτα κ. Διευθυντά, τῆς παρούσης ἐυκαιρίας, τόσο γιὰ νὰ σὰς εὐχαριστήσω ἐγκάρδια γιὰ ὅλους τοὺς ἐνθουσιαστικὸς θερμοὺς καὶ εὐσεβῆς σχολιασμοὺς μὲ τοὺς ὁποίους ἡ «Ἡπειρωτ. Ἐστία», σὲ τεύχος τῆς τοῦ Γενάρου ἐ.ε. ὑποδέχτηκε τὴν βράβευσίν μου ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν καὶ γιὰ τὴν ἀγάπην μὲ τὴν ὁποία περιέβαλε τὸν ὑποφαινόμενον, ὅσο καὶ γιὰ νὰ προσδιορίσω εἰδικώτερον ὅτι, δὲν εἶναι τὸ συγχαρητήριο ἔγγραφο ποὺ ὁ Σύνδεσμος Ἑλλ. Λογοτεχνῶν μου ἀπήντησε στὴν προκειμένη περίπτωσιν, ἀλλὰ γιὰ νὰ τιμῆσιν, τόσο τὸ βραβευθέντα Ἀντιπρόεδρον κ. Χ. Σολομωνίδην, ὅσο καὶ τὸν ὑποφαινόμενον, ὡργάνωσε σὲ «Πάνθεον» Ἀθηνῶν εἰδικὸ ἐπίκαιρον γιορτασμὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον μίλησε γιὰ τοὺς βραβευθέντες καὶ τὸ ἔργο τους, ὁ κ. Γ. Σταμπολῆς, Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου, ὁ κ. Π. Μαρκάκης, Γεν. Γραμματεὺς του, ὁ κ. Γ. Πράτσιας μέλος τοῦ Διοικ. Συμβουλίου, ἀπήγγειλε δὲ ἐπίκαιρα συχηρὰ ὁ ποιητὴς κ. Κλαύδιος Μαρκίνης.

Γιάννινα 6—2—1956

Μὲ ἀγάπην
Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ἢ ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΗ ΑΓΙΟΛΟΓΙΑ

Ἀγαπητὴ μοι «Ἡπειρ. Ἐστία»

Βαρῶς πολλοὶ φέρουσι καὶ μὲ κατακρίνουσιν, ὅτι γράφω κατὰ προτίμησιν φιλολογίαν καὶ ἐγκατέλιπον τὴν θεολογίαν. Δὲν ἔχουν δίκαιον, δι-

ὅτι τὸ 1/3 τῶν συγγραμμάτων μου εἶναι τῆς τελευταίας κατηγορίας. Ἀλλὰ ἐπεὶ ἡ φιλολογία προσλαμβάνει αἴγλην καὶ θεῖαν τινὰ χάριν θεραπευμένη ὑπὸ κληρικῶν καὶ δὴ ἱεραρχῶν—ὧν ὁ γράφων ἐλάχιστος—ἐπροτίμησα. Ἦμην εἰς τὰς πρώτας τάξεις τῆς ἐν Φαναρίῳ Μεγ. τοῦ Ἰένους σχολῆς, ὅτε ἀνέγνων εἰς τὴν «Κωνσταντινούπολιν» ἐν θανμάσιον ἄσθρον τοῦ μητροπολίτου Κασσανδρείας μεγαπρεποῦς δὲ λογίου, Λεοντίου Ἐλευθεριάδου (θεῖου τοῦ κ. Σαλαμάγκα) «Περὶ τῶν παρ' Ὀμήρω συμπληγῶν πετρῶν». Μὲ ἐμάγευσεν!

Εἰς τὸ περιοδικόν σας ὑπάρχει καὶ ἕτερος λόγος. Ἐκ τῶν θύραθεν ἠθέλησα πρὸς τὰ ἔνδον νὰ χωρῶσω. Μετὰ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν, ἐν οἷς ἀπέδειξα, ὅτι ἡ πατρίς μας κατέχει τὰ σκήπτρα, ἔρχομαι τώρα εἰς τὴν ὁησκείαν διὰ νὰ ἀποδείξω, ὅτι καὶ ἐνταῦθα δὲν δύναται ἡ Ἡπειρος νὰ ταχθῆ οὐδοποιοῦν μεταξὺ τῶν δευτέρων. Ἠσπάρθη ἐκ τῶν πρώτων ἑλλήνων χωρῶν τὸν χριστιανισμόν, διέδωκεν αὐτὸν εἰς ὅλον τὸ Ἰλλυρικόν, καὶ πρώτη αὐτὴ συνεβίβασεν αὐτὸν μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, διὰ τῆς ἐν τῇ Νικοπόλει ἰδρυθείσης σχολῆς τοῦ Ἐπικτήτου, εἶναι ἐπομένως ὁ δоруφός τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας θὰ γράψω ὀλίγα, 3—4 ἀρθρα. Θὰ ἔλθω εἰς τὰ παρόντα. Μοὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν ὁ ἀγαπητὸς κ. Τάκης Σαλαμάγκας μετὰ τὰ τρία περισπούδαστα ἀγιογραφήματα. Ἀπ' αὐτοῦ ἐγκαινιάζεται ἐν Ἡπειρῷ νέον εἶδος ἱερᾶς λογοτεχνίας, ἣτις δὲν εἶναι οὔτε ρωμαντικὴ, οὔτε διηγηματικὴ, εἶναι ἱστορικὴ ἀγιολογία ἢ κάλλιον συγχρονιστικὴ ἀγιολογία (προτιμῶ τὸ τελευταῖον νὰ βαπτίσω τὴν ἐμφάνισιν τοῦ νέου). Θὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν πεφωτισμένην ἐπὶ τούτῳ γνώμην σας καὶ τοῦ μουσικοφροῦς ἑσμου τῶν Γιαννιωτῶν λογίων καὶ τῶν ἀπανταχοῦ διεσπαρμένων διδασκάλων καὶ συγγραφέων Ἡπειρωτῶν περὶ τοῦ ὅρου τῆς νεαρᾶς λογοτεχνίας, ἣτις εἶναι ἀξιόλογος πρέπει συντόμως νὰ καλλιερηθῆ, ἵνα μὴ γαθῆ ἐκ μέσου ἡμῶν ἡ ἀγιολογικὴ παράδοσις. Τῶν Συναξαρίων ἢ βυζαντινῆ παράδοσις ὄχτεο ἀπιοῦσα πλέον.

Διάπρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης

† Ὁ Κορυθαῖος ΕΥΛΟΓΙΟΣ ΚΟΥΡΙΛΑΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

—Συμμετασχούσα εἰς τὸν πανηπειρωτικὸν ἑορτασμόν τῆς 43ης ἐπετείου ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων ἢ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» ἔδωκεν τὴν 21ην Φεβρουαρίου ἐ. ἔ. εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Θέατρον τῶν Ἰωαννίνων διάλεξιν μετὰ ὁμιλητὴν τὸν ἐκλεκτὸν ἀπόδημον Ἡπειρωτὴν Στρατηγὸν ἐ. ἀ. κ. Σωτ. Ἀγαγνοστόπουλον καὶ θέμα: «Ἡ ἐποποιία τῆς πολιτορκίας καὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἰωαννίνων». Τὴν διάλεξιν παρηκολούθησαν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Δημήτριος, ὁ Νομάρχης κ. Κυρ. Σταμουλάς ὁ Στρατηγὸς Δητῆς Σης, Μεραρχίας κ. Ἰλ. Μπαϊζάνος, ὁ Δήμαρχος Ἰωαννιτῶν κ. Γε. Σακκάς ἐκποδῶπι τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἄλλοι ἐπιστήμονες καὶ πλῆθος ἐκλεκτοῦ κόσμου. Τὸν ὁμιλητὴν παρουσίασεν εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ ὁ Διευθυν-

τῆς μας κ. Μιχ. Μάνος. Ἡ ἐθνικὴ αὐτὴ ἐκδήλωσις ἐπλαισιώθη μετὰ προσβολῆς καταποιοιστικῶν χοστῶν καὶ οἰδηδιαγραμμάτων.

—Ἡ Πανηπειρωτικὴ Ἀδελφότης Ἀθηνῶν, ἐξ ἄλλου, ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων ἔδωκε τὴν 21ην Φοβρίου ἑορτὴν εἰς τὸν «Παρνασσόν» μετὰ κύριον ὁμιλητὴν τὸν Ἡπειρωτὴν Στρατηγὸν κ. Θρασ. Τσακαλώτον καὶ θέμα: «Τὰ Ἰωάννινα ὡς ἀκατάβλητος δύναμις εἰς τρεῖς ἱεροῦς σταθμούς τοῦ Ἑθνους». Ἐπρολόγησαν ὁ Πρύτανης κ. Π. Μπρατσιώτης, ὁ Πρόεδρος τοῦ «Παρνασσού» κ. Θρ. Βλησιδίης καὶ ὁ τῆς Πανηπειρωτικῆς Ἀδελφότητος κ. Α. Τραχίλης, ἀπήγγειλε δὲ ἡ πρωταγωνίστρια τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου κ. Ἀλέκα Κατσέλη.

Οἱ ἀπόδημοι Ἡπειρωτῆται τοῦ Καίρου

Μεγάλῃ ἐπιτυχίᾳ ἐσημείωσε ἡ Ἡπειρωτικὴ Ἑβδομάς ποῦ ὁργάνωσε τελευταῖα ὁ Παληπειρωτικὸς Σύλλογος Καίρου: Ἡ ἐπέτειος τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου Ἰωαννίνων, ἑορτάσθη ἐκεῖ μετὰ πανηγυρικὴν λειτουργίαν. Ἡ ἐτήσια χοροεσπερὶς τοῦ Συλλόγου, διεξήχθη μετὰ μεγάλην συμμετοχὴν ὅλων τῶν ἐκεῖ ἀρχῶν καὶ τῆς Ἑλλ. Παροικίας. Καὶ ὁ κ. Κ. Σίμος ἔδωκε ἐπιτυχῶς διάλεξιν γιὰ τὴν γυναικείαν Ἡπειρῶν.

*

Ἡπειρωτῆς Συνδικαλιστῆς Εἰς Ἀμερικὴν

Τὸ πρῶτον ἰσήμερον τοῦ Φεβρουαρίου ἀνεχώρησεν μετὰ Ἰταλίας διὰ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας ὁ Γεν. Γραμμ. τοῦ Ἐργατικοῦ Κέντρου Ἰωαννίνων κ. Πέτρος Πασχάλης ὅστις μετέχει ἀποστολῆς ὁμάδος Ἑλλήνων συνδικαλιστῶν μεταβαίνουσας εἰς Ἀμερικὴν πρὸς μετεκπαίδευσιν καὶ παρακολούθησιν τῶν ἐργατικῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ Ἀμερικανικοῦ Συνδικαλισμοῦ.

Π Ε Ν Θ Η

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΟΣΤΑΝΤΖΗΣ

Ἐνῶ ἀπεπερατοῦτο ἡ ἐκτύπωσις τοῦ παρόντος τεύχους, ἀνηγγέθη τὴν πρῶταν τῆς 28ης Φεβρουαρίου ὁ ἀδόκητος, ἐξ ἐγκεφαλικῆς συμφορῆσεως, θάνατος τοῦ πολυτίμου συνεργάτου μας καὶ ἐκλεκτοῦ ἐπιστήμονος—Διευθυντοῦ τῆς Ζωομαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Νικολάου Α. Βοστάντζη, τοῦ ὁποῖου τὸ κύκνιον δημοσίευμα θὰ διαβάσων μετὰ ἰδιαιτέραν συγκίνησιν οἱ ἀναγνώσται τοῦ τεύχους αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐκλιπόντος ἐπιστήμονος ἢ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» θὰ ἀσχοληθῆ εἰς τὸ ἐπόμενον τεύχος τῆς.

*

ΑΝΑΣ. ΠΟΡΥΠΟΥΔΟΣ

Ἀπὸ τὰς Πάτρας ἐξ ἄλλου, ὅπου ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἦτο ἐγκατεστημένος, ἀνηγγέθη ὁ θάνατος τοῦ ἐκ Φλαμποροσίου—Ζαγορίου Ἀναστασίου Πορροπούλου θερμοῦ φίλου καὶ συμπαραστάτου τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας».

ΙΩΑΝΝ. Γ. ΖΩΗ

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΦΙΛΟΥ

Τὸ ποδόσφαιρον, ὡς εἶναι γνωστόν, δημιουργεῖ εἰς τοὺς θεατὰς ἐντονωτάτας συγκινήσεις. Ὅλα τὰ ἄλλα σπόρ. ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς, ἔρχονται εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν. Βεβαίως καὶ αἱ ἄλλαι παιδιὰ, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ κλασσικὸς ἀθλητισμὸς συγκαταλογεῖται. Ὅχι ὅμως εἰς τὸν βαθμὸν εἰς τὸν ὁποῖον φθάνει ὁ συγκλονισμὸς τοῦ θεατοῦ ἀπὸ ἑνὸς ποδοσφαιρικῶν «μάτς».

Εἶναι πράγματι καταπληκτικὸν τὸ φαινόμενον μίᾳ μπάλλα νὰ συγκεντρῶνῃ ἐπὶ 90 συνεχῆ λεπτὰ τὰ βλέμματα χιλιάδων ἐναγωνίων ἀνθρώπων! Καὶ θὰ ἀφήνῃ ἀπὸ τὰ 90 αὐτὰ λεπτὰ ἐντυπώσεις ἀνεξίτηλους ποὺ διατηροῦνται εἰς τὴν μνήμην ἐπὶ μῆνας ἢ καὶ ἔτη ἀκόμη!

Τὶ εἶναι ἄραγε αὐτὸ ποὺ προκαλεῖ τὸν «μαγνητισμὸν» τῶσαν ἀνθρώπων, τὸν φανατισμὸν καὶ τὰς τῶσαν ἐντόνους ψυχικὰς μεταπτώσεις καὶ παροξυσμοὺς ποὺ συνεχίζονται πολλάκις καὶ ἐκτὸς τοῦ γηπέδου;

Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ἀποτέλεσμα ἑνὸς ποδοσφαιρικῶν ἀγῶνος. Οὔτε ἡ ἀθλητικὴ ἰδέα ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ παρομοίας καταστάσεις. Φαινομενικῶς μόνον δύναται τις νὰ διαπιστώσῃ ἐκδηλώσεις πραγματικῶς φιλάθλους καὶ ἀπὸ ἐλαγίστους μόνον θεατὰς. Ἡ μεγάλη μάζα τῶν θεατῶν ἀφήνεται νὰ παρρασθῆ ἀπὸ πρωτογόνους ἐκδηλώσεις ἐκδηλωσίου, ὁδύνης ἢ σαρκασμοῦ καὶ χαιρεκακίας. Βλέπει κανεὶς ἐν ἑτερόκλητον πλῆθος ἐξάλλων ἀνθρώπων νὰ ὀρῦεται ἀπὸ χαρὰν ἢ ἀπὸ ἀγανάκτησιν δι' ἐν λάττισμα καὶ ἄλλους κύπτοντας τὴν κεφαλὴν καὶ μορφαίνοντας ὡσάν νὰ ὑπέστησαν τὴν μεγαλυτέραν τῶν συμφορῶν ἢ ὡς νὰ προσεβλήθησαν ἐκ μυστηριώδους τινὸς νόσου! Ἐλάχιστοι εἶναι οἱ πραγματικῶς ἀδιάφοροι.

Δὲν εἶναι εὐκόλος, οὔτε ἄλλωστε εἶναι πρόθεσίς μας, ἡ ἀναζήτησις τῶν αἰτίων ἑνὸς φαινομένου ἀναγομένου πρωτίστως εἰς τὴν ὁμαδικὴν ψυχολογίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπηρασμένου ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους παράγοντας ὧν ἡ ἀπαρίθμησις δὲν εἶναι ἔργον τῆς στιγμῆς αὐτῆς.

Δι' ὃ περιοριζόμεθα εἰς διαπιστώσεις ἀφήγοντες εἰς ἄλλους τὰ συμπεράσματα.

Εἶναι δύσκολον νὰ προβῶμεν εἰς κατάταξιν τῶν φιλάθλων εἰς κατηγορίας. Διότι ὅλοι σέπτονται καὶ αἰσθάνονται κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ ἀγῶνος ὡς εἰς ἀνθρώπος! Διαφορὰ ὑπάρχει μόνον ὡς πρὸς τὰς ἐκδηλώσεις· εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ διαχωρισμὸς εἶναι δυνατὸς διότι καθέ-

νας ἐκδηλοῦται μὲ τὸν ἰδικὸν του τρόπον ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, τοῦ φύλου, τῆς ιδιότητός του τῆς ἐμφασίσεώς του, τοῦ περιβάλλοντος, τῆς ψυχικῆς καταστάσεώς του καὶ πρὸ παντὸς τῆς ἰδιοσυγκρασίας του.

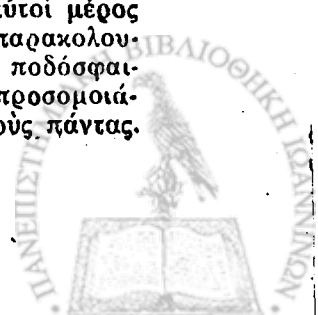
Βλέπομεν οὕτω κατὰ τὴν ἐπίτευξιν ἑνὸς τέρατος εἰς μίαν κρίσιμον φάσιν τοῦ ἀγῶνος, ἄλλους νὰ ζητωκραυγάζουν φρενιτιωδῶς, ἄλλους νὰ τρέχουν ὡς παλαβοί, ἄλλους νὰ διαμαρτύρωνται καὶ ἄλλους νὰ μὴ κάμουν τίποτε. Καὶ τώρα «μὴ γενική ἐπιθεώρησις» αὐτῶν ποὺ δὲν κάμουν τίποτε: Τὶ διαπιστοῦμεν; Πρόσωπα χαρῶν καὶ πρόσωπα τεθλιμμένων συγγενῶν. Εἶναι οἱ νικηταὶ καὶ οἱ ἠττημένοι. Τώρα κατὰ τί εἶναι αὐτοὶ ὑπεύθυνοι τῆς ἠττης ἢ τῆς νίκης μίᾳς ὁμάδος, αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα.

Ἀλλὰ αἱ συνέπειαι ἑνὸς ποδοσφαιρικῶν ἀγῶνος οὐδέποτε περιορίζονται ἐντὸς τοῦ γηπέδου. Κατὰ κανόνα αἱ συζητήσεις μεταφέρονται ἐκτὸς αὐτοῦ παντοῦ. Εἰς τὰς πλατείας, τὰ γραφεῖα τὰ καφενεῖα, τὰς οἰκίας κλπ. Καὶ συνεχίζονται ἐπὶ πολὺ. Μέχρις οὗτος ἕτερος ἀγὼν δώσῃ τροφήν διὰ περισσώτερα σχόλια. Καὶ ὁ φαῦλος κύκλος συνεχίζεται εἰς τὸ διηνεχές.

Ἄς παρακολουθήσωμεν τώρα καὶ τὰς συζητήσεις. Ὅχι τὰς καλοπίστους καὶ ἀντικειμενικάς. Οὔτε τὴν αὐτοκριτικὴν. Τὰς συνήθεις συζητήσεις. Μεταξὺ θεατῶν οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπιζητοῦν εἰμὴ νὰ εὔρουν ἐν διεξόδῳ διὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἰκανοποιήσεως οἱ μὲν καὶ τῆς ὁδύνης οἱ δέ. Μὲ τοιοῦτους συζητητὰς ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τί εἶδους συζητήσεις γίνεται...

Ἐν τῷ μείζοντι τὰ πράγματα σοβαροῦν. Αἱ ὀξείαι ἀντεγκλήσεις ἐπὶ τοιοῦτων θεμάτων δημιουργοῦν ψυχρότητα. Καὶ αὐταὶ μὲ τὴν σειρὰν τῶν ἔχουν ἐπίδρασιν πολὺ μεγαλυτέραν τῆς ἀναμενομένης ἐπὶ τῶν σχέσεων τῶν διαφόρων ἀτόμων, ἐνῶ οἱ ἀνίδεοι περὶ τὰ τοιαῦτα ἀποροῦν διὰ τὰ λαμβάνοντα χώραν. Οὐχὶ ἀπαξ ἠκούσθησαν φράσεις ὡς αἱ ἐξῆς πρὸς διαπληκτιζομένους σοβαροὺς κατὰ τὰ ἄλλα ἀνθρώπους: «Βρὲ χριστιανοί, τρελλαθῆκατε ποὺ μαλώνετε γιὰ τὴ μπάλλα, παιδάκια εἰστε»;

Ἐννοεῖται ὅτι καὶ οἱ ἐπιπλήττοντες τοὺς ποδοσφαιροφίλους θὰ ἐλάμβανον καὶ αὐτοὶ μέρος εἰς τὴν συζήτησιν ἐάν συνέβαινε νὰ παρακολουθῶσαν 2—3 ἀγῶνας!... Αὐτὰ ἔχει τὸ ποδόσφαιρον τὸ ὁμαδικὸν αὐτὸ παιγνίδι ποὺ προσομοιάζει πρὸς πόλεμον καὶ συναρπάσει τοὺς πάντας.

Θά αναρωτηθῆ κανεὶς διατί γράφονται πάντα ταῦτα. Μήπως διὰ δυσφήμισιν τοῦ ἀθλήματος; Πρὸς γελοιοποίησιν τῶν φιλάθλων; Ἡ ἐξ ἀφορμῆς συγκεκριμένου περιστατικοῦ; Ὅχι ἀγαπητοὶ ἀναγνώσται. Πρόθεσίς μου δὲν ἦτο οὔτε νὰ δυσφημήσω τὸ ἀθλημα πού ἐναι πράγματι ὠραῖον ὅταν ὠραῖες εἶναι καὶ αἱ ἐκδηλώσεις, οὔτε νὰ ὑποτιμήσω κανένα, οὔτε ἔγω ὑπ' ὄψιν μου συγκεκριμένον τι ἐφ' ὅσον ἄλλωστε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ὅλοι οἱ ἀγῶνες τὰς αὐτὰς ἀντιδρῶσεις παρουσιάζουν. Διατί λοιπόν; Ἀπλούστατα διὰ νὰ γεμίσω τὴν στήλην μου!...

Ἡ ΑΘΛ. ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα οὐδεμία ἀγωνιστικὴ κίνησις ἐσημειώθη εἰς τὸν ἀθλητικὸν τομέα, σὺν νεπεΐα τῆς κακοκαιρίας.

Σημειοῦμεν μόνον δύο ἀξιοπαρατήρητὰ ἀθλητικὰ γεγονότα:

1) Ἡ Ε.Π.Ο. δὲν ἐδέχθη τὴν ἄποψιν τῆς Ε.Π.Σ.Η.Π. ὅτι ὁ ἀγὼν Ἀβέρωφ—Ἀτρομήτου πρέπει νὰ ἐπαναληφθῆ, ἢ ἔνστασις τῶν «πρασίων» ἀπερρίφθη καὶ ὁ Ἀβέρωφ ἀνεκηρύχθη ὀριστικῶς πρωταθλητὴς Ἰωαννίνων.

2) Μία νέα ποδοσφαιρικὴ ὁμύς ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν της εἰς Ἰωάννινα. Εἶναι ἡ «Ἐργατικὴ Θύελλα» ἣτις ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐργαζομένους νέους.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀναμένεται ὁ καθορισμὸς τοῦ νέου ἀγῶνος τοῦ Ἀβέρωφ διὰ τὸ Κύπελλον Ἑλλάδος.

Γεωρ. Γκαρ. Λευκωσία. Τὸ γράμμα σας—μῆνυμα ἀπόδημου ἀδελφοῦ—μᾶς ἔφερε πολλὴ χαρὰ. Ὁραματισθήκαμε ν' ἀποτελέσουμε τὸ συνδετικὸ κρίκο μεταξὺ τῆς ἀγαπημένης τούτης γῆς καὶ τῶν σκόρπιων παιδιῶν της καὶ τὸ πετύχαμε. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ συγχαρητήρια. —Κων. Τρυφ., Λύρισα. Σημειώσαμε τὴν ὑπόσχεσίν σας. Τὰ καλύμματα ἐτοιμάζονται· θὰ ἐπανέλθουμε—Egio Saini, Roma. Οἱ ἐντυπώσεις σας ἀπ' τὰ ἐδάφη τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Ἑλληνοαλβανικοῦ πολέμου ἔκαμαν ἐντύπωση. Μεταφρασμένες θὰ δημοσιευθοῦν στὸν ἑγχώριον τύπο. Γιὰ τὶς φιλικὰς ἐκδηλώσεις σας εὐχαριστοῦμε.—R. Th. Peabody Mass. Γιὰ τὴν προσωνομία «Σαρακατσαναίτοι» γράφτηκαν πολλὰ σ' αὐτὰ θὰ προστεθοῦν προσεχῶς καὶ οἱ δικές σας ἀπόψεις.—Κων. Διαμ., Ἀθήνα. Ἡ ἐργασία σας γιὰ τὸν Βορειοηπειρωτικὸν Ἀγῶνα προτιμήθηκε τοῦ λογοτεχνικοῦ θέματος ὡς ἐπίκαιρη. Ἡ ἄλλη στὸ ἐπόμενο τεύχος. Κρατοῦμε τὴν ὑπόσχεσίν σας γιὰ τὸ ἀφιέρωμα στὴ Βόρειο Ἡπειρο. Διορθώσεις εἶναι τεχνικὰ ἀδύνατο νὰ σᾶς στείλουμε.—Γλύπτην Β. Φαλ., Ἀθήνα. Μετέχομε ὀλόψυχα στὸ βαρὺ πένθος σας. Τὴν κ. Τραπ. καὶ τὸν κ. Ε. Ἀνερ. θερμὰ εὐχαριστοῦμε. Χαιρόμαστε τὴν ἀπεικόνιση

ση τοῦ ἔξοχου καλλιτ. ἔργου σας τῶν Θερμοπυλῶν.—Βασ. Παπ., Βραγναίικα. Οἱ μελέτες σας εἶναι τόσο ἐπικοδομητικὲς γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ τόπου μας. Συγχαρητήρια καὶ εὐχαριστίες.—Δημ. Μπογδ., Πάτρας. Δὲν εἶναι μικρὴ ἡ ὑπηρεσία πού προσφέρετε—καὶ στὸν πνευματικὸν τομέα—στὴν Ἡπειρο. Σᾶς εὐγνωμονοῦμε γιὰ λογαριασμό της.—Ἀλ. Γουσ., Βόλον. Δὲν ἀμφιβάλαμε γιὰ τὴν συμπαράστασιν πού δόσατε στὸν ἀπεσταλμένο μας. Στείλαμε ἤδη στοὺς δυό. Στὸ Ἐπιμελητήριον ὑπενθυμίσαμε τὴν ὑπόσχεσιν γιὰ τὸ ὅς σεισοπαθεῖς Ἡπειρώτες. Ἀλλὰ δὲν θὰ σταματήσουμε τὴν ὑπενθύμιση.—Ἡλ. Βασ. Ἀθήνα. Ἡ μελέτη σας πῆρε τὴν σειρά της γιὰ τ' ἄλλα θὰ ἐπανέλθουμε.—Γ. Τσάλ., Θεσσαλονίκη. Δημοσιεύσαμε τὸ γράμμα σας γιὰ νὰ χαροῦν καὶ ἄλλοι τὸ πῶς σκέπτεται γιὰ τὸν τόπο του ἓνα ἠπειρωτόπουλο. Τὸ «21 Φεβρουαρίου» δημοσιεύθηκε σὲ τοπικὴ ἐφημερίδα.—Δ. Βρ., Ἀθήνα. Ὅ,τι κάναμε προέρχεται ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τῆς ἀξίας σας, πού ἀποτελεῖ πνευματικὸ κεφάλαιο τῆς στενῆς ἀλλὰ καὶ τῆς εὐρύτερης πατρίδας μας.—Χρ. Ζωημ., Ἀθήνα. Σᾶς γράψαμε καὶ στείλαμε ὅ,τι ζητήσατε συνοδευόντας το μὲ τὶς πιὸ θερμὰς εὐχαριστίας μας.—Παν. Νικ., Ἀθήνα. Καθυστερῆσαμε κάπως ἄλλα σᾶς ταχυδρομοῦμε περισσότερο στοιχεῖα γιὰ τὴν Μονη Φιλανθρωπιῶν.—Χρυσ. Ζ., Θεσσαλονίκη. Σᾶς τηλεγραφήσαμε ἤδη γιὰ τὴν παραλαβὴν τους. Ἐγινε ὠραϊότατο.—D. N. Lolides, Kuwait (Persian Gulf). Αἰσθανόμαστε ἰδιαίτην χαρὰ ὅταν ἐπικοινωνοῦμε μὲ ξενιτευμένους Ἡπειρώτες. Θὰ σᾶς γράψουμε.—Νικ. Πορ., Πάτρας. Στὸ πρόσωπο τοῦ ἀλησμόνητου πατέρα σας ἡ «Η.Ε.» ἔβλεπε ἓνα θερμὸν συμπαράστατη. Εἶναι καὶ δική μας λύπη ἡ μεγάλη σας λύπη.—Φωτ. Παπ., Λιάπη Ἰωαννίνων. Σᾶς γράψαμε ἰδιαιτέρως.—Ζήσ. Παπ., Ἀθήνα. ἐπίσης.—Ἀγ. Νοτ., Ἀθήνα. Γιὰ τὴν παράλειψιν φταίμε ἐμεῖς ἀναγγέλλεται καὶ διαφημίζεται σὶ τὸ τεύχος αὐτό. Ἐπιφυλασσόμεθα καὶ γιὰ βιβλιοκρισίαν.—Ἀντ. Μπουχ., Ἀθήνα. Φαίνεται πῶς ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ξεφυλλίζατε μόνον τὰ πρῶτα τῆς φύλλα... Πάλι καλά πού στὸ τέλος ἀνακαλύψατε τοὺς λογοτεχνικοὺς θησαυροὺς της. Ἡ «Η.Ε.» βρισκεται πάντα πιὸ κοντὰ ἀπὸ ἄλλα Ἑλληνικὰ περιοδικὰ στὴ δημοτικὴ παράδοσιν. Γι' αὐτὸ ἡ προσφορά σας, πού ἐξετάζεται μὲ στοργή, εἶναι εὐπρόσδεκτη.—An. Trimis, Johannesburg. Θερμὰ εὐχαριστοῦμε. Σᾶς στέλλονται συνοδευόμενα μὲ γράμμα μας.—Γ. Σιν., Πάτρας. Κρατοῦν πάντα τὴν ξεχωριστὴν τους θέσιν στὴ σκέψιν μας οἱ πρῶτοι—ὅπως σεῖς—συμπαράστατες τῆς «Η.Ε.». Σᾶς στέλλεται ὅ,τι ζητήσατε.—Μαρ. Ἀλεξ., Πειραιᾶ. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἀμειώτο ἐνδιαφέρον σας πού ἐκτεινόμενον σ' ὅλους τοὺς συνδρομητὰς μας στηρίζει τὴν προσπάθειά μας, μιά πού μερικοὶ ἠπειρωτάρχοι θέλουν ἀκόμη νὰ τὴν ἀγνοοῦν. Λύτους θὰ τοὺς παραδώσωμε κάποτε στὴν κρίσιν τῆς πνευματικῆς ἱστορίας τοῦ τόπου μας. Τὸ 37 σᾶς στέλλεται καὶ στὴ νέα σας διεύθυνση.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἐκυκλοφόρησε σὺλλογὴ διηγημάτων τῆς γνωστῆς λογοτέχνης *Ἀγαθῆς Νοτίδου-Δρίτσου* μετὸν τίτλο «Ἡ Ἰπειρώτισσα Μάννα καὶ ἄλλα διηγήματα». Εἰς τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ζωγραφίζονται ὁ πόνος, ἡ χαρὰ καὶ ἡ συγκίησις τοῦ Ἰπειρωτοῦ κόσμου καὶ ἰδίως τῆς Ἰπειρώτισσας γυναίκας.

Πωλεῖται δραχμὰς 15 στὸ βιβλιοπωλεῖο τῆς «**ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ**»

Ἐνὶς τοῦ Ἀπριλλίου κυκλοφορεῖ:

ΦΩΤΗ ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ

Διδασκάλου

ΤΟΠΑΙΔΙΣΟΥ & ΗΓΩΓΗ ΤΟΥ

Ψυχολογικὸ Παιδαγωγικὸ βιβλίο, σύνομο, πρακτικόν, ὅπως τὸ θέλουν οἱ γονεῖς καὶ οἱ δάσκαλοι νὰ τοὺς βοηθήσῃ γιὰ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ παιδιοῦ κατὰ τὴν προσχολικὴν καὶ ἐφηβικὴν τὴν ἡλικίαν. Περιέχει 31 κεφάλαια, καὶ δίνονται γενικὲς συμβουλὲς μετὰ δίκω; θεωρητικὰ μπεξίματα, καὶ σὲ γλῶσσα δημοτικὴ. Φωτίζει ὁλοκληρὸ τὸ πρόβλημα τῆς Ἀγωγῆς τοῦ παιδιοῦ μετὰ τὶς πρόσφατας ψυχολογικοπαιδαγωγικὰς ἀλήθεις, καὶ ἀξιώνει τολμηρὰ ἡλίσην τοῦ κάω ἀπὸ τῆς ἱστορικοκοινωνικῆς ἀπαιτήσεως τῆς ἐπὶ χῆς μας.

Ἐκδοσις «**ΗΠΕΙΡΩΤ. ΚΙΣ ΕΣΤΙΑΣ**»

Ἰωάννινα

ΛΙΑΝ ΠΡΟΣΕΧΩΣ
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΤΑ

ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ

Γράμματα—Ἱστορία—Τέχνη
Λιθογραφία—Ἀρχαιολογία—
Τουρισμός

*

Διευθυντής—Ἐκδότης:

Σ. ΒΑΦΙΑΣ—Σύρον

Ἐπιμελητής ὕλης:

ΝΙΚ. ΣΦΥΡΟΕΡΑΣ—Ἀθήναι

*

Τὰ

ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ

οἰοῦν νὰ καταστοῦν τὸ ὄργανον τῆς πνευματικῆς προβολῆς τῶν Κυκλάδων

*

Εἰς τὰ

“ΚΥΚΛΑΔΙΚΑ,”

ἐκλήθησαν νὰ συνεργασθοῦν ὅλοι οἱ γνωστοὶ Κυκλαδίται καὶ Κυκλαδόφιλοι διανοούμενοι, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλου Κυκλαδίτου ἡ συνεργασία εἶναι εὐπρόσδεκτη.

*

Διεύθυνσις:

Περιοδικὸν «Κυκλαδικὰ» Σύρον.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης: *Μιχαὴλ Χαρ. Μάνος* Ἀραβαντινοῦ 1

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: *Πολυχρόνης Γ. Ντάγιος*, Χρηστοβασιλῆ 15

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕΝ
Η
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΤΟΜΟΣ Α΄.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΝΟΥ

- Εἰς ἓνα καλαίσθητον τόμον 260 σελίδων
- Μὲ 15 ὄλοσελίδους—ἔκτος κειμένου—φωτογραφίας τῶν ἀνθολογοιμένων.
- Μὲ ἓνα συμβολικὸν τῆς Ἠλείρου σχέδ.ο τοῦ Γλύπτου κ. Π. Βρέλλη.

ΑΝΘΟΛΟΓΟΥΝΤΑΙ:

ΙΩΑΝΝ. ΒΗΛΑΡΑΣ
ΓΕΩΡΓ. ΖΛΟΚΩΣΤΑΣ
ΑΡΙΣΤ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΛΛΗΣ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΝΕΜΕΝΟΣ
ΕΛΕΝΗ ΛΑΜΑΡΗ
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΛΑΜΠΡΟΣ
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ
ΓΕΩΡ. ΧΑΤΖΗΣ—ΠΕΛΛΕΡΕΝ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΣΑΡΡΟΣ
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΛΛΗ
ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ
ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ
ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ
ΑΛΕΞΑΣ
ΣΕΡ. ΑΡΚΟΜΑΝΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΠΗΣ
ΚΩΝΣΤ. ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ
ΚΩΝΣΤ. Ν. ΡΑΔΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ:

*Τάκης Σιωμόπουλος—Τάκης Τσιάκος—Ι. Ν. Νικολαΐδης—Κ. Α. Δια-
μάντης—Πᾶνος Φάντης—Γιάννης Δάλλας—Μιχ. Πετρόχειλος—
Γιώργος Κοτзиούλας—Δημ. Σαλαμάγκας*

ΠΩΛΕΙΤΑΙ

Εἰς τὸ Βιβλιοπωλεῖον τῆς **ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ**
Ὁδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60—Τηλ. 6—59 Ἰωάννινα
Καὶ εἰς ὅλα τὰ Β βλιοπωλεῖα τῆς πόλεως

ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Διαρκῆς παρακαταθήκη τῆς «**ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ**» καὶ ὄλων τῶν
ἐκδόσεων καὶ ἀνατύπων τῆς:

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ: ΒΑΣ. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗ
Μαυρομιχάλη 1—Τηλ. 614—408